Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b28771229_0002

CONSIDERATIONES
PATHOLOGICO-SEMEIOTICÆ,

De omnibus humani corporis functionibus,

QUÆ per partes ſucceſſivas ſub Theſium formâ præpoſitæ fuerunt per triennium Studii Medici in Univerſitate Biſuntinâ, Auctore ac Præſide N. F. ROUGNON, Doctore Medico, in eâdem Univerſitate Profeſſore Regio, Scientiarum Academiæ Biſuntinenſis necnon Regiæ Societatis Medicæ Pariſiorum Socio.

FASCICULUS ALTER.

VESUNTIONE,

Typis J. F. COUCHÉ, Univerſitatis Regiæ Typographi.

M. DCC. LXXXVIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

ERRATA FASCICULI PRIMI.

Pag. 54. lin. 30. ſtatulenta, *lege* flatulenta.
Pag. 17. lin. 25. inſignata, *lege* inſignita.
Pag. 18. lin. 26. eoſdem, *lege* eoſque.
Pag. 32. lin. 4. vel, *lege* ver.
Pag. 81. lin. 29. perennatæ, *lege* perennantes.
Pag. 106. lin. 3. *hæmoſtaſœ*, lege *hæmoſtaſiæ*.
Pag. 122. lin. 3. *formoſitate* , lege *formoſitate*.
Pag. 130. lin. 30. hæc, *lege* hoc.
Pag. 181. lin. 17. nutricibus, *lege* nutritiis.
Pag. 202. lin. 23. habitu, *lege* habituali.
Pag. 227. lin. 15. agnoſceret, *lege* agnoſcet.
Pag. 230. lin. 3. *criticous*, lege *criticus*.
Pag. 231. lin. 25. aph. 1°., *lege* aph. 10°.
Pag. 241. lin. 18. ortuſuo, *lege* ortu ſuo.
Pag. 247. lin. 20. *inferiori*, lege *ſuperiori*.
Pag. 287. lin. 8. aph. 36, *lege* aph. 34.
Pag. 290. lin. 7. aph. 34, *lege* aph. 36.
Pag. 302. lin. 15. appareat, *lege* apparuit.
Pag. 328. lin. 30. inc, *lege* hinc.
Pag. 331. lin. 29. parcendo internæ, *lege* parcendo faciei internæ.
Pag. 338. lin. 24. ut ſit, *lege* ut fit.

ERRATA FASCICULI SECUNDI.

Pag. 15. lin. 4. amen, *lege* tamen.
Pag. 19. §. VII., *lege* §. VIII.
Pag. 70. lin. 7. quia ii, *lege* quandò ii.
Pag. 88. lin. 4. medula, *lege* medela.
Pag. 91. lin. 3. imò & 80 & 81 ſect. 8, *lege* imò & 80 & 81.
Pag. 103. lin. 6. excretionis, *lege* excretioni.
Pag. 115. lin. 24. abem, *lege* labem.
Pag. 150. lin. 5. nunc, *lege* tunc.
Pag. 177. lin. 23. ſecundam, *lege* fecundam.
Pag. 260. lin. 15. negeret, *lege* regeret.
Pag. 270. lin. 14. crabonibus, *lege* crabronibus.
Pag. 283. lin. 29. & 30. *paucis indigent*, lege *paucis fomitibus indigent.*
Pag. 284. lin. 1. *putridæ acutæ*, lege *perindè acutæ.*
Pag. 241. lin. 6. *ingua*, lege *lingua.*
Pag. 341. lin. 16. aliu, *lege* alius.
Pag. 346. lin. 14. aph. 41, *lege* aph. 43.
Pag. 378. lin. 25. ſotoriantes, *lege* ſororiantes.
Pag. 382. lin. 12. ſanguige, *lege* ſanguine.
Pag. 395. ovali, *lege* ovato.
Pag. 397. lin. 11. pag. 387, *lege* pag. 388.
Pag. 413. lin. 23, ochiis, *lege* lochiis.
Pag. 429. lin. 28. decubitu, *lege* decubitus.

Cætera emendabit benevolus Lector.

SERIES CAPITUM ET MORBORUM FASCICULI I.

PROEMIUM. . . . . pag. 1.
CAPUT I. *De phyſicâ vitâ in ſe ſpectatâ.* . . . . . . 5.
CAPUT II. *De ſanitate* . . . . 22.
ARTICULUS. I. *Conſtitutiones medicæ inferendæ ex conſtitutionibus annorum, tempeſtatum & ipſorummet dierum* . . . . 24.
§. I. *Effectus ventorum in humana corpora.* . 24.
§. II. *Conſtitutiones tempeſtatum regulares.* . 26.
§. III. *Conſtitutiones tempeſtatum irregulares & earumdem effectus* . . . . 30.
Hyemis & veris irregularis conſtitutio. . . 30.
Irregularis conſtitutio æſtatis & autumni . . 34.
Irregularis conſtitutio ſolius autumni . . . 36.
§. IV. *Conſtitutiones quotidianæ.* . . . . . 38.
§. V. *Conſtitutiones annuæ aliæque extenſæ* . 39.
ARTICULUS II. *Signa inferenda ex actuali ſanitate individuorum* . . . . 41.
§. I. *Conſtitutio ſanguinea* . . . . 43.
§. II. *Conſtitutio bilioſa* . . . . 48.
§. III. *Conſtitutio atrabilioſa.* . . . . . . 51.
§. IV. *Conſtitutio pituitoſa* . . . . 53.
§. V. *Conſtitutiones extenſæ.* . . . . 54.
ARTICULUS III. *Signa ſanitatis ex ætate & ſexu inferenda* . . . . 56.

Articulus IV. *Signa morborum petenda ex ipſis morbis prægreſſis & curatis.* . . . . pag. 62.
Articulus V. *Signa petenda ex actuali ſtatu convaleſcentis* . . . . 63.
Articulus VI. *Signa repetenda ex loco & habitatione* . . . . 66.
CAPUT III. *De fame & ſiti* . . . . 70.
CAPUT IV. *De ciborum manducatione, deguſtatione ac deglutitione* . . . . 77.
CAPUT V. *De ciborum chylificatione & expulſione fecum.* 78.
Articulus I. *Signa repetenda ex ciborum coctione vitiatâ* . . . . 79.
Articulus II. *Signa ex expulſione alvinarum fecum repetenda* . . . . 86.
§. I. *Alvi ſuppreſſio* . . . . 88.
§. II. *Diarrhœa.* . . . . 89.
§. III. *Vomitus.* . . . . 91.
§. IV. *Ileus ſeu volvulus.* . . . . 94.
§. V. *Dyſenteria* . . . . 97.
§. VI. *Teneſmus.* . . . . 104.
§. VII. *Fluxus hepaticus* . . . . 105.
§. VIII. *Cholera* . . . . 106.
§. IX. *Leienteria* . . . . 108.
CAPUT VI. *De viis per quas chylus ad ſanguinem vehitur.* 111.
CAPUT VII. *De chyli naturâ.* . . . . 112.
CAPUT VIII. *De ſanguine & ejus naturâ* . . . . . . 114.
CAPUT IX. *De ſanguinis formatione & geneſi humorum.* 116.
CAPUT X. *De fibris* . . . . 119.
CAPUT XI. *De telâ cellulari* . . . . 122.
CAPUT XII. *De adipe* . . . . 129.

CAPUT XIII. *De membranis* . . . . pag. 131.
CAPUT XIV. *De vaſis* . . . . 137.
CAPUT XV. *De vaſis ſanguiferis.* . . . . 147.
Articulus I. *De arteriis ſanguiferis* . . 147.
Sectio. I. *Inflammatio* . . . . 149.
§. I. *Reſolutio* . . . . 167.
§. II. *Suppuratio* . . . . 171.
§. III. *Gangræna* . . . . 182.
Appendix de carbunculo . . . . . 188.
§. IV. *Induratio* . . . . 191.
Appendix de cancro . . . . . . 194.
§. V. *Metaptoſis* . . . . 198.
Sectio II. *De ecchymoſi* . . . . . . 201.
Articulus II. *De venis ſanguiferis.* . . 204.
CAPUT XVI. *De vaſis lymphaticis* . . . . 208.
CAP. XVII. *De glandulis lymphaticis.* . . . . 209.
CAP. XVIII. *De ſanguinis circulatione.* . . . . . . 215.
Articulus I. *Febris* . . . . 217.
Articulus II. *Signa ex pulſu arteriarum obtinenda* . . . . 229.
§. I. *Theoria pulſus irritationis, coctionis & criſeos.* . . . . 236.
§. II. *Sunt nè dies critici & quinam ſecundùm Hippocratem?* . . . . 253.
Articulus III. *Febrium genera & ſpecies.* 269.
§. I. *Febres continuæ* . . . . 270.
cauſæ . . . . 273.
ſymptomata . . . . 275.
diagnoſis . . . . 276.
prognoſis . . . . 280.

Prognoſtica Hippocratis ergà epocham cruditatis febrilis . . . . pag. 282.

Prognoſtica Hippocratis ergà coctionis epocham. . . . . 287.

Prognoſtica Hippocratis ergà epocham criſeos. 294.

§. II. *Febres intermittentes* . . . . 301.

cauſæ . . . . 304.

ſymptomata . . . . 309.

diagnoſis . . . . 311.

prognoſis . . . . 312.

Prognoſtica Hippocratis ergà febres intermittentes. . . . . 314.

§. III. *Febres eruptivæ* . . . . 316.

porcellana . . . . 319.

petechiæ. . . . . 320.

milium . . . . 321.

pemphigus . . . . *ibid.*

rubeola . . . . 322.

ſcarlatina . . . . 326.

peſtis. . . . . 327.

variola . . . . 328.

variola volatilis dicta. . . . . . . 338.

SERIES CAPITUM ET MORBORUM FASCICULI II.

CAPUT XIX. *De reſpiratione.* . . . . pag. 1.
ARTICULUS I. *Symptomata peculiaria quæ in functione reſpirationis contingunt* . . . . . 4.
§. I. *Tuſſis* . . . . pag. 4.
§. II. *Stertor* . . . . 8.
§. III. *Singultus* . . . . 10.
§. IV. *Sternutatio* . . . . 13.
§. V. *Oſcitatio* . . . . 14.
§. VI. *Riſus.* . . . . 15.
§. VII. *Fletus* . . . . 18.
§. VIII. *Incubus ſeu ephialtes* . . . . . 19.
ARTICULUS II. . . . . 21.
§. I. *Aſthma.* . . . . *ibid.*
§. II. *Angina* . . . . 29.
§. III. *Hydrops pectoris* . . . . 35.
§. IV. *Catharrus febrilis.* . . . . 38.
§. V. *Catharrus dictus ſuffocans* . . . . 43.
§. VI. *Tuſſis ferina convulſiva infantum.* . 47.
§. VII. *Pleuritis* . . . . 49.
§. VIII. *Peripneumonia* . . . . 64.
§. IX. *Vomica pulmonum* . . . . 70.
§. X. *Empyema.* . . . . 74.
§. XI. *Hæmophtyſis* . . . . 78.
§. XII. *Phtyſis pulmonaris.* . . . . . . 82.
§. XIII. *Hepatitis* . . . . 92.

CAPUT XX. *De ſecretionibus in genere.* . . . . . . 97.

CAPUT XXI. *De ſecretionibus in particulari* . . . . . 101.

ARTICULUS PRIMUS. *Saliva* . . . . . *ibid.*

ARTICULUS SECUNDUS. *Humor æſophageus, ſtomachalis & inteſtinalis.* . . . . 103.

ARTICULUS TERTIUS. *Humor pancreaticus.* 105.

ARTICULUS QUARTUS. *Bilis* . . . . . 107.

§. I. *Icterus albus* . . . . 108.

§. II. *Icterus verus ſeu propriè dictus.* . pag. 109.

ARTICULUS QUINTUS. *Synovia* . . . . 114.

§. I. *Anchyloſis.* . . . . *ibid.*

§. II. *Arthritis* . . . . 116.

§. III. *Rheumatiſmus* . . . . 131.

ARTICULUS SEXTUS. *Humor trachealis & mucus narium.* . . . . 139.

ARTICULUS SEPTIMUS. *Humor pericardii, pleuræ, peritonæi, &c.* . . . . 140.

ARTICULUS OCTAVUS. *Sudor & perſpiratio.* 151.

Appendix de affectibus quibuſdam cutaneis. 159.

nævi . . . . *ibid.*

epheles . . . . 161.

gutta roſea . . . . *ibid.*

ſcabies . . . . *ibid.*

lychenes. . . . . 164.

herpetes . . . . 166.

ARTICULUS NONUS. *Urina.* . . . . . . 167.

ARTICULUS DECIMUS. *Affectus organorum urinariorum* . . . . 170.

§. I. *Affectio renum ſpaſmodica.* . . . . *ibid.*

§. II. *Nephritis* . . . . 172.

§. III. *Abſceſſus & ulcus renum.* . . pag. 178.
§. IV. *Calculus renum.* . . . . 181.
§. V. *Calculus veſicæ* . . . . 185.
§. VI. *Mictus cruentus* . . . . 189.
§. VII. *Abſceſſus & ulcus veſicæ* . . . . . 192.
§. VII. *bis. Dyſuria & ſtranguria* . . . . 194.
§. VIII. *Iſchuria* . . . . 198.
§. IX. *Urinæ incontinentia* . . . . 202.
§. X. *Diabetes* . . . . 205.
ARTICULUS UNDECIMUS. *Humor ſebaceus.* 207.
§. I. *Tinea* . . . . 208.
§. II. *Calvities & canities.* . . . . 210.
ARTICULUS DUODECIMUS. *Cerumen aurium.* 212.
ARTICULUS DECIMUS-TERTIUS. *Humor lacrymalis & lippitudo* . . . . 213.
CAPUT XXII. *De inhalatione* . . . . 217.
§. I. *Miaſma* MAGNETISMI ANIMALIS *dicti.* . . . . 219.
§. II. *Miaſma electricum* . . . . 226.
§. III. *Miaſma ignis calorifici* . . . . . . 232.
§. IV. *Miaſma aëreum multiplex.* . . . . . 239.
§. V. *Miaſma humidum.* . . . . 247.
§. VI. *Miaſma ſcorbuticum* . . . . 251.
§. VII. *Miaſma pſoricum.* . . . . 253.
§. VIII. *Miaſma impetiginoſum* . . . . . 254.
§. IX. *Miaſma ſyphilliticum.* . . . . . . 255.
§. X. *Miaſma rabioſum* . . . . 256.
§. XI. *Miaſma viperinum.* . . . . 268.
§. XII. *Miaſma puſtulæ malignæ dictæ.* . . . 269.
§. XIII. *Miaſma tarentulæum* . . . . . . *ibid.*

§. XIV. *Miaſma peſtiferum* . . . . pag. 270.
§. XV. *Miaſma varioloſum* . . . . 276.
§. XVI. *Miaſma morbilloſum ſeu rubeoloſum.* 278.
CAP. XXIII. *De nutritione* . . . . 281.
ARTICULUS PRIMUS. *Tumores particulares qui veluti mentiuntur nutritionem adauctam.* . 286.
ARTICULUS SECUNDUS. *Phtyſis dorſalis dicta.* . . . . 287.
ARTICULUS TERTIUS. *Cachexia ſicca ſeu tabes vel maraſmus, ubi & de atrophiâ* . . . 289.
ARTICULUS QUARTUS. *Cachexia humida* . 293.
ARTICULUS QUINTUS. *Rachitis* . . . . 297.
ARTICULUS SEXTUS. *Hydrocephalus.* . . 300.
CAP. XXIV. *De functionibus animalibus* . . . . . . 303.
ARTICULUS PRIMUS. *Vulnera capitis* . . 307.
§. I. *Vulnera externorum.* . . . . 308.
§. II. *Pericranii læſio* . . . . 309.
§. III. *Calvariæ ipſius læſio* . . . . *ibid.*
§. IV. *Effracti cranii fruſta apud adultos intropulſa, & intropreſſio cranii juniorum* . . 311.
§. V. *Quæ oriuntur ſi fiat extravaſatio quædam occaſione cranii fracti aut contuſi* . . . 313.
§. VI. *Commotio cerebri, illæſo ſæpè cranio, vernaculè* contre-coup. . . . . 314.
ARTICULUS SECUNDUS. *Functionum animalium affectus ſtipati delirio* . . . . 315.
SECTIO PRIMA. *Morbi formati eſſentialiter ſtipati delirio & febre* . . . . 321.
§. I. *Phrenitis* . . . . *ibid.*
§. II. *Coma febrile.* 325

§. III. *Lethargus* . . . . pag. 328
Sectio secunda. *Morbi formati, delirio ſtipati. ſine febre* . . . . 332.
§. I. *Melancholia* . . . . ibid.
§. II. *Noſtalgia* . . . . 342.
§. III. *Mania*. . . . . 344.
Articulus tertius. *Morbi convulſivi*. . 347.
§. I. *Epilepſia* . . . . 350.
§. II. *Catalepſis*. . . . . 355.
§. III. *Scelotyrbe* . . . . 358.
Articulus quartus. *Affectus ſoporoſi*. . 362.
§. I. *Carus* . . . . 364.
§. II. *Apoplexia* . . . . 366.
§. III. *Somnambuliſmus* . . . . 374.
CAPUT XXV. *De pubertate & catameniis* . . . . 377.
CAP. XXVI. *De conceptione, graviditate; abortu & partu*. 387.
Articulus primus. *Conceptio* . . . . ibid.
Articulus secundus. *Graviditas*. . . 393.
Articulus tertius. *Abortus* . . . . 399.
Articulus quartus. *Partus* . . . . 402.
§. I. *Secundinarum excluſio* . . . . . . 406.
§. II. *Lochiorum fluxus* . . . . 408.
§. III. *Febris puerperalis ſimplex* . . . . 411.
§. IV. *Febris lactea* . . . . 414.
§. V. *Febris puerperalis putrida*. . . . . 416.
§. VI. *Febris miliaris puerperarum*. . . . 423.
§. VII. *Lactatio* . . . . 425.
CAP. XXVII. *Hiſtoria hominis morboſi*. . . . . 433.

FINIS.

INDEX APHORISMORUM HIPPOCRATIS,

qui in hoc opere citantur & explicantur.

SECTIO PRIMA

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
1.	229.		
2.	90. 288	2.	99.
3.	41.	3.	285.
4.	39. 71. 83.		
5.	25. 71. 83. 84. 181.		
7.	72. 83.		
8.	29. 72. 83.		
9.	72. 83.		
10.	72. 83.		
11.	72. 83.		
12.		12.	55. 58.
13.	72	13.	2. 283.
14.	72. 83.	14.	283.
15.	26. 72. 44. 83	15.	284.
16.	83. 85.		
17.	72. 83.	17.	284.
18.	72	18.	284.
19.	72. 83.		
20.	170.		

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin,
21.	170. 235.		
22.	231	22.	100.
23.	. . . .	23.	58. 100.
24.	231.		

SECTIO SECUNDA

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
2.	42.	2.	310. 320.
4.	12. 70.		
5.	42. 228. 278.		
6.	. . . .	6.	319.
8.	64. 76.		
10.	71.		
11.	72. 73.		
12.	64. 170. 263. 300.		
13.	269.		
14.	91.		
16.	71.		
17.	71. 84.		
19.	4. 229. 282.		
20.	91.		
21.	73.		
23.	171.		
24.	234. 258. 289.		
26.	280. 286.	26.	349.
28.	71. 82. 131. 288	28.	397.
29.	231.		

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
31.	64. 76.		
32.	76. 171.		
33.	76.		
34.	318.		
35.	87. 130. 253.		
38.	71. 85.		
39.	60.		
40.	33	40.	40.
41.	12.		
42.		42.	372.
44.	129.		
45.	60	45.	354.
47.	172.	47.	32. 94.
50.	85.		
51.	73.		
53.	91.		

SECTIO TERTIA

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
1.	24. 118. 222.		
2.	57.		
3.	58.		
4.	39.		
5.	25	5.	195. 248. 249. 317.
6.	285. 291.		
7.	282.	7.	250.
8.	29.		

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
9.	27	9.	247.
10.	27	10.	89.
11.	30. 99.	11.	238.
12.	32. 99. 120.	12.	40. 229. 238. 247. 396.
13.	34. 35.	13.	39. 238.
14.	37	14.	215. 238. 248. 249. 337.
15.	40. 283	15.	238. 250.
16.	40. 98. 271. 283	16.	29. 83. 119. 133. 215. 238. 250. 352. 370.
17.	38	17.	215. 238. 247.
18.	56	18.	238.
19.	27	19.	277.
20.	28. 40.	20.	5. 29. 119. 133. 163. 164. 166. 337. 344. 352.
21.	28. 40. 93. 301.	21.	215. 337. 344. 352.
22.	28. 40. 94. 99. 109. 301.	22.	23. 29. 66. 119. 133. 143. 195. 283. 337. 344. 352.
23.	28. 40.	23.	5. 39. 51. 83. 370.
24.	60. 93.	24.	5.
25.	60. 130. 211.		
26.	60. 196. 211	26.	23. 174.
27.	60.		
28.	60. 213	28.	377.
29.	60	29.	78. 83.
30.	60. 99. 107. 206	30.	23. 50. 66.
31.	60	31.	5. 22. 39. 120. 133. 174. 195. 370.

Præter citationes prædictas, notandum eſt omnes hujus ſectionis aphoriſmos adhuc citatos eſſe & invicem compoſitos in capite ultimo hujus operis, nempè à pag. 433 ad finem.

SECTIO QUARTA

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
10.	231.	10.	324.
11.		11.	144.
12.		12.	324.
17.	77.		
18.	126. 243.	18.	35.
21.	90.		
22.	90. 93.	22.	342.
23.	90.	23.	292. 342.
24.	102.	24.	5. 342.
25.	90. 206.		
26.	103.		
27.	300.		
28.	90. 288. 296.	28.	213.
29.	289. 296.		
30.	289.		
31.	299.		
32.	65. 300.		
33.	42. 65. 285. 300.		
34.	292.	34.	2. 32.
35.	292.	35.	32.
36.	259. 290.	36.	155.
37.	259. 284.		
38.	43. 285. 259	38.	155.
39.	285.		
40.	287.		
41.	259.	41.	154.

Aph. 42.

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
42.	259. 284.		
43.	262. 288.		
44.	299.		
45.	299.		
46.	294. 296.		
47.	288.		
48.	293.		
49.	294	49.	17. 350.
50.	292	50.	320.
51.	295.		
52.	295.	52.	19. 214.
53.	284.		
54.	74. 287	54.	8.
55.	284.		
56.	259. 291.		
57.	280.	57.	349.
58.	296.		
59.	264. 314.		
60.	296.	60.	213.
61.	263. 300.		
62.	292.	62.	113.
64.	297.	64.	113.
65.	286.		
66.	286.	66.	349.
67.	286.	67.	349.
68.	287.	68.	3. 349.
71.	169. 266. 287	71.	55.
72.	. . . .	72.	322.

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
73.	297.	73.	112.
74.	128. 298.		
75.		75.	180. 191. 193.
76.		76.	179.
77.	193.	77.	193.
79.	201.	79.	182. 188.
80		80.	191.
81		81.	191. 193.
82.		82.	201.
83.	81. 88.		

SECTIO QUINTA

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
1.	134.		
2.	135.	2.	350.
3.		3.	12. 348. 349.
4.	134.	4.	12. 350.
5.	85. 281	5.	9. 350. 373.
6		6.	350.
7.	60	7.	354.
8.	171.	8.	41. 60.
9		9.	83.
10.	126.	10.	33. 68.
11		11.	85. 90.
12.		12.	85. 90.
13.		13.	79.
14.	90	14.	85. 90.

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
5.	175.	15.	41. 62. 74. 78.
16.	12.		
17.	134.	17.	348.
20.	134.		
25		25.	116.
26.	74.		
27.	74.		
29		29.	398. 404.
30.		30.	398.
31.	94.	31.	80. 381.
32.		32.	381.
33.	91.	33.	398.
34.		34.	14. 405.
36.		36.	397.
37.		37.	397.
38.		38.	382.
39.		39.	382. 427.
40.		40.	394.
41.		41.	394.
42.		42.	398. 404.
43.		43.	388.
45.	129.	45.	389.
47.		47.	394.
48.	104.		
49.	105.	49.	398.
50.		50.	383.
51.		51.	393.
52.		52.	396.

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
53.		53.	396.
54.		54.	394.
55.		55.	397. 404.
56.	12	56.	349. 381.
57.		57.	380.
58.		58.	12. 92. 179.
60.		60.	383. 397.
61.	75	61.	393.
62.		62.	388.
65.	179. 350.		
66.	178.		
67.	179.		
70.	281. 313. 314.	70.	349.
72.		72.	107.

SECTIO SEXTA

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
1.	109.		
2.	53.		
3.	75. 103.		
6.		6.	177.
8.	126. 181.		
10.	126. 203.		
11.	207.	11.	178. 341.
12.	207.	12.	142.
13.		13.	12. 13.
14.	90. 126	14.	148.

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
15.	91. 93.		
16.	89. 91.	16.	58.
18.		18.	312.
19.	135. 136.		
21.	207.	21.	346.
22.	91.		
23.		23.	341.
24.	136.		
26.	293.		
27.		27.	77. 149.
28.	61	28.	121.
29.		29.	120.
30.	60	30.	120.
32.	91.		
33.		33.	50.
35.		35.	8. 149.
37.	126. 292.	37.	32.
38.	197.		
39.		39.	10. 348.
40.	298.	40.	112.
41.	175.		
42.	298.	42.	112.
43.	104. 109.	43.	142. 342. 346.
44.	96	44.	201.
45.	181.		
46.		46.	7. 28.
48.	104.	48.	342.
49.		49.	124.

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
50.		50.	312.
51.		51.	9.
52.	135. 295.		
53.		53.	16. 319.
54.		54.	3.
56.	287.	56.	119. 342. 367. 373.
57.		57.	370.

SECTIO SEPTIMA

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
3.	93	3.	12.
5.	104.	5.	148. 150. 346.
6.	41. 76.		
7.	41. 85.	7.	319.
8.	12. 174.		
9.		9.	319.
10.	93. 96.	10.	12. 319. 350.
11.		11.	50. 66. 68.
13.		13.	310. 350.
14.		14.	311. 319.
15.		15.	80. 84.
16.		16.	16.
17.		17.	12. 92.
18.		18.	320. 350.
22.	103.		
23.	99.		
24.		24.	312.

Fasciculi I. Aph.	Pagin.	Fasciculi II. Aph.	Pagin.
25.		25.	350.
27.	136.		
28.		28.	148. 296.
35.		35.	177. 178.
37.		37.	41.
38.		38.	191.
39.		39.	341. 367.
40.		40.	12.
43.	176.	43.	77.
44.	175.	44.	95.
46.		46.	8. 149.
48.	126.		
49.		49.	312.
51.		51.	112.
53.	126.		
54.		54.	143.
55.		55.	14.
56.		56.	201.
57.		57.	312.
58.	71. 73.		
64.	288. 314.		
67.	85.		
74.	293.		
76.		76.	142. 295.
77.	99.		
78.	103. 108.		
79.	184.		
81.		81.	80.

SECTIO OCTAVA

Fasciculi I.		Fasciculi II.	
Aph.	Pagin.	Aph.	Pagin.
1.		1.	324.
2.		2.	19.
3.	314.		
4.	260.	4.	155.
7.		7.	83.
8.	59.	8.	85. 89. 143. 292.

FINIS.

CONSIDERATIONES
PATHOLOGICO - SEMEIOTICÆ.
DE
OMNIBUS HUMANI CORPORIS FUNCTIONIBUS.
CAPUT XIX.
De Reſpiratione.

RESPIRATIO ſaniſſima eſt quandò ſequentes habet qualitates. Nempè ſi exerceatur abſquè rumore & difficultate; ſi adeò lenta, quieta & tacita ſit ut vix advertatur thoracis motus; ſi prætereà obſervetur aliquantula perfectæ quietis morula inter ſingulas inſpirationes & exſpirationes; deniquè, ſi reſpiratio difficulter anheloſa fiat occaſione corporeorum motuum, aut ſi ejus tranquillitas facillimè ſaltèm reſtituatur à quiete corporis ſuccedente.

Talis eſt itaque reſpiratio apud ſanos quorum thorax perfectè

conformata eſt & pulmones optimè conſtituti; eaque ſuum præſertim tenorem ſervat tempore ſomni tranquillioris, quin tamen quidpiam mali denotetur à ſtertore tunc naturaliter contingente apud plures homines.

Proindè functio hæc vitalis eò minùs perfecta eſt, etiam in ipsâ ſanitate habituali variorum individuorum, quò magis ſonora vel laborioſa aut frequens : quò minor datur morula inter inſpirationes & exſpirationes ſingulas : quò magis cita & minùs profunda eſt dilatatio thoracis, minùsque capax petere ſuſpirationem altiorem : quò faciliùs accidit anhelatio & quò difficiliùs ea compeſcitur.

Ex prædictis quidèm variis accidentibus quædam arguuntur vitia in organis reſpiratoriis, vel activis vel paſſivis, ſive organa hæc tententur malo quodam idiopathico, ſive ſpaſmo duntaxat ſympathico convellantur; ſive demùm inhibeantur propter vicinum quoddam impedimentum, qualis foret v. g. moles incommoda fœtûs grandioris multiplicisve, vel & turgentia viſcerum abdominalium obſtructorum aut nimiâ pinguedine ſaginatorum : tùm ingens tumor glandulæ thyroïdeæ, &c.

Sed ſi reſpiratio quamdam habeat pravitatis aut bonitatis latitudinem in ipſâmet ſanitate habituali, à fortiori in morbis poteſt pati majorem minoremve labem. Patitur autem magis vel minùs, pro variâ vehementiâ febris & prout pulmones ipſi vel clauſtra tantùm pectoris tentantur affectu quodam proprio aut ſympathico; tùm quotiès ulcera quædam proſerpunt circà fauces, aut larynx ipſa corripitur inflammatione, abſceſſu, ulcere, ſpaſmo : vel & impeditur propter ſingularem hunc collapſum qui in febribus quandoquè fit, tunc ſuccedente ſubitâ ſtrangulatione ſine tumore in faucibus de quâ aph. 34 ſect. 4.

Propterea reſpiratio ex ſe ipsâ præbet in morbis multiplicem

indicationem vitalem, eaque plurimùm facit in eorum prognoſi. Bonum nempè ſignum ſi ea tunc liberè exerceatur, & malum è contrà pro diverſo gradu impedimenti importati, ſimul & pro diverſis malis quæ abhinc ſoboleſcere poſſunt. Ex. gr. *in morbis acutis quæ cùm febre ſunt, gemebundæ ſpirationes malæ*, ex aphor. 54 ſect. 6. *In febribus reſpiratio offenſans malo eſt, convulſionem enim ſignificat*, ex aph. 68 ſect. 4. *Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi cùm delirio contingit, lethale*, ex aph. 50 ſect. ejuſdem. Quæ præſagia cùm aliis pluribus ex reſpiratione petendis adhùc referuntur coacâ 260, his verbis: » ſpiratio » frequens quidem & parva aut inflammationem aut dolorem » principalium partium indicat, magna verò & ex longis inter» vallis delirium aut convulſionem. Et frigidus quidem ſpiritus » lethalis eſt, mortem quoque affert febriculoſus & fuliginoſus » (*id eſt velutì deurens*), frigido tamen minùs. Et magnus quoque » foràs exſpiratus, parvus verò intrò. Peſſimus quidem ad mor» temque proximè accedit, & qui protenſus eſt ac urgens & » obſcurus, duplicataque intrò revocatio, qualis inſpirationem » conduplicantibus. Facilis autem ſpiratio in omnibus morbis » qui cùm febre acutâ infeſtant, & in quadraginta diebus judi» cantur, magnum habere ad ſanitatem momentum exiſtimanda » eſt.

Jamverò memoratis generalibus ſignis præcipuis quæ in decurſu variorum morborum formatorum obtinentur ex reſpirationis exercitio variè mutato, nunc conſiderentur diſtinctis articulis ſequentia ejuſdem functionis phœnomena : ſcilicet tuſſis, ſtertor, ſingultus, ſternutatio, oſcitatio, riſus & *ephialtes*. Alio deindè articulo enucleabuntur præcipui morbi formati quibus reſpiratio afficitur : Aſthma nimirùm, Angina multiplex, Hydrops pectoris, Catharrus febrilis, Catharrus ſuffocans dictus, Tuſſis

ferina infantum, Pleuritis., Peripneumonia, Vomica, Empyema, Phtyſis ulceroſa pulmonum, Hæmophtyſis, imò & Hepatitis cujus plurima ſymptomata proximè pertinent ad reſpirationem.

ARTICULUS PRIMUS.

SYMPTOMATA peculiaria quæ in functione reſpirationis contingunt.

§ I[us].

TUSSIS.

TUSSIS nihil aliud eſt quàm peculiaris exſpiratio ſonora, involuntaria & convulſiva, repetita, larga, parvis & brevibus inſpirationibus intermediis interpolata, quæ omninò dicata videtur ad expurgationem viarum aërearum pectoris.

Symptoma illud familiare eſt omnibus morbis pectoralibus aliiſque quamplurimis; ſed raro ſpectandum tanquàm morbus formatus niſi in caſu tuſſis ferinæ dictæ, de quâ ideò agemus articulo ſecundo.

Cauſa tuſſis potiſſimùm quidèm reſidet in omni eo quod capax eſt immediatè laceſcere pulmonares veſiculas, bronchia, tracheam-arteriam, guttur. Verumtamen tuſſis non raro quoque producitur ab irritationibus ſingularibus ſtomachi, hypocondriorum & uteri ipſius; ideòque tuſſis alia dicitur idiopathica, ſympathica alia, cujus utriuſque multiplex cauſa nunc indaganda incumbit, incipiendo à cauſis tuſſis idiopathicæ.

Idiopathicæ tuſſis cauſæ ſunt, 1°. mucus pulmonaris copioſior aut tenacior; 2°. idem mucus nimìs acer, ſaltèm reſpectu actualis ſensûs tracheæ-arteriæ; 3°. Congeſtio quædam aut abſceſſus

aut exulceratio latens in pulmonibus ; 4°. quæcumque materies peregrina quæ in aſperam arteriam admittitur. De illis tuſſis cauſis nunc agendum per partes.

1°. Tuſſis pro cauſâ ſuâ agnoſcit nimiam pulmonaris muci copiam aut tenacitatem plurimis in caſibus. Talis eſt tuſſis illa quæ puerulos recèns natos infeſtat, ex aph. 24 ſect. 3 ; tùm ea quæ ſenes, præſertim intemperantes, ferè perpetuò vexat de quâ aph. 31 ſect. ejuſdem, ut & ea quæ famulatur anacatharſi aſthmaticorum. Quibus addenda eſt tuſſis catharralis dicta quæ homines pituitoſos aut catharrali ſaltem conſtitutione donatos tàm facilè aggreditur vere ac hyeme, ſicut & aliis anni tempeſtatibus frigidis & aquilonariis, ex aphoriſmis 20 & 23 ſect. 3. *Nam frigida velut nix & glacies pectori ſunt adverſa, tuſſes movent, ſanguinis eruptiones & diſtillationes efficiunt*, ex aph. 24 ſect. 5.

2°. Idem mucus nimis acer valet quoque movere tuſſim, ſivè quandò acer eſt per ſe aut tantummodò reſpectivè. Pulmonaris mucus nimìs acer eſt per ſe, quotiès reipsâ intingitur quâdam acrimoniâ quæ vel in eo ſpontè generata fuerit, vel huic adjuncta per admixtum quoddam principium metaſtaticum ſicut præſertim accidit poſt repercuſſos humores ſcabioſos. Fit verò acrior reſpectivè, quandò viæ reſpirationis nimio ſenſu gaudent ſicut videre eſt plurimis in circumſtantiis : videlicet in tuſſiculoſis affectibus nerveis necnon apud hydropicos deſperatos : tùm imprimis apud eos omnes in quibus eadem organa tentantur aliquâ phlogoſi vel & nimis tenſa ſunt & arefacta ſicut fit poſt cantus magnos, aut effectu aëris ſicci & aquilonaris circà quem conferatur aphoriſmus 24 ſect. 5 mox citatus.

3°. Tuſſim quoque excitari à variis congeſtionibus in pulmone latentibus, tùm ab abſceſſu aut ulcere indubium eſt. Hoc com-

probare datur apud eos quibus adſunt induratæ reliquiæ catharrorum aliorumve morborum peripneumonicorum : ſicut & in iis qui tentantur vomicâ ſuppuratâ ſed non adhuc patente, aut qui rejiciunt ſputa purulenta.

4°. Denique tuſſis idiopathica etiam producitur à quâcumque materie inſolitâ depluente in viis reſpirationis, qualia ſunt ſanguis & pus , tùm aër ipſemet pulverulentus vel inquinatus diverſis corporibus metallicis ſalinisve aut oleoſis vaporiſatis; quâlis eſt etiam portiuncula corporis cujuſvis ſolidi aut fluidi quæ accidentaliter delabitur in aſperam arteriam inter deglutiendum ridendumve aut loquendum, vel & propter eam glottidis laxitatem quæ datur tempore inſultûs leipothymici. Lugendum ultimi eventûs exemplum non à longo tempore vidimus in hâc urbe apud robuſtam mulierem, cui acetum in os inditum fuerat ut citiùs reſurgeret ab animi deliquio. Infelix hæc mulier, ob delapſum ſanè pauxillum acetum in vias reſpirationis, illicò correpta eſt tuſſi abominandâ & implacabili, quâ poſtriduò obiit inter horrendos inevitandæ ſuffocationis angores.

Quoad cauſas tuſſis ſympathicæ, eæ conſiſtunt in peculiaribus impreſſionibus factis ſuprà viſcera diverſa, quarum occaſione pectus ſympathicè laceſſitur. Talem tuſſim movent 1°. cacochyliæ variæ; 2°. aſſumpti cibi copioſiores aut acriores; 3°. infarctus atrabilaris hypocondriorum; 4°. deniquè varia uteri affectio haud infrequens apud femellas malè menſtruatas gravidasve, tùm apud puerperas imperfectè liberatas purgamentis ſuis.

Quælibet tuſſis facilè dignoſcitur quatenùs tuſſis eſt: nec valdè operoſum diſcernere tuſſim idiopathicam, ſivè ſicca ſivè humida ſit, mediantibus ſignis quæ pertinent ad topicas pulmonum affectiones.

Sympathica tuſſis paulò difficiliùs quandoquè innoteſcit. Sed fas eſt illam diſtinguere per ſigna quarumdam affectionum peculiarium à quibus produci ſolet. Ea verò aliundè præſertim diſtinguitur in eo quòd plerumque ſicca ſit, & quòd conſtanter præ ſe ferat ſpaſmodicum quemdam characterem, excitando nimirùm acceſſiones ſtationarias & quasì periodicas, gallicè dictas *des quintes de toux*; quæ acceſſiones præterea ſæviunt ut plurimùm abſque ullâ anacatharſi & notantur ſingulari plerumquè ſono, qui ſemper ſibi ſimilis eſt in ſingulis inſultibus, & qui in hyſtericis non raro æmulatur quemdam veluti latratum aut ululatum.

At quæcumque fuerit tuſſis, ea per ſe capax variorum effectuum quorum conſideratio neceſſaria eſt ad ejus prognoſim inſtituendam. Tuſſis itaque naturaliter neceſſaria eſt ad anacatharſim ſeu expectorationem obtinendam, ideòque illa valdè utilis quandò exequenda eſt critica quædam evacuatio per ſputa. Sed quandò tantummodò ſymptomatica, ſi ea ſævior durabiliorque fuerit, non ſolùm valet tandem creare dolores diriſſimos circà adhæſiones diaphragmatis, verùm etiam multifaria accidentia accerſere. Talia ſunt cephalalgia, hæmorrhagia narium & uteri, hæmophtyſis, phtyſis, herniæ, abortus, tùm commotio ſtomachi ex quâ ſæpè vomitus ſuccedit præſertim apud infantes.

Prognoſis ergò tuſſis generatim ominoſior quàm vulgò putatur; imò plurimis funeſta, etiam dùm credunt minùs ab eâ metuendum eſſe. Magis verò periculoſa prout minùs favet expectorationi, tùm imprimìs pro gravitate aut tenacitate cauſarum ſuarum & morbi principalis quem comitatur; nec minùs anceps pro variâ naturâ adjunctorum, qualis eſt ex. gr. graviditas aut tenerior pulmonum conſtitutio: tùm infantilis ætas, nam *qui gibboſi ex aſthmate aut tuſſi fiunt antè pubertatem, moriuntur*, ex aphor. 46 ſect. 6; qualis etiam hydrops, cui accedens tuſſis

aliqua malum meritò dicitur, aph. 35 ſect. 6, & cui deſperatio affertur à tuſſi conſtanter detinente, ut notatur aph. 46 ſect. 7. Verùm tuſſes ſiccæ, plurimæ & modicæ in febribus ardentibus, arcent ſitim majorem, ex aph. 54 ſect. 4. De cæterò docet Praxis medica tuſſes vernas leviores eſſe & faciliores curatu quàm autumnales; tuſſes ſiccas juvenum maximè pronas eſſe in hæmophtyſim & phtyſim; ſæpè quidèm leniri tuſſes ſenum, ſed eas ſanari nuſquàm; denique tuſſes febre ſtipatas quæ noctu præcipuè ingraveſcunt & nulli cedunt remedio, plerùmque deſinere in phtyſim, quin tamen ullum apparuerit ſanguinis ſputum.

§ II.

Stertor.

Stertor, græcis *Ronchos* vel *Rhogmos* dictus, eſt ille reſonans ſtridor gutturis & pectoris qui excitatur in dormientibus necnon in aliis caſibus quibuſdam.

Ratione variarum partium & circumſtantiarum in quibus excitatur ille ſtridor, multiplex diſtinguitur ejus ſpecies. Alius gallicè vocatus *ronflement*, Latinis verò ronchus vel propriè ſtertor, excitatur intrà fauces & narium meatus propter ſingularem chordarum vocalium relaxatarum commotionem ab aëre reſpirato, qualis reipsâ fit apud dormientes & apud apoplecticos. Alius vernaculè appellatus *râlement*, producitur in ipſo tractu bronchiorum aſperæque arteriæ propter materiem quamdam ibi fluctuantem & quaſſatam ab aëre inſpirato & exſpirato. Talem ſtertorem obſervare eſt apud ægrotantes in quibus ſputa copioſa & difficilia imminent, tùm præcipuè in moribundis quorum nulli non ſtertunt, exceptis aſphycticis necnon iis qui ſummo ſenio intereunt vel propter repentinam quamdam evacuationem valdè profuſam.

Diagnoſis

Diagnoſis variorum illorum rumorum facillima eſt. Stertor dormientium dignoſcitur in eo quòd illicò tollatur mediante expergefactione ; dùm inextricabilis eſt ſtertor apoplecticorum, quos facile eſt aliundè diſtinguere à dormientibus, irritâ imagine ſomni profundi quam exhibent. Ille demùm ſtertor, qui vernaculè dicitur *râlement*, non fit niſi in caſu copioſæ & difficillimæ expectorationis qui per ſe patet, ſicut & in ægrotantibus ſuprà deſignatis, quandò agonizare dicuntur.

Prognoſis non magìs operoſa eſt quàm diagnoſis. Stertor dormientium nihil redolet niſi quidpiam ſani ; in aliis verò circumſtantiis peſſimum eſt ſignum, ſæpequè certò lethale, ſicut jam ex dictis facilè intelligitur.

In affectibus itaque comatoſis ſtertor indicat peſſimam organorum vocis ſyderationem quæ ſupponit periculoſiſſimum infarctum cerebri : hoc obſervare eſt in lethargicis, ſed præſertìm in apoplecticis quorum prognoſis ita deſumitur ab hoc ipſo ſymptomate, aph. 51 ſect. 6 : *Quibus benè valentibus capitis dolores derepentè contingunt, ſtatimque voce deficiunt & ſtertunt, intrà dies ſeptem pereunt, niſi febris eos prehenderit.* Quæ ſolutio affectûs comatoſi in hoc aphoriſmo deſignati, patrari quidèm poteſt per vim febris, ſicut ſolutio apoplexiæ temulentæ de quâ aph. 5 ſect. 5 ; ſed requiritur ut febris illa citò accidat & perindè valida ſit ; alioquì non valeret diſcutere materiem cerebro impactam, ſed indicaret incœptam ejus corruptionem, fortequè & ejus factam eſſe extravaſationem.

Quoad ſtertorem dictum *râlement*, ſi oriatur tantummodò quia imminet magna copia ſputorum & ſimul levis ſit, boniſquè ſignis aliundè notatus, tollitur pedetentìm mediante expectoratione. Sed quandò ille ſtridor excitatur apud ægrotantes graviſſimâ pleuritide aut peripneumoniâ tentatos aliiſvè morbis

acutiſſimis, nôrunt Medici clinici eum eſſe certiſſimum nuncium inſtantis mortis. Tunc enim ſtertor præbet ſignum manifeſtum infarctûs inextricabilis pulmonum, & quòd actio vitalis eorum jam ſyderata ſit; quâ ratione præſens materies ſputorum expelli impotens, ideòque magìs ac magìs accumulata experiatur mechanicam duntaxat conquaſſationem cùm reſpirato aëre, ſicquè convertatur in liquamen illud ſpumoſum quo bronchia obruuntur inſtante morte, quouſquè os ipſummet lethali hâc ſpumâ deturpetur.

§. III.

Singultus.

Singultus, gallicè, *ſanglot*, *hoquet*, eſt inſpiratio convulſiva, ſonora, ſubitanea & repetita, quæ fit in mediâ exſpiratione aut ſub finem inſpirationis ſicut quiſque in ſeipſo poteſt experiri, voluntarium ſingultum excitando.

Partes inſervientes efficiendo ſingultui ſunt muſculi diaphragmatis, qui nempè coguntur exercere prædictam inſpirationem convulſivam, quotiès irritantur immediatè vel & mediante ventriculo & reliquo tractu alimentaris ductûs, tùm quotiès iidem muſculi ſpaſmum ſympathicum aliundè ſuſcipiunt.

Cauſa ergò ſingultûs duplex agnoſci debet, ſicut cauſa convulſionis: *convulſio aut à repletione aut ab inanitione oritur, eodem modo etiam fit ſingultus*, inquit Hippocrates, aph. 39 ſect. 6. Nempè cauſa ſingultûs qui cenſetur fieri à repletione exiſtit in quâdam materie reipsâ agente ſuprà partes ſingultui inſervientes; ea verò quæ ſpectat ſingultum ab inanitione oriundum, nihil eſt niſi modificatio nervoſa earumdem partium, capax efficere ſingultum abſquè quòd aliquid materiale in illis

adſit. Pariter naſcitur convulſio, vel quia irritans quædam materies adhæret parti convellendæ, vel quia hunc duntaxat modum ſympathicè nanciſcitur, ſicut id quoquè ipſi accidit quandò deeſt ſpirituum momentum capax fovere regularem contractionem muſcularem.

Cùm hæc ita ſint, duplex ſingultus agnoſci debet, idiopathicus nempè & ſympathicus, qui duo nunc examinandi incumbunt. Sympathicus ſingultus excitatur quandò diaphragma immune eſt à quocumque ſtimulo illudque ad ſingultiendum duntaxat determinatur propter affectiones peculiares partium conſentientium. Idiopathicus verò, quandò diaphragma ipſummet patitur peculiarem irritationem topicam, vel & fit immediatè particeps irritationum ventriculi necnon & hepatis.

Singultus ergò idiopathicus eſt ille qui contingit quandò diaphragma tentatur contuſione ac ecchymoſi, punctione, inflammatione, vulnere, aut ſtaſi quâdam febrili vel metaſtaticâ: quandò hepar inflammatur: & quandò ventriculus variâ afficitur de causâ ex ſequentibus; nempè ſi ventriculi cardia ſingulariter irritetur ab alimentis copioſioribus, ingurgitatis, acribus, dyſpeptis, erroneè degeneratis; ab aſſumptis medicamentis draſticis; à venenis; ab aliquâ materie ichorosâ, purulentâ, ſanguinolentâ, vel metaſtaticâ hùc affluente; à vermibus; tùm deniquè ſi ventriculus ipſe laboraverit ecchymoſi, vulnere, inflammatione, exulceratione vel & nimiâ duntaxat ſiccitate.

Sympathici verò ſingultus cauſæ ſunt contuſiones, ſpaſmi, phlogoſes, ulcera, herniæ, meſenterii, omenti, inteſtinorum, tùm imprimìs infarctus febriles eorum vel & aliarum fortè partium, nam quædam febres aliquandò ſtipantur ſingultu; quibus addantur vulnera cerebri variæque irritationes uteri, hepatis & lienis, & demùm evacuationes profuſæ quatenùs eæ, exhau-

riendo fontem ſpirituum, enervant irritabilitatem quamcumque & illam præſertìm perturbant in diaphragmate, ſicut ipſis Laniis cognitum eſt.

Conſequenter diagnoſis naturæ & cauſarum ſingultûs quærenda eſt in circumſtantiis actualibus reſpectu organorum à quibus producitur ſingultus tàm idiopathicus quàm ſympathicus: v. g., ſi adſit hyſteris, ſuppreſſio menſium, melancholia aut affectio viſceris alicujus diſtantis ab hepate, ſingultus eſt ſympathicus, vel fit ab exhauſto ſi præceſſerit profuſa quædam evacuatio. Idiopathicus autem, ſi ventriculus plectatur vomitu pertinaci, aut vulnere aut inflammatione, &c.; ſi hepar laboraverit inflammatione, cujus ideò ſignum naturale eſt ſingultus, ex aph. 58 ſect. 5 & 17 ſect. 7; deniquè, ſi diaphragma ipſummet inflammatum fuerit.

Prædictis omnibus conſideratis facile eſt inſtituere variam prognoſim; ſingultum nempè levis eſſe momenti ſi ejus cauſa levis & tranſitoria fuerit, quo in caſu ſternutamenta eum tollunt, ex aph. 13 ſect. 6; ominoſiſſimum verò, quandò pendet à gravi cauſâ, qualis foret vulnus aut inflammatio diaphragmatis, hepatis aut ventriculi; ſtatus gangrænoſus cujuſdam viſceris, vel alia multiplex occaſio; nam *multo ſanguine effuſo, convulſio aut ſingultus malum*, ex aph. 3 ſect. 5; item malus ſi ſupervenerit immoderatæ purgationi, ex aph. 4 ſect. ejuſdem; ſi oriatur ex vomitu, ab ileo, vel in ſenibus ſuperpurgatis, ex aph. 3, 10 & 40 ſect. 7; ſi ex laſſitudine fiat cùm ſtupore quem *catochum* vocant, ex coacâ 45; & demùm mortem affert, ſi cùm difficultate ſpirandi inciderit, ex coacâ 89.

§ IV.

Sternutatio.

Sternutatio eſt exſpiratio violenta, ſubita & ſonora, ſuccedens inſpirationi lentæ ac profundæ & ſic abſoluta ut exſpirandus aër explodatur per nares, ſimul contingente involuntariâ concuſſione capitis & trunci, eorumque inſtantaneâ inflexione antrorsùm.

Duplici modo producitur ſternutatio 1°. à causâ topicâ, quale eſt corpus quoddam acre nares irritans; 2°. à causâ ſympathicâ, per ſimplicem ſcilicèt affectionem nerveam organorum quorumdam; ideoquè aliud ſternutamentum ſympathicum eſt, aliud idiopathicum.

Idiopathicum ſternutamentum excitatur quotiès membrana quæ eſt organum olfactûs ſingulariter irritatur ab aliquo ſtimulo, quale eſt tabacum aliudve corpus acre & donatum acrimoniâ ſpecificâ ad ciendum ſternutamentum: tùm quotiès eadem membrana experitur ſimilem affectionem in contactu rerum vel mitiorum (v. g. ſimplicis aëris inſpirati), propter acutiorem ſenſum quo illa donatur, ſicut fit in coryzâ. Sympathicum verò accidit ſternutamentum quotiès datur ſingularis nervorum ſenſificatio propter quamdam affectionem hypocondriorum vel ſyſtematis uterini. Recordor me vidiſſe terribilem ſternutationem ab ultimâ causâ oriundam quæ ſæviit fermè indeſinenter per plures dies.

Diagnoſis cauſæ ſternutamenti facilè habetur in conſideratione circumſtantiarum; quoad prognoſim hæc eſt. Sternutatio nempè moderata juvat, quatenùs inſervit everrendis naribus, ſuccutiendoque cerebro, ut & partibus diaphragmati adjacentibus,

ipſomet utero non excepto. Quapropter, *mulieri ab uterinâ paſſione vexatæ aut difficulter parienti, ſternutatio ſuccedens bonum*, ut docetur aph. 34 ſect. 5; & ſimiliter, ex aph. 13 ſect 6, *ſingultu detento* (levi) *ſi ſternutamenta accidant ſingultum tollunt*, ſicut jam ſuprà notavimus. Inſuper ſternutatio bona eſt in gravioribus morbis, eò quòd deſignet ſenſum reſtitui & liberari cerebrum, ideoquè corpus jam venire ad ſanitatem. Sed immoderata & diuturna ſternutatio generaliter periculoſa eſſe poteſt, quatenùs indè valeat accerſiri hæmorragia narium vel hæmorrhoïdalis vel uterina, tùm ipſemet abortus, necnon periculoſa vomicæ latentis ruptio, &c.

§ V.

Oscitatio.

Oscitatio, gallicè *bâillement*, eſt inſpiratio lenta, diutina, ſæpè per plures ſucceſſivos niſus peracta cùm maximo hiatu oris, ſæpiſſimequè cùm pandiculatione corporis & artuum; quæ inſpiratio ſingularis ſtatim excipitur ab exſpiratione celeri; ut plurimùm ſonorâ & efformante litteram vocalem A.

Sympathicus ille motus convulſivus reſpirationis producitur quandò pulmones aut cerebrum reliquumve corpus leviter obruitur ſanguine venoſo; ideoquè ſæpiùs ille accidit inter tædium, ignaviam aut fatigationem, tùm adventante ſomno.

Oſcitatio his de cauſis levibus nata, ea ipſa eſt quam vino æquali aquæ copiâ temperato ſanari traditur aph. 55 ſect. 7, & quæ ſupprimitur totaliter, ſi modò tunc concitetur aliquod notabile pathema animi. Nemo homo eſt qui non valeat pro nutu ſuo ſimilem oſcitationem prævenire, retardare aut aliquatenùs celare, vel & imitari. Sed notum eſt oſcitationem, ſic pro nutu

tincœptam & ſimulatam, non raro evadere invitam ac verè convulſivam.

Quantumvìs oſcitatio plerumquè ſit momenti leviſſimi, ea amen quæ ſymptomatica eſt non nihil facit ad prognoſim morborum quibus ſupervenit. Ea enim deſignat cauſam eorum graviorem eſſe, ſi conſtantior ac frequentior fuerit, qualis ſæpè producitur propter peculiarem irritationem ventriculi, uteri, aliarumve partium, tùm poſt ingluviem aut inſtante paroxiſmo febrili vel hyſterico, &c.; ſed gravis imprimìs oſcitatio propemodùm perpetua quæ comitatur apoplexiam fortem.

At in caſibus communibus oſcitatio nequaquàm nocua eſt, nec oſcitanti injucunda. Ea tantummodò habetur pro inhoneſtâ inter homines ſocietate civili conjunctos, quatenùs denotat quoddam tædium, aut ſaltem defectum attentionis ergà adſtantes eaque diſplicet eò quòd notum ſit hunc ingratum modum faciei humanæ communicari per vim imaginationis & cujuſdam imitationis involuntariæ; ſed contagio hæc nuſquàm graſſatur inter homines quorum animi rebus pulchris & hilaribus detinentur.

§. VI.

Risus.

Risus moderatus nihil eſt niſi peculiaris & jucunda modificatio vultûs ſolius, præſertìmque oris & oculorum, reſpiratione prorsùs immotâ tunc permanente. Excitatur ab aliquâ mentis emotione gratâ & hilari, quin valeat quiſquam dicere quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur, & quomodò erumpat.

Sed ſi riſus maximus fuerit, tunc ita repentè excitantur alternatæ inſpirationes & exſpirationes parvæ, citatæ, eæque magis vel minùs ſonoræ, ut retineri nequeant, per quas potentiſſimè

agitantur muſculi abdominales ut & diaphragma necnon partes proximæ. Qui ſtatus aliquandiù protractus præcipuè cohibet liberum ſanguinis tranſitum per pulmones, adeò ut jugulares venæ intumeſcant tùm caput ipſum, & ſimul oculi magìs prominentes facti abundè lacrymentur; his omnibus ſic procedentibus, quouſquè tandem naſci poſſint convulſiones veræ, aut hæmophtyſis vel ipſamet apoplexia, &c.

Cauſa riſûs, ut quiſque novit, habetur in gratâ affectione animi ex quâ lenis & tener duntaxat riſus naſcitur. Quæ origo tantoperè inſervit ad indicandam bonam diſpoſitionem cerebri, ut ſi fortè riſus concurrat cùm delirio, delirium illud levioris ſit momenti, quàm ſi ſerium foret, ſicut notatur aph. 53, ſect. 6 : *Deliria quæ cùm riſu fiunt, tutiora; at quæ ſeriò, periculoſiora.*

Verùm alia eſt risûs occaſio & quidem pejor. Non raro itaquè alius naſcitur riſus, naturæ omninò convulſivæ & ſympathicæ, qui per modum cachinni pariter occupat latera, os, venas, vultum, oculos & cerebrum, ratione titillationis nervorum ſubcutaneorum excitatæ in plantâ pedum vel alibi, tùm ratione commotionum ſyſtematis uterini in peculiaribus paroxiſmis hyſtericis; qui riſus ægriùs adhùc compeſci poteſt, & ex quo præſertìm impendere poſſunt accidentia quæ mox diximus poſſibilia eſſe ex ſimplici cachinno. Undè ſicut prior risûs ſpecies ſæpiùs utilis eſt & amœna : ita & poſterior ingrata, & ancipitis ſortis.

Prætereà agnoſcitur adhùc à Medicis ſingularis alter riſus qui omninò morboſus eſt ſæpiuſquè ominoſus admodùm, quamvìs ille fiat abſquè ullâ commotione thoracis, nequè videatur inducere magnam convulſionem. Riſum ſardonicum loquor, aliter etiam vocatum nomine ſpaſmi cynici, mutuatâ nimirùm priori

priori denominatione ab *herbâ ſardoniâ* hunc affectum creare capaci: poſteriori verò, ex eo quòd os ægroti tunc non parùm ſimile fiat diſtortioni labrorum canis dentibus ſtridentis. Qui riſus ſardonicus vulgò dictus, quandoquè labia diſtorquet ex uno duntaxàt latere oris, ſicut obſervatur apud quosdam paralyticos: ſæpiùs autem utramque eorum commiſſuram ſic afficit ut dentes utrinquè detegantur, cæteris aliis muſculis faciei non raro ſimul convulſis.

Prior ſpecies riſûs ſardonici, ſi in paralytico fuerit, nequaquàm convulſiva eſt, nec pejoris ominis quàm paralyſis ex quâ dependet; ſecùs, in aliis circumſtantiis. At gravis à fortiori riſus ſardonicus qui labra undequaquè divellit, ſæpiusquè immutat totum vultum, quoniàm convulſivus eſt omninò & creatus à cauſâ plerumquè inſuperabili. Hunc itaquè videre eſt non ſolùm in caſu affectionum epilepticarum, ſed & quandò diaphragma aliudvè viſcus tentatur vulnere aut inflammatione, tùm imprimìs quandò naſcitur in deliriis illis quæ ſuperveniunt pleuritidi aut peripneumoniæ. Propterea riſus ſardonicus merè convulſivus ſemper habendus eſt pro ſigno peſſimo, illequè imprimìs lethaliſſimus in febricitante jam valdè debili, ſi inciderit cùm aliis ſymptomatibus quæ aph. 49 ſect. 4. ita recenſentur : *in febre non intermittente, ſi labium, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus, pervertatur, ſi viſus, ſi auditus defecerit, ægro jam debili, quicquid ex iis evenerit, in propinquo mors eſt.*

Si tamen riſus ſardonicus graviter expreſſus non foret, non eſſet adeò formidabilis. Imò ſi incideret unà cùm ſignis aliundè bonis & indicantibus imminentem criſim, ille ſequeretur ſortem earum circumſtantiarum. Inſuper ſi procederet ab aliquo veneno recenter aſſumpto, non pauca daretur ſpes curationis ab adhibito quantociùs emetico.

§. VII.

Fletus.

Fletus, riſui oppoſitus ſicut mœror lætitiæ, naſcitur ab anxietate mentis ſicut riſus à gaudio, ſed perindè latet modus quo ſuſcitetur. Dùm levis eſt conſiſtit in peculiari figuratione injucundâ faciei, oris & oculorum, cui ſuſpiria præludunt ut plurimùm, brevì ſuccedentibus lacrymulis quibusdam, & in quâ datur magna quies reſpirationis ſicut in riſu levi.

Si verò fletus maximus ſit & evehatur ad uſquè lamentationes, tunc ille fermè ad inſtar cachinni funditùs movet reſpirationem. Conſiſtit enim in inſpirationibus profundis ac ſubitiſſimis, quandoquè plurimùm ſubſultuoſis, poſt quas illicò fiunt totidem exſpirationes ſed multò altiores lentioresquè cùm lugubri ſono, quibus ſæpenumerò ſuccedit quidam ululatus, ob celeritatem aëris irruentis in pulmones aëre exhauſtos ubì urget ſuccedaneæ inſpirationis neceſſitas : & ſic porrò.

Cùm hæc ita ſint, præter maleſanas affectiones nervorum ac viſcerum magìs nerveorum inducendas à mœrore aliisquè mentis anxietatibus, certum eſt ex diuturniori fletu non ſine periculo perturbari caput, pectus aliaquè viſcera. Protracto ſiquidèm fletu gemebundo, thorax remanet in convulſivo ſtatu longiorum exſpirationum & breviſſimarum è contrà inſpirationum ſæpè ſubſultuoſarum, quibus potentiſſimè impeditur ſanguinis reditus à cerebro ſicut & ejuſdem tranſvectio per pulmones. Quâ de causâ ſolemne eſt rubere faciem, prominere oculos, erumpere lacrymas plurimas; caput & præcordia dolere admodùm : adeoquè periculum ſubeſſe nè varia mala ſuperaccidant, tùm propter hanc plethoram cerebri quæ tunc indu-

citur, tùm occaſione ſanguinis retardati intrà pulmones. Quapropter fletus periculoſus, non ſolùm ratione affectionum nervearum quas potis eſt inferre, verùm etiam malorum topicorum & localium abhìnc impendentium cerebro & pulmonibus.

Sed quàm diverſa & mirabilis illa ſenſatio potentiſſimè lacrymoſa quæ in ſcenis excitatur dùm ſpectatores commoventur ætate, nobilitate, generoſitate, magnanimitate, aut miſeriâ heroum! Nàm illa vehemens permotio mentis & corporis, quantumcumquè ſimilis ſit fletui effuſiori, nequaquàm nocere videtur ſicut fletus per triſtitiam advectus: imò conſtat plurimos homines ab illâ gratiùs affici quàm à riſu. Undè patet fletum ſanum eſſe aut morboſum prout oritur mente ſibi complacente aut dolente, vel mechanicè proritatur à peculiari duntaxat ſtatu morboſo hominis.

Pariter Medici obſervant fletus & lacrymas ægrotantium mala non eſſe imò ſæpè bona, ſi fiant cùm conſenſu mentis de invaletudine cogitantis: mala verò ubi erumpunt ſinè conſcientiâ hominis, nec niſi propter impendentem vitæ ruinam proximam. *In morbis præcipitibus*, inquit Hippocrates lib. 6 de morb. vulg. ſect. VII. Foëſ. pag. 25, *ubi malè habent ægri, ultrò quidèm profluens lacryma, bono eſt; invitis verò malum denuntiat.* Quod firmatur aph. 52 ſect. 4 & aph. 2 ſect. 8, tùm lib. prænot. ſect. 1. n°. 10, ubi recenſentur quæ ex universâ facie & oculis adhibenda ſunt in conſiderationem medicam.

§. VII.

Incubus seu Ephialtes.

Incubus vel incubo, Græcis *ephialtes* aut *pnygalion*, gallicè *incube*, *cochemar*, *follet*, eſt ille ſingularis ſtatus quo homines

præſertìm juvenes cæteroquin ſani aliquandò corripiuntur inter dormiendum, in quo non ſolùm tentantur omnimodâ impotentiâ motûs & loquelæ, ſed & experiuntur ſuffocationem ac velutì corporis oppreſſionem valdè gravem, ita ut tunc imaginentur graviori mole aliquâ ſe opprimi, vel & invadi ab alio quopiam corpore accumbente.

Sicut apud Romanos accidens illud tribuebatur Deo Fauno, haud ſecùs ac panici terrores ſpectraquè variis formis formidinem mortalibus incutientia : ita & nunc credit adhùc paſsìm vulgus hominum incubonem procedere à maleficiis geniorum noctuabundorum. Quæ fabula facilè quidèm rejicitur, ſed non ità facile eſt aſſignare cauſam ſingularis hujus phœnomeni, quam nè ipſi quidèm ſcirent, qui pollicerentur.

Videtur tantummodò incubonem procedere à peculiari reſolutione nervorum reſpirationi dicatorum, eâque valdè tranſitoriâ & levi, inductâ per aliquem fortè infarctum cerebri perindè levem ac tranſitorium. Qui infarctus probabiliter producitur à peculiari modificatione nervorum ſtomachi & inteſtinorum, quoniàm ſolemne ſit incubonem præprimìs accidere poſt cœnam largiorem aut dyſpeptam, ſicut & in caſu ſaburræ verminoſæ aut cujuſdam cacochyliæ alterius.

Quin etiam, ex eo quòd incubus duntaxàt oriatur ubi patiens dormire vix cœpit & dùm adhùc vigilare ſe exiſtimat, lubens crederem huic ſymptomati magnam præberi occaſionem ab illo ſtatu velutì plethorico cerebri, quo vaſa ejus leviter attinguntur ob ſitum corporis horizontalem qui habetur in dormiente. Undè etiam intelligere datur quarè incubo potiſſimùm superveniat apud obnoxios, quandò ii decumbunt ſuprà dorſum & derepentè in hoc ſitu obdormiſcunt.

Quod ſpectat ejus affectûs prognoſim, putamus eum eſſe in-

commodum duntaxat ſignum alterius mali apud juvenes. Sed inſolitus incubonis inſultus in ætate ultravirili aliquandò viſus eſt prænunciaviſſe imminentem apoplexiam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De morbis formatis qui contingunt in functione reſpirationis.

§. I^us.

Asthma.

Asthma vocatur difficilis & ſibilloſa reſpiratio periodicè veniens ſine febre, quam comitatur moleſta quædam diaphragmatis conſtrictio.

Talis affectus toto cœlo differt à *dyſpnœâ* & *orthopnœâ*, cùm quibus plerumquè confunditur : differtque multùm ab *apnœâ.* Quæ ut cognoſcantur diſſimilitudines, videndum quid ſit hæc triplex læſio reſpirationis.

Apnœa dicitur ea reſpirationis affectio in quâ reſpiratio ita debilis eſt in toto, ut ſæpè credatur omninò deſiiſſe & reipsà quandoquè prorsùs ſileat. Talem reſpirationis privationem obſervare eſt in ſtrangulatione hyſtericâ, tùm in ſyncope & aſphyxiâ, nec non in fortiſſimis apoplexiis.

Dyſpnœa, gallicè *courte haleine*, vocatur non ſolùm illa anhelatio habitualis quæ datur in caſu quorumdam mechanicorum reſpirationis impedimentorum, qualis eſt vomica clauſa, obeſitas, graviditas, &c; ſed & labor ille ſpirandi qui comitatur morbos febriles, præſertimquè peripneumonicos, propter acceleratum & difficiliorem ſanguinis trajectum per pulmones :

tùm illa operoſa reſpiratio ſenibus familiaris, ex aph. 31 ſect. 3, quæ fovetur ab exceſſu aut tenacitate pulmonaris muci, ſimul & à ſenili rigiditate clauſtrorum thoracis.

Deniquè orthopnœa, gallicè *ſuffocation*, *ortophnée*, appellatur anhelatio ſuffocativa valdequè ſublimis, in quâ æger paululùm duntaxàt reſpirare potis eſt dùm corpus ejus antrorsùm inflexum manet, prætereaquè dorſum nulli rei prorsùs innititur; adeò ut ſine his cautelis ille experiatur perpetuum ſuffocationis metum, qui majoribus adhùc angoribus aggravatur ubi primùm ſomnus obrepit, vel leviſſimus. Datur aliquandò obſervare talem reſpirationis ſtatum in peripneumonicis & pleuriticis deſperatis, ſed præcipuè in vehementioribus & longis inſultibus aſthmatis, nec non in hydrope pectoris confirmato.

Porrò apparet ex prædictis deſcriptionibus apnœam, dyſpnœam & orthopnœam nihil eſſe niſi varia ſymptomata variorum affectuum, quæ diſcrepant ab invicem ſicut & ab aſthmate. In apnœâ ſiquidèm nulla aut fermè nulla ſupereſt reſpiratio, dùm valdè evidens eſt in dyſpnoeâ, orthopnœâ & aſtmathe, in quibus patiens diverſo modo anhelandi corripitur, ſicut patet in definitionibus. Inſuper apnœa omninò ſubitanea & tranſitoria eſt; dyſpnœa ſæpè chronica aut ſaltèm diuturna; orthopnœa ſemper acutiſſima, ſubitaneamquè ſuffocationem quasì intentans; dùm aſthma propriè dictum nihil eſt niſi difficultas reſpirandi ſibilloſa mox major mox minor, periodicè revertens ſinè febre eſſentiali, quæ præſertìm ſævit ſerotinis horis & nocte & quæ ſpecie multiplex eſt.

Nempè aſthma aliud idiopathicum, ſympathicum aliud, quod utrumquè vel hæreditarium eſt vel acquiſitum. Iterumquè idiopathicum duplex, humidum nempè & ſiccum. Humidum dicitur quandò pendet à copioſiori muco cryptas bronchiales & pul-

monares veſiculas obruente : ſiccum verò, ſi illud tantummodò procedat ab aliquâ ſubtili materie irritante nervos thoracicos, ſicquè reſpirationem labefactante : qualis eſt humor arthriticus, rheumaticus, aut ſyphylliticus; tùm ſubtile aliquod corpus ſuſceptum cùm aëre & pulmonibus adhærens. Prætereaquè aſthma humidum & ſiccum toto cœlo differunt adhùc quoad modum abeundi ; prius non terminatur niſi copioſiſſimâ expectoratione : poſterius verò ſinè illâ, aut ſaltèm cùm pauciſſimâ & extorsâ per vim laboris.

Multiplicitas aſthmatis ſympathici non conſiſtit in humiditate aut ſiccitate, illud enim ſemper ſiccum eſt aut pauciſſimam ad ſummum anacatharſim aliquandò evellit; ſpecies ejus habentur in diverſitate partium à quibus ſympathicè producitur, indequè patet quid ſit aſthma hyſtericum, tùm hypocondriacum, tùm ſtomachicum, &c.

Nunc videamus quænam ſint cauſæ proximæ & prædiſponentes aſthmatis cujuſlibet, ſeu acquiſiti ſeu hæreditarii; deindè veniemus ad ſymptomata, tùm ad diagnoſim & prognoſim.

Cauſa proxima aſthmatis idiopathici humidi, quod magìs ordinarium eſt, cenſetur ingurgitatio cryptarum bronchialium ab humore mucoſo hujus loci, retento & ſpiſſiore, quandoquè ſimul intincto variâ quâdam acrimoniâ. Ideoquè illud frequens obſervatur apud ſenes, ex aph. 30 ſect 3 : tùm aliquandò in infantibus, ex aph. 26 ſect. ejuſdem; illequè præſertìm ſævit autumnali tempore ex aph. 22 ſect. 3, quandò ſcilicèt hæc tempeſtas nimìs humida eſt; ideoquè aſthma non raro quoquè adoritur hyeme, præſertìm ſi autumno valdè ſimilis ſit.

Cauſa proxima aſthmatis idiopathici ſicci eſt peculiaris irritatio nervorum thoracicorum quam inducit ac fovet metaſtaticus humor ſyphilliticus, arthriticusvè aut rheumaticus ſan-

guini admixtus, ſpecificè capax afficere nervos prædictos aut reipsà depoſitus ſuprà pulmones; tùm irritatio topica & ſpecifica pulmonum quæ producitur ab inſpiratis & hærentibus miaſmatibus metallicis aliisvè corporibus vaporiſatis: necnon aliquotiès ab aëre pulverulento ſicut videre eſt in viatoribus & quibuſdam artificibus; iſti enim quandoquè ob hanc cauſam laborant vero aſthmate ſicco & per intervalla ſæviente, ſolvendo per coactam expectorationem quâ rejiciantur aliquæ velutì grandines lapideæ diverſiformes; quæ rejectio niſi evenerit, (ſeù percepta ſeù impercepta), tandem aſthma illud abit in dyſpnœam perennem nec raro phtyſim creat, ſicut paſsìm obſervatur apud tabellarios, tùm apud lapidarios & gemmis aut marmoribus levigandis addictos.

Deniquè cauſa proxima aſthmatis ſympathici nihil eſt niſi peculiaris ſenſificatio ſpaſmodica & ſympathica nervorum reſpiratoriorum quæ procedit ac fovetur à peculiari ſenſu & infarctu viſcerum cùm thorace conſentientium, qualia ſunt præſertìm hypocondria, uterus, ſtomachus, &c.

Cùm hæc ità ſint de cauſis proximis aſthmatis tàm idiopathici humidi & ſicci, quàm ſympathici multiplicis, ſequentes ſunt cauſæ prædiſponentes ergà quodlibet eorum. Quod primò pertinet ad aſthma humidum, eæ ſunt conſtitutio corporis laxa & pituitoſa, ætas ſenilis tùm puerilis, habitationes humidiores, vita ſegnis & opipara, victus dyſpeptus, &c. Reſpectu aſthmatis idiopathici ſicci, eæ habentur in omni eo quod capax eſt producere varias metaſtaſes ſuprà memoratas præcipuè in hominibus pectore debili donatis, aut determinare intuſſuſceptionem corporum peregrinorum unà cùm reſpirato aëre, & favere eorum adhæſioni ad pulmones. Quoad aſthma ſympathicum deniquè, cauſæ prædiſponentes nihil aliud ſunt quàm

ea

ea omnia quæ diſponunt ad bilem atram, ad hyſteridem, ad morbos cardialgicos. Ad bilem atram gignendam conducunt ætas virilis, tempeſtates ſiccæ, bilioſi morbi malè abeuntes, abuſus purgationum & venæ ſectionis, victus oleoſus, curæ acerbiores, morbi hepatis, &c; ad hyſteridem delicata ſolidorum conſtitutio, evolutio corporis imperfecta, frequentior libido corporis & animi, ſenſibilitas nimìs culta, amor infelix, abortus, ſuppreſſiones menſium & lochiorum, &c. Deniquè ad morbos cardialgicos prava victûs ratio, comeſſationes, abuſus condimentorum & medicamentorum, &c.

Cauſæ demùm aſthmatis hæreditarii, de quibus agendum reſtat, quærendæ ſunt in peculiari conſtitutione humorum & ſolidorum traditâ à parentibus, quam non emendavit ſana & felix geſtatio, aut educatio phyſica poſt nativitatem; vel reperitur in peculiari conformatione thoracis, qualis eſt nativa anguſtia ejus, tùm gibboſitas aliave quælibet recondita diſpoſitio pariter hæreditaria. Hæreditarii aſthmatis humidi exemplum proſtat in hâc urbe apud nobilem conſanguineam celeberrimi D.D. Delamure jam quinquagenariam. Ea ab anno ætatis ſuæ decimo-tertio quotannis experitur frequentes eoſque graves hujus morbi paroxiſmos, præſertìm hyeme, nec ab annis plus quàm triginta valuit in lecto jacere; nam præter paroximos aſthmatis quos patitur, ea laborat dyſpnœâ indeſinenti, ad quam tolerandam miſerè cogitur perpetuò ſedere.

Symptomata plurima dantur in paroxiſmo aſthmatis, præter difficultatem ſpirandi periodicè revertentem cùm ſibillo & moleſtâ conſtrictione diaphragmatis, quæ ſunt ejus characteres pathognomonici. Adeſt itaque 1°. dolor pectoris gravativus & obſcurus, quandoquè extenſus ad axillas ubi præſertìm ſævit; 2°. inſpiratio operoſiſſima eaque admodùm brevis, frequens &

ſublimis, ad quam muſculi ſcapularum concurrunt : dùm exſpiratio è contra liberior eſt & in ſe minùs citata ; 3°. tuſſis ſicca & convulſiva, quâ paucum quid viſcidi dumtaxat evellitur ; 4°. avidus aëris hauſtus ore diducto cùm implacabili deſiderio frigidi aëris, qui gratè toleratur ſubdiò per noctes integras ſi paroxiſmus valdè gravis ; 5°. ſæpiùs æger, quamvìs ſomnolentiâ preſſus, vix dormire valet, niſi ſedens in ſedili, capite antrorsùm inclinato, undè hic ſomnus parùm differt à pernoctatione ; 6°. percipitur murmur ſtertoroſum in vaſis aëreis ſi aſthma humidum ſit & ſputa immineant ; 7°. demùm, ubi paroxiſmus mox mox deſiturus eſt, fit eructatio flatuum ano & cato cùm levamine ; cui addenda eſt ſputorum ſpiſſorum rejectio ſi aſthma humidum fuerit, eaque ſenſim evadens facilior & copioſior. Quæ ſymptomata magìs vel minùs ſæviunt, abſquè quòd febris unquàm adnaſcatur ; ſed febris accidentalis aliquandò adjungitur aſthmati, quotiès nèmpè ipſi ſuperaccidit affectio peripneumonica catharralis aut inflammatoria, ſicut non raròcontingit.

Quamvìs plurima ſymptomata ex prædictis ſæpè incidant cùm aliis reſpirationis læſionibus, quales ſunt anginæ, dyſpnœæ, peripneumoniæ, &c. non licet concludere quòd ibi aſthma agnoſcendum ſit, ſimodò deſint pathognomonica ſigna ejus, ſibilloſa nempè & periodica difficultas ſpirandi cùm moleſtâ illâ diaphragmatis conſtrictione quam aſthmatici gallicè vocant *la barre*. Proindèque diagnoſis aſthmatis haud operoſa habetur.

Non ſatis eſt dignoviſſe aſthma. Dignoſcere adhuc oportet quodnam illud ſit in genere & ſpecie, & à quibusnam cauſis prædiſponentibus ſumpſerit originem. 1°. Idiopathicum eſt ſeu humidum ſeu ſiccum, ſi ægrotans declaraverit ſe anteà facilè anheloſum factum eſſe ad minores motus corporeos ; ſed illud humidum eſſe renuntiatur, ſi patiens pituitoſus ſit & frequenti

expectorationi obnoxius, tùm imprimìs ubi quidam fortè paroxiſmi prægreſſi deſierunt per copioſam ſputorum rejectionem: ſiccum verò, ſi paroxiſmi priùs fortè tolerati perſtiterint abierintque abſquè notabili expectoratione, ut & ſi pro primâ vice adſit ſinè ſputatione ullâ, tùm ſi acciderit in homine nequaquàm pituitoſo, ſed qui paulò anteà paſſus eſt quamdam metaſtaſim, aut reſpiravit aërem pulverulentum metallicisve miaſmatibus refertum. 2°. Aſthma ſympathicum eſt, quandò præter characterem ſiccitatis quem exhibet, illud contigit mulieri hyſtericæ, aut menſium ſuppreſſionem patienti, aut à puerperio malè repurgatæ, tùm ſi patiens hypocondriacus ſit aut cardialgiis obnoxius. 3°. Deniquè dignoſcitur aſthma hæreditarium eſſe, quandò aggreditur adoleſcentes & juvenes natos à parentibus aſthmaticis, illudque creſcit eundo.

Cauſæ prædiſponentes prægreſſæ noſcuntur narratione ægrotantis.

Quoad prognoſim, aſthma idiopathicum in genere ſpectari debet tanquàm difficillimum curatu, præſertìmque hæreditarium. Illud tamen non admodùm ominoſum niſi negligatur & concurrat cùm maximâ intemperantiâ, niſi etiam fuerit naturæ ſiccæ, aliundequè debeatur metaſtatico humori depoſito ſuprà pulmones qui ab hinc difficillimè revelli queat, niſi demùm procedat ab aliquo vitio organico. Facilius eſt itaquè mitigari aſthma humidum quàm ſiccum, illiusque recidivis occurrere, niſi fortè hæreditarium ſit. Nam in hâc ſuppoſitione aſthma quodlibet perindè indomabile eſt, quamvìs tamen non impoſſibile videatur immunem ſervari juvenem natum à parentibus aſthmaticis.

In genere etiam ſequentia dici poſſunt de aſthmate ſympathico. Nempè illud non admodùm difficulter curari nec operoſè præcaveri recidivas ſi recens fuerit & in hominibus non

ita ſenibus ac temperantibus ſuæ ſanitati; ſecùs verò, ſi proceſſerit ab aliquâ inveteratâ viſcerum affectione, qualis exemp. gr. habetur in antiquâ hypocondriaſi, præſertìm apud intemperantes.

Nihilominùs aſthma quodlibet non vacuum eſt à periculo, quandò ejus paroxiſmi frequentes ſunt & pertinaces. Nam præter quàm quòd aſthmati facilè ſuperaccidant periculoſi morbi peripneumonici, periculum eſt nè pulmones ſic tandem debilitentur à paroxiſmis repetitis ut indè ſequatur inextricabilis eorum infarctus orthopnoïcus indequè hydrops pectoris, ſicut ſenibus tam frequenter accidit. At verò aſthma præcipuè funeſtum infantibus quorum dorſalis columna hanc ob cauſam contorquetur antequàm eorum thorax proportionata ſit cùm reliquo corpore; nam ut legitur aph. 46 ſect. 6 : *qui gibbi ex aſthmate aut tuſſi fiunt antè pubertatem, moriuntur*, nempè paulò poſt natam hanc gibboſitatem. Cùm corpus tunc nequeat ampliùs coaugeri juxtà ſpinam dorſi, nequè etiam coſtæ creſcere in debitam amplitudinem, pectus evadit magìs arctum & curtum quàm par eſt, dùm crura & ulnæ elongantur extrà ordinem, & junceam gracilitatem contrahunt. Hâc porrò de cauſâ neceſſum fit graviſſimè comprimi pulmones, ideoquè impediri vitalem motum ſanguinis, & hinc maturam mortem accerſiri, ſicut obſervatio confirmat. Quandò verò gibboſitas contingit poſt pubertatem incœptam multùm abeſt quìn tantoperè funeſta ſit. Hoc præſertìm verum, ſi gibboſitas producta fuerit v. g. à lapſu ſuprà dorſi ſpinam, aut ab alio accidente. Tunc enim jam conceſſâ paulò majori proportione thoracis cùm reliquo corpore, licet his gibbis vivere diutiùs, ſicut probatur ex eo quòd aliqui attingant ætatem ſexagenariam, imò quandoquè ſexagenariâ majorem.

§. II.

ANGINA.

ANGINA dicitur anguſtia faucium cùm reſpirationis & deglutitionis difficultate, aliisque ſymptomatibus.

Diſtinguitur in legitimam & ſpuriam. Angina legitima èſt quandò fit ob tumefactionem quamcumque vel & collapſum laryngis ipſius aut pharyngis; ſpuria, quandò creatur dumtaxat à compreſſione vel obturatione eorumdem ductuum propter tumefactionem amygdalarum vel partium vicinarum.

Datur & ſpecies anginæ ſingularis & ſpaſmodicæ quæ aliquandò comitatur paroxiſmum hyſtericum aut affectionem hypocondriacam, & quæ eorum pericula habet nec ullam peculiarem medicationem exigit.

Cauſa anginæ legitimæ petitur ab inflammatione verâ aut ſpuriâ laryngis vel pharyngis, tùm à præcipiti ſyderatione vel ſpaſmo earumdem partium. Cauſa ſpuriæ conſiſtit in inflammatione variâ & ſæpiùs catharrali amygdalarum & uvulæ.

Cùm utraque angina ſæpiùs ſit inflammatoria aut ſaltem catharralis, non mirum ſi graſſetur præſertìm per tempeſtates pluvioſas ex aph. 16 ſect. 3, tùm vere & autumno, ex aph. 20 & 22 ſect. ejusdem. Sedættereà anginæ ſporadicæ adveniunt quocumque tempore propter diſpoſitiones peculiares variorum individuorum, tùm propter diverſas circumſtantias. Talis eſt 1°. accidentalis conſtitutio inflammatoria aut catharralis quorumdam, qui ſæpiùs aliundè magìs proclives ſunt in hunc morbum, quia jam pluriès eo correpti fuerunt; 2°. accidentalis quædam metaſtaſis ſuprà fauces; 3°. peculiaris faucium

irritatio à corporibus deglutitis aut inſpiratis, vel propter cantum nimium nimiamve vociferationem, &c.

Anginæ ſymptomata varia ſunt prout afficitur larynx ſola aut pharynx, aut utraque ſimul, & prout illa affectio gravior eſt aut levior; ideoquè diſtinctis hisce ſymptomatibus obtinebitur diagnoſis anginæ diverſæ.

Si larynx ſola laboraverit, ſigna ſunt 1°. reſpiratio acutè dolens & à decubitu ingraveſcens; 2°. vox interpolata, acuta, clangoſa, rauca, cùm dolore laryngis qui intenditur à loquelâ; 3°. deglutitio facilis aut parùm difficilis niſi tamen pharynx ſimul tentetur; 4°. ſæpè tumefactio in collo, in oculis, in capite, tùm circà cartilaginem thyroïdeam; quandoquè verò nullus tumor; 5°. demùm febris multa aut pauca, pro majore vel minori inflammatione.

Quandò datur angina pharyngis ſolius, 1°. deglutitio difficilis & doloroſa eſt; 2°. reſpiratio expedita & ſimul libera vox, vel naſalis ad ſummum aut vix mutata, niſi larynx ſimul afficiatur; 3°. major tumor in faucibus aut collo, quàm in anginâ laryngis; 4°. minor febris, minor dolor; ſed major duratio mali antè illatam mortem ſi morbus lethalis evadat.

Verùm in anginâ utriuſque, quæ angina ſummi gradûs dicitur, non ſolùm adeſt febris major, ſed & tumor ſeſe prodit uſquè ad vultum, naſum, labia, linguam: muſculoſque colli occupat. Hìnc jugularibus compreſſis, ſenſibilis fit tumefactio capitis, tùm aliquantulum delirium facilè lethargicum, lingua maximè tumefacta extrà os prominet, ægri maximè ſtertunt, oculi rubri ſunt & caligantes, jugulares varicoſæ & tumentes, collum à tumore quaſi ſtrangulatur, impeditur reditus ſanguinis, tandemquè fit pulſus vacillans & anguſtiæ ſummæ: undè mors cita, niſi efficax & potens remedium afferatur.

Si angina tantùm ſpuria fuerit, ſymptomata ejus ſequentia ſunt 1°. deglutitio magis vel minùs dolens & difficilis pro tumore & inflammatione tonſillarum; 2°. reſpiratio incommoda, per nares nulla vel pauca, per fauces anguſta; 3°. materies deglutienda redit per os, ob anguſtias & ſummos dolores, aut per vim detruſa in fauces ſæpè tuſſim excitat; 4°. exſcreatio pituitoſa fermè perpetua; 5°. ſæpè dolor acutus in aure internâ & ductu Euſtachii, tùm crepitatio in aure dùm deglutitur, necnon aliquandò ſurditas perfecta; 6°. deniquè, tumor mox unam dumtaxat amygdalam occupat, mox alterutram, illequè major vel minor eſt : & febris datur pro diverſo gradu inflammationis.

Prognoſis anginæ cujusvis generaliter periculoſa eſt ex ſe & ratione ſubſequentium, niſi morbus fuerit leviſſimus. At angina vera ominoſior quàm ſpuria, prætereaquè pejor angina laryngis quàm pharyngis, non ſolùm propter neceſſitatem reſpirationis, ſed quia ſuppuratio in larynge periculoſior, ibiquè facilior gangræna. Quæcumquè etiam periculoſior, prout febris major & exacerbeſcens, tùm pro ſævitie & numero ſymptomatum. De cætero angina catharralis minùs periculoſa eſt quàm phlegmonoſa, hæcquè minùs quàm eryſipelatoſa quæ ſæpiſſimè gangrænoſa eſt; at periculum maximum, quandò angina eryſipelatoſa complicatur cùm ſcarlatinâ febre.

Periculoſior etiam angina laryngis ut & pharyngis, ſi ea tantummodò occupet membranas eorum ductuum; & contrà, ſi muſculi eorum præſertìm afficiantur. In priori caſu nullus tumor in faucibus nec in collo : in poſteriori è contrà. Circà primum ſic ſtatuitur coacâ 363, *anginæ in quibus nequè in collo, neque in faucibus, quicquam apparet, ſed quæ vehementem ſuffocationem ac ſpirandi difficultatem adferunt, eodem aut tertio die*

necant. Quoad alterum, ita aph. 37 ſect. 6, *anginâ detento, ſi tumor in collo extrorſùm oriatur, bonum.*

Item periculoſiſſima angina pharyngis quæ per accidens ſupervenit febricitanti propter convulſionem muſculorum colli & pharyngis ipſius : *ſi febricitanti collum pervertitur, ac vix deglutire poſſit, nullo exiſtente tumore, lethale,* ex aph. 35 ſect. 4, ubì paulò ſuprà, aph. ſcilicet 34, idem judicium ſic fertur de anginâ laryngis, *ſi febre vexato, nullo exiſtente in faucibus tumore, ſubitò accidat ſtrangulatio, lethale,* nam tùnc fit metaſtaſis ſuprà laryngem, quâ citiſſimè necatur ægrotans. His in caſibus deſperatis emeticum non ſemel profecit in meâ praxi.

Sed clariùs eluceſcet prognoſis anginæ vulgaris, attendendo ad ejus terminationes, quæ ſunt reſolutio, ſuppuratio, gangræna & ſphacelus, tùm induratio & metaſtaſis, haud ſecùs ac in omni inflammatione. Reſolutio fieri ſolet à ſeptimo die ad decimum, eaque ſignificatur ex levamine deglutitionis aut reſpirationis quod ſignis coctionis ſtipatur & plurimâ exſcreatione coctâ ; ſecùs enim malum : ideoquè, *anginâ laborantes niſi celeriter cocta exſpuant, perniciosè habent,* ut docetur coacâ 371 ; ſed ex coacâ 377 *ſputa ex anginâ viſcida, craſſa, exalbida, vi educta, malum denuntiant, omnisque ejuſmodi maturatio mala eſt. In his multa deorsùm purgatio, levis ſyderationis modo, mortem adfert, ſicut aliquandò obſervatur.*

Supuratio fit circà decimum diem ſicut in inflammationibus internis. Eam deſignat nova exacerbatio ſymptomatum, præſertimquè illud febris augmentum quod circà puris generationem generatìm obſervari docetur aph. 47 ſect. 2.

Gangræna autem & ſphacelus, quæ ſunt finis funeſtiſſimus maligniorum anginarum, contingunt antè prædictas epochas. Prænoſcuntur ex majori acutie ſymptomatum, quæ maturiùs cedit ſine bonâ cauſâ ſed cùm ſignis lethiferis.

Induratio locum præcipuè reperit in catharroſis amygdalarum tumefactionibus, præſertìm apud obnoxios. Quo in caſu reremanent amygdalæ tumentes & ſcirrhoſæ, non parùm nocentes deglutitioni, præbentes anſam variis recidivis, imò & cancri capaces.

Quod demùm metaſtaſim anginæ ſpectat, ea accidit ubì materies jam non nihil elaborata, ſpontè fluit per textum cellularem ratione alicujus revulſionis nimiæ aut perperàm inſtitutæ; ſæpiùs verò propter conſtitutionem debiliorem laxioremque ægrotantis.

Ratione vicinitatis ſimul & continuitatis partium, angina ſat ſæpè emigrat ad pulmones, hicque eventus ſic refertur coacâ 367: *Quibus angina ad pulmonem divertit, partìm quidem intrà ſeptem dies pereunt, partìm verò liberati, pus intrò colligunt, niſi pituitoſa ſursùm educantur*; undè qui hâc de cauſâ pereunt, reperiuntur habentes ingentem copiam puris in pulmonum textu, abſquè quòd præceſſerint ſigna peripneumoniæ formatæ.

Similis metaſtaſis anginæ ſuprà pulmones memoratur etiam aph. 10 ſect. 5: *Quibus ex anginâ liberatis* (ſubitò ſcilicèt & ſine bonâ cauſâ), *ad pulmones malum vertitur, ii intrà dies ſeptem intereunt; ſi tamen eos dies evaſerint, ſuppurati fiunt*; in quo textu non memoratur quidem ſanatio contingens per ſputa, ſed omittitur dumtaxàt eo quòd rarior fiat quàm collectio lethifera puris intrà pulmones, ſicut optimè nôrunt Practici.

Præter prædictas anginarum metaſtaſes, aliæ fiunt ad caput ipſum, ad crura & ad alvum, de quibus mentio habetur in coacis, à numero 372 ad 377 incluſivè. Imò bis obſervavi haud ita pridèm natum fuiſſe rhumatiſmum generalem, calidiſſimumque & dolentiſſimum ex anginâ die circiter nono emigratâ.

Prima obſervatio reſpicit uxorem meam circiter quiquagenariam, cujus magni angores mhi manent altâ mente repoſti. A fine junii 1784 ad menſem eumdem 1785, ea nullos fermè corporeos motus exercere potuit in partibus ſuperioribus, præ atrociſſimo rhumatiſmo generali, enato ab anginâ pharyngis nono ſui die emigratâ. Rheumatiſmus ille per viginti dies ſæviit cùm validiſſimâ febre & doloribus atrociſſimis, quibus præprimìs cruciabantur partes poſitæ ſuprà diaphragma, præſertimquè circà jugulum. Hæc omnia ſic fuerunt per primos decem dies morbi metaſtatici, non ſine ſuffocationis metu continuoque pervigilio. Sub initiis ſanguis largiſſimè effuſus fuit pro violentiâ febris & pulſûs, aliaque antiphlogiſtica affatìm adhibita, veſcicantibus poſthàc ad tibias applicitis ad hoc ut metaſtatica materies derivaretur verſùs partes inferiores. Ceſſavit tandem febris poſt vigeſimum diem; ſed remanſit omnimoda impotentia motûs, qui tamen deindè reſtitutus non nihil fuit pedetentìm in inferioribus artubus. Uſurpatæ fuerunt Luxovienſes balneationes menſe octobri & quidem cùm aliquo levamine. Sed curatio non fuit abſoluta, nec præſertìm manus liberatæ nodoſis tendinum indurationibus, niſi poſt uſum aquarum Borbonienſium. Eæ fuerunt epotæ Biſuntii, alternis diebus ad libram unam ſemiſſem per menſem januarium februariumque, & eodem modo repetitæ per ſubſequentem menſem maïum. Earum ope rediit & appetitus, & ſomnus, & mobilitas, & artuum flexilitas, & hilaritas, & bonus habitus corporis. Altera verò nata eſt angina anno 1786, eodem circiter tempore, eaque ſecundùm artem oppugnata: adeò ut videretur abitura circà diem morbi nonum. Sed ipſi tunc meditanti ſimilem emigrationem, jamquè incipientibus doloribus circà jugulum cùm vultu triſtitiâ perfuſo,

occurrimus mediante emetico quantociùs adhibito, non ſine attentione ad aph. 18 ſect. 4.

Obſervatio altera locum habuit apud nobilem Dominam ſexagenariam hujus urbis, abeunte anno 1785. Ea menſe decembri corripiebatur anginâ pharyngis ſatis vividâ, quæ circà diem nonum fingens abire emigravit. Rheumatiſmus generalis & ſat gravis natus eſt exindè; duratio ejus tres duntaxàt occupavit menſes & perindè perfecta fuit curatio in uſu Borbonienſium aquarum.

§. III.

Hydrops pectoris.

Hydrops pectoris ſeu hydrothorax eſt collectio ſeri in cavitate thoracis, quâ confirmatâ producitur orthopnœa ingens & conſtans, adeò ut ægrotantes nequeant ſpiritum ducere, niſi corpore antrorsùm incurvato, cruribus ac tibiis propendentibus, cùm impotentiâ decumbendi ad latus alterutrum vel ad utrumque, ſicut nec ad dorſum.

Formidanda hæc affectio naſcitur quandoquè à ſubitaneâ repercuſſione ſudoris & perſpirationis, tùm à metaſtaticâ materie depoſitâ ſuprà pulmones quæ ſubſtantiam eorum ſpaſmo potenti afficit & quæ, opponendo maximum obicem ſanguinis fluxui, producit citam orthopnœam convulſivam, atquè ideò hydropem pectoris.

Sæpiùs verò ille creatur ab omni cauſâ pertinaciſſimâ aſthmatis apud ſenes cachecticos & pituitoſos, quandò nullâ expectoratione purgantur. Tunc enim accidit orthopnœa urgentiſſima, eaque ſpaſmodica, per quam cohibetur actio reſpiratoria pulmonum quouſquè ii fiant œdematoſi: tandemquè cogatur ſerum depluere & colligi in cavitate thoracis; undè

concipitur quarè cor & diaphragma multò inferiora reperiantur in cadaveribus eorum qui hydrope pectoris perierunt.

Quamvìs pro certo habeatur oriri hydropem hunc eo modo quem mox deſignavimus, haud facilè tamen definiri poteſt initium illius, etiàm quandò propiùs imminere creditur. Quapropter ſæpiùs non ità licet affirmare hydropem adeſſe incipientem, quàm rationabiliter judicare eum neceſſariò accerſitûm iri inter labores majores aſthmatis & orthopnœæ. Sed nullum ferè dubium ſupereſt, quandò tandèm iſtis angoribus adjungitur ſubita ſuffocatio ubì primùm obrepit ſomnus vel levis, tùm quandoquè ſingularis ſtupor brachii alterutrius. His addantur ſequentia ſymptomata; nempè 1°. pulſus conſtanter miſerabilis & ſingulariter inæqualis; 2°. urinæ ferè nullæ ob minorem preſſionem ſanguinis in aortâ, eæque admodùm lateritiæ; 3°. tumor œdematoſus faciei manuumque, ſed præſertìm tibiarum ac genitalium quæ intumeſcunt quouſquè contingant aliquæ cutis fiſſuræ; 4°. demùm febricula exacerbeſcens quæ accidit huic hydropi jàm ingraveſcenti.

Nùm fieri quandoquè poſſit chyloſus hydrops pectoris ſiniſtri à diſrupto vel eroſo ductu thoracico, non ſolùm probabile eſt, ſed obſervatione confirmatum. Id præſertìm poſſibile poſt vulnera thoracis, ſicut & poſt aliam quamlibet cauſam quæ capax ſit lædere ductum thoracicum; qualia ſunt exercitia corporis immodica, tùm imprimis ictus ſuprà dorſum, ratione ecchymoſis ab hìnc oriundæ, &c.

Datur colligere ex dictis diagnoſim hydropis magìs eſſe incertam omnium. Propterea hic morbus non admodùm cognitus fuit antè ſæculum XVII, quamvìs deſcriptus ſit ab Hippocrate, libro de internis affectionibus, ſect. V. foëſ. pag. 505 & 506. Incertitudo priſcorum pendebat forſan ex eo quòd rariùs olìm

cadavera aperirentur, eâque ratione putaretur aſthmate duntaxàt extinctus qui reipsâ perierat hydrope pectoris. Ignoſcant pii manes Hippocratis, aliorumque clarorum Virorum qui paſſim docuerunt haberi ſignum certum in perceptâ fluctuatione aquarum intrà thoracem. Fateor ſaltèm me nunquàm audiviſſe ſimilem fluctuationem, nec mihi datur concipere quomodò hic rumor excitari poſſet, quoniàm nullum vacuum ibì relinquitur.

Signum magìs tutum, forſanquè magìs utile haberetur in majori protuberantiâ coſtarum lateris ſeroſo latice repleti. Sed præterquàm quòd illud inutile foret ſi ambæ afficerentur thoracis cavitates, fatendum eſt illud quoque non eſſe admodùm utile, etiamſi una tantummodò cavitas repleretur. Cùm non appareret prædicta protuberantia coſtarum, niſi hydrops daretur copioſiſſimus & valdè provectus, ea tunc nihil eſſet niſi genuinum vexillum lethi inevitabilis, nedùm aliquod indicium diagnoſticum hydropis præſentis, ex quo therapeïa illuminaretur.

Sapientiùs, ut opinor, augurari de hydrope pectoris & ipſi occurrere, quantùm in Medico, quotiès in homine cacochymo, contabeſcente & morbis pectoris obnoxio datur ſumma ſpirandi difficultas verè orthopnoïca & pertinax, quæ ſtipatur ſubitâ ſuffocatione in ſomno, cùm urinis parciſſimis lateritiisque, pulſu debiliſſimo & inæquali, tandemquè magnâ intumeſcentiâ pedum & genitalium. His tamen ſignis invitis, aliquandò hydropici quidam habiti ſunt qui minimè tales erant: & vice verſâ; ſed quod pejus, hydrops ille fermè ſemper immedicabilis eſt quandò evidenter dignoſcitur: nec curatur unquàm niſi in benè conſtitutis qui recenter eo laborant propter quemdam abuſum in rebus inevitabilibus, vel novam quamdam metaſtaſim ſubitò cognitam & congruenter oppugnatam.

§. IV.

Catharrus febrilis.

Catharrus febrilis, tuſſiculoſus vel pectoralis dictus; gallicè *rhume de poitrine*, eſt ille pectoris morbus in quo percipitur dolens difficultas inter reſpirandum cùm levi quodam murmure intrà pectus & tuſſi magìs vel minùs frequente & acerbâ : quìn tamen initio hujus affectûs expectoretur quicquam, præter paucum mucum tenuem, album & aliquandò velutì ſubſalſum. Quibus ſymptomatibus præter aliquam febrem majorem vel minorem, adjungitur dolor lateris & pectoris prout infarctus catharralis pulmonum magìs vel minùs participat de inflammatione.

Plerumquè unà cùm catharrali affectu pulmonum, ſimiliter tentatur membrana pituitoſa, ideoquè creatur ſimul altera catharri ſpecies quæ græcis audit nomine *coryzæ*, gallicè *enchiffrenement* : vel & catharrus ſimul occupat laryngem & producit raucedinem, græcis *branchos* dictam, gallicè *enrouëment*. Quæ duæ levioris catharri ſpecies ſæpiſſimè quidem locum habent, quìn pectus catharro laboret; ſed eæ ſæpenumerò ſunt præludium catharri pectoralis aut huìc plerumquè ſuperaccidunt brevi temporis lapſu.

Cauſa catharri febrilis eſt major minorve infarctus catharralis propriè dictus cryptarum & veſicularum bronchialium, quo magìs vel minùs tentantur cavernulæ textûs interlobularis, præſertìm circà rete malpighianum. Qui infarctus pro cauſâ ſuâ materiali agnoſcit humorem pituitoſum magìs vel minùs diſpoſitum ad inflammationem, cui non rarò quoque adjungitur humor quidam metaſtaticus, donatus ſpecificâ virtute ad irritanda bronchia & veſiculas pulmonares.

Proindè catharrus febrilis verum eſt diminutivum peripneumoniæ catharralis, ut patet ex apparatu morboſo ſupradicto, illeque ſtipatur ſymptomatibus diminutivis ejuſdem morbi: nimirùm febre continuâ, tuſſi moleſtâ, dolore capitis, quandoquè & lateris, nec non ſputis leviter ſanguinolentis; quæ ſymptomata gravia ſunt magìs vel minùs pro vario gradu catharri.

Ex dictis de naturâ, cauſis & ſymptomatibus catharri colligere datur 1°. quarè catharri pectoris ſicut & catharrales febres ſoleant populariter graſſari per hyemem, ex aph: 23 ſect. 3, necnon & inter crebras & magnas viciſſitudines caloris, frigoris & electricitatis aliarum anni tempeſtatum? quæ magìs vel minùs efficaces ſunt prout varia loca magìs vel minùs exponuntur prædictis impreſſionibus atmoſpheræ, ſecundùm eorum ſitum ergà ventos; undè etiàm concipitur 1°. quarè loca borealibus ventis fronte perflata & monti applicata versùs auſtrum, ſint magis obnoxia catharris, & contrà? ſicut in regionibus variè montuoſis comprobatur; 2°. quarè ſenes, conſtitutione ut plurimùm catharroſâ donati admodùm obnoxii ſint catharris, ex aph. 31 ſect. 3? 3°. quarè homines naturâ ſuâ humidiores ſæpiùs corripiantur catharris epidemicis, ſi poſt æſtatem ſiccam & aquilonarem autumnus fuerit pluvioſus & auſtralis? (per quem nimirùm avidiùs humectentur corpora eorum aptiſſima vorandæ humiditati) ut monetur aph. 13 ſect. 3. dùm homines naturâ ſiccâ donati tunc remanent immunes & potiùs recreantur, eo quòd corrigatur exceſſus ſiccitatis ad quem fuerant evecti per æſtatem præcedentem; 4°. demùm intelligitur, quarè inter ipſos tepores caloreſque vernos ac æſtivos non rari quoque accidant catharri ſporadici, apud eos qui ſubitò vel incautè ſeſe exponunt frigori accidentali?

Diagnoſis catharri febrilis facilè eruitur ex ejus ſymptomatibus, nec operoſum eſt dignoſcere utrùm ſit magis vel minùs inflammatorius, mediante febre quam comitem habet. Facilè etiam judicatur nùm epidemicus ſit vel ſporadicus, numvè participet necnè de quodam humore peregrino ſeu metaſtatico ſeu conſtitutionali : ſimodò attendatur ad conſtitutionem generalem & ſingularem, tùm ad morbos concomitantes & prægreſſos.

Quoad prognoſim, cùm catharrus febrilis ſit morbus naturæ peripneumonicæ, patet eum optimè duntaxàt ſanari per ſputa cocta & libera cùm ſudoribus levibus & coctis, comparatè ad reſolutionem peripneumoniæ. Intelligitur pariter, quarè defectu virium & diſpoſitionis ad reſolutionem, *raucedines & gravedines in valdè ſenibus non coquantur*, ex aph. 40 ſect. 2 ; tùm quarè catharri ſenum ſint brevi interficientes, quandò poſt hyemem auſtralem, tranquillam & pluvioſam ſuccedit ver ſiccum & aquilonare, ut docetur aph. 12 ſect. 3 : quia nempè ex multâ humiditate per talem hyemem collectâ ſcaturit tantus infarctus catharroſus pulmonum ut ille coqui nequeat in ſenibus, & ut ab eo facillimè ſufflaminetur vitalis motus ſanguinis per pulmones, quorum vaſa propè modùm deleta ſunt ob molem catharri necnon propter conſtrictionem inductam à vere ſicco & aquilonio. Nec difficiliùs reſolvitur ex indole inflammatoriâ catharri, eum abire poſſe in ſuppuratum aut gangrænam, necnon & in indurationem.

Quamvis igitur vulgaris plebs hominum ſoleat floccipendere catharros, ii poſſunt eſſe admodùm funeſti, tùm per ſe tùm ratione ſequelarum, præſertim apud juvenes quorum plurimi incidunt in phtyſim propter catharrum neglectum; adeò ut dicere liceat quòd multò major hinc procedat numerus phtyſicorum, quàm ab aliâ qualibet cauſâ. Hoc fit quatenùs à

catharro

catharro ingravato valet naſci peripneumonia ipſamet formata, & quia catharrus neglectus aut malè tractatus, nec ideò reſolutus intrà dies quatuordecim aut viginti, neceſſariò adducit indurationem ſeu tubercula tùm ſuppurationem ipſammet, quæ duo ſunt fecundiſſima phtyſeos pulmonaris ſeminia.

Catharri itaque, ſeu *deſtillationes in ſuperiorem ventrem, intrà vigeſimum diem in pus vertuntur*, ex aph. 37 ſect. 7: ſicut, ex aph. 8 ſect. 5, pleuritides pariter non coctæ, nec ſolutæ per ſputationem indè ſequentem, ſuppurantur intrà dies quatuordecim. Porrò quæcumque accidat ſuppuratio pulmonum, ea perindè phtyſim ulceroſam gignit, ſimodò non purgetur per ſuperiora intrà dies circiter quadraginta ex quibus ruptio facta eſt, ex aph. 15 ſect. 5. Quod præprimìs fit apud eos quorum ſanguis magis acer, aut quibus ineſt quædam diſpoſitio hæreditaria ad pthyſim, vel quædam reliquiæ catharrorum.

Quod attinet ad indurationem ſeu tubercula & phtyſim abhìnc oriundam, ita Hippocrates lib. I. de morbis, ſect. V, Foëſ., pag. 11, quod ibi referre placuit propter deſcriptionis accurationem. Incipit Auctor ſermone brevi deſcribere formationem tuberculorum juxtà opiniones phyſicas temporis ſui. Deindè memorat eorumdem inflammationem ſimul & ſuppurationem fauſtam, quæ aliquotiès ſubſequitur: *Pulmonis verò tuberculum*, inquit, *ad hunc modum oritur. Cùm pituita aut bilis collecta fuerit, putreſcit, & quandiù quidem adhùc crudum fuerit, tùm dolorem tenuem, tùm tuſſim ſiccam exhibet. Ubi verò maturuerit anteriore & poſteriore parte* (thoracis) *gravis dolor oritur, calores evadunt* (febriles) *& tuſſis vehemens. Et ſiquidem pus quàm citiſſimè maturuerit, eruperit, ſurſùm vergat & totum exſpuatur, venterque* (id eſt cyſtis) *in quo pus erat conſidat ac reſiccetur, prorſùs ſanus evadit.*

Deindè exponit rationem cur ex ſuppuratis tuberculis naſcatur ulcus erodens & phtyſim creans, ibiquè pingit modum quo phtyſis hæc procedit & lethum infert : *Si verò quàm citiſſimè ruptum fuerit, maturuerit ac repurgatum fuerit, neque tamen penitùs reſiccari poſſit, ſed ipſum tuberculum ex ſe pus effundat* (in longius tempus), *perniciosſum id eſt, & ex capite reliquoque corpore pituita ad tuberculum defluens, putreſcit, in pus vertitur ac exſpuitur, ex quâ corruptus perit. Perit autem ex ventris profluvio ex his quæ antè dicta ſunt, ipſoque infabulante & omnia æquè ut priùs intelligente reſiccatur* (tabeſcit) *ac refrigeratur, omnesque corporis venæ contrahuntur, cùm nimirùm ipſarum ſanguis à febre exuſtus ſit; interdùm verò tùm ex temporis longitudine, & morbi magnitudine, tùm etiam ex inſtantibus ac ſupervenientibus malis.*

Poſteà narrat tuberculum ſuppuratum quandoquè non aperiri, nihilominusquè ægrotantes exindè perire phtyſicos; ſicut & quandò illud tardiùs aperitur : *Quòd ſi neque ſponte neque à medicamentis multo tempore rumpi non poſſit, dolorum vehementiâ, inædiâ, tuſſi ac febribus quibus laborat conſumitur, ac plerumquè perit. Si verò jam extenuato & lecto decumbenti pus eruperit, neque ſic admodùm ſuſtinent, ſed eo modo perimuntur.*

Ita demùm loquitur in fine de accidentibus quæ contingunt ſi effundatur intrà thoracem major copia puris tuberculoſi qualis habetur in vomicâ, ſeu ſanatio fortè ſubſequatur (quod ſanè rariſſimum eſt), ſeu defectu ſpuitionis mors contingat, irritâ evacuatione puris per uſtionem aut ſectionem : *Quòd ſi quàm citiſſimè ruptum quidem aut maturatum fuerit* (tuberculum majus), *magnâque ſui parte ad ſeptum tranſverſum effundatur, confeſtim quidem leviùs habere videntur; progreſſu tamen temporis ſi quidem totum per ſputum rejiciat, & venter in quo pus inerat*

conſidat ac reſiccetur, ſanus evadit. Verùm ſi tùm tempus longius, tùm ipſe debilior fuerit, neque exſpuere poſſit, ſed per uſtionem aut ſectionem pus exéat, confeſtìm quidem hoc ſanè etiam modo leviùs habere videtur, progreſſu tamen temporis, ab his quæ in priore dicta ſunt perimitur.

§. V.

Catharrus dictus suffocans.

Catharrus dictus ſuffocans, eſt ſubitanea dyſpnœæ ſpecies ita gravis ut reſpiratio impediatur ferè omninò & repentina mors accidat aut ſaltem avertatur difficillimè.

Secundùm àliquot Scriptores quos inter Schneiderus, lib. V. de catharris, ſect. 7, cap. 4, cauſa formidandi illius mali conſiſtit quandoquè in ſubitâ reſtagnatione ſanguinis in vaſis pulmonaribus, qualis poteſt accidere quandò ſanguis pellitur vividiùs apud homines tentatos polypis cardiacis aliisve vitiis vaſorum præcordialium. Sed pace eorum virorum dixerimus prædictam ſanguinis reſtagnationem in vaſis pulmonariis potiùs debere revocari ad quamdam ſyncopem cardiacam, natam vitio organorum præcordialium, quàm ad peculiarem ſpeciem catharri ſuffocantis.

Ut fert opinio mea & quantùm licet illam fulcire obſervationibus domeſticis, catharrus meritò ſuffocativus dicendus producitur ab aliâ duplici cauſâ; 1°. à repentino copioſiſſimoque affluxu materiei cujusdam catharralis in textum interlobularem; 2°. à repentinâ materiei alicujus deſtillatione in bronchia & pulmonares veſiculas ita ut ea plenè oppleantur. Prior cauſa quandoquè locum habet in pueris humidioribus, laxis & plethoricis, ſicut & apud ſenes obnoxios frequentioribus inſultibus aſthmatis humidi; undè, ratione cauſæ &

ſedis, hic catharrus ſuffocans multùm quidem refertur ad peripneumoniam notham : ſed ab iſtâ differt quoad modum invadendi, qui in catharro ſuffocante eſt fulminis ad inſtar, dùm tardior in peripneumoniâ nothâ, imò & fallaci lenitate ſuâ non raró valdè anceps. Poſterior verò cauſa reperitur ubi vas quoddam majuſculum pulmonare ſubitò aperitur, tùm quandò vomica quædam major derepentè rumpitur & ſic replet vias aëreas ut illicò arceatur ingreſſus aëris inſpirandi.

Prædictus conceptus pathologicus duplicis catharri ſuffocantis in hoc potiſſimùm firmari mihi videtur quòd in his obſerventur ſequentia ſymptomata diverſa, quorum attenta conſideratio ſufficit ad diagnoſim utriusque.

Nempè in catharro ſuffocante qui procedit à mole materiei ſubitò obruentis textum interlobularem, & qui ſæpiùs quidem contingit inter ſomnum nocturnum aut dormitionem comeſſatorum, patiens illicò expergefactus videtur penè ſuffocandus cùm facie intumeſcente & ex atro cæruleſcente, nec non cùm pulſu debili & refrigeratione extremorum; quæ ita fiunt eo quòd multus quidem ſanguis ſolitò appellat verſùs pulmones, ſed ferè nullus in iis accipiatur eosque pertranſeat. Neque id mirum, nam vaſa eorum tùm aërea tùm ſanguifera æquè conſtricta ſunt & arctata tunc temporis ac ſi daretur conſtans & perfectior exſpiratio, quoniam illa vaſa coguntur in anguſtum ab humore ſuffocante quo undequaquè deprimuntur ac proteruntur. His terribilibus ſymptomatibus addatur mechanica tuſſis magis vel minùs crebra & ſicca, impetu ſuo fortean liberatura pulmones, ſæpiùs verò inanis, nec deſinens niſi adventante morte aut felici expulſione vel dimotione materiei obruentis textum interlobularem, atque deprimentis pulmonum vaſa tàm aërea quàm ſanguifera.

In ſecundo caſu, nempè in catharro ſuffocante qui natus eſt ob molem ſanguinis vel puris deſtillati in bronchia veſiculaſque pulmonum & ea vaſa replentis, accidit quidem ſuffocatio priori ſimilis, pulſus ſimiliter exſtinctus, algor totius corporis velut in mortuo, perindequè mors ſtatìm contingit, niſi fortè tardeſcat magis vel minùs mediante totali aut partiali expectoratione materiei contentæ in bronchiis : ſed notari debet faciem ægrotantis tunc omninò liveſcere nec eam eſſe tumidam, dùm in priori caſu ea tumet & ex atro ſubcæruleſcit.

Hæc notanda diverſitas faciei procedit ex diverſitate apparatûs morboſi. Ille quidem in utroque caſu cohibet reſpirationem & infert ſigna vitæ phyſicæ admodùm oppreſſæ, ſed in utroque non ſimiliter obſtat actioni vaſorum ſanguiferorum pulmonis, ſicut nec aditui ſanguinis venæ cavæ ad vaſa prædicta.

Itaque in catharro ſuffocante qui producitur ab ingurgitatione textûs interlobularis, accidit ut pulmonum vaſa ſanguifera, bronchia & veſiculæ pulmonares experiantur preſſionem lateralem, ac proindè coarctentur ferè ſicut naturale eſt illa coarctari quotiès deeſt inſpiratio. Conſequenter vaſa ſanguifera pulmonum, ſic compreſſa & implicata, non præbent ſpatium in quo ſanguis venæ cavæ recipi queat : ideoquè hic ſanguis cogitur reſtagnare in vaſis præcordialibus & jugularibus, atque ita producere ſingularem faciei colorem & tumorem qui cernuntur in ægrotante, & qui facti ſunt ab ultimis liberis contractionibus cordis.

Ubi verò fit catharrus ſuffocans quia bronchia ut & pulmonares veſiculæ replentur pure aut ſanguine, ponuntur pulmones in ſtatu inſpirationis altiſſimæ, quandoquidèm bronchia & veſiculæ eorum diſtenta ſunt ſicut diſtenderentur ab aëre a ſtatìm inſpirato, fortequè & multò fortiùs amplificantur. Con-

ſequenter vaſa ſanguifera omnia pulmonis manent eodem modo explicata & elongata, ac ſi reipſâ daretur inſpiratio omnium profundior; ideò valuerunt recipere ſanguinem venæ cavæ dùm fiebant ultimæ contractiones liberæ cordis, atque ita impedierunt reſtagnationem ſanguinis in venâ cavâ & jugularibus, proindequè tumorem faciei ejusque colorem ſubcærulæum.

Non negamus accidere etiam aliquandò ſubitam ac præcipitem ſuffocationem, ubi datur magna & præceps conſtrictio convulſiva glottidis in vehementi paroxiſmo ſtrangulationis hyſtericæ aut tuſſis ferinæ convulſivæ infantum. Sed hæc duo accidentia nequaquàm merentur nomen catharri ſuffocantis; multumquè abeſt quìn ſint adeò tenacia & tantum importent periculum. Tolluntur ubi ceſſat conſtrictio convulſiva laryngis, nec aliud quicquam portendunt exiguntve, quàm quod exigitur ac portenditur à morbo eſſentiali.

Prognoſis veri catharri ſuffocantis ominoſiſſima eſt, quoniam nullus morbus habeat ſymptomata magis horrenda magisque periculoſa. Sæpè equidem æger ſtatim apparet ſemi-mortuus, aut ſæpiùs jugulatur momento citiùs, ſi fiat ab irruptione puris vel ſanguinis in bronchia ſicut adhùc obſervavi hyeme 1786: vel & necat intrà paucas horas in caſu ingurgitationis textûs interlobularis. Quinimò ſi lethum non ſtatim inferatur, eò quòd contingat momentanea evacuatio vel dimotio materiei creantis hunc morbum, hic ſaltèm poſt ſe trahit occaſiones recidivarum plurium, aut, ad minimum ſequelas lethaliſſimas; talis eſt phtyſis purulenta in caſu vomicæ: in caſu verò catharri ſuffocantis producti ab infarctu textûs interlobularis, chronica tuſſis quæ plurimam fovet expectorationem & lethalem deniquè cachexiam advocat.

§. VI.

Tuſſis ferina convulſiva infantum.

Tussis ferina dicta, ſeu tuſſis convulſiva infantum, gallicè *coqueluche*, eſt tuſſis pertinax, ſæpiùs epidemica & puerulos infeſtans, quæ pluriès in die recurrit per paroxiſmos, vernaculè dictos *des quintes*; in quibus ſic continuatur convulſiva exſpiratio tuſſiculoſa ut inſpiratio diutiſſimè cohibeatur & ut pulmonibus aëre exhauſtis contingat difficillima inſpiratio, eaque ob conſtrictionem glottidis clangoſa, ferè ſimilis galli cantui aut potiùs ululatui cuidam; quæ fiunt plerumquè cùm maximo conatu ad vomendum aut vomitu ipſo nec non hæmorrhagiâ per nares : quin tamen quidpiam ex faucibus educatur tanto labore, præter paucum mucum tenuem valdequè glutinoſum.

Malum illud terrificum ſæpiùs graſſatur epidemicè tempore verno & autumnali. Impugnat præſertìm infantes, rariùs adoleſcentes, rariſſimè ſeniores.

Cauſa ejus videtur eſſe phlogoſis quædam eryſipelatoſa ſupernæ partis laryngis & pharyngis, inducta per efficaciam frigoris borealis valdè electrici, & quam fovent vapores gaſeoſi, ſublimati ex ſtomacho. Quæ phlogoſis non magna quidem ſolet eſſe ſub initiis; ſed apud plures magnoperè adaugetur, præcipuè propter pravam rationem vivendi & medicandi: nec non imprimìs propter pinguium rerum aſſumptionem.

Morbus ſæpè incipit abſquè febre; ſed ratione inflammationis prædictarum partium, febris brevì accenditur, eaque ſenſim creſcit cùm conatibus ad tuſſiendum. Nullus affectus magis torquet infantes propter frequentiam paroxiſmorum tuſſis,

multitudinemque & gravitatem ſymptomatum. Itaque ubi imminet tuſſis, jam guttur titillationibus ſingularibus laceſſitur, aut percipitur quædam ſuffocatio propter acceſſus ſpaſmodicos glottidis. Præ violentiâ tuſſis dolet caput, oculi prominent & lacrymantur, tumet facies mox rubra mox livida, venæ jugulares intumeſcunt. Tandem pulmonibus aëre exhauſtis ingruit urgentiſſima neceſſitas inſpirationis; ſed hujus præludium ſunt varia tripudia & conamina intolerabiliter torquentia; quibus ſuccederent diræ convulſiones aut quidam veluti inſultus apoplecticus, niſi tandem cerebrum liberaretur mediante inſpiratione, ſimul & auxilio hæmorrhagiæ narium quæ ſæpè ſupervenit in acceſſionibus tuſſis. Tot tantiſque torturis creatur pervigilium, febris admodùm intenditur ut & inflammatio, ſicque pulmones labefactantur ut aliquandò ex iis ſanguis erumpat non paucus. Undè non mirum ſi æger quandoquè perimatur in paroxiſmo tuſſis vel propter laryngis pharyngisve gangrænam.

Diagnoſis morbi ex dictis patet, ut & ejus character malignus: Apparetquè exindè prognoſim ejus non raro funeſtam eſſe, in quantùm plurimi ægrotantes pereant ſat citò inter accidentia prædicta: aut ſaltèm conſumantur verâ phtyſi pulmonari & tracheali. In genere tamen, ſi tuſſis ferina non valdè gravis & benè tractetur, non ſolet eſſe perniciosa nec ejus duratio major quàm dierum viginti aut triginta ad ſummum. Verùm ſi negligatur & nimis diuturna fuerit, valet adducere veram phtyſim pulmonarem & trachealem. Nihilominùs plurimi infantes aliquandò ſimili tabe non corripiuntur, quamvìs eâ tuſſi excrucientur per plures menſes.

Notârunt Practici faciliùs evadere illos qui ſæpiùs correpti fuerunt hæmorrhagiâ narium & vomitu. Indequè non parùm firmatus uſus venæ-ſectionis & radicis hypecacuanhæ ad hunc morbum perſanandum.

§. VII.

§. VII.

Pleuritis.

Pleuritis eſt difficultas ſpirandi ſtipata dolore lateris pungitivo, febre acutiſſimâ, pulſu duro, tûſſi moleſtâ, aut ſaltèm conatu ad tuſſiendum, cùm ſputis plus minusvè copioſis, ut plurimùm ſanguinolentis circà diem quartum morbi.

Alia pleuritis vera ſeu legitima : alia ſpuria. Legitima eſt quandò præcipuè inflammatur pleura ſuccingens coſtas. Spuria, quandò tentatur celluloſa duntaxàt pleuræ pars, diſſeminata inter muſculos intercoſtales.

Seu legitima ſeu ſpuria ſit, dicitur verè inflammatoria vel ſanguinea ſi acciderit homini cujus ſanguinis maſſa plurimo cruore polleat & denſa ſit : bilioſa, ſi ſanguis ſummè bilioſus cùm maximâ ſaburrâ biliosâ primarum viarum : catharralis, ſi ex ſanguine catharrali : bilioſo-catharralis, ſi ex humoribus bilioſis ſimul & catharralibus unâ cùm plurimâ ſaburrâ biliosâ. Deniquè pleuritis bilioſa aut bilioſo-catharralis putrida eſt, quandò aliquis putror concurrit cùm apparatu pleuritico.

Alia etiam diſtinguitur pleuritis eſſentialis, ſymptomatica alia : alia ſimplex, alia compoſita : alia deniquè metaſtatica.

Eſſentialis eſt, ſi primodùm acciderit, nullo alio morbo prægreſſo; ſymptomatica, ſi adjungatur febri cuidam ſeu inflammatoriæ ſeu catharrali ſeu bilioſæ, aut ſi ſuperacciderit catharro tuſſiculoſo neglecto, aſthmati, &c.

Simplex dicitur ſi ſola fuerit; compoſita, ſi ipſi adjungatur peripneumonia ſeu pulmonum inflammatio; quo in caſu appellatur pleuroperipneumonia & malum geminatum eſt propter materiæ inflammatoriæ diffuſionem in pulmones ipſos ſimul &

in pleuram. Hoc intellexit Hippocrates dicens, aph. 11 ſect. 7, ex pleuritide peripneumoniam malo eſſe. Ibi enim agitur de peripneumoniâ quæ ſuperadditur pleuritidi per *epigeneſim* ut aïunt, nequaquàm verò de peripneumoniâ contingente per *metaſtaſim* pleuritidis, id eſt, per tranſlationem pleuriticæ materiei in pulmones : nec à fortiori, de leviore illo apparatu peripneumonico qui ſemper formatur quandò ſputa pleuriticorum ſanguinolenta fiunt die quarto morbi ; hoc enim ordinarium eſt.

Deniquè pleuritis datur metaſtatica quotiès illa ſuccedit recenti cuidam metaſtaſi, nempè poſt emigrationem materiei cujusdam inflammatoriæ aut ichoroſæ aut ſuppuratæ : qualis emigrato fit quandoquè in artritide, rheumatiſmo, variolis, morbillis, ulceribus malignis, herpete, ſcabie, &c.

Cauſa materialis pleuritidis cujuslibet ferè eadem eſt ac inflammationis legitimæ & ſpuriæ, non exceptis humoribus metaſtaticis. Prædiſponentes verò ea omnia ſunt quæ valent producere variam diſpoſitionem ſanguinis inflammatoriam, aliquamvè metaſtaſim : tùm determinare pleuræ inflammationem. Hùc igitur ſpectant variæ conſtitutiones tempeſtatum ut & corporum, ætas, victus, meteora frigida, repercutientia : tùm peculiaris diſpoſitio partis afficiendæ ob ictum, contuſionem, callum, vulnus, morbosve pleuriticos anteà exantlatos.

Sed quia ratione partis in quâ pleuritis ſedet, ea non nihil ſapit naturam eryſipelatoſam magis vel minùs mixtam : & cùm talis diſpoſitio præcipuè ſequatur conſtitutiones ſanguineo-bilioſas bilioſasve, tùm pituitoſas nec non bilioſo-pituitoſas magis vel minùs putridas : hìnc reſolvere licet cur homines ætatem virilem agentes præprimìs tententur pleuritide, ex aph. 30 ſect. 3 ? Cur, ex aph. 33 ſect. 6, ii excipiantur qui acidum

aſſiduò eructant ? Cur proindè infantes ſint immunes ? & demùm cur ex aph. 23 ſect. 3 pleuritides potiſſimùm graſſentur hyeme ? quo ſcilicèt tempore ſæviunt plurimi affectus bilioſi catharralesve & atrabiliares.

Symptomata communia & generalia cujusvis pleuritidis jam noſcuntur ex definitione. Ea ſunt ſpirandi difficultas, dolor lateris punctorius, febris acuta, pulſus durus, quandoquè etiam parvus, tuſſis magis vel minùs ſicca & moleſta, tùm ſputa ſanguine tincta circà quartum diem morbi. His adde difficultatem decumbendi pro loco & extenſione inflammationis.

At ſymptomata illa patiuntur nonnullas varietates prout pleuritis eſt legitima aut ſpuria, verè inflammatoria aut participans de bile vel catharro; prout compoſita aut ſimplex, eſſentialis aut ſymptomatica; & prout putrida, aut demùm metaſtatica. Diſtinguendæ ſunt igitur prædictæ varietates ad hoc ut pleuritis quælibet optimè dignoſcatur : nec ſtudium illud inutile erit ad inſtituendam diagnoſim generalem, quâ mediante diſcriminatur pleuritis ab omnibus aliis morbis vel magis affinibus, quales ſunt peripneumoniæ : & prætereà judicatur nùm illa ipſa eſſentialis ſit aut ſymptomatica.

Primò itaque pleuritis diſtinguitur ab omnibus aliis morbis per ſyndromem ſeu cumulationem omnium ſignorum ſuprà relatorum in ejus definitione; imò & diſcriminatur ab ipſâmet peripneumoniâ, (quantùmcumque videatur ipſi ſimilis), in eo quòd peripneumonia ſtipetur pulſu molli, dolore gravativo, majori oppreſſione, ſputis ab initio morbi ſanguinolentis : dùm in pleuritide pulſus durus datur, dolor pungitivus, minor oppreſſio, ſputa tantummodò ſanguinolenta circà diem quartum morbi.

2°. Judicatur adeſſe pleuritidem eſſentialem, ſi ex ſe incœ-

perit abſquè ullo alio morbo prægreſſo : ſymptomaticam, quandò cuilibet alteri morbo febrili ſuperaccidit, v. g. febri inflammatoriæ, vel ſimplici catharro, &c.

Jam cognitâ præſenti pleuritide tùm eſſentiali tùm ſymptomaticâ, dignoſcere incumbit utrùm legitima ſit an ſpuria ; deindèque utrùm verè inflammatoria ſeu ſanguinea, aut bilioſo-ſanguinea, aut catharralis, aut bilioſo-catharralis : nùm ſimplex aut compoſita : nùm putrida necnè : nùm deniquè metaſtatica.

1°. Agnoſcitur pleuritis legitima ſi dolores ſæviores cæteraque ſymptomata fortiùs expreſſa ; ſpuria autem ſi omnia mitiora, doloresque ità ferantur versùs exteriora ut ingraveſcant per compreſſionem externam. Utraque dicitur ſuperior vel inferior prout occupat loca ſuperiora aut inferiora thoracis.

2°. Legitima pleuritis verè inflammatoria eſt ſi acciderit homini ſanguineo dùm præſertìm viget conſtitutio ſanguinea generalis : ſi ſubitò incœperit ab horroribus optimè diſtinctis abſquè ullo alio præludio : ſi febris acutiſſima, coriaceus ſanguis è venâ miſſus, dolores ſæviores & in ſede ſuâ fixiſſimi : tùm ſi pulſus durus, fortis & æqualis, nec non ſputatio parcior. His adde quòd character ejus nonnihil eryſipelatoſus videatur ſi dolores acutiores, major febris, ſputaque admodùm parca : phlegmonoſus verò ſi dolores mitiores, febris paulò benignior, copioſiora ſputa ; quin etiam notari meretur quòd hic quandoquè character ſapiat naturam velutì œdematoſam, quandò ſcilicèt excitantur dolores obtuſiores, magisquè accedentes ad normam dolorum catharralium.

3°. Pleuritis legitima bilioſa eſt ſeu bilioſo-ſanguinea, quandò incœpit abſquè ſpaſmodicis horroribus, ſed ab inappetentiâ aut cùm vomitu bilioſo aliisque ſignis copioſæ ſaburræ bilioſæ, unà cùm ſputis coloris bilioſi.

4°. Catharralis agnoſcenda, ſi habuerit mitiores horrores prævios eosque vagabundos ſicut proprium eſt catharris in genere; ſi dolores benigniores, mitior febris, pulſus minùs durus, tuſſis humidior, pallidiora ſputa.

5°. Bilioſo-catharralis, ſi unà cùm ſignis catharri prægreſſa fuerit inappetentia aut vomitus bilioſus; ſi pulſus non ità durus nec fortis; ſi ſputa copioſa & ſubflava.

6°. Dignoſcitur pleuritidem bilioſo-ſanguineam aut bilioſo-catharralem eſſe magìs vel minùs putridam, quò magis caruerunt horroribus præviis & quò magis expreſſa apparent ſigna putroris: qualia ſunt imprimìs conſtitutio putrida popularis aut particularis, defectus conſiſtentiæ ſanguinis fortè miſſi è venâ, ſaburra bilioſa, proſtratus appetitus, dejectiones verminoſæ, debilitas maxima totius corporis, pulſus non ſolùm valdè irritatus, ſed miſerrimus & inæqualis nedùm durus; quibus addantur vividus dolor capitis, varia dolorum diſſeminatio circà varias thoracis partes, promptitudo delirii obſcuri & mortis.

7°. Pleuritis ſimplex, ſi meris duntaxàt pleuriticis ſignis ſtipetur; compoſita, quandò non prædicta ſolùm ſigna adſunt, ſed & oppreſſio major, dolor gravativus potiùs quàm punctorius, ſputa ſanguinolenta ab exordio.

8°. Demùm pleuritis metaſtatica dignoſcitur in eo quòd ſymptomata pleuritica producta fuerint ab aliquo humore ſpontè emigrato vel repercuſſo: qualis eſt materies quævis inflammatoria, tùm ichoroſa, arthritica, ſuppurata, varioloſa, herpetica, &c.

His prælibatis de diagnoſi pleuritidis veræ cujuſlibet, jàm incumbit eam tradere quæ competit pleuritidi ſpuriæ ſimul & variis ſpeciebus ejuſdem. Porrò diſcriminatur pleuritis ſpuria hoc modo; mitiores dolores ſunt, ii augeſcunt per com-

preſſionem externam, datur febris minor, cæteraque ſigna accedunt magis vel minùs ad normam catharrorum, cùm quibus ſpuria pleuritis ſæpè ſæpiùs concurrit. Quæ pleuritis ipſamet ſpuria magis inflammatoria eſt vel minùs, prout oritur in circumſtantiis magis vel minùs inflammatoriis; biliosa verò vel putrida, prout contingit in biliosâ conſtitutione, aliundequè ſtipatur ſignis quibus indicari ſuprà diximus naturam biliosam pleuritidis legitimæ. Hæc de diagnoſi ſufficiant, tranſeamus ad prognoſim.

Prognoſis pleuritidis generatìm ominoſiſſima, quandoquidèm morbus eſt acutiſſimus, & quia inter plurimas terminationes quibus capax, unà dumtaxat citò & immediatè deſinit in ſanitatem: dùm aliæ adducunt citiſſimam mortem vel alios ſaltèm morbos ſecundarios qui ex ſe etiam periculoſiſſimi.

Varium tamen diſcrimen in ſpecie variâ, tùm comparatè ad alios affectus pectoris. Pleuritis itaquè minùs diſcriminoſa quàm peripneumonia: ſpuria minùs quàm legitima: ſimplex minùs quàm compoſita: minùs eſſentialis quàm ſymptomatica: itemque minùs periculoſa pleuritis ſanguinea quàm bilioſa, præſertìm ſi hæc celaverit quidpiam putridi.

Præterea character eryſipelatoſus faciliùs adducit gangrænam: phlegmonodeus, ſuppurationem: catharralis, indurationem. Quoniàm verò ſubauditur ex dictis pleuritidem capacem eſſe variarum terminationum inflammationis, ratio inſtituti noſtri poſtulat ut tradiderimus ſigna quorum beneficio prænuntientur variæ illæ terminationes, incipiendo à feliciori: ſcilicèt à reſolutione.

Reſolutio facilior in pleuritide verè inflammatoriâ quàm in aliâ quâcumque, ſatiſquè facilis in catharrali ut & in pleuritide ſpuriâ. Difficilior verò in pleuritide bilioſâ omnibusque doloribus lateralibus comitantibus febres putridas, quoniàm in

illis major habetur proclivitas in gangrænam ſphaceloſam aut peſſimam ſuppurationem perindè lethalem. Eamdem eorum dolorum prognoſim protulit Medicus græcus dicens, coacâ 382, morbos laterales graviores eſſe qui fiunt abſquè ſpaſmodicis horripilationibus, ſicut proprium eſt inflammationibus & ſtaſibus febrilibus biliosis; in quo textu vox *tò ſpaſmaton* impropriè omninò verſa legitur apud traductores, quantùm ſaltèm mihi competit ibi proponere hanc annotationem, dictatam à praxi & obſervatione quotidianâ. Nùm rectè intellexerim, dicent Practici.

Generalia & præcipua ſigna futuræ reſolutionis in pleuritidibus hæc ſunt, 1°. character verè inflammatorius & benignitas morbi; 2°. urina nubeculam rubram vel & albam continens die quarto & alia pro ratione, ex aph. 71 ſect. 4. & coacâ 586; 3°. fluxûs hæmorrhoïdalis reſtitutio, ſi caſus fuerit; 4°. ſputatio libera & levans, ſuborta antè diem quartam morbi, quæ hoc ipſo ſuperior eſt omnibus aliis ſignis ſalutiferis. Omnes ſiquidèm pleuritides ſolvuntur cùm ſputis & ſudoribus coctis die ſeptimo, nono, undecimo, vel decimo-quarto ad ſummum.

Cùm igitur ſputatio illa tantoperè faciat ad indicandam felicem reſolutionem pleuritidum, operæprecium eſt hìc deſignare qualitates eorum bonas & malas, ſecundùm obſervationes Hippocratis quæ omnium tutiores ſunt. Porrò hic Medicus, in fine aph. 12 ſect. 1, expreſſè monet quòd pleuritide laborantibus ſputum ſi ſtatìm circà initia appareat, morbum faciat breviorem: longiorem verò, ſi poſteriùs videatur. Quinimò ſtatuit coacâ 385 maturationem & ejectionem ſputorum debere incipere die tertio ad hoc ut ſolutiones celeres fiant: & quòd tardiores, ſi poſteriùs; ſicque addit, coacâ ſubſequente, quibusnam adjunctis comprobari poſſit

bona ſputorum qualitas aut mala : *in morbo laterali affectis, dolores & alvum emolliri, utile eſt. Sputa colorari, nullos in pectore ſtrepitus fieri, urinam rectè procedere. Quibus contraria, moleſta ſunt, ſputumque dulceſcere.*

At qui voluerit attentâ cogitatione aſſequi varias qualitates ſputorum, conſideret coacam 390, quam hìc per partes dividere curavimus ut addi poſſit quædam brevis commentatio ſingulis obſervationibus ibì relatis. 1°. *In omnibus*, inquit, *laterum & pulmonum morbis, ſputum facilè & citò exſcreari neceſſe eſt, flavumque ſputo permixtum eſſe.* Color enim coccineus ſputorum indicat cruditatem ſanguinis exſcreati, flavus verò coctionem ejus incœptam. Notum ſiquidem habetur ochram ferrugineam ex cruore extricari ideoquè illum flaveſcere, quandò aggregatio ejus globulorum mutatur mediante coctione & diſſilit in minuta fruſtula ingredientia. Si ergo ſputa flava citò appareant, præſertìmque tertiâ die morbi, datur maxima ſpes curationem celeriùs abſolutûm iri per coctionem integerrimam. 2°. *Quòd ſi multò poſt dolorem, flavum aut non commixtum rejicitur, non ſine multâ tuſſi, vitioſum cenſetur.* Multa itaque tuſſis denotat irritationem multam quæ proindè non convenit coctioni incœptæ. Hâc ergo ratione ſputum quod flavum eſt in talibus circumſtantiis procedit dumtaxat ex qualitate bilioſâ materiei pleuriticæ, adeoquè deſignat inflammationem bilioſam quæ certè quidem ſanguineâ pejor. Hoc potiſſimùm patet in ſequentibus. 3°. *Omninò autem pravum flavum ſi ſincerum eſt & glutinoſum, & candidum & rotundum.* Tunc itaquè deſignatur meracior qualitas bilioſa ex ſincero colore flavo ſputorum, ſicut etiam apparet tenacitas magna humoris catharralis ex eorum candicantiâ glutinoſâque indole : & demùm patet magnus calor, nimia ſiccitas

adeoquè

ideoquè minor diſpoſitio ad coctionem, ſi ſputa rotundata fuerint. 4°. *Itemque* valdè pravum *vehementer ex virore palleſcens*; *quodquè ſpumoſum eſt*, & *lividum*, & *æruginoſum*. Nam talis viror denotat acrimoniam, quæ & major ſi acceſſerit ad meram æruginem; ſpumoſa verò & livida qualitas procedit ab irritatione majori, quâ quidem valdè quaſſatur ſputorum materies, quìn tamen quidpiam evellatur inflammatorii. 5°. *Aliquandò verò deterius* ſputum *quod ſic eſt ſincerum ut nigrum quoque appareat*. Quod nempè fit præ maximâ ſaturatione coloris viridis ſuprà dicti: aut quia gangræna jam impendet. 6°. *At flavum cui paulùm ſanguinis ammixtum eſt*, *initio quidem ſalutem pollicetur*, *quod verò ſeptimo die*, *aut longiori ſpatio tale apparet non adeò tutum*. Flavedo illa non habet omnia pro ratione coctionis quam videtur ex ſe ſubindicare; ſanguis enim ammixtus ex ſe cruditatem è contrà deſignat. Porrò hæc duo oppoſita nequeunt ſubſiſtere, ſaltem in aliquâ æquilibritate. Requiritur neceſſè ut unum ab alio ſuperetur. Undè ſi talia ſputa diuturniora ſint, periculum eſt nè cruditas indomita evadat. 7°. *Admodùm autem ſanguinolentum*, *aut quòd ſtatim initio liveſcit*, *perniciem præ ſe fert*. Nam talis rubedo quamdam deſignat velutì ſanguinationem vulnerariam, proindequè nonnulla vaſcula dehiſcere ob rupturam illatam à nimio infarctu vel propter ingentem pulmonum teneritudinem. Similiter ſputa ſtatìm ab initio liveſcentia peſſima ſunt; cùm enim ſanguine carere nequeant eo tempore quo colorari debent, carentia hæc denotat collapſum partis inflammatæ ſimul & omnimodam retentionem pleuriticæ materiei in loco inflammato. 8°. *Pravitatem etiam indicant* & *ſpumantia* ſputa, & *flava*, & *nigra*, & *æruginoſa viſcoſaque*, & *quæcumque celeriter colorantur*. Jam ſuprà n°. 3°. de illis ſputorum pravitatibus, præter celeriorem colorationem

eorum ; quæ ultima cùm non poſſit eſſe effectus naturæ coquentis, mera ſequela eſt violentiæ morbi ſimul & nimis determinatæ qualitatis pravæ humorum. 9°. *Mucoſa autem & fuliginoſa, tùm celeriter colorantur, tùm ſecuriora ſunt;* id eſt, quæ colorantur primâ periodo per quam coctio jam valuit inchoari. Nam ſi talis coloratio fieret antè diem tertium, ea peſſimi foret ominis ſicut ſuprà n°. 8°. monitum eſt : dùm ea optimè ſuccedit, teſte obſervatione, ſi incœperit tertiâ die ſecundùm mentem aph. 12 ſect. 1 & coacæ 385, ſic pergendo uſquè ad diem quintum; hæc enim eſt optima periodus coctionis in pleuritidibus, ſicut Hippocrates per modum corollarii addit in fine textûs de quo agitur, ita loquens : *Quæ verò intrà quintum diem dùm coctionem accipiunt, colorantur, meliora cenſentur.*

Egregia quidem prædicta ad deſignandas qualitates ſputorum utilium in pleuritidibus; ſed quia judicium illud admodùm difficile eſt propter maximas rerum variarum complicationes, nè aliquis ſuperſit locus allucinationis ſcire oportet in genere, quòd ſputum quodcumquè quo non tollitur dolor ſignificet malum, & contrà bonum, ſicut docetur coacâ 391. Quæcumque enim prodeunt in morbis, minimè copiâ æſtimari debent, ſed ut prodeant qualia expedit & æger facilè ferat, ex aphor. 23 ſect. 1.

At verò ſi tanta efficacia ſputorum, facilè apparet cur maximè ſint metuendi morbi laterales ſicci & in quibus nil exſpuitur, ſicut notatum legitur coacâ 381; tunc enim omnis pleuritica materies irritans reſtitat abſque ſpe coctionis ob defectum vehiculi, tùm ſine criſi locali ob defectum evacuationis proximioris. Neque latet 1°. cur, ex coacâ 388, *quibus in morbo lateris plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque aurigine ſuffuſus & caligine obductus, in his mors exſpectanda ſit.* 2°. Quarè, ex aph. 16 ſect. 6, *pleuritide*

aut peripneumoniâ vehementi detento ſuccedens alvi profluvium, *malum*. Patet enim in priori caſu vires coquentes & expellentes fatiſcere, jamque proximiùs impendere necroſim mortiferam : in poſteriori verò ægrotantem non ſolùm debilitari ab alvinis evacuationibus, ſed & ſuperiores corporis partes privari humoribus neceſſariis ad ſputa coquenda & eliminanda; nec alio modo cenſuit Obſervator græcus, ut patet ex iis quæ leguntur lib. 1 de morb. pag. 6 Foëſ., tùm lib. 3°. pag. 51.

Hactenùs expoſitis ſignis ex ſputatione petendis quæ promittunt vel denegant bonam pleuritidis reſolutionem, jam incumbit tradere illa quibus ſuppuratio & gangræna deſignentur.

Quoad gangrænam, ea imminens ſic deſcribitur apud Boerrhaavium, § 901, » ſi *pleuritis* ſicca ob defectum virium, ob » dolorem ſummum, ob ineptitudinem materiæ ad expulſionem, » ob vaſa nimis contracta & criſpata, ob nimium uſum cali» dorum, dolore ſimul vergente ad ſuperiora : ſi lingua ſtatim » ſicca, ſordibus obſita, livida, nigra, cùm bullâ nigrâ : ſi » horum ſignorum ſingula, vel plura ſimul eveniunt, plerumquè » morbus ex ſe lethalis, non facilè ſanandus, ſed ut plurimùm » gangrænâ loci in latere, & vicino in pulmone, necat.

Deindè § 904 ita commemorantur ſigna gangrænæ jam præſentis : » ſed ſi cauſa inflammatoria vehementiſſima ſumma » creârit ſymptomata pleuritica, nec auxilio naturæ, nec re» medio ullo antipleuritico cedentia, & hæc dein ſubitò ſine » causâ tolluntur, quatenùs ab inflammatione pendebant, ma» nente pulſu parvo, celeri, intermittente, reſpiratione celeri » parvâque, ſudore frigido, conſtat gangrænam jam occupaſſe » loca inflammata. Hinc delirium brevì, ſtatìmque mors, ma» ximè ſi ſimul lividus thoracis color : quod idem fit, ſi ille » qui ſputum ſubbilioſum exſcreat, dolore levatur ſine ratione,

» tunc enim pariter lethalis inſania, mortis ex gangrænâ nuncia
» adeſt.

Quoad ſuppurationem, ea futura prævidetur ex pertinaciâ ſignorum pleuriticorum ultrà diem quartum, abſque ſignis inchoatæ coctionis neceſſariæ ad reſolutionem. Ratio eſt in promtu : nequit natura vivens hùc uſquè perferre tantum laborem inflammatorium pleuriticum, quìn ab illo naſcatur peripneumonia admodùm gravis, quæ reſpuat ſolutionem omnem præter ſuppuratoriam, ad quam molliſſima ſubſtantia pulmonum aptiſſima eſt. Suppuratio igitur hoc in caſu contingit & quidem neceſſariò, niſi fortè gangræna priùs acciderit præ gravitate ſymptomatum. Non aliâ de causâ *dolores in locis pleuriticis, qui nequè ad exſpuitiones, nequè ad venæ-ſectionem, aut victûs rationem deſinunt, ad ſuppurationem tendunt*, ut docetur coacâ 394. Proindè, dùm res ſic ſe habent, *qui pleuritici facti, intrà dies quatuordecim per ſuperiora non purgantur, iis in ſuppurationem malum vertitur* ex aph. 8, ſect. 5, quòd & tardiùs quandoquè accidit ſensìm ſine ſenſu.

Aliundè etiam habetur ſignum futuræ ſuppurationis ex purulentâ formâ ſputorum quæ obſervatur ab initiis pleuritidis. Cùm vera coctio ad ſummum incipiat tertio aut quarto die morbi, ſi ſputa videantur puriformia antè hunc terminum, ea nihil deſignant niſi validiorem attritum materiei pleuriticæ, ex quo gangræna per ſe brevì lethifera naſcitur, vel & ſuppuratio ſi vitæ vires ad hanc efficiendam ſufficiant. Ii eventus ſic recenſentur coacâ 379, *in morbo laterali quibus circà initia in totum puriformes ſunt ſpuitiones, ii tertio die aut quinto moriuntur*, nempè gangrænoſi. *Quos ſi ſuperent, nec longè meliùs habuerint, ſeptimo, aut nono, aut undecimo ſuppurati fiunt.*

Cognoſcitur deniquè pleuritidem jam eſſe ſuppuratam & factum

apoſtema, quandò ſymptomata communia inflammationis pleuriticæ exacerbata fuerunt circà decimum diem morbi eaque dein ſubitò remiſerunt: ſed poſthâc ſæpiùs recurrente horrore febrili, ſimulquè remanente dyſpnœâ, caloribuſque nocturnis, ſiti, rubore labiorum, pulſu debili & molli, aliiſque pluribus incommodis. Adde etiam quòd æger ipſe qui ſtatim ſeſe reputat ſalvum, (ob ſubitam illam febris relaxationem cæterorumque ſymptomatum quæ ſemper accidit pure confecto), ſæpè ſæpiùs declaret præſentiam abſceſsûs, dùm nempè dicit ſibi gravitatem factam eſſe in eo loco, in quo priùs dolebat.

Solitâ cùm accuratione ſuâ Hippocrates, coacâ 402 recenſuit omnia ſigna quæ ſolent ſequi ſimilem ſuppurationem, tùm ea quæ præcedunt & comitantur abſceſsûs rupturam: ſimulque indicavit dies in quibus ſinguli illi eventus acciderent; » ex lateris » morbo præcipuè aut pulmonis inflammatione purulentos, » *inquit*, calores interdiù tenues, noctù verò intenſiores con» ſequuntur, nequè quicquam effatu dignum exſpuunt, circà » cervicem & claviculam ſudores occupant, oculi cavantur, » malæ verò rubent, digiti quidem manuum ſummi calent & » ſcabri redduntur, ungues autem unci fiunt & perfrigeſcunt, » in pedibus tumores & puſtulas toto corpore habent, ac cibos » refugiunt. Atquè hæ ſunt diuturnarum vomicarum notæ.

» Quæ verò celerem ruptionem habent, tùm ex notis quæ ad » eas conſequuntur, comprehenduntur, tùm etiam ex doloribus » qui circà initia fiunt, ſimulque ſi ſpiritus aliquantò majori » cùm difficultate trahitur. Rumpuntur autem magnâ ex parte » ſuppurationes, partim quidèm vigeſimo die, partim quadra» geſimo, partim etiam ſexageſimo. Quibus igitur inter initia » intenſus dolor inſtat, nec non ſpirandi difficultas, & tuſſis » cùm frequenti ſputatione, circà vigeſimum diem aut celeriùs

» ruptio exſpectanda eſt. Quibus autem leviora hæc ſunt, pro
» ratione ſerior ruptio futura eſt. Sed & dolorem & ſpirandi
» difficultatem, ac crebram ſpirationem, eruptionem ipſam præ-
» cedere neceſſe eſt. Temporis autem ratio ineunda eſt, ex quo
» primùm quis dolorem aut gravitatem ſenſit, aut febricitavit
» aliquis, aut ſi quandò etiam rigor prehendit.

» Ut plurimùm igitur brevì ſervantur quos febris, ſtatim
» atque eruptio facta eſt, dimittit, & cibos appetunt, & quibus
» pus facilè educitur, album, odoris expers, leve, ejuſdemque
» coloris, ſine pituitâ, & alvus exigua & coacta reddit.

» At verò ii moriuntur, quos febres conſequuntur, & ſitis,
» & cibi faſtidium, ſi pus lividum aut ex pallido vireſcens, aut
» pituitoſum, aut ſpumans, ac inſuper ſi alvus eſt liquida.
» Quibus autem ex prædictis partìm quædam adſunt, partìm
» verò abſunt, hi quidèm moriuntur, illi verò per longa tem-
» porum intervalla ſani evadunt. Ita ille.

Brevior prognoſis earum ſuppurationum habetur quoad ſalutem aut mortem, aph. 15 ſect. 5, his verbis, *qui ex pleuritide ſuppurati fiunt, ſi intrà dies quadraginta ex quo ruptio facta eſt, per ſuperiora purgentur, liberantur, alioquì in tabem tranſeunt.* Quæ ſententia firmatur coacâ 389, multiſque aliis textibus ſicut cætera ſupradicta; undè in his longiùs non immorabimur, præſertìm quià nihil magis probatur in praxi medicâ.

Adhùc tamen notandum incumbit, quòd ſuppurata pleuritis proprio pure ſuo viam ſibi aliquandò faciat in cavum thoracis. Id cognoſcitur ex prægreſſis paulò anteà ſignis ſuppurationis, quæ dùm poſteà erumpit in thoracem, ſic relaxat pro momento ſymptomata omnia ut æger ſalvum ſeſe reputet. Verùm brevi poſthâc tempore recrudeſcunt ſymptomata omnia propter ſubitum augmentum puris effuſi in cavo thoracis, ſicut etiam notabitur ubi de empyemate.

Notandum denique, quòd ſi pleuritis ſpuria fortè ſola foret & ſuppuraretur, ea minimè purgari poſſet per ſputa, quoniam focus ejus ſedet extrà pulmones; & quòd ea potiùs abiret in abſceſſum externum, quàm aperiretur in cavo thoracis, propter reſiſtentiam pleuræ. Sed hæc ſatis de ſuppuratione pleuritidis, veniamus ad indurationem quæ eſt quarta ejus terminatio.

Quandò materies decubitûs pleuroperipneumonici nimìs impacta, ſuppurari incapax, aut facilè concreſcibilis ſicut familiare eſt humoribus catharralibus, præcipuè dùm ſubeſt aliquid ſcrophuloſi, induratio ipſi contingit perindè ac alteri inflammationi; ſæpiùsque hæc terminatio accidit ex eo quòd talis decubitus fuerit ſubjectus calidiori medicationi, ſicut diximus id fieri in cæteris inflammationibus.

Cognoſcitur talis induratio ubi pleuritica ſigna deſierunt abſquè ſignis coctionis ullius, & deindè remanſit dyſpnœa varia, vel ſaltèm tuſſicula ſicca; quæ imprimìs ſæviant à paſtu aut poſt corporis motum & quæ in dies prorogentur abſquè ſignis ſuppurationis aut empyematis. Aliquandò hæc ſymptomata tolerantur abſquè alio graviore incommodo, niſi fortè tabes ſicca tandèm ſoboleſcat; ſed ſi ſcirrhus à quo procedunt nimioperè poſteà moveatur ob pravam rationem vivendi aut medicandi, vel propter quemdam alium inflammatorium morbum: tunc ipſi ſuperaccidit ſuppuratio ſpuria, veram vomicam creans, pariter ac in tuberculis reſiduis à catharro indurato. Eadem ſymptomata apparent, eadem eſt mali natura, iidem exſpectandi ſunt eventus: eadem proindè diagnoſis & prognoſis, ſicut ſuo loco videre eſt.

Quærenti deniquè nùm pleuritis, quatenùs inflammatio eſt, valeat quoque terminari per tranſlationem decubitûs è loco ſuo ad alium? Reſpondemus realem duntaxat accidere tranſlationem pleuriticæ materiei & quidèm feliciſſimam, quotiès pleuritis ar-

thritica ſolvitur per reverſionem podagræ ad pedes, tùm quotiès pleuritis metaſtatica alterius generis inhibetur in ſuis progreſſibus per derivationem humoris refluxi, patratam mediantibus epiſpaſticis aliisve rebus revocantibus humores ad exteriora. Non novimus veras metaſtaſes ordinariarum pleuritidum, neque ipſis credimus.

§. VIII.

Peripneumonia.

Peripneumonia dicitur inflammatio unius vel plurium pulmonis partium, cujus ratione fit difficilis reſpiratio cùm dolore lateris gravativo, febre acutâ, pulſu molli, ſputis ab initio morbi ſanguinolentis.

Alia vocatur legitima ſeu vera, ſpuria alia ſeu notha. Alia eſſentialis, ſymptomatica alia. Alia ſimplex, alia compoſita. Alia deniquè metaſtatica.

Peripneumonia legitima vocatur quandò reipsà pulmo laborat inflammatione cùm ſignis in definitione relatis; eaque diſtinguitur in verè ſanguineam, catharralem & bilioſam. Sanguinea eſt, ſi acciderit homini ſanguinolento: catharralis, ſi in conſtitutione catharrali: bilioſa, ſi in homine bilioſo, ſimulque adſit major vel minor ſaburra bilioſa primarum viarum; quæ ſaburra aliquotiès eſt magis vel minùs putrida & ideò reddit bilioſam peripneumoniam magis vel minùs putridam.

Peripneumonia ſpuria nihil eſt niſi calidus infarctus pituitoſus & atrabiliaris vaſorum pulmonicorum ſimul & textûs interlobularis. In quo affectu, unà cùm febre remittente & ſtipatâ vagis horripilationibus adſunt peculiaria accidentia peripneumonica, de quibus infrà. Quæ peripneumonia ſpuria pariter

erit

erit magìs vel minùs biliosa & putrida, ſi fiat ab humore pituitoſo & bilioſo, aliundequè concurrerit cùm ſaburrâ biliosâ magis vel minùs putridâ primarum viarum.

Peripneumonia quælibet dicitur etiam eſſentialis ſi primodùm generetur, nullo anteà morbo exiſtente. Symptomatica verò, ſi ſupervenerit cuidam febri vel & catharro tuſſiculoſo aut ipſimet pleuritidi.

Præterea ſimplex eſt, ſi ſola fuerit peripneumonia. Compoſita, ſi conjuncta ſit cùm pleuritide, adeò ut exiſtat realis pleuro-peripneumonia.

Metaſtatica demùm peripneumonia datur, quotiès ea ſuccedit recenti cuidam metaſtaſi, ſicut de pleuritide diximus.

Cauſa materialis peripneumoniæ legitimæ, quatenùs eſt genuinus morbus inflammatorius, eadem eſt ac communis cauſa inflammationis legitimæ & ſpuriæ, non exceptis humoribus ipſiſmet metaſtaticis, ſicut de pleuritide docuimus: eædemque ſunt cauſæ prædiſponentes. Sed character inflammationis peripneumonicæ præſertìm accèdit ad phlegmonem, niſi fortè magis tentetur pulmonum ſuperficies quàm meditullium, quo in caſu non nihil ſaperet naturam eryſipelatoſam. De cætero peripneumonia vera quandoquè etiam paulùm participat de humoribus bilioſis magìs vel minùs putridis, prout datur talis conſtitutio in maſsâ humorum quam aliundè fovet ſaburra bilioſa primarum viarum.

Cauſa materialis peripneumoniæ nothæ nihil eſt niſi pituita craſſa & copioſa, ad quam acceſſit levis diſpoſitio phlogodea catharralis aut inflammatoria, ſed ſæpiùs craſis bilioſa imò & atrabilioſa quæ aliquandò participat magìs vel minùs de putrore, ſicut non rarò obſervare eſt hyeme in peripneumoniis ſpuriis epidemicis. Proindè cauſæ prædiſponentes ad ſpuriam

peripneumoniam habentur in omni eo quod valet gignere colluviem multam pituitoſam & atrabiliarem, eamque determinare ac inflammare ſuprà pulmones. Quamvis verò peripneumonia notha non nihil conveniat quoad cauſam & ſedem cùm catharro ſuffocante prioris ſpeciei de quo diximus pag. 44, ab illo tamen differt admodùm in eo quòd peripneumonia notha longè minùs præceps ſit, aliundequè eſſentialiter febrilis.

Cùm hæc ita ſint quoad cauſas materiales & quoad prædiſponentes utriuſque peripneumoniæ, non mirum ſi ii morbi præſertìm populariter aggrediantur homines mediæ ætatis, ſicut docetur aph. 30 ſect. 3, minimè verò infantes & adoleſcentes, ex cocâ 512; & ſi potiſſimùm graſſentur hyeme, ex aph. 23 ſect. ejuſdem, quo nimirùm tempore apparere ſolet plurima turba morborum catharralium & pituitoſo-atrabiliarium apud temperamenta pituitoſa, aut pituitoſo-atrabilioſa. Nequè demùm mirabilius naſci quandoquè peripneumoniam ex ipſâ pleuritide, ſicut obſervatur aph. 11 ſect. 7.

Symptomata plurima communia ſunt in omni peripneumoniâ. Nempè difficultas ſpirandi, dolor & oppreſſio pectoris, febris acuta, tùm plurima ſputatio variè colorata ab ipſis initiis morbi. Sed ea ortu, progreſſu & gradu differunt in peripneumoniâ variâ, ſicut mox apparebit.

Nempè ſymptomata peripneumoniæ veræ & ſanguineæ exoriuntur ab horrore quìn ullum præceſſerit præludium morboſum, eaque omnia talia ſunt qualia recenſentur in definitione. Illis ad ſummum addi debet rubor magnus faciei tùm linguæ, fauciumque & oculorum, ſicut & reſpiratio calidior. Sed ſi peripneumonia catharralis fuerit, ſymptomata paulò remiſſiora exiſtunt cùm vagis horripilationibus, ſicut generatìm proprium eſt catharris.

Symptomata autem peripneumoniæ veræ & bilioſæ ortum plerumquè ducunt ab inappetentiâ, nauſeis aut vomitu ipſo cùm linguâ ſordidâ: illiſque adjungitur major debilitas corporis & pulsûs. Prætereà dolor latiorem locum occupat ſæpequè ſerpit à parte ad partem, ſputa magìs flava ſunt ab initio, præcordia multùm anxia, frequentes ut plurimùm ſubſultus tendinum; imò ſi affectus paulò gravior & intinctus putredine, non parva datur propenſio ad delirium obſcurum, lingua nigreſcit, & demùm fiunt alvi dejectiones frequentes, fetidiſſimæ nec rarò verminoſæ, ideoquè lethaliſſimæ.

Deniquè ſymptomata peripneumoniæ ſpuriæ ſequentia ſunt. Irritâ fallaci lenitate quâ primò opprimuntur patientes, brevì fit ut unà cùm febre remittente & ſtipatâ vagis horripilationibus appareant multifaria accidentia; nempè pulſus notabiliter debilis ac mollis; caput affectum quodam ſenſu replerionis valdequè dolens à motu; reſpirationis oppreſſio ſumma eaque nonnihil ſibilloſa intrà pectus velut in catharro pleniore; pectoris dolor qui rarò quidèm acutus; tuſſis ab initio valdè moleſta eaque ſicca fermè & quasì lacerans: cui deindè accidunt ſputa copioſa, viſcoſa, tenacia & alba, quæ poſthàc liqueſcunt ſensìm nonnihilquè in receſſu flaveſcunt, imò & aliquandò ſubrubent.

Sed quandò datur peripneumonia ſpuria naturæ atrabilioſæ magìs vel minùs putridæ, præter communia ſymptomata peripneumoniæ ſpuriæ mox relata, (quibus præludere ſolent majus faſtidium cibi nauſeæque majores aut vomitus), brevi tempore creſcit anhelitus & debilitas, fiunt maximi ſubſultus tendinum, dolorque capitis ſæpè atrox: imò ſi magna propenſio in putrorem, his facillimè ſuccedit vertigo nec non ipſum delirium generale quod ſuffocante morte terminatur, quìn tamen magna

indicia febris apparuerint in pulſu, eo quòd circulatio pauciſſima ac fermè nulla abſolveretur intrà pulmones.

Diagnoſis cujuſlibet peripneumoniæ patet ex allatâ deſcrip tione variorum ſymptomatum hujus morbi. Supereſt ad ſummum ut diſtinguatur à pleuritide: quod facile eſt. In peripneumoniâ datur dolor lateris gravativus, nedùm acutus ſicut in pleuritide pulſus mollis nedùm durus: ſputa ab initio ſanguinolenta aut ſaltèm copioſiora, dùm ea tantùm tinguntur imò & ſæpè erumpere incipiunt die quarto pleuritidis.

Quod pertinet ad prognoſim, de quâ agendum reſtat, ea cenſetur magìs ominoſa quàm in pleuritide, prætereaquè adhùc ominoſior pro variis circumſtantiis. Nempè periculoſa imprimìs peripneumonia quæ accedit pleuritidi, ex aph. 11 ſect. 7, propter conjunctionem duorum affectuum ex ſe lethaliſſimorum; ſed præſertìm periculoſa in corporibus denſis & exercitatis. Itemquè valdè præceps quæ oritur ex metaſtaſi anginæ, de quâ aph. 10 ſect. 5, quoniam facilè affert mortem intrà ſeptem dies aut ſaltem ſuppurationem pulmonis.

Cæterùm, peripneumonia quælibet, haud ſecùs ac pleuritis, terminari poteſt reſolutione, gangrænâ, ſuppuratione & induratione, imò pariter fit ejus tranſlatio felix ſeu *diadoche*, in caſu peripneumoniæ arthriticæ. Non hìc repetemus ſigna eorum diverſorum eventuum quoniam ſimilia ſunt in paribus terminationibus pleuritidis. Notabimus quædam duntaxat phœnomena quæ hæc ſunt; 1°. peripneumonia vera & ſanguinea faciliùs reſolvitur quàm alia quævis, ſed ubi negligitur facilè etiam abit in ſuppuratum; 2°. peripneumonici ſuppurati mediâ in ætate ſæpè ſalvantur; at fermè nunquam ſeniores ut & juniores; 3°. peripneumonia catharralis ſatis facilè etiam reſolvitur quamvìs tamen ſatìs prona ſit in indurationem. Sed bilioſa difficiliùs,

hæcque in gangrænam valdè proclivis eſt; 4°. demùm ſpuria peripneumonia, ſi non admodùm gravis & benè tractata, reſolvitur ſatis facilè mediantibus ſputis & coctione materiei morboſæ. Sed quandò illa bilioſa eſt aut atrabilioſa, eaque ad ſummum evecta gradum, valet mortem accerſere valdè repentinam cujus nullum vix præſagium anteà adfuerat in pulſu. Quæ quidèm mors non debetur ulli degenerationi ſuppuratoriæ aut gangrænoſæ, ſed fit duntaxat eo quòd pulmonica vaſa ſic obruantur à pituitâ copioſiori textum interlobularem infarciente, ut ea propemodùm deleantur & præfocetur ſanguis in illis. Hoc præſertìm obſervare datur apud ſenes, plethoricos imprimìs & comeſſatores, qui poſtquàm fuerunt multo vino calefacti ac repleti cibis copioſis, ſeſe deindè exponunt ſubito frigori. In his præcipuè naſcitur peripneumonia notha cujus equidem lethalitas ferè certat cùm catharro ſuffocante. Sed quamvìs ea ſupponat dari in pulmonibus apparatum valdè analogum quoad ſedem & cauſam, imò quoad modum occidendi, differt tamen multùm ab illo, ſicut jam monuimus. Petitur hæc differentia ex eo quòd peripneumonia ſit eſſentialiter febrilis, lenior in ortu ſuo, nec capax mortem adeò repentinam inferre ac catharrus ſuffocans dictus. Si deniquè meditati fuerimus modum quo peripneumonia notha jugulat, dabitur concipere cur, inter ultimas languentiſſimaſque pulſationes cordis apud moribundos, neceſſariò contingat pulmonum infarctus ſtertoroſus quo tandem ſufflaminetur exiguum reſiduum vitæ? & cur hic unicus ſit modus moriendi, niſi pro iis à quibus vita aufugit abſquè prævio ullo langore.

§. IX.

Vomica pulmonum.

Apud latinos vomica olim appellabatur quilibet abſceſſus, ſicut Græcis empyici dicebantur ii omnes quibus aliquod viſcus ſuppuratum erat. Nunc propriè vomica vocatur abſceſſus ſaccatus pulmonum, eaque denominatio extenditur duntaxàt ad ſimiles tumores formatos in utero, meſenterio vel alio quolibet viſcere, quia ii perindè continentur in quâdam cyſtide membranaceâ.

Vomica pulmonum ſub hoc reſpectu eamdem præcisè naturam præbet ac lupiæ partium externarum. Proindè illa nihil aliud profert præter peculiarem eliquationem ſuppuratoriam materiei illius quæ citiùs lentiuſvè accumulata & concreta fuerat in aliquo aut pluribus ſimul folliculis textûs interlobularis; quæ ſuppuratoria eliquatio abſolvitur abſque quòd conſumatur hæc cyſtis ſeu involucrum membranaceum, procedens ab eis folliculis ampliatis & mirabiliter ſæpiùs incraſſatis.

Notum eſt ſimiles tumores ſaccatos generari etiam in aliis partibus, præſertìm in cryptis quibuſlibet mucoſis nec non in ſebaceis; hancque eſſe originem *atheromatum*, *ſteatomatum* & *meliceridum.* Qui tumores gignuntur quotiès ibi remanſerunt induratæ quædam reliquiæ decubitûs prægreſſi quæ poſteà fuerunt adauctæ per adventum materiei novæ : tùm quotiès ibi ſensìm ſine ſenſu facta eſt aliqua congeſtio materiei viſcoſæ facilè concreſcibilis, qualis præſertìm habetur in humore ſcrophuloſo.

Nec abſimilis eſt ſcaturigo vomicarum pulmonis. Eæ naſcuntur à tumore cyſtico vel tuberculoſo qui ſumpſit exordium ſuum ab induratis reliquiis pleuritidum vel peripneumoniarum aut catharrorum ipſorummet, quibus deindè aliquid novi pe-

detentìm accrevit: vel & naſcuntur ab aliquâ ſpontaneâ congeſtione metaſtaticâ aut ſcrophulosâ, ſensìm ibidem factâ, adauctâ, tandemquè ſimiliter ſuppuratâ.

Dato ſemel primo principio materiali talium concretionum, ſeu ſuppeditatum fuerit ab aliquibus reliquiis pleuriticis aut catharralibus, ſeu proceſſerit ab aliquâ ſpontaneâ congeſtione, ſic intelligendum quomodò abhìnc naſcantur tubercula aut vomica. Nempè ſi illæ primordiales reliquiæ induratæ vel & aliæ congeſtiones omninò concreſcant & cùm ſuis pellibus conſerveant à primis exordiis ſuis, nec ideò poſſint denuò admittere materiem novam in folliculo ſuo vel ſaltèm pauciſſimam: tunc eæ ſolummodò acquirrunt molem circiter piſiformem aut lenticularem, reconditam in ſingulo folliculo, totidemquè conſtituunt tubercula quot folliculi hoc modo fuerunt occupati; non aliundè procedunt numeroſæ illæ tuberculoſæ concretiones quæ non raró diſſeminatæ reperiuntur in pulmonibus ut & viſceribus cæteris. Si verò prædicta rudimenta primordialia concretionis remanſerint aliquandiù fluida nec agglutinata folliculis ſuis, tunc ibidem nova ſubindè materies pedetentìm admittetur quâ ſensìm augeſcet concretio originalis, quæ ideò molem majorem atque majorem obtinebit: adeò ut his in circumſtantiis ſensìm formetur major quidam tumor perindè ſaccatus qui vera vomica eſt, nec diverſus à tuberculo niſi quoad molem. Qui tumor deindè adaugeri pergit quandiù prædicta accumulatio materiei concreſcibilis non impeditur, tùm prout ea debetur fonti uberiori aut parciori: vel deniquè adaugetur prout concreta materies rareſcit ab accedente ſuppuratione aut diſpoſitione carcinomatodeâ.

Quandiù vomica remanet in ſtatu meræ concretionis, ea dicitur cruda. Sed vomica ſuppurata audit ubi, per abuſum ſpi-

rituoſorum, vigiliarum, exercitationum, veneris, medicamentorum fundentium dictorum vel & efficaciâ febris alicujus, materies ejus movetur nimis, velutì inflammatur, ſenſimquè eliquata degenerat in quamdam ſpeciem puris; ſed ea dicitur vomica latens ſeu clauſa, quandiù non aperitur poſt ſuppurationem peractam. Aperta demùm ſeu patens appellatur, quandò cyſtis ejus à pure contento eroſa ſpontè aperitur, aut rumpitur mediante tuſſi aliâve violentâ commotione: ita ut materies ejus ichoroſo-purulenta tunc effundatur, vel in vaſa aërea vel in cavum thoracis, pro vario loco quem occupabat. Undè triplex occurrit conſpectus vomicæ: crudæ ſcilicet, ſuppuratæ ſed adhuc latentis, tùm ſuppuratæ ſimul & apertæ; cujus triplicis ſtatûs ſigna nunc tradenda incumbunt.

Vomicam crudam ſubeſſe fas eſt augurari, quandò poſt aliquem pulmonis affectum catharralem aut inflammatorium, ſine bonâ criſi terminatum, remanet notabilis dyſpnœa facilè adaugenda ad minimum corporis motum, quæ increſcat per menſes aut annos & præcipuè ob ſuperventientiam novorum catharrorum, quibus offerre ſolet occaſionem frequentiſſimam. Prætereà præſagitur idem fortè malum generari per congeſtionem lentam apud ſtrhumoſos vel & eos qui paſſi fuerunt aliquam metaſtaſim, quandò ii ſensìm evadunt anheloſi, hæcque dyſpnœa pedetentìm creſcit per menſes aut annos; quod augurium præſertìm firmatur apud ſtrhumoſos, ſi in iis appareant ingurgitatæ quædam glandulæ externæ.

Vomicam ſuppurari ſignificatur imò illam eſſe jam ſuppuratam ſed adhùc latentem, quandò dyſpnœa fit multò gravior pauco temporis lapſu, prætereaquè ægrotans tandem percipit alicubì in pectore dolorem quemdam obſcurum dùm reſpirat. At nullum ſupereſt dubium ubi jam exiſtit tuſſis habitualis & tenax, æquè

ac

ac inutilis, unà cùm febre exiguâ quæ poſthàc ſæpiùs velutì peripneumonica fit & ſtatìm degenerat in febrem maraſmoïdeam, qualis excitari ſolet à quâlicumque latente abſceſſu.

Ruptæ demùm ſeu patentis vomicæ evidens ſignum eſt expectoratio magis vel minùs copioſa puris fetidi & ichoroſi, necnon plurimi quandòquè ſanguinis, quandò nempè cyſtis rumpitur versùs bronchia. Et ſimiliter demonſtratur talis ruptio, ſed facta versùs cavum thoracis, quotiès poſt evidentia ſigna vomicæ ſuppuratæ illicò apparet ſyndrome ſeu cumulatio ſymptomatum empyematis propriè dicti, de quo infrà agemus.

Prognoſis varia eſt pro vario ſtatu vomicæ. Quandiù cruda manet, nequè tunc videtur celeriter adaugeri nec permovetur imprudenter, non raró toleratur abſquè maximo incommodo, haud ſecùs ac cruda pulmonum tubercula. Verùm ſuppuratio ejus habetur in procinctu quandò dyſpnœa celerrimè adaugetur unà cùm tuſſi & nocturnis inquietudinibus; nec demùm dubitare ampliùs licet de apoſtemate formato ſi detur quædam difficultas decumbendi in utroque latere, præſertìm ſi febris lenta exacerbeſcens ſimul adfuerit. Quibus in circumſtantiis nihil ſupereſt exſpectandum & exoptandum niſi ruptura, quæ eò felicior quò promptior. Sed quis non viderit abhìnc maximum impendere periculum ſuffocationis inſtantaneæ aut empyematis, vel & conſumptionis phtyſicæ? quæ non minùs lethalis eſt, quamvis multò magis lentè procedat ut plurimùm, ob duritiem cyſtidis quâ reſiſtitur purulentæ pulmonum eroſioni.

Nihilominùs accidit aliquotiès ut talis purulentia perſanetur mediante perfectâ deterſione ulceris contingente poſt vomicæ rupturam, ſicut de tuberculis ſic ſtatuitur coacâ 404, *quibus tubercula in pulmonibus oriuntur, iis pus intrà dies quadraginta ex quo ſit ruptio, exſpuunt; quos ſi ſuperent, ut plurimùm tabidi fiunt.*

K

Quod idem oraculum afflante experientiâ editur de ipſiſmet pleuritidibus ſuppuratis, aph. 15 ſect. 5.

Quandoquè etiàm, focus vomicæ ſingulariter ſtringitur ac velutì exhauſtus apparet, quìn tamen ſanatio perfecta obtineatur. Hoc fit quotiès, irritâ hâc ſpecie ſalutis, idem focus in eâdem pelle deìn repletur ſeriùs ociùs, iterùm poſteà aperiendus poſt aliquot menſes vel & poſt annum, cùm febre ad hunc eventum congruenti, non ſine reliquâ catervâ cæterorum ſymptomatum & periculorum. Quinimò docet experientia eumdem eventum pluriès quandoquè obſervari in eodem homine, totiès ſalvum ſeſe reputante & quadantenùs reconvaleſcente; ſed hominem eum nihilominùs tandem laborare phtyſi pulmonari, perindè lethali quamvis lentiſſimâ.

Qui voluerit inſpicere accuratiſſimam tabellam prognoſticam exituum propriorum tuberculis & vomicis ſuppuratis, legat textum lib. 1 de morbis, relatum pag. 41, ubi de prognoſi catharrorum pectoralium.

§. X.

Empyema.

Vox hæc *empyema* apud Hippocratem, Aretæum alioſquè plurimos ſcriptores generica erat non ſolùm ad ſignificandam ſuppurationem in pectore contingentem, ſed & aliis in viſceribus factam; undè *Empyici* vocabantur ii omnes quibus aliqua ſuppuratio interna peracta erat. Nunc, communi inter Medicos conſenſu, hoc nomine duntaxàt appellatur collectio puris in cavitate thoracis alterutrâ vel in utrâque.

Malum illud præſertìm advenit ex ſuppuratione pleuritidis aut peripneumoniæ. Sed aliquandò etiam oritur à vomicâ, hepatitide, nec non ab anginâ metaſtaticè delatâ ad pectus.

Quidam amant ad empyema revocare collectionem ſanguinis in thorace contingentem poſt pectoris vulnera. Sed, ni fallor, opinio hæc non eſt accurata; nam ex eo quòd tunc requiratur eadem operatio chirurgica ac in empyemate propriè dicto, & quòd in utroque caſu communis ſit difficultas decumbendi ſuprà latus ſanum, non licet confundere talem collectionem cùm empyemate legitimo. Hoc patebit ex conſideratione ſymptomatum empyematis jam facti aut tantummodò impendentis, ſimul & eorum quæ comitantur collectionem ſanguinis extravaſati poſt vulnera pectoris.

Empyematis futuri præſagium aut metus ſaltem eruitur ex ſignis indicantibus ſuppurationem peractam eſſe in organis thoracicis, ſi debito tempore nulla deìn contigerit rejectio puris per ſuperiora. Quis enim non viderit hunc abſceſſum erumpere poſſe in cavum thoracis perindè ac versùs bronchia?

Præſentis empyematis ſigna hæc ſunt prout recens aut inveteratum. Nempè declaratur empyema recens ubi ſymptomata ſuppurationis factæ ſtatìm miteſcunt hanc tantùm ob cauſam quia, diſrupto abſceſſu, pulmones liberantur mole puris tunc delabentis in thoracem : deindequè poſt eas fallaces inducias brevì ſuccedit exacerbatio ſymptomatum priſtinorum, imò & quædam nova caput extollunt. Quæ ità eveniunt non ſolùm quia ingens copia ſaniei purulentæ promanans ex abſceſſu recenter aperto ſuperadditur puri priùs effuſo & cogit pulmones in anguſtias: verùm etiam quia pus effuſum objicitur toti ſuperficiei pulmonis & pleuræ, ideoquè has partes moleſtat multiplicatis aculeis, dùm ſimul combibitur & rapitur in ſanguinem ab infinitis venis abſorbentibus. Propterea, præter febrem lentam exacerbeſcentem quæ nunquàm ſiluit & quæ è contrà ingravatur in dies, tùnc certiſſimè ſæviunt. 1°. Inaſſueta gravitas ſuprà diaphragma;

2°. reſpiratio, jam anteà difficilis, brevi tempore magis laborioſa & ingraveſcens de die in diem; 3°. tuſſis frequentior & operoſior eaque plerumquè ſicca : quandoquè tamen cùm ſputatione paululùm purulentâ, quandoquè non; 4°. collum, ſcapulæ & pectus colliquativis ſudoribus noctu depluentia; 5°. decubitus ſubindè impoſſibilis niſi ſuprà latus affectum, imò tantummodò poſſibilis ſuprà dorſum ſi adſit empyema duplex.

Prædictis ſignis certò indicantibus collectionem puris in thoracis cavo, aliqui Medici, ſecundùm coacam 432, addiderunt ſenſibilem fluctuationem liquidi illius, imò & ejuſdem ſtrepitum auditu diſcernendum ſi concutiantur ægrotantis humeri; ſed pace adverſantium fateor me nihil ſimile unquàm percepiſſe, ſive paucum pus fuerit, ſive multum.

Signa demùm empyematis inveterati ſunt 1°. omnia ſymptomata præſentis empyematis ſuperiùs indicata; 2°. calor deurens in latere affecto, ita ut ibi citiùs ſicceſcat linteum madidum quo fortè thorax circumligatur; 3°. magis prominet arcus coſtarum lateris occupati; 4°. tegumenta œdematoſa tandèm fiunt in latere affecto imò & hirta puſtulis benè multis propter malignam phlogoſim generatam ſub ſtagnante pure; 5°. demùm, niſi evacuetur pus collectum æger emaciatur, fiunt concavi oculi ejus, digiti extremi calent, recurvantur ungues, pedes diù intumeſcunt, noctù verò palpebræ, ſæpequè hydrops pectoris incidens morbum cùm vita ſolvit.

Quoad collectionem ſanguinis extravaſati intrà thoracem poſt vulnus inflictum, hæc ſunt ejus ſigna quæ ſufficiunt ad diſtinctionem veri empyematis. Tunc quidèm percipitur pondus ſuprà diaphragma, decubitus ægrotantis ſe habet ſicut in empyemate purulento; ſæpequè etiam prominet arcus coſtarum lateris affecti: ſed irritis illis ſimilitudinibus, alia interìm diſcrimina

notabilia emergunt. Deeſt febris lenta horripilatoria nec datur marcor, percipitur magna diſtenſio in latere affecto, ſyncope frequens incidit, pulſus admodùm parvus & irritatus apparet, ſudores erumpunt algidi frigentquè extrema.

Diagnoſis empyematis cujuſcumque patet ex dictis, aliundequè ſcitur haud difficulter nùm provenerit à ſuppuratâ pleuritide aut peripneumoniâ, numvè à vomicâ apertâ aut ab anginâ metaſtaticè delapsâ in pectus? Supereſt igitur exponenda prognoſis.

Empyema in genere perquàm periculoſum: ſi duplex, periculoſius: ſi inveteratum, ferè certò lethale. Quinimò impoſſibilis curatio benignioris empyematis abſquè operatione chirurgicâ, quæ non ſuccedit niſi in empyemate recenti. Si enim provectum, tunc pus ſtagnatione corruptum degenerat in ſaniem ichoroſam, fetidam, acerrimam & flatulentam: ideoquè invehit peſſimam compreſſionem pulmonum & eroſionem, quibus infertur lethum inevitabile, irritâ operatione chirurgicâ. Quapropter, *qui ſuppurati uruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua confertìm effluxerit, omninò intereunt*, ut fertur aph. 27 ſect. 6; dùm è contrà, ex aph. 43 ſect 7, *ſuppurati cùm uruntur aut ſecantur, ſi pus purum & album effluat, evadunt. Quòd ſi cœnoſum & graveolens fuerit, pereunt.* Omnes ſiquidem nôrunt illud pus duntaxat laudandum eſſe quod album, leve, inodorum, æquale; quod exit abſquè impetu, & quod cæruleo colore nuſquàm inficit ſpecilla argentea. Quandò hæc ità ſe habent & res benè ſunt ſucceſſuræ, febris poſt operationem brevì remittitur prætereaquè minuitur ſuppuratio, quâ tandem bellè deſinente redit appetitus ſomnuſque, & ſalvatur ægrotans.

Si unà cùm empyemate aperto adfuerit ſputatio purulenta, magìs anceps prognoſis. Tuncnon ſolùm requiruntur prædicta quoad ſucceſſum operationis, verùm etiam ut integra purgatio

per ſputa obtineatur intrà quadraginta dies, ſecundùm generale præceptum aph. 15 ſect. 5 & coacæ 404 ergà ſuppurationes thoracicas.

§. XI.

Hæmophtysis.

Hæmophtysis dicitur ſanguinis plerumquè ſpumoſi expectoratio magìs vel minùs copioſa, cùm tuſſi, ſine febre inflammatoriâ.

Alia hæmophtyſis irregularis & omninò accidentalis: alia regularis quæ ſcilicèt ſecundùm quaſdam periodos accidit viris aut mulieribus valdè plethoricis vel quibus ſuppreſſa eſt habitualis quædam ſanguinis evacuatio.

Triplici modo contingit hæmophtyſis, nempè propter eroſionem, dilacerationem & anaſtomoſim vaſorum pulmonicorum.

Eroſionem producere valent pus ibi ſtagnans, aër acribus particulis quibuſlibet refertus, ipſemet humor trachealis valdè acer, itemquè ſanguis multâ intinctus acredine præſertimquè ſcorbuticâ & ſyphiliticâ.

Dilacerationem faciunt vulnera, plethora apparens aut vera, cujus ratione frequens juvenibus ſpuitio ſanguinis ex aph. 29 ſect. 3, ſtagnatio ſanguinis propter vomicam aut tubercula, ferina tuſſis, clamores, cantus, conamina corporea, inſufflatio pneumaticorum inſtrumentorum; quibus omnibus efficacia major impertitur à diſpoſitione delicatulâ pulmonum, ſæpiùs à parentibus traditâ.

Anaſtomoſis demùm, ſeu perſpiratio ſanguinis per ultimos fines exhalantium vaſculorum, determinatur à nimiâ ſanguinis

teneritudine aut rarefactione, tùm imprimis à nimiâ flexilitate pulmonicorum vaſorum quæ facilius præbent aufugium ſanguini per ſe copioſiori, aut redundanti propter defectum ſolitæ cujuſdam ſanguineæ evacuationis.

Symptomata hæmophtyſis ſunt 1°. tuſſis quæ ſævitie, continuitate aut frequentiâ ſuâ reſpondet copiæ ſanguinis expectorandi; 2°. dolor quidam pectoris gravativus major vel minor, quandoquè nullus; 3°. ſæpè pulſus pectoralis dictus, ſi hæmophtyſis regularis detur; 4°. varia difficultas ſpirandi prout aërea vaſa opplentur ſanguine rejiciendo per tuſſim; 5°. calor ſenſibilis ſaltemvè peculiaris titillatio intrà pectus ob contractum ſanguinis affluentis in bronchia; 6°. deniquè ſanguis rejicitur plerumquè ſpumoſus, quandoquè tamen fermè ſincerus, vel & grumoſus aut intensè ruber, mox coagulatus & nigricans, mox per ſtrias duntaxat admixtus humori tracheali; quæ varietates pendent à variâ copiâ aut celeritate ſanguinei effluvii.

Beneficio eorum ſignorum, diagnoſis hæmophtyſis haud operoſa, eaquè ſic ſimpliciter traditur aph. 13 ſect. 5; *qui ſpumantem ſanguinem deſpuunt, iis ex pulmone educitur.* Nihilominùs juvat adhùc hæmophtyſim accuratiùs diſcriminari ab aliis rejectionibus ſanguinis per os. Si nempè proceſſerit è gingivis, linguâ, palato, rejicitur ſimplici exſpuitione: è gurgulione & faucibus, ſcreatu: ex gutture, tuſſiculâ: ex pulmone & thorace, vehementiore tuſſi: è gulâ demùm aut è ventriculo, vomitione per quam ſanguis ut plurimùm niger evacuatur, nec non reliquiis alimentariis quibuſdam intermixtus. Quandoquè etiam ſanguis è naribus deſcendens in fauces & guttur tuſſim excitat & tuſſi rejicitur; ſed id facile eſt diſtinguere ſi ſanguis nuper è naribus fluxerit.

Deindè ita judicatur modus quo ſanguis erumpit ex vaſis ſuis.

Eroſionem ſeu diabroſim indicant catharri frequentes aut neglecti, multa inſpiratio acrium, peculiaris acredo ſanguinis, purulenta ſymptomata prægreſſa. Dilacerationem verò ſeu rixim, vulnera, cantus, longi ſermones, conamina, plethora, ferina tuſſis, ſuppreſſio ſolitæ ſanguinis evacuationis, delicatula pulmonum conſtitutio. Anaſtomoſis deniquè declaratur quandò hæmophtyſis incidit cùm teneritudine aut rarefactione ſanguinis aliundè copioſioris, ſicut juvenibus præſertìm contingit, tùm ſæpiùs quandò adeſt hæmophtyſis regularis propter ſuppreſſionem ſolitæ alicujus evacuationis ſanguineæ.

Quærenti quænam ſit prognoſis hæmophtyſis? reſpondemus eam generatìm haberi omninoſam, ſicut quæcumque hæmorrhagia interna; eâ tamen hominem nunquàm ſtatìm tolli è medio, niſi in caſu maximi vaſis aperti à vulnere aut eroſione; ſed ab eâ phtyſim ſæpè ſæpiùs accerſiri, quoniam *à ſanguinis ſputo puris ſputum* fit plerumquè ex aph. 15 ſect. 7. Cujus purulentiæ eventus ſucceſſivi ſic recenſentur aph. 80 ſect. 7: *ex ſanguinis vomitione tabes & per ſuperiora purgatio: ex tabe fluxio ex capite: ex fluxione, alvi profluvium: ex alvi profluvio, purgationis per ſuperiora retentio, ex quâ mors.* Tùm breviùs aph. 81 ejuſdem ſectionis: *ex ſanguinis ſputo puris ſputum & fluor: ubi autem ſputum retinetur, moriuntur.*

At lethalis terminatio tabida hæmophtyſeos magìs timenda eſt vel minùs pro variis adjunctis. In genere minùs periculoſa omnium rejectio ſanguinis per anaſtomoſim, quoniàm ſæpiùs non excitet febrem aut inflammationem, imò ſæpè utilis ſit ſuppreſſis hæmorrhoïdibus & menſibus, quatenùs indè corpus liberetur ſanguine retento & detur tempus ad reſtituendam evacuationem ſuppreſſam. Ideoquè *mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus ſolutio fit*, ex aph. 31 ſect. 5, neque tunc impendet

impendet periculum tabis ſi reſtitutio menſtruorum perfecta non tardeſcat. Sed in hoc caſu, ſicut & in omni hæmophtyſi regulari ſi hæc ſæpiùs redierit, periculum habetur nè tandem contingat aliqua ruptio vaſorum deindequè purulenta exeſio, ex quâ tabes; quæ nihilominùs ægrotantes perimat, quantumvìs paulò tardior ut plurimùm ea conſumptio.

Aliundè hæmophtyſis periculum majus portendit ſi oriatur abſque violentiâ externâ, & ſi eroſio potiùs ſubtimenda ſit quàm dilaceratio. In genere etiam magìs periclitantur qui malè conſtituti, qui donantur laborioſâ reſpiratione, qui catharris frequentibus & violentis aſſueti & habent pulmones tuberculoſos: præſertìm ſi ſanguis eorum rapidiore motu feratur & plurimâ polleat acredine.

Quænam demùm ſint practicæ obſervationes quibus ſalutis ſpes magìs vel minùs erecta concipiatur in hæmophtyſi actuali? ſic ſtatuitur coacâ 427, *ſanguinem ſpuitione rejicientibus ſine febre eſſe conducit, ſputumque ad dies quatuordecim tenuari. Intensè autem febricitare ac tuſſire, aut dolere, ſanguinemque recentem ſemper ſpuere, minimè conducibile.*

Quemadmodùm enim priores circumſtantiæ pollicentur levem dari cauſam & ſalutiferam ceſſationem effluxûs ſanguinei: ita è contrariò in ultimis impoſſibile videtur fluxum ſanguinis congruenter cohiberi, ac ferruminari vaſa pulmonum lacera aut eroſa; quapropter magnum periculum tunc habetur nè ſubrepat exulceratio pulmonis.

Primus gradus quo incipitur ad ſalutem tranſire conſiſtit in ſuppreſſione ſputorum ſanguineorum. Sed deciperetur qui ſtatìm fideret omni eorum ceſſationi, etiam ſatìs præcoci. Quandoquè ſputa ſanguinea ſuſpenduntur duntaxat ob præſentiam grumi ſanguinei, quo brevì decidente reſtituitur fluxus ſanguinis,

ſimili poſteà grumo pariter ſiſtendus, deindequè renovandus per delapſum perfidi hujus obturaculi, & ſic porrò. Quis autem non viderit quòd ſub doloſo hoc levamine lateat apertura vaſorum, facilè abitura in phtyſim ulceroſam?

Ea tantummodò laudanda ceſſatio ſanguinei ſputi quæ accidit vaſis ſufficienter collapſis, quæ & firmatur beneficio levis phlogoſis naſcentis circùm aperturam vaſorum; quo in caſu ſanguinis ſputum nullatenùs reſtituatur, etiamſi fortè ſemel appareat quidam grumus levis & ſubniger in ſputis. Tunc enim habetur plurima ſpes ibi futuram eſſe cicatricem, haud ſecùs ac illa generatur in vulnuſculis externis. Sed tantùm fas eſt illi credere, ſi nullum deindè advertatur veſtigium tuſſis nec puris nec febriculæ per magnum temporis lapſum.

§. XII.

Phtysis pulmonaris.

Phtýsis pulmonaris dicitur exeſio purulenta pulmonum quæ ſtipatur febre lentâ quotidiè exacerbeſcente, tuſſi, dyſpnœâ, puris ſputo & marcore generali.

Alia dicitur hæreditaria, alia accidentalis ſeu acquiſita. Alia benigna & chronica, maligna & celerrima alia.

Cauſæ phtyſis hæreditariæ ſunt prava conſtitutio aut conformatio pectoris & pulmonum tùm vitioſa quædam craſis humorum, quæ fuerunt à parentibus traditæ; quibus diſpoſitionibus emendandis impares ſe præſtiterunt educatio & prophylaxis; vel & quæ fuerunt potiùs neglectæ, imò variis de cauſis ingravatæ. Talis eſt 1°. anguſtia thoracis, tùm ſcapulæ nimis antrorsùm poſitæ; 2°. conſtitutio delicatula pulmonum; 3°. acrimonia quædam, qualis v. g. ſcorbutica aut herpetica aut ſyphilitica;

4°. ſcrophuloſa diatheſis, aut alia abdita diſpoſitio prava pariter hæreditaria.

Cauſæ phtyſis acquiſitæ ſunt 1°. accidentalis proportio vitioſa thoracis, qualis ſæpè inducitur à rachitide, à lapſu vel ictu, aut à quibuſdam morbis infantilibus vel juvenilibus, v. g. ab aſthmate; 2°. diſpoſitio delicatula pulmonum nata ob pravam nutricationem, incongruas exercitationes, aut quoſdam morbos graviſſimos & longos, eoſquè præſertìm præpoſterè tractatos; 3°. pectoris affectiones catharrales aut inflammatoriæ neglectæ, malè curatæ, terminatæ per indurationem, imprimiſquè per ſuppurationem; quibus addantur anginæ ruentes in pectus; 4°. craſis accidentalis ſcorbutica vel ſyphillitica vel ſcrophuloſa; 5°. acrimonia alia quæcumque, acquiſita decurſu juventutis ab aliquâ metaſtaſi aut à reliquiis quibuſdam morboſis, non exceptâ ipsâmet metaſtaſi puris; 6°. aër impuris miaſmatibus ſcatens, aſſiduò inſpiratus; 7°. ſuppreſſio cujuſlibet evacuationis ſolitæ, v. g. hæmorrhoïdum, menſium, &c.; 8°. demùm validior impetus vel & ſtagnatio ſanguinis præſertìm acrioris, aut ejuſdem rarefactio nimia; tùm cætera alia ex quibus naſcitur hæmophtyſis.

Utrâque phtyſi maximè periclitantur ætates ab anno decimo-octavo ad trigeſimum-quintum ex aph. 29 ſect. 3, 9, ſect. 5 & 7, ſect. 8, tùm coacâ 439 & 512, quia his in ætatibus ſanguis copioſior ac fervidior, libidines majores, ſolidaque adhùc dùm teneriora. Illud idem malum præſertìm quoque naſcitur per hyemem in diſpoſitis, quandò poſt æſtatem ſiccam & aquilonarem ſuccedit autumnus pluvius & auſtrinus, quo ſummè relaxantur pulmones anteà plurimùm reſtricti & ſiccati, ex aph. 16 & 23 ſect. 3. Sed nulla tempeſtas ætaſque nulla per quam phtyſis non oriatur poſt tuſſes neglectas aut varias metaſtaſes,

tùm imprimìs poſt ſuppuratas pleuritides & peripneumonias aut vomicas. Quæ ultimæ phtyſes, ex coacâ 431, ferè ſemper funeſtæ ſunt ſenioribus, ut & junioribus inter reliquos; in illis nempè propter adjunctam acrimoniam majorem humorum: in his propter majorem fervorem ſanguinis majoremquè pulmonum teneritudinem.

Quæcumque ſit phtyſis, quâcumque in ætate aut quâlibet de causâ nata ſit, ea venit conſideranda in triplici ſtatu ſeu epochâ, ideoquè diſtinguitur triplex ejus gradus. Nempè primus gradus ſeu initium: gradus ſecundus ſeu phtyſis confirmata: & gradus tertius ſeu phtyſis deſperata. Nunc igitur per partes tradenda ſigna diagnoſtica trium illorum temporum, poſteaquè indicandum quomodò dignoſcatur phtyſis benigna: tùm ea quæ maligna dicitur. Deindè tranſibimus ad prognoſim.

Phtyſis dicitur incœpta ſeu in primo gradu, quotiès in ætate & ſubjecto ad hunc morbum ſpontè proclivi vel accidentaliter affecto, adeſt tuſſicula frequens & clangoſa, mox ſicca mox humida, cùm ſputis ſalſis & acribus, nec non anhelitu magno ad minimum corporis motum. Præſertìm ita cenſendum ſi patiens donetur rubore magno genarum, ſi obnoxius frequentibus catharris difficulter ſanabilibus: tùm imprimis ſi anteà fuerit tentatus quodam affectu peripneumonico ſuppurato aut correptus hæmophtyſi, prætereaquè patiatur hìnc indè febriles quoſdam paroxiſmos ab horrore levi incipientes; *qui per ſanitatem crebrò inhoreſcunt, ii ex ſanguinis fluxu purulenti evadunt*, inquit Hippocrates coacâ 16, qui & notat aph. 15 ſect. 7, quòd *ex ſanguinis ſputo, puris ſputum contingat*, ſaltem ut plurimùm, vel & ſeriùs ſi non ociùs.

Gradus ſecundus ſeu phtyſis confirmata cognoſcitur febre lentâ formatâ, notabiliter exacerbeſcente, quæ à cibo præſertìm

invaleſcit cùm rubore genarum & quam prætereà comitatur tuſſis frequens, ſputum craſſum, aliquantulùm ex virore palleſcens & dulce, quandoquè variegatum ſanguineis ſtriis aut apertè purulentum: ſimul adventante marcore ſenſibili. His addatur fames ſæpè aucta, aliàs imminuta abolitavè, tùm diarrhæa vel è contrà alvi adſtrictio.

Gradus datur tertius ſeu phtyſis deſperata, ubi ſputa maximè purulenta, eaque in ignem projecta ſpirant tetrum odorem ex aph. 11 ſect. 5 & coacâ 434; quo in ſtatu prætereà ſuperveniunt ſudores nocturni, liveſcunt genæ, pallet facies, collabuntur tempora, exacuuntur ungues, defluunt capilli, tument extrema; tandemquè ſuboritur diarrhæa colliquativa quæ invehit ſuppreſſionem ſputorum & deſignat mortem brevì ſubſecuturam, ex aph. 12 & 14, ſectionis ejuſdem.

Tres prædictos phtyſis pulmonaris gradus ægrotantes quidam attingunt teſtudineo paſſu; alii celeriùs & quidem cùm ſignis multò gravioribus; undè intelligitur quid ſit phtyſis maligna? Quid verò benigna ſeu chronica? Alii ſcilicèt unum alterumvè annum pertranſeunt abſque quòd in illis appareat confirmata phtyſis: dùm alii multò celeriùs procedentes aſſequuntur ſecundum gradum intrà duos treſve menſes; quinimò non deſint qui penitùs conſumpti, & gravioribus omnibus ſymptomatibus oppreſſi, oppetant mortem ſpatio paucorum menſium. Quæ maxima phtyſis celeritas ſuſcipitur propter maximam ægrorum diſpoſitionem ad phtyſim, præſertìm quandò ſimul laborant in tempore adverſo; *quæ ſecundùm naturam ad tabem vergunt*, inquit Hippocrates aph. 8 ſect. 8, *omnia quidem vehementia & etiam lethalia. Secundùm autem* (id eſt, ſecundò verò eadem omnia perindè vehementia & lethalia ſunt), *ſi in tempore* adverſo *ægrotet. Nàm tempus ipſum opem fert*, (id eſt, morbo vires addit

ſi illud fuerit adverſum), *quemadmodùm febri ardenti æſtas* (adverſa eſt), *hydropico hyems. Naturâ enim* (tunc morbus) *ſuperior eſt. At ſpleni plus affert timoris* contrarietas illa temporis, ſicut reipsà experiuntur atrabilioſi.

Jam facile eſt ex dictis eruere diagnoſim generalem phtyſeos pulmonaris, ejuſque graduum diverſorum. Nec operioſius illam diſtinguere ab hecticis febribus, aliter etiam vocatis nomine phtyſium ſiccarum ſeu maraſmi ; in his enim nulla ſputatio purulenta, quamvis dentur plurima ſigna communia cùm pulmonari phtyſi : qualia ſunt febris lenta exacerbeſcens, tabes & alia. Nunc igitur ſupereſt tradere modum dignoſcendi quænam phtyſis tuberculoſa ſit, quænam merè ulceroſa.

Phtyſim merè ulceroſam adeſſe judicatur, ſi genæ ægrotantis naturaliter perfuſæ rubore magno, ſi pectus ipſi malè conformatum ; ſi morbus lentè progrediatur initio, ſicut ferè fit dummodò non concurrat maxima quædam acrimonia, v. g. ſcorbutica aut alia quæpiam. Quòd ſi ulceroſa illa phtyſis proceſſerit ex ſuppuratâ pleuritide aut peripneumoniâ, id patet ex prægreſſis ſignis talium ſuppurationum non purgatarum per ſputa ; quo in caſu præterea notatur phtyſim ſemper celerrimam eſſe propter latitudinem ulceris.

Tuberculoſa phtyſis dignoſcitur in eo quòd tabeſcens anteà laboraverit aliquo vel plurimo affectu catharrali aut inflammatorio pectoris terminato per indurationem, vel & aliquâ metaſtaſi aut criſi imperfectâ ; quinimò dignoſcitur ſcrophuloſa natura eorum tuberculorum, ſi fortè patiens priùs habuerit vel actu habeat tumentes glandulas colli aut axillarum. His ſignis addatur quòd iſtæ phtyſes ſoleant lentiſſimè procedere, niſi fortè adhibeatur prava ratio vivendi aut medicandi, niſi etiam concurrat acrimonia ſcorbutica, ſyphilitica aut alia.

Quod pertinet ad prognoſim de quâ reſtat agendum, licet generatìm dicere nullum eſſe morbum funeſtiorem, quoniam ægrotantes ab eo nunquàm ferè evadant niſi in gradu primo, nec proſtet exemplum fide dignum, ſaltèm mihi cognitum, quo probetur phtyſim fuiſſe curatam in gradu tertio. Dicendum præterea phtyſim hæreditariam vitari quidèm poſſe, præcavendo nimirùm ab hæmophtyſi: ſed eam ſemel incœptam nullatenùs perſanari.

Generali huic prognoſi non abs re erit addere aliquot varias prædictiones, Medicis clinicis perquàm notas, quales ſunt ſequentes.

1°. Phtyſis ortum ducens ab hæmophtyſi inductâ per vim externam, ſine ullo vitio præexiſtente in pulmonibus, cæteris paribus levior eſt quàm alia quælibet.

2°. Incipienti phtyſi bonum eſt facilè rejici ſputum, illud eſſe album, æquale ejuſdemquè coloris, & liberum ab inflammatione comitante.

3°. Phtyſis quæ imminet ex ſuppuratâ pleuritide aut peripneumoniâ præcavetur quandoquè beneficio perfectæ purgationis puris intrà quadraginta dies ex quo facta eſt ruptio abſceſsûs. Sed, ex coacâ 431, ferè nunquàm evadunt ſeniores ſicut nec juniores: illi propter majorem debilitatem corporum ſimul & adjunctam majorem humorum acrimoniam: iſti propter nimium fervorem vitæ, nimiamquè pulmonum teneritudinem.

4°. Phtyſis quæ ab empyemate inſanabilis omninò, niſi collectum pus exhauriatur mediante promptâ ſectione vel uſtione, cui felix expectoratio quandoquè opitulatur.

5°. Tuberculoſa phtyſis in primo gradu patitur aliquotiès ſeſe cohiberi, dummodò nova tubercula ſucceſſivè non rumpantur, nequè etiàm prava fiat medicatio per quàm potiùs

ingraveſcat. Sed requiritur ad ſanationem ut, ex coacâ 404, pus omne tuberculoſum exſpuatur intrà quadraginta dies ex quo ruptio facta eſt, perindè ac in legitimis ſuppurationibus pulmonicis. Alioquì congrua ut plurimùm medula valet tantummodò mortem retardare.

6°. Si phtyſis ortum duxerit à vomicâ ſubitò ruptâ, tuncquè citò exſpuatur pus laudabile, facile, ulceri copiâ ſuâ reſpondens, ſine ſiti, cùm appetitu, digeſtione, ſecretionibus & excretionibus bonis, aliquandò ſanatur per integram deterſionem intrà quadraginta dies, ſeu per rejectionem cyſtidis citò factam cui ſuccedat ſimilis purgatio per ſputa. Sed quamvis eadem ſit natura tuberculorum & vomicarum, phtyſis quæ à vomicâ ortum duxit faciliùs curatur quàm quæ à tuberculis. Diſparitas eventûs procedit ex eo quòd tubercula numero indefinita ſucceſſivè ut plurimùm aperiantur, eaque ſint inſtructa involucro tenui : dùm focus vomicæ unicus, aliundè continetur in craſſiori cyſtide quæ quandoquè capax eſt cicatricis obductæ, & quæ duritate ſuâ reſiſtit purulentæ pulmonum exeſioni ſimul & reſorptioni puris. Non aliâ de causâ quædam vomicæ perennant ferè impunè per plures annos, ſicut & quandò earum tunica, ad inſtar corrugatæ chartæ pergamenæ, conſtringitur in cavitatem adeò anguſtam ut vix percipiatur quidpiam purulenti abhìnc ſtillare & ut æger ſeſe tandiù reputet omninò ſalvum. Sed heu! ſucceſſu temporis cyſtis hæc tandem conſumpta cedit eroſioni, vel & ea iterùm repleta degenerat in aliam vomicam priori ſimilem. In priori eventu phtyſis lethifera ingraveſcit poſt datas inducias plurimas : in poſteriore, qui & aliquandò pluriès obſervatur in eodem homine, totiès exantlantur ſuppuratæ vomicæ pericula, quouſquè demùm pus depopulatum fuerit tunicam vomicæ atque ita perfregerit ultima repagula mortis.

7°. Phtyſis videtur longè celerior imò velutì maligna, quotiès natura ægroti & tempeſtatum vergit ad tabem, ex aphor. 8 ſect. 8 jam ſuprà deſignato : tùm in caſu phtyſis natæ à peripneumoniâ ſuppuratâ apud ſeniores & juniores, ſicut mox notavimus n°. 3°.

8°. Plebs ipſa non ignorat quantùm *autumnus tabidis malus*, ex aph. 10 ſect. 3, & hæc obſervatio meretur quamdam digreſſionem. Experientiâ itaquè probatur tabem ſæpiùs ingraveſcere autumno, imò & tunc ſæpiſſimè jugulari ægrotantes. Hoc fit propter creberrimas viciſſitudines autumnalis temperaturæ pectori valdè inimicas, ſimul & propter incredibilem mutationem quam contrahit aër atmoſphæricus quandò decidunt folia nemorum & tabeſcit quælibet herba, noctibus interìm multò longioribus factis. At malignitas privata verni temporis nihil cedit autumnali. Circà eam lubens crederem aliquid omiſſum fuiſſe aut perditum in primis exemplaribus Hippocratis aphoriſmorum, præcisè ubi agitur de autumno ergà tabidos. Accuratus enim hic obſervator, lib. 6 de morb. vulg. ſect. 7. n°. 13, ubi eamdem repetit prognoſim tabis reſpectu autumni, non minùs vituperat verno tempori. *Autumnus tabidis malus*, inquit, *ver quoque etiam malum cùm ficûs folia cornicis pedibus ſimilia fuerint.* In quo textu malignitas veris apertè incuſatur, qualis de facto agnoſcitur à Medicis. Sed notatu dignum illius malignitatis epocham non capi in tempore determinato juxtà computum calendarii, propter incertum reditum vernæ temperaturæ in regionibus temperatis. Solertiſſimè collocatur in ipsâmet aurorâ vegetationis jam renovatæ, eo quòd ſolemne ſit tunc certiſſimè corpora maximè permoveri. Equidem dùm vegetatio per hyemem ſopita incipit tandem reſurgere, phtyſis hâc de causâ non minùs ingraveſcit quàm occaſione frigoris autumnalis, eaquè

M

non minùs funeſta eſt. Adeò ut phtyſici qui adepti fuerant tertium morbi ſui gradum autumno, pereant verno tempore ſequenti: ſicut viciſsìm perimuntur autumno, qui attigerunt eumdem phtyſis terminum efficaciâ veris prægreſſi.

9°. Deniquè referemus quaſdam vaticinationes deſumptas ex qualitatibus ſputorum, conſignatas aphoriſmis 11, 12 & 14 ſect. 5, mox exponendis. Primus eorum ſic habet: *in tabe vexatis, ſi ſputum quod tuſſi rejicitur carbonibus impoſitum gravem odorem emittat, & capilli è capite defluant, lethale.* Cùm reipsâ veniat ab imo pectore ſputum per tuſſim ſeu expectorationem rejectum, indicatur ab illius odore empyreumatico dùm comburitur, quòd refertum ſit nonnullo glutine animali converſo in pus, imò quibuſdam fortè laciniis fibroſis, avulſis mediante roſione ulcerosâ. Ideoquè abhìnc deſignatur maxima exulceratio pulmonum ſeu phtyſis evecta ad gradum tertium, ex quo nulli ſanè evadunt. Cùm etiàm non defluant capilli è capite niſi propter extenuationem bulborum quibus ii implantantur & nutriuntur, non fit certè talis defluxus in phtyſicis, niſi quandò jam datur tabidus marcor ſatìs provectus ut prædicti bulbi exaruerint.

In duobus aliis aphoriſmis mox indicatis, nempè 12 & 14 ſect. 5, idem obſervator non ſolùm memorat prædicta indicia tabis deſperatæ, verùm etiam tradit diarrhæam in ſignum generalis colliquationis humorum, quam tandem produxit conſtans reſorptio puris unà cùm febre lentâ abhìnc oriundâ. Quæ diarrhæa, cùm revellat humores à pulmonibus, facit ut orbentur ſputa vehiculo ſuo atquè ideò cohibeatur rejectio eorum: undè uberior contingat intuſſuſceptio tabi purulenti acerrimi, quo reſiduum vitæ brevì ſufflaminetur ac exſtinguatur. *Quibus tabe correptis*, inquit, *capilli è capite defluunt, ii ſuccedente alvi pro-*

fluvio, *moriuntur.* Tùm poſteà, *tabe detento*, *ſuccedens alvi profluvium*, *lethale.* Quæ geminatæ prognoſes leguntur adhùc aph. 16 ſect. 7, imò 80 & 81 ſect. 8, forſàn errore priorum librariorum.

Finem faciemus memorando ſubmerſionem ſputorum phtyſicorum in aquam, de quâ multi minùs accuratè differunt. Primò decipiuntur qui dicunt ſputorum ſubmerſionem dari in ſignum diagnoſticum phtyſeos; nam quandò primus rei hujus obſervator loquitur de ſubmerſione puris contenti in ſputationibus, illam ſpectat tanquàm ſignum certum mortis phtyſici mox adventuræ, minimè verò tanquàm ſignum phtyſeos. Deciperentur pariter qui facerent duntaxat mentionem ſimplicis aquæ vulgaris, cùm in experimento agatur de aquâ marinâ, cujus pondus ſpecificum multò majus requirit corpus adhùc ponderoſius ad hoc ut præponderetur. Tali autem momento ponderis ſpecificè majoris gaudet glutem animale ſub larvâ puris, quoniàm illud magis terreum factum eſt actione ſuppurationis rodentis quæ ab illo avulſit multam portionem principii pinguis. Audiamus Hippocratem: *tabidis in aquam marinam exſpuentibus*, inquit coacâ 435, *ſi pus fundum petit*, *celerem perniciem denunciat. Sit autem marina aqua in æneo vaſe.*

Me fugit ratio ſelectûs vaſis ænei, niſi auctor hujus conſilii cenſuerit colorem æris favere dignoſcendis moleculis puris dùm præcipitantur, ſecedendo à parte mucoſâ ſputorum. Sed forsàn ibi ſubeſt obſcuritas aliqua verſionis, pendens ex eo quòd tunc apud Hellenas fortaſsìs uſitatum fuerit vas quoddam æneum, donatum ipſo nomine æris, cujus forma formam præberet magìs aptam ad capiendum experimentum; ideoquè illud vas nunc malè deſignatur ex ſimplici denominatione vaſis ænei. Sic fictilis illa pelvis, quæ appellatur *une terrine* apud Gallos, non

benè nominaretur *vas terreum* in alio idiomate: nec liceret illius formam præcisè determinari auxilio talis denominationis.

§. XIII.

Hepatitis.

Huc revocavimus hepatitidem ſeu inflammationem hepatis, quia ſolet producere ſymptomata quaſì pleuritica, quorum ratione poſſet confundi cùm infernâ pleuritide.

Hepatitis itaquè eſt jecoris inflammatio totalis vel partialis quam comitatur dolor tenſivus hypocondrii dextri ſub coſtis ſpuriis, cùm ſenſu gravitatis cujuſdam, pulſu duro & inæquali, difficultate ſpirandi, tuſſi ſæpiùs ſiccâ, febre ardente, ſiti magnâ, colore flavo faciei, tùm anorexiâ.

Sæpè etiam prædicta fiunt cùm vomitu, ſæpiuſquè cùm ſingultu; ſicut enim utero inflammato & renibus ſuppuratis ſuccedit urinæ difficultas: ita & hepati inflammato ſingultus, ex aph. 58 ſect. 5 & 17 ſect. 7; hoc fit imprimìs quandò convexa illius viſceris pars tentatur inflammatione utpotè quæ facilè communicetur diaphragmati, aut ſaltem illius adducat convulſionem quæ datur in ſingultu.

Cauſa hepatitidis eſt infarctus bilioſo-ſanguineus hepatis qui producitur æſtivo præſertìm tempore in temperamentis bilioſis; ſed & naſci poteſt ab ictu, à febre ardente in quâ deficit potus, à vehementi pathemate animi, ab inveteratis malis hypocondriacis, &c.

Hic infarctus irritando ſubſtantiam hepatis ibi determinat inflammationem ſeu eryſipelatoſam ſeu phlegmonodeam ſeu œdematoſam, prout ſcilicèt variè inflammatur ſuperficies aut meditullium hujus viſceris, ſive in parte ejus convexâ, ſive in concavâ.

Ratione diverſi apparatûs inflammatorii ut & ratione loci in quâ ſedet, ſymptomata ſuperiùs recenſita diverſimodè ſæviunt. Ea nempè mox levia ſunt mox graviora, doloreſquè mox ſuperni, mox verò longè inferiores. Undè diagnoſis hepatitidis quandoquè tam obſcura eſt ut ignoretur, & ejus veſtigia ſolummodò reperiantur in ſectione cadaverum, referando ſcilicèt hepar ſuppuratum aut gangrænoſum.

Attendenti tamen non deſunt auxilia ad faciendam hanc diagnoſim. Quandò pars convexa hepatis afficitur inflammatione, adeſt dolor major, cùm magnâ difficultate ſpirandi illequè ſuperiùs ſedet, ſputatio aliqua ſubcruenta ſæpiùs accidit, tuncquè præſertìm ſupervenit ſingultus. Si verò tentetur hepatis pars concava aut ejus meditullium, dolor quidèm magis recedit à thorace, illequè magis obtuſus propter quamdam tendentiam ad œdema; ſed tunc icterus præſertìm oritur, rarior tuſſis, minorque difficultas ſpirandi.

In priori forsàn caſu periculoſum foret confundere hepatitidem cùm pleuritide infernâ, ſed fas eſt hanc eruere diagnoſim ex ſignis ſequentibus. Nempè in pleuritide infernâ dolor lateris multò intenſior eſt & pungitivus, copioſius ſputum, pulſus valdè durus imò æqualis: dùm in hepatitide dolor datur tenſivus & gravativus, pulſus minùs durus & inæqualis, ſitis major, tuſſis ſæpiùs ſicca, color cutis & oculorum plerumquè icteritius. Deniquè diſtinguitur hepar eſſe inflammatum, non verò aliud viſcus abdominale, mediantibus ſignis pertinentibus ad icterum quæ magis vel minùs expreſſa ſunt: tùm mediante conſtitutione biliosâ ægrotantis, aut quibuſdam prægreſſis quæ valuerint accerſere inflammationem hepatis.

Hepatitis morbus acutiſſimus eſt, ideoquè prognoſis ejus ominoſiſſima. Equidèm, ſæpè jugulat intrà quatuor aut quinque

dies ob ſupervenientem gangrænam, nec ſolvi poteſt niſi felici reſolutione contingente intra dies quatuordecim; quos ſi ſuperaverit, exſpectanda ſuppuratio aut ſcirrhus. Nunc exponenda ſigna prognoſtica eorum eventuum, incipiendo à ſignis reſolutionis.

Reſolutionis ſpes affulget ſi appareant ſigna pepaſmi antè diem quartam, qualia eruuntur generatìm ex mitigatione ſymptomatum; ſed ibi pepaſmus præſertìm ſignificatur ab alvo liberiore, quandoquè pauliſper cruentâ quìn tamen tormina adſint: tùm aliquantulo præludio criticæ hæmorrhagiæ per nares. His adde quòd ſputa fiant ſimul facilia & ſensìm cocta, quanta quanta appareant. Rebus ita pergentibus criſis incœpta perficitur, evadit febris, reſtituitur color naturalis cutis, oculorum, nec non fecum alvinarum & urinæ. Verùm ſi in eâdem epochâ morbi non ſolùm deficiant proſpera ſigna ſupradicta, ſed & omnia evadant pejora atque pejora, tunc oportet exſpectare gangrænam aut ſuppurationem.

Si gangræna impendat, febris augeſcit evadente pulſu debiliori, dolores ſubitò ceſſant ſine causâ, abdomen intumeſcit, dejectiones alvinæ fetent admodùm, tandemquè frigent extrema & mors citiſſima accerſitur.

Suppuratio futura prænuntiatur primò ex abſentiâ ſignorum reſolutionis, ſimul & majori duratione morbi poſt epocham naturalem pepaſmi. Sed prævidetur imprimìs ex eo modo quo ſigna inflammationis tunc ſubitò augeſcunt, poſteàque ſtatìm relaxantur, ſicut proprium eſt omni inflammationi ſuppuranti, ex aph. 47 ſect. 2. Peractâ autem ſuppuratione, remanent ſymptomata quæ competunt abſceſſui facto, nempè tumor major in parte, gravitas loco doloris, febris lenta, prætereaquè ſitis ingens, tùm icterus ibi proprius.

Hujus apoſtematis eventus multiplex. Nempè mox totum hepar brevì conſumptum rumpitur & producit aſcitem purulentum, citiſſimè lethiferum; mox pus penetrando per biliares ductus pervenit ad inteſtina & producit diarrhæam purulentam, fetidam, variegatam, ſummoperè debilitantem, ſine multâ morâ lethalem; mox etiam purulenta materies ichoroſa & mixta ſanguini venæ portarum tranſit ad communem humorum maſſam, ubi natales præbet terribilibus ſymptomatibus febrilibus; qualia ſunt pulſus omnimodò malus, debilitas ſumma, perturbatio omnium functionum, à quibus mors celerrima; mox deniquè illud apoſthema, per ſuam cùm peritonæo accretionem efformat tumorem purulentum qui ad exteriora prominet & aliquotiès abit in ſanitatem; ſed ad hoc requiritur ut puris evacuatio non multùm tardetur, prætereàque res in hâc evacuatione proceſſerint ſecundùm obſervationem aph. 44 ſect. 7: ſcilicèt, *qui ex purulento jecinore aduruntur, iis ubi pus purum fluxerit & album, ſuperſunt, quod pus in tunicâ ipſis concluſum ſit, ſin verò qualis amurca fluat, pereunt;* quod idem judicium fertur coacâ 451. Cùm enim in priori caſu detur abſceſſus limitatus & recens, & cùm pus ejus laudabile: poteſt indè ſperari bona deterſio & conſolidatio foci purulenti, dummodò ſymptomata omnia brevì miteſcant, ægro ſimul meliùs habente. In poſteriori verò, judicatur ex qualitate amurcosâ puris, factam eſſe pravam ſuppurationem vel ſaltem abſceſſum diutiùs latuiſſe: ideoquè ſubſtantiam hepatis conſumptam fuiſſe & ſanguinem tabe ichoroſo contaminatum; proindè concipitur tunc impoſſibilem eſſe bonam ſuppurationem, ſed exſpectari debere mortem citiſſimam.

Signa deniquè indurationis hepatitidis & ſcirrhi abhìnc oriundi, de quibus ſupereſt agendum, repetuntur ex benignitate morbi, qui ideò extenditur ultrà quatuordecim dies abſque ſignis indi-

cantibus ſuppurationem: ſed cùm eâ ſymptomatum mitificatione quæ deſignet mutatam duntaxat qualitatem materiei decubitûs, illam verò minimè diſpelli & eliminari. Tùnc itaquè ſuperſtes manet tumor hepatis duriuſculus qui ſub initiis quidèm paululum dolorem adhùc retinet, ſed qui brevì evadit omninò durus ac indolens, id eſt ſcirrhus perfectus.

Hic ſcirrhus non ſtipatur illicò gravibus ſymptomatibus niſi major pars hepatis ab eo occupetur, ideoquè nimiùm diſtrahatur de utilitatibus ejus. Sed quantus quantus ſit, plurima tandem mala oriuntur ex adauctâ mole hujus viſceris, ſimul & ex motu & progreſſu bilis magìs vel minùs perturbato; quæ ſatìs facilè intelliguntur ut iis ibi ſuperſedeamus. Nequeunt verò ea diutiùs ſubſiſtere quìn febris lenta maraſmoïdea ſuccedat aut hydrops aſcites; quandoquè & carcinoma hepatis.

CAPUT

CAPUT XX.

De Secretionibus in genere.

SECRETIONES omnes optimè perfici judicare licet ex debitâ qualitate & copiâ ſecretionum ſenſibilium, nec non ex conſtanti ac illibato functionum omnium exercitio. His omnibus conſideratis quoad mutuas relationes, indicatur non ſolùm libera eſſe colatoria ſenſibus obvia, ſed & ea quæ ſenſuum aciem fugiunt; exindequè patet optimè eſſe conſtitutos humores ſecernendos ac excernendos per diverſa hæc viventis corporis cola.

Quoniam verò ſecretiones omnes & ſingulæ pendent ab innumeris mediis facillimè mutandis, non mirum ſi tot tamquè frequentes læſiones accidant vel in unâ tantùm ſecretione vel in multiplici ſimul, vel & in omnibus propemodùm, turbatis à communi quodam impedimento. Sed ut aliquis fructus pathologicus colligatur in hâc conſideratione, duo veniunt inquirenda; 1°. quarè & quomodò lædi poſſit aliqua ſecretio in particulari; 2°. quarè & quandò omnes propemodùm ſecretiones ſimul quandoquè perturbentur.

De primo quæſito mox ubi de ſecretionibus in particulari. Quoad ſecundum, qui eſt hujus loci, dicimus 1°. ſolemne eſſe apud Medicos quòd omnes propemodùm ſecretiones aliquandò ſimul perturbentur vel ſaltem plurimæ in maximis perturbationibus febrilibus; 2°. hanc perturbationem ſecretionum tunc fieri ſeu quia craſis vel motus humorum receſſit à ſtatu ſano, ſeu quia ſenſus & irritabilitas ſolidorum quamdam mutationem

acceperunt, ſeu deniquè propter aliquam eorum vitiorum complicationem. Quæ cùm ita ſint, ubi ſecretio aliqua vel multiplex impeditur aut erronea eſt occaſione perturbationis febrilis, aut ſpaſmodicæ, tùm ubi omnes ferè læduntur, tandiù manet hæc depravatio quandiù durat tempus cruditatis febrilis aut ſpaſmi, eaque ſolummodò emendari incipit tempore pepaſmi, nec tollitur unquàm niſi mediante criſi perfectâ.

Quicumquè igitur quæſierit quinam ſit ſtatus ſecretionum & excretionum in morbis, attendat neceſſe eſt ad ſigna quibus indicatur morbi cruditas, coctio & criſis. His mediantibus duntaxat cognoſcet quid natura vivens moliatur & agat, id eſt quid impendat vel actu efficiatur mediante ſpontaneo concurſu ſenſibilitatis & irritabilitatis, unà cùm phœnomenis phyſicis humorum, quibus modificandis multùm inſerviunt duæ prædictæ facultates, quæ & illis viciſsìm obedire coguntur pro re natâ.

Ut fert opinio mea, Medicus non debet alitèr concipere modum quo natura ſit medicatrix morborum quorumlibet. Talis itaque exiſtit quatenùs illa diſſimilitèr ſenſificata & ſollicitata operatur diſſimiles reactiones automaticas, tùm quatenùs ita reagendo conducit ſubigendis humoribus nocuis, ſimul & liberandis organis ab omni irritamento peregrino, quouſquè tandem valeat eos humores ſubactos expellere per loca liberata: dummodò tamen per ſe ſola id efficere valeat.

Ita cenſuiſſe videtur Medicorum parens, dùm initio ſectionis quintæ lib. 1 de morb. vulg. aït, *morbis naturæ medentur. Natura ipſa ſibi per ſe, non ex conſilio motiones obeundas invenit, partìm quidèm ut nictare, partìm verò etiam quibus lingua ſubſervit, & alia id genus. A nullo quidèm edocta natura, citraquè diſciplinam, ea quæ conveniunt efficit.* Quemadmodùm enim automaticè reguntur variæ nictationes pro vario ſtimulo oculorum, aut varii

motus linguæ neceſſarii ad loquelam & deglutitionem, quæ hìc in exemplum aſſumuntur : ita & pro datâ diſpoſitione & laceſſione organorum, hæc reagunt ſicut poſſunt reagere, & ſicut congruum eſt in datis circumſtantiis.

Conſequenter ille duntaxat medetur qui ſedulus ſequitur naturam in moliminibus ejus, ſive concitando quaſdam evacuationes, ſive aliud quidpiam moliendo. Neque verendam habet ironiam quæ dicit Medicinam Hippocratis eſſe perpetuam meditationem mortis. Tales itaque conſiderationes faciendæ ſunt ad æſtimandam utilitatem & neceſſitatem evacuationum in decurſu morborum; eæque non ſolùm reſpiciunt morbos acutiores, ſed & benignos nec non longiores. Suus unicuique morbo gradus irritationis & reactionis, ſicut unicuique humori ſua eſt phyſica tendentia. Porrò effectus eorum amborum non minùs neceſſarius eſt & certus, quamvis utraque actio ſæpiſſimè effugiat omnem diligentiam obſervatoris.

Quapropter non fidendum omnibus evacuationibus, etiamſi ſtatìm apparerent fieri cùm aliquo levamine. Plures quidèm evacuationes non raró debentur violentiæ cuidam, quâ deindè accerſitur gravius malum. Bonæ duntaxat illæ quæ efficiuntur vi vitæ vincentis, aut ſaltem quandò natura initio certaminis opprimitur à nimiâ copiâ deleterii contrà quod reluctatur, eo ſcilicet tempore quo dicuntur turgere humores.

His cogitationibus motus Princeps Medicorum ſequentia ſcripſit, aph. 2 ſect. 1, ad hoc ut nullus ſit allucinationis metus circà evacuationes bonas aut malas. *In alvi perturbationibus*, inquit, *& vomitibus ſpontè evenientibus, ſi qualia oportet purgari, purgentur, conducit & facilè tolerant : ſin minùs contrà. Sic & vaſorum inanitio, ſi qualis debet fiat, conducit & facilè tolerant, ſin minùs contrà. Conſiderare igitur oportet, & regionem, & tempera-*

mentum, & *ætatem*, & *morbos in quibus convenit nec nè.* Addit deindè aph. 22 ſect. ejuſdem, *cocta medicamento purgante educito ac moveto minimè cruda, neque per initia, niſi turgeant, multa verò non turgent.* Non enim ſemper datur hæc turgentia quæ requirat medicamentum purgans; ſed ſæpè dùm deeſt illa turgentia humorum purgandorum datur alia: ſcilicet ſanguinis copioſioris ac denſioris, ſicut reipsâ fit incipiente inflammatione; quo in caſu turgentiæ requiritur venæ-ſectio, nedùm medicamen purgans. Quinimò idem ſcriptor aphoriſmo prædictum proximè ſequenti ſubjungit, *quæ prodeunt copiâ minimè æſtimanda, ſed ut qualia expedit prodeant & æger facilè ferat. Atque ubi ad animi defectionem uſque educere oportet, id etiam faciendum, ſi æger ſufficere queat.* Quod conſilium generale non tantummodò reſpicit evacuationes vi purgantium factas, ſed & miſſionem ſanguinis. Hæc enim ducta ad animi deliquium in potenti juvene, v. g. patienti periculoſam hæmorrhagiam præſentiſſima ſæpè medicina eſt; nec minùs efficax in febre continente, validiſſimâ & imputri apud adoleſcentem robuſtum. Hìnc enim, ut optimè notat Galenus, lib. 9 de methodo med. cap. 4, ſæpè contingit dejectio alvi, non nunquàm etiam bilis vomitio, poſt quas brevì ſuccedunt madores aut ſudores è toto corpore, à quibus febris exſtinguitur. Quâ occaſione idem ſcriptor narrat quòd in ſimilibus circumſtantiis quidam ex adſtantibus ipſi per jocum dixerit, *ô homo, jugulaſti febrem!*

His de ſecretionibus in genere expoſitis, veniamus ad ſecretiones in particulari conſideratas.

CAPUT XXI.

De Secretionibus in particulari.

Quælibet ſecretio & excretio vitiari poteſt in particulari ob triplicem cauſam; nempè culpâ humoris ſecernendi, aut organi ſecretorii vel excretorii, aut humorum & organorum ſimul. Turbatur ob vitium humoris ſecernendi, ſi ille ſpiſſior fluxiliorvè, ſimul & acrior vel inertior, tùm ſi deficiat vitio elaborationis animalis, aut quia aliò derivatur. Turbatur propter vitium organi, quotiès illud tentatur obſtructione, ſpaſmo, compreſſione, laxitate, paralyſi, ſenſu inſolito aut inſolitâ irritabilitate. Vitio deniquè organorum ſimul & humorum, quandò ea ſimul tentantur labe quâdam; v. g. ſi organum laxius, dùm humor jam nimìs iners. Nunc videamus diſtinctis articulis quomodò ſinguli humores perturbentur in ſuâ ſecretione & excretione, & quid ex indè proveniat.

ARTICULUS PRIMUS.

Saliva.

Bonam ſalivæ conſtitutionem, ſecretionemquè & excretionem deſignant jucunda oris humiditas, ſitis nunquàm maxima, facilis cibariorum humectatio inter maſticandum, ſuavis atque ſolitus eduliorum ſapor, deglutitio ſolidiorum ciborum expedita, tùm grata & tranquilla digeſtio. Neque ad confirmationem tanti boni ſpernenda eſt mundities & integritas dentium gingivarumquè, ſicut nec defectus fetoris in ore.

Si è contrà os fuerit ſiccius ac præpoſterè ſiticuloſum, conſpurcatum pravo ſapore vel fetore maligno; ſi plura cibaria in-

ſulſa aut ingrata, deglutitio difficilis, vel & digeſtio ciborum valdè tumultuoſa & gaſeoſa: ſymptomata hæc variè ſeparata aut cumulata ſignificant pravam ſalivæ ſecretionem aut qualitatem, vel & ejus excretionem aut penuriam quæ varia mox ſeparatìm, mox conjunctìm adeſſe poſſunt. Sed cavendum ab allucinatione ſi os ſauciatum eſſet ulcere quodam aut inflammatione, vel & infectum multâ ſanie carioſorum dentium aut malarum.

Itaque ſaliva non ſolùm peccare poteſt quoad copiam aut qualitates. Ea quoque peccat in exceſſu aut defectu ſecretionis & excretionis ſuæ.

Deeſt copia debita ſalivæ poſt inædiam longiorem, evacuationes nimias, labores enormes, præſertìm ſi fames ſimul adfuerit: deeſtquè imprimìs quandò ſævit valida febris ardens, nec parùm demitur in caſu fiſtulæ ſalivaris.

Vitiantur qualitates ejus in ſcorbuto ſicut & in multifariâ cacochyliâ: & demùm ſecretio & excretio aliquotiès deficiunt aut è contrà peccant exceſſu in variis circumſtantiis. Nempè exceſſum ſalivæ ſecretionis & excretionis producunt 1°. aphtæ numeroſæ tùm ulcuſcula ſcorbutica intrà os & fauces diſperſa; 2°. hydrargiroſis; 3°. confluentes variolæ & morbilli, tùm quædam diſpoſitio critica; 4°. titillatio inſolita ventriculi, quâ ratione ſolet os crebrâ ſalivatione impleri in vomituris.

Deniquè impedimentum ſecretionis & excretionis ſalivæ datur 1°. ab illis tumoribus gallicè dictis *grenouillettes* qui fiunt per congeſtionem in variis organis ſalivaribus; 2°. à peculiaribus calculis qui ibidem cryſtalliſantur, 3°. ab inflammatione ſymptomaticâ vel criticâ glandularum maxillarium aut parotidearum. Præthereà notum eſt aliquandò obturari majorem quemdam ductum ſalivarem, v. g. ſtenonianum, à callo enato in fine illius, eâque de causâ ſemel obſervavi creatum hydropem enormem ſalivarem

in eo ductu, qui ſequenti arte ſanatus eſt. Transfoſsâ ſcalpello genâ in centro hydropis hujus, ſecundùm longitudinem muſculi maſſeteris, ibi creatus eſt calloſus canalis mediante turundâ ſingulis diebus renovatâ per ſex hebdomadas; tandèm ſublatâ turundâ factum eſt ut ferruminaretur externa apertura ſalivaris ductûs artificialis, dùm interior ſerviebat excretionis ſalivæ ſicut adhùc inſervit.

His dictis per tranſennam de hoc ſingulari phœnomeno, notabimus deniquè multa ſymptomata oriri poſſe quandò ſalivæ natura aut motus aliquo modo alteratur, eo nempè quòd functiones quibus ille latex famulatur tunc ideò careant aliquo requiſito neceſſario, vel quodam obice impediantur. Quotiès eâ de causâ ſuboritur deperditio vel depravatio appetitûs aut guſtûs, ingrata maſticatio ac deglutitio, tùm operoſæ & pravæ digeſtiones, aliaquè plurima mala abhìnc oriunda!

ARTICULUS SECUNDUS.

Humor œſophageus, ſtomachalis & inteſtinalis.

Quandiu organa illa madent ſufficienti ac benè conſtituto humore ſuo tàm perſpirabili quàm mucoſo, tandiù functiones eorum manent integræ, dummodò nullum adſit peculiare vitium organicum alicubì, qualis foret v. g. congeſtio ſteatomatoſa aliquo in loco enata, oſſificatio pylori, &c. Sed ſæpè accidit ut varii illi humores alterentur. Mox ſunt parciores, mox vapidi & luxuriantes, mox acriores, mox demùm quidam eorum, qui naturalem viſcoſitatem habent, congeruntur & concreſcunt in propriis organis ſuis, indequè plurima mala ſoboleſcunt.

1°. Si ſucci illi deficiant nulla fames aut erronea, difficilis ciborum deglutitio & coctio, tùm præſertìm accenditur clamoſa

ſitis quæ ſtipari ſolet ſenſu caloris acerrimi, unà cùm ſingulari debilitate; hoc obſervatur in anginâ calidâ, cholera morbo, ventriculi inflammatione, dyſenteriâ atrociore, ſuperpurgationibus, nec non poſt validiora exercitia, capta præſertìm quandò fames urget.

2°. Si iidem vapidi fuerint & luxuriantes, deficit appetitus vel fiunt appetentiæ ſingulares, languet digeſtio eaquè vario modo depravatur; tandemquè defectu congruæ chyloſis ſuccedit debilitas ſumma, cachexia humida, hydrops, &c.

3°. Datur-nè maxima eorum acrimonia. Hìnc ſitis non raró maxima urget, ſæpiuſquè ipſa fames fit aucta vel ad picam accedit, aut ipſa naſcitur anorexia, dyſpepſia aut bradypepſia. Ex quibus malis ſecundariò ſoboleſcunt ſingultus, nauſeæ, vomitus, cardialgiæ, dolores colici, diarrhææ, obſtructiones, tùm deniquè cachexia ſicca, febris lenta & mors. Quòd ſi iidem ſucci corripiantur acrimoniâ putridâ in febribus continuis communibus, tùm præſertìm in puerperalibus, hìnc oriuntur vomitus, dolores & calores circà præcordia, ardentiſſima febris, capitis dolores, diarrhææ fetidæ & flatulentæ, debilitas ſumma, miſerabilis pulſus, meteoriſmi, gangræna ſphaceloſa viſcerum, delirium, ſubſultus tendinum ingentes, tandemquè mors.

4°. Deniquè accidit aliquotiès ut mucoſus humor variarum cryptarum pedetentìm abeat in congeſtiones atheromatoſas aut melicerideas à quibus varia mala ſoboleſcant pro diverſitate loci. Si œſophagus hoc modo impediatur tandemquè occludatur, hìnc primò accedit marcor ſummus deindequè mors defectu cibi; vidi tamen quemdam ſalvatum per vomicam ibi formatam, apertamquè ſpontè & felicitèr evacuatam. Si occludatur inteſtinum rectum, hìnc alvi ſuppreſſio incurabilis tandemquè cachexia, febris lenta & mors. Si in tractu aliorum inteſtinorum

ſimilis

ſimilis fiat obturatio, indè ſuccedit adſtrictio alvi ob retentas ibi feces; quibus deindè eliquatis ſupervenit diarrhæa terminoſa aliquot horarum, poſt quam alia ſequitur alvi adſtrictio, deindequè alia diarrhæa ſtationaria: adeò ut quò magis adaugetur tumor occludens inteſtina, eò longiores fiant illæ adſtrictiones alvi, tùm majores & dolentiores diarrhææ. Bis obſervavimus ſimilem tumorem in fine inteſtini coli, ſtipatum ſimilibus alvi adſtrictionibus & fluxibus ſtationariis alternis. Tandem verò eo tumore inflammato, ſuppurato & agglutinato cùm eâ portione peritonæi quâ tegitur veſica urinaria, contigit ut ipſa veſica aperta fuerit actione puris, dataque communicatio inter inteſtinum & veſicam urinariam, quâ mediante hi miſeri homines, ætate ſuâ plus quàm ſexagenarii, incœperunt ſonoros peditus edere per urethram; ſed ampliatâ deindè viâ quam pus ſibi aperuerat, pedetentìm factum eſt ut ſtercus in lotio dilutum mingeretur. Duo illi ægrotantes ſensìm capti febre hecticâ obierunt: unus quidèm lentiſſimè, ſicut febri lentæ competit; ſed alter citiùs & crudeliùs. Factâ nimirùm aperturâ purulenti foci versùs cavum abdominis, ortus eſt aſcites urinoſo-purulento-ſtercoroſus, dolentiſſimus & promptiſſimus, undè brevì acceſſit ſphacelus quo nullum abdominale viſcus non fuit ſyderatum, perindè ac ipſimet muſculi abdominales & cutis externa.

ARTICULUS TERTIUS.

Humor pancreaticus.

Quandiu rectè procedit coctio ciborum in inteſtinis, conjicere licet bilem congruenter dilui ſucco pancreatico, illibatamque eſſe glandulam huic ſecretioni dicatam. Sed efficaciâ cauſarum communium, vel & propter debilitationem hujus

glandulæ, creatam ab ictu aut aliâ de causâ, ibi naſci poteſt obſtructio ex quâ ſoboleſcant variæ mutationes in elaboratione chyli, variique dolores & angores. Ab hinc triginta annos obſervavi, in juvene viginti-quinque aut ſex annorum, ſingularem tumorem ſcirrhoſum ſub recto muſculo dextro juxtà umbilicum qui hùc ſpectat, & cujus hiſtoria fortè non diſplicebit. Pugni magnitudinem æquabat hic tumor quandò juvenis ille incepit ibi dolere & variis ſymptomatibus diſcruciari, quorum ratione conſilium à me petiit. Non parùm attonitus fui in primâ inſpectione tumoris prædicto modo collocati & in ſe omninò indolentis, ex quo tamen varia ſymptomata de die in diem pejora pullulabant. Prioribus nempè anxietatibus brevì accreverunt faſtidium cibi, ſitis clamoſiſſima, atroces cardialgiæ diù noctuquè ſævientes, pulſus febrilis, admodùm parvus & irritatus, ſumma moroſitas, tùm incredibilis mutatio in vultu. Statìm adminiſtrata fuerunt copioſiſſima diluentia & demulcentia, fomentationes, balneationes, imò & repetita paregorica; ſed his irritis dolores & angores continuò creſcebant, quasì contraria fuiſſent adhibita media. Inter eas ærumnas brevì natæ ſunt nauſeæ ferè perpetuæ, tandemquè erupit vomitus admodùm frequens, porraceus, copioſiſſimus, langore incredibili ſtipatus. Prorsùs ignorabam in quonam viſcere ſederet tumor adeò malignus, nequè meliùs ſcire potuit Medicus alter magìs expertus vocatus in conſilium, nec concipere ullam rationem præſentis phœnomeni. In hâc incertitudine manſimus per duodecim dies, pluribus interìm tentatis incaſsùm. Verùm hoc lapſu temporis vomitus ita exacerbatus fuit & adauctus ut miſer ille juvenis obierit penè omninò exſuccus, perindè ac æger conſumptus maraſmo longiſſimo.

Aperto cadavere invenimus pancreas ſcirrhoſum & è ſuâ ſede

dimotum, ratione adaucti ponderis. Secùm traxerat inteſtinum duodenum, cui exactiſſimè & transversìm accumbendo impediebat nè quidpiam tranſire valeret per cavitatem ejus. Talia inſpiciendo facilè concipiebamus rationem vomitûs exorti propter occluſionem integram inteſtini duodeni. Sed non intelleximus quarè moles major majuſque pondus pancreatis ſicut & diſtractio multarum partium quàm inferebat non valuerint citiùs excitare dolores, cùm ii ſemel incœpti tàm celeres fuerint & atroces? Neque minorem admirabilitatem faciebat ſtupendus vomitus ab illis doloribus excitatus, per quem intrà tam paucos dies integra propemodùm ſubſtantia hominis evacuata eſt, nihil de illo ferè remanente præter cutem & oſſa.

ARTICULUS QUARTUS.

Bilis.

FAS eſt credere bilem congruenter ſecerni ac excerni, eamque optimè conſtitutam eſſe, ubi conſtans ciborum appetitus, nullus oris amaror, nulla flavedo vultûs & linguæ, congrua facilitas alvi, bonæ digeſtiones eæque nullatenùs flatulentæ: *Qui flavâ bile abundant, non multùm ſunt flatulenti*, inquit Hippocrates, aph. 72 ſect. 5; quia ſcilicet hæc bilis potentiſſimum eſt inſtrumentum optimæ chylificationis. At verò nullum dubium remanere poterit circà bonum ſtatum bilis & organorum biliarium, ſi prædictis ſignis addatur congrua nutritio bonuſque habitus corporis, unâ cùm mollitie & indolentiâ hypocondrii dextri.

Talia ſunt ſigna boni ſtatûs hominis donati temperie ſanguineo-bilioſâ, in quo ſcilicet bilis pollet nativis ſuis dotibus,

ideoquè congruenter ſecernitur, excernitur & operatur. Sed non adeò ſunt integra emolumenta bilis apud homines bilioſos dictos aut atrabilioſos. In eorum ſanitate habituali appetitus non eſt æquè conſtans aut ſaltèm non æquè generalis, faciei color non adeò roſeus, habitus corporis non tam laudabilis, ſæpequè non omninò libera hypocondria. Præterea quædam ſunt circumſtantiæ in quibus præſertim apparent indicia ſuperabundantis bilis in ſanguine, aut ſaltèm copioſæ ſaburræ bilioſæ in primis viis, ſicut ſæpè fit in febribus bilioſis dictis nec non in pleuritidibus ipſiſmet aut peripneumoniis ejuſdem proſapiæ. Satìs notum eſt quanta ſit ideò eorum ægrorum averſatio ergà cibos, quantæ nauſeæ, quantùm mutatus color cutis & quàm diverſa febris conditio. Sed hæc pertinent ad conſiderationem conſtitutionum humanarum ut & febrium, de quibus alibì.

Hìc agemus duntaxat de phœnomenis morboſis quæ contingunt quotiès cohibetur ſecretio bilis vel ejuſdem excretio. Porrò in priori caſu naſcitur icterus albus, ſeu icterus impropriè dictus: in poſteriori, icterus verus iſque multiplex. De his nunc pauca dicenda veniunt duplici paragrapho.

§ I^us.

ICTERUS ALBUS.

ICTERUS ALBUS, ſeu icterus impropriè dictus, ille eſt ſtatus cachecticus in quo facies ægrotantis fit velutì cerea & tingitur colore pallido in flavedinem dilutiſſimam inclinante, ferè ſicut in chloroſi, & in quo præterea apparent quædam ſigna quibus indicatur penuria bilis in officinâ chyli.

Inter cauſas hujus affectûs primò venit annumerandum id omne quod capax eſt inferre notabilem compreſſionem concavæ

parti hepatis; qualis eſt vicinus tumor ſcirrhoſus aut ſteato-matoſus, graviditas præcraſſa, feces alvinæ retentæ in colo inteſtino occaſione graviditatis aut vitii cujuſdam topici inteſtinorum craſſorum. Deindè incuſanda quæ valent reddere bilem immeabilem, adeoquè ſanguine viſcoſo ingurgitare divergentes ramulos venæ-portarum, in quorum finibus peragitur ſecretio bilis. Talia ſunt ſegnities corporis, imminens ceſſatio menſtruorum in effœtis, nimius uſus lactis aliorumquè ciborum pinguium & concreſcibilium: tùm id quod poteſt adigi ac hærere in ſupradictis finibus venæ-portarum, qualis eſt materies atrabiliaris mota & diſſeminata, ſeu per medicamenta calidiora, ſeu per vomitum validiorem aut maximum motum corporis.

Symptomata quædam adſunt in hâc ſpecie cachexiæ præter illa quæ in vultu apparent. Nempè languidus appetitus, lentiſſima digeſtio, dejectiones alvi pigræ & pallidæ ſæpequè variegatæ, debilitas magna corporis, pulſus admodùm tardus, marcor ſenſibilis, urinæ mox biliofæ mox pallidæ, tùm pruritus generalis quem eâ de causâ vidi intolerabilitèr ſæviiſſe diù & noctù per plures menſes apud quamdam mulierem.

Quoad prognoſim, facilè intelligitur icterum album eſſe morbum chronicum curationis ſatìs difficilis, præſertìm in individuis laxioribus. Nec abſtruſa ratio eſt cur ab eo affectu neglecto oriri poſſint graves obſtructiones hepatis & lienis, tandemquè hectica febris ex quâ deindè tumor albus, aut ipſemet aſcites. Nunc videamus quid ſit icterus verus.

§. II.

Icterus verus, ſeu propriè dictus.

Icterus propriè dictus, qui & vocatur morbus regius,

morbus arquatus vel aurigo apud veteres ſcriptores, eſt affectus ille in quo totus corporis habitus tingitur colore magìs vel minùs flavo, præſertìm conjunctiva membrana oculorum.

Multiplex diſtinguitur. Nempè flavus, viridis & niger, quià color ejus mox flavus eſt, mox ex flavo virideſcens aut nigreſcens.

Cauſa veri icteri eſt bilis hepatica vel & cyſtica cujus excretio impeditur. Ea ſiquidèm tunc ſtagnando in ductibus hepaticis aut in cyſtide, aut in canali choledoco, ibi alteratur putreſcitquè forsàn non nihil ac ſolvitur; quâ ratione, propter hanc quam ibi acquiſivit penetrabilitatem, reducitur omni viâ poſſibili ad ſanguinem ſimul & ad celluloſum textum & pinguedinem ibi contentam, atque ita circumquaquè diffundit colorem ſuum; qui mox merè flavus eſt vel ex flavo virideſcit aut nigreſcit, pro majore vel minori copiâ aut alteratione hujus humoris.

Plurima valent producere talem refluxum bilis. 1°. Calculi bilioſi aut craſſa ipſamet bilis retenta in cyſtide fellis; 2°. coagula lactis duodeno hærentia, ſicut ſæpè contingit in puerulis recèns natis; tùm quæcumque aliæ viſcoſæ materies ibidem hærentes, capaces occludere canalem choledocum vel & bilem ibi inviſcare & coagulare; 3°. ſpaſmus eumdem canalem præcludere capax, qualis fieri poteſt in paroxiſmo hyſteridis vel iræ, ſicut & ab aſſumpto veneno quodam; 4°. graviditas provecta, aut peculiaris tumor vicinus eidem ductui claudendo perindè aptus; 5°. bilis ipſamet quæ in propriis ſuis excretoriis ductibus ſpiſſeſcere cogitur, ſeu propter cauſas prædictas aut penuriam vehiculi, ſeu quià datur minor bilis preſſio à tergo ob ſegniorem motum ſanguinis famulantis ſecretioni & excretioni bilioſæ. Quæ ultima icteri cauſa ſæpè locum invenit occa-

ſione plethoræ maximæ, terroris, mœroris, metûs, majoris cujuſdam hæmorrhagiæ aut præpoſteræ venæ-ſectionis; 6°. deniquè febrilis materies bilioſa tùm ſymptomatica tùm critica, quæ aliquandò valet pati ſimilem refluxum quo tempore pervadit ſuos excretorios ductus; quod ita fit ſeu quia ingens datur bilis copia, ſeu quia hæc bilis fruitur maximâ penetrabilitate: vel eo quòd ille idem humor per vim febris acquiſiverit colorem flavum penetrantiſſimum in ſanguine ipſo, antequàm ſepararetur in colatoriis hepaticis.

Symptomata veri icteri ſunt 1°. flavedo totius corporis, præſertìm oculorum, eaque magìs vel minùs ſatura pro diversâ qualitate bilis, quæ non parcit ipſiſmet oſſibus & membranis, ſicut nec ipſi pinguedini; 2°. urinæ admodùm flavæ, ad rubedinem pronæ, velut oleoſæ, in quibus colore flavo tinguntur immerſa lintea; 3°. linguæ amaror cùm inappetentiâ, triſti langore, nec non ſenſu plenitudinis valdè incommodo & plerumquè flatulento; 4°. alvus ſicca & pigra, dejectioneſquè cinereæ aut omninò candicantes; 5°. quandoquè dolor gravativus in hypocondrio dextro, aut quædam renitentia; 6°. deniquè magna ariditas cutis, cui ſæpè adjungitur pruritus ingens.

Diagnoſis icteri veri & ejus ſpecierum facilè patet, nec operoſum cauſas dignoſcere, ſi attentè conſiderentur prægreſſa & adjuncta.

Quoad prognoſim, icterus ille facilis curatu qui ortus eſt à causâ haud difficultèr tollendâ, qualia ſunt inviſcatio inteſtini duodeni, coagula lactea infantum, mœror, terror, ira, metus, ſi ea levioris momenti fuerint. A graviditate, curatur ſpontè poſt partum. Sed curatio in genere difficilis, ſi pendeat icterus à causâ pertinaciore, quales ſunt calculi bilioſi aut magna in-

viſcatio ductuum hepaticorum & canalis choledoci; tuncquè præſertìm ardua, quandò citiùs uſurpantur cathartica, dùm è contrariò diluentia negliguntur. Ab hepatis abſceſſu aut ſcirrho incurabilis; in caſu denique calculorum bilioſorum, quandoquè per vices accedit, manet, abit & redit.

In omni curatione icteri, facienda eſt ſequens obſervatio, nempè *morbo regio laborantibus jecur durum fieri malum*, ex aph. 42 ſect. 6. Tunc enim vel non curatur icterus, vel poſt eum ſequitur ſcirrhus hepatis ex quo tabes impendet aut hydrops aſcites.

Quandoquè etiam ſcirrhus hepatis abit in pravam ſuppurationem aut in cancrum. Hoc fieri poteſt per abuſum medicamentorum imperito conſilio adhibitorum, ſed præſertìm quandò ille ſcirrhus fortitèr moveretur à magnâ febre accidentali; hic enim ſicut aliæ ſcirrhoſes ex ſe indocilis eſt impunè perferre maximum quemlibet motum inteſtinum, cujus efficacia longè major ubi major denſitas corporis promovendi. Nihilominùs febris maximam habet potentiam ad diſcutiendos leves infarctus viſcerum, præcipuequè opitulatur hepati. Propterea, *quibus hypocondria ſublata murmurant in febribus bilioſis, lumborum ſuccedente dolore, iis alvi admodùm humectantur* (à bile ſolutâ per vim febris), *niſi flatus erumpant aut urinæ copia prodeat*, ſicut fertur aph. 73 ſect. 4. Itemquè, ex aph. 40 ſect. 6, *quibus ad hypocondrium dolor citrà inflammationem oritur, iis febris accedens dolorem ſolvit.* Quod idem ſancitur, aph. 51 ſect. 7 de ipſo jecore affecto, his verbis; *quibus jecur vehementèr dolet, iis ſuccedens febris dolorem ſolvit.* At quis non viderit differentiam quæ datur inter ſcirrhum & ſimplices infarctus bilioſos hepatis? Quis proindè mirabitur differentiam eventuum?

Quod ſpectat prognoſim icteri ſymptomatici non rarò ſuper-

venientis in febribus, ſic ea ſtatuitur aph. 62 ſect. 4; *quibus per febres morbus regius antè diem ſeptimum accidit, malum.* Hoc itaque probatur experientiâ. Sed præthereà ſuadet ratio talem icterum in hoc reipsâ periculoſum eſſe quòd ferè nunquàm ſit criticus tunc temporis & quòd plerumquè accidat propter copioſiſſimam materiem bilioſam ſanguinis, quæ vi febris acquiſivit colorem flavum abſque præviâ ſecretione; quo in caſu liquidò apparet malum illud difficultèr ſuperari poſſe. Verumtamen icterus contingens prædictâ in epochâ febris aliquandò criticus agnoſcitur; nempè quandò ſimul accidit confluxus humorum per alvum, aut purgatio per veſicam, aut larga narium hæmorrhagia. Hoc notavit Obſervator Græcus lib. 1 de morb. vulg. ſect. 3, conſtitutione tertiâ. *Quibuſdam*, inquit, *febre ſcilicèt ardente laborantibus, morbus regius accidit ſextâ die; verùm his purgatio per veſicam, aut alvus exonerata profuit, aut larga ſanguinis eruptio. Quibus autem non accidebant hæc, peribant.* Præthereà obſervat idem Auctor, lib. de victu auctorum, talem icterum indui charactere critico ſi acciderit cùm rigore concomitante; *in febre bilioſâ*, inquit, *antè ſeptimum diem cùm rigore morbus regius accedens, ſolvit febrem. Verùm ſine rigore ſi accidat, extrà temporis occaſiones, periculoſus eſt*, propter rationes ſuprà relatas.

Icterus verò reipsâ criticus eſt & plerumquè ſalutaris, ſi diebus criticis contigerit. Cùm ille tunc fiat à bile coctâ quæ proindè acquiſivit fluxilitatem benignam vi febris, facilè ut plurimùm tollitur ſicut & febris, mediante ſucceſſivâ eliminatione bilis illius per inteſtina. Non ſempèr tamen omninò ſanat. Aliquotiès portio quædam bilioſa nimìs tenax reſtitat in hepate, ubi induratur in ſcirrhum. Hæc prognoſis ſic refertur aph. 64 ſect. 4; *quibus per febres, die ſeptimo, aut nono, aut*

P

undecimo, aut decimo-quarto, morbus regius ſupervenerit, bonum, niſi hypocondrium dextrum obduruerit: alioquí, non benè eſt. Videantur etiam quæ in hunc ſenſum dicta ſunt, ubi de prognoſticis febrium continuarum ergà epocham coctionis & criſeos, articulo 3°. cap. 18, pag. 292 & 297.

ARTICULUS QUINTUS.

Synovia.

QUANDIU congruens eſt copia & qualitas ſynoviæ ſimul & libera ejus organa, tandiù manet integerrima mobilitas articulorum ut & tendinum lubricitas, nequè in articulis vel propiùs ad eos dolor percipitur ullus dùm moventur. Verùm ſi mutetur prædicta conditio ſynoviæ, neceſſum fit mutari quoque ſortem partium lubricatarum illo unguine benefico. Quapropter mox percipiuntur dolores enormes in articulis vel propè illos, ſive moveantur, ſive quieſcant: vel & ii nativam ſuam mobilitatem amittunt. In priori caſu datur arthritis vel rheumatiſmus: in altero fit malum illud quod Græcis dicitur anchyloſis. De his nunc ſigillatìm, ac primò quidèm de anchyloſi.

§. I^us.

Anchylosis.

ANCHYLOSIS vocatur ablata articulorum flexilitas quam ſæpè tumor quidam durus comitatur.

Alia recens, alia provecta; quæ utraque vel perfecta eſt vel imperfecta.

Ea membrorum inflexibilitas aliquandò oritur propter onmimodam tabeſcentiam membri alicujus & rigeſcentiam ligamen-

torum indè natam, tùm propter exoſtoſim quâ mutetur proportio reſpectiva oſſium mutuò junctorum, aut deniquè propter ferruminationem cartilaginum articularium ſuppuratarum. Sed ſæpiùs ea debetur cuidam alterationi ſynoviæ.

Itaque anchyloſis potiſſimùm naſcitur, ſive quia ſynovia infecta eſt aliquo miaſmate peregrino, ſive quia ipſamet labefactatur in propriâ ſuâ conſtitutione. Ad priorem caſum pertinent concretiones podagricæ & rheumaticæ quibus totiès varii artus obligantur: ad poſteriorem, eæ accumulationes & concretiones ſynoviæ, quales contingunt in articulis quieſcentibus, præſertìm quandò huic quieti adjungitur aliquis calor phlogodeus. Hoc imprimìs datur obſervari poſt graves luxationes aut fracturas oſſium, tùm poſt juncturarum vulnera, quotiès ſalubri aliquo motu articuli non tentatur identidèm detritus & expulſio ſynoviæ hùc appellentis tempore dicato ſanationi eorum; tunc enim ſynovia ſensìm ibidem collecta, initio quidèm mollis, ſed pedetentìm induratur in quiete, ideoquè ſensìm tumorem quemdam durum generat circà juncturam, unà cùm inflexibilitate membri hoc modo capti.

Per ſe patet diagnoſis anchyloſis perfectæ aut imperfectæ, recentis aut provectæ; nec difficultèr dignoſcitur à quânam causâ proceſſerit.

Quoad prognoſim hæc eſt. Anchyloſis quæ nata eſt propter abem alicujus artûs tùm propter exoſtoſes articulares, aut ſuppurationem cartilaginum quibus muniuntur oſſium juncturæ, ſequitur ſortem morborum primitivorum: idemque dicendum de illâ quæ pendet à concretionibus arthriticis aut rheumaticis. Quæ verò fit poſt fracturas aut graviora vulnera meretur peculiarem conſiderationem. Si abſque longâ morâ tentetur eliquatio & diſſipatio liquidi Haverſiani collecti in articulo impedito,

ſatìs facilè ut plurimùm curatur hæc anchyloſis. Sed ea evadit immedicabilis quandò negligitur, eo nempè quòd prædictum unguen ſynoviale non patiatur reſolvi, quandò ſemel omninò concretum. Præterea periculum eſt nè deniquè corrodantur politæ ſuperficies cartilaginum articularium ſicut & retinacula ligamentoſa articulationum, mediante acrimoniâ quæ ſensìm ſubnaſcitur in ſynoviâ ſtagnante. Recens anchyloſis quæ ſequitur luxationes, fracturas aut vulnera graviora facilè ut plurimùm cedit fomentis emollientibus & ſaponaceis nec non præſertìm ducciis thermalibus; imò ſi ea foret levis, forsàn ſufficeret larga frigidæ affuſio quæ ſuadetur, aph. 25 ſect. 5, ad ſolvendos articulorum tumores & dolores qui exiſtunt abſquè ulcere.

§. II.

Arthritis.

Arthritis, latinè morbus articularis, gallicè *goutte*, eſt atrox & peculiaris dolor, præſertìm noctu ſæviens circà ligamenta oſſium pedis & circà juncturas eorum ſæpequè in aliis articulis, qui ſtipatur tumore, tenſione, calore & rubore partis aut ſaltèm colore ejus valdè lucido, & qui ſolet habere febrilem motum anteambulonem atque comitem, niſi dolor levior fuerit quàm ut abhìnc excitetur ſenſibile conamen febriferum.

Differentiæ arthritidis plurimæ ſunt. Aliæ petuntur à ſede, aliæ à moribus ejus. Quoad ſedem, in pedibus propriè vocatur *podagra*, *chiragra* in manibus, in genubus *gonagra*. Ratione verò morum & genii morbi, arthritis alia calida dicitur, alia frigida, quæ utraquè inſuper vel regularis eſt vel irregularis, hæreditaria aut acquiſita, quandoquè etiam periodica. Nunc levis adum-

branda tabula earum differentiarum antequàm deveniamus ad cauſas, ſymptomata, diagnoſimque & prognoſim.

Arthritidis calida dicitur ea quæ inſtanti citiùs, ut aïunt, aggreditur, quæ magìs dolens, magìs inflammatoria, magìs febrilis, & quæ difficiliùs tolerat calorem lecti. Frigida verò quæ accidit velutì hæſitando per plures dies, quæ minùs febrilis & dolens cæteris paribus, quæ aliquatenùs redolet naturam œdematoſam & prætereà calore lecti recreatur. Prior arguit majorem humorum acrimoniam & mobilitatem: poſterior majorem ſegnitiem ac ſpiſſitudinem.

Sive calida ſive frigida fuerit artrhitis, ea dicitur regularis quandò afficit articulos à corde remotiores, putà pedes, manus vel ad ſummum cubitos aut genua in arthriticis aſſuetis, & prætereà eos articulos non deſerit niſi ut deſinat. Irregularis verò ſeu anomala, quandò aggreditur articulos cordi propiores vel & ipſamet viſcera, tùm quandò vagatur ab unâ quâlibet parte ad aliam, & viciſſim, pluribus intentando minas antequàm figatur.

Conſequenter triplex diſtinguitur arthritis irregularis. 1°. Arthritis retroceſſa, gallicè *goutte retirée*, quæ loco partium à corde magìs diſſitarum occupat proximiores, nempè ilia, ſternum, truncum, ſcapulas; 2°. arthritis ſuppreſſa, gallicè *goutte remontée*, quæ videlicèt impetit partes molles loco articulationum, v. g. cerebrum, oculos, pectus, ſtomachum, inteſtina, veſicam, &c. 3°. demùm ea quæ mox invadit articulationes ſuperiores mox inferiores, mox partes molles mox ſolidas, mox cerebrum, mox ſtomachum, mox articulationes extremitatum corporis mox truncum, & quæ dicitur arthritis indeterminata, gallicè *goutte vague*; ſic dicta nimirùm quia modò hanc partem obſidet modò aliam, omnibuſquè minas intentat: ita ut diù incertum ſit quænam tandèm occupabitur.

Deniquè arthritis vocatur periodica, quotiès ſolet revertere ſtatis temporibus; hæreditaria ſi veniat à parentibus; acquiſita, ſi oriatur abſquè labe hæreditariâ, ſicut quiſque ex vocibus ipſis ſatìs intelligit.

Cauſa materialis arthritidis eſt humor ſynovialis, donatus ſingulari viſcoſitate, ſimul & intinctus acrimoniâ quâdam ſpecificâ magìs adhùc ſingulari & omninò diſcriminandâ ab aliis acrimoniis quibuſlibet.

Peculiare virus quo ſynovia intingitur generatur in ſanguine beneficio germinis traditi à parentibus aut acquiſiti decurſu vitæ. Semel generatum ibi pedetentìm accumulatur & ſuaptè jungitur ſynoviali humori, quouſquè tandèm per modum criſeos primariæ ſeparetur & explodatur ſuprà articulos; ſed res aliter procedit illaquè exploſio fit in aliâ parte, quandò organa ſynovialia inepta ſunt ad illud virus recipiendum, vel & vires vitæ inſufficientes ad illud exterminandum de centro corporis. Facto hoc decubitu per vim cujuſdam febricitationis criticæ, hic vi ſuâ irritante ibi excitat illicò inflammationem levem, velutì eryſipelatoſam ſed dolentiſſimam, quæ & ſtipatur febre magìs vel minùs ſenſibili, pro copiâ & acredine arthritici humoris depoſiti; adeò ut mediante efficacitate caloris inflammatorii, dolorumque & febris adnatæ, coquatur arthritica materies ibidem depoſita, quæ abhìnc ſubindè expellatur beneficio criſis ſecundariæ.

Quandò tota materies arthritica priùs formata in ſanguine valuit deponi in uno tantùm articulo, arthriticus ab hoc unico inſultu liberatur mediante prædictâ expulſione criticâ; secùs verò unus alter articulus ſimul occupatur unà cùm priori, ſi vires valentes fuerint, & humor nimìs copioſus quàm ut in uno articulo recipiatur: vel ſaltèm priori decubitui expulſo,

ſecundus alter illicò ſuccedit, ſimili labore ſecundario deſtruendus.

Abſolutâ tandèm integerrimâ depuratione ſanguinis, illud idem virus incipit denuò regenerari, feriùs ociùs, pro majore vel minori temperantiâ & vigore ægrotantium. Aliqui eorum non attinguntur deinceps niſi poſt intervalla ſatis longa; ſed plerumquè podagra ſemel atquè iterùm in anno reproducitur, quandoquè ſæpiùs. Imò teſtatur obſervatio tales arthritidis reverſiones præſertìm accidere per ſiccitates, ut docetur aph. 16 ſect. 3, tùm vere & autumno ex aph. 20 & 22 ſectionis ejuſdem, nec non 55 ſect. 6. Per ſiccitates longas nimirùm, quibus virus podagricum ſpolietur humido quodam involucro, atquè ita evadat hoc præſertìm tempore capax naturam exſtimulare. Vere autem & autumno, propter alias rationes; vere ſcilicèt propter hunc motum inteſtinum qui vivente in corpore renovatur quotiès nemora revireſcunt: autumno, propter majorem proventum acredinis, defectu ſolitæ perſpirationis inductum.

Cauſæ prædiſponentes ad virulentiam arthriticam habentur imprimìs in abuſu Veneris & Bacchi, ſicut & eorum omnium quæ valent aliundè refrænare animaliſationem, retinere excrementa perſpirabilia, tùm ſynovialia organa debilitare. Sed his cauſis duæ aliæ addendæ ſunt; 1°. labes hæreditaria quæ quandoquè ab avo in nepotem mirabilitèr tranſmittitur etiamſi pater immunis fuerit; 2°. contagio per fomitem, cujus exempla plurima referuntur paſsìm ab hominibus fide dignis; quam ego ipſe non vidi in homine, ſed ſaltem poſſibilem judicavi ex iteratâ venaticorum canum infectione ab hero arthritico qui tempore paroxiſmorum utitur his animalibus tanquàm medio excalefactorio. Nunc videamus quænam ſint individua in quibus prædictæ cauſæ præſertìm obtineant ſuam efficacitatem.

Circà illud obſervatio docuit quòd ſicut arthritis non ſequitur omnes tempeſtates anni, ita & illa non aggrediatur paritèr omnes ætates, ſicut nec ſexum utrumquè nec eunuchos. Has exceptiones tradidit Medicorum Parens, ſanè fretus ſuâ ſuæquè ætatis & memoriæ experientiâ. Sed eæ nunc cùm grano ſalis intelligendæ ſunt reſpectu triplicis objecti, ſicut mox dicemus per partes.

Primò itaquè teſtatur experientia arthritidem non omnibus paritèr ætatibus accidere. Sequi ſolet ætatem maturâ majorem, nempè ultrà triginta & quinque annos, paulò citiùs vel tardiùs prout poſtulat cujuſquè natura aut victus: imò, ex aph. 31 ſect. 3, ſenes præſertìm afficit. Ideoquè traditum legitur coacâ 512 (relatâ cap. 2, art. 2, pag. 61) pueros non tentari antè pubertatem, & inſuper monetur aph. 30 ſect. 6 eos nuſquàm corripi antè veneris uſum. Sed quamvis res ita ſe habere poſſit, propter humorum benignitatem ſimul & flexile robur ſolidorum quibus beati vivunt adoleſcentes caſti & frugales prætereaquè impigri ad laborem: quamvis etiam appareat ex obſervationibus Hippocratis eos tales fuiſſe dùm viveret: nunc heu! probatur plurimos adoleſcentes libidinibus debilitatos corripi arthritide circà decimum-octavum ætatis annum, quandoquè etiam maturatiùs: præſertìm eos qui labe hæreditariâ tentantur.

Quoad mulieres, ſic habet aph. 29 ſect. 6, *mulier podagrâ non tentatur, niſi menſes ipſi defecerint*, id eſt niſi effœta fuerit, eo nempè quòd tunc accedat pauliſpèr ad virilem conſtitutionem. Verùm noſtris temporibus accidit quaſdam mulieres longè citiùs tentari, quia nunc ſunt multò intemperantiores quàm ſub ævo Hippocratis. Jam ſimilem hujus phœnomeni lugendi cauſam afferebat Lucius Annœus Seneca, epiſt. XCV, ibi excuſaturus Medicum Græcum, expoſtulatum erroris à quibuſdam. *Non*

mutata

mutata feminarum natura, inquiebat, *ſed vita eſt. Nam cùm virorum licentiam æquaverint, corporumquè virilium vitia æquaverunt.... Quid ergò mirandum eſt, maximum Medicorum ac naturæ periti∬imum in mendacio prehendi? cùm tot femellæ podagricæ calvæquè ſint. Beneficium ſexûs ſui vitiis perdiderunt: & quià feminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus.*

Quod notabat Orator Hiſpanus, illud multò anteà jam notaverat Aræteus, vir Medicus Hippocrati fermè ſecundus valdequè proximus ejuſdem ævo, ſecundùm obſervationem Boerrhaavii magni. Ita ille loquitur, lib. 2 de cauſ. & ſign. morb. ditur. pag. 67 editionis Boerrhaavianæ, ubi de podagrâ: *viri faciliùs in hanc morbum incidunt, & ex mulieribus agiliores.* Ubi apparet hunc ſcriptorem, præ honeſtate quam ubiquè profitetur, noluiſſe alio epitheto deſignari mulieres intemperantes, nam ibidem ſequentia illicò addit: *mulieres autem, licet rariùs quàm viri, difficiliùs tamen hoc morbo laborant*, id eſt ægriùs ferunt. *Quod enim nequè uſitatum, nequè familiare eſt, id ſi aliquâ urgente causâ potentiùs evaſerit, violentum quùm ſit, majorem calamitatem infert.*

Deniquè ergà eunuchos, ſic aph. 28 ſect. 6, *eunuchi nequè podagrâ laborant, nequè calvi fiunt.* Sed illi deindè, ſicut pueri & mulieres, damnati ſunt morbis podagricis ob mutationem morum, eademquè de causâ calvefacti. Hoc probatur ex Galeno qui in commentatione ad hunc aphoriſmum ſequentia profert; *Hippocratis certè temporibus perpauci omninò* (etiam viri) *laborabant podagrâ, propter vitæ temperantiam & moderationem ſummam Noſtrâ verò ætate in tantùm auctis deliciis & luxu & voluptatibus, ut nihil ſuprà addi poſſe videatur, infinita eſt podagrâ laborantium multitudo: non nullis nunquàm ſeſe exercitantibus, ſed malè concoquentibus, ſequè inebriantibus, nulloquè præſumpto cibo fortia vina*

potantibus & venere immoderatâ utentibus : aliis verò etſi non in omnibus, in uno tamen aut altero ex iis quæ retulimus delinquentibus. Et verò ſæpè quùm peccatum magnum eſt, in uno eorum quæ diximus delicuiſſe ſatis eſſe poteſt. Ob has igitur cauſas eunuchi etiam podagræ doloribus cruciantur, etiamſi quàm maximè ſibi à venere temperent. Tanta enim eſt eorum deſidia, tam inexplebilis edacitas, tanta crapula ut, etiam ſine coïtu, podagrâ corripi poſſint.

Nec magìs ſtupenda calvities quâ eunuchi deindè etiam correpti fuerunt. Quamvis ii toto corpore glabri ſint, ideoquè tota materies nutriendis pilis dicata ſubminiſtretur capillis apud eos & idcircò facilè remaneant capillatiſſimi, nihilominùs ii deindè calvitie tentati fuerunt. Id evenit non ſolùm propter crapulam indequè natam acrimoniam humorum, ſed & ex eò quòd creſcente luxu generali, cœperint ſibi comam inurere calamiſtro tùm pulveribus & unguinibus aromaticis: dùm olìm ſerviebant capite cooperto, nullum cultum capillis conſecrando præter munditiem. Nonnè etiam nunc videmus capillitium ſervari apud mulieres temperantes & munditiei capitis amicas, quæ longos ſuos capillos recondunt ſub modeſto crinali? Dùm optimè calveſcunt feminæ quibus crines ſunt perpetuò carminati, unguentati, odorati, mille trabeculis ferreis intertexti, prætereaquè diligenter detecti ſub ſpecie velamentorum comptiſſimorum.

Symptomata arthritidis de quibus nunc agendum, hæc ſunt. Articulatio affecta calet doletque, pars tenſa eſt, tumida, rubra, lucida, hiſque adjungitur quædam febris. Illi dolores ſunt tenſivi, dilacerantes, coercentes, noctù ſaviores quàm diù, nulli alteri dolori ſimiles, iique ut & febris adjuncta ſæviunt magìs in calidâ arthritide quàm in frigidâ. Sed ſymptoma omnium magìs atrox penequè intolerabile conſiſtit in involuntariâ muſculorum mo-

tione & ſubſultu, quæ contingunt etiam dùm æger affectat quietem majorem. His adde nodos, tophos, ſciſſuras, tùm diſtortiones articulorum, quibus ſtipatur inveterata arthritis.

Diagnoſis diverſa eſt prout podagra imminet, incipit, progreditur, tùm pro diverſo ejus charactere.

Nempè imminens paroxiſmus apud aſſuetos ſaltem prænuntiatur formicatione, ſtupore, & quâdam muſculorum afficiendæ partis conſtrictione, æmulanti convulſionem gallicè dictam *la crampe*. Quinimò apud plures, paucis diebus antè paroxiſmum, aliquandò deſignatur mutatum eſſe halitum corporis perſpirabilem, indequè videtur probari materiem podagricam aliquandiù exiſtere & foveri in ſanguine antequàm explodatur ad articulos. Hoffmannus narrat, Med. ration. & ſyſtem. tom. 4. part. 2. ſect. 2. cap. 11. § 11, noviſſe ægrotantem qui præſentire ſolebat imminentem paroxiſmum ex mutato colore annuli ſui, qui & obſcuratus manebat uſquè ad tempus declinationis morbi.

Incipiens paroxiſmus dignoſcitur dolore articuli pollicis pedis tenſivo, diſcruciante, coercente, ſensìm creſcente per noctem, decreſcente verò ubi lux adventat; cujus doloris mos eſt dormientes plerumquè invadere & excitare à ſomno. *Hic dolor*, aït Syndenhamus pag. 501 edit. patav., *eum refert qui oſſium diſlocationem comitatur, cùm ſenſu aquæ tantùm non frigidæ, partis affectæ membranis affuſæ; mox ſequitur rigor cùm horrore & febricitatione aliquali. Dolor autem hic primò remiſſior, gradatìm intenditur (& pari paſſu rigor atquè horror recedunt), idquè in ſingulas horas, donec tandèm ſub noctem ad apicem perveniat.*

His ſignis incipientis podagræ addatur quòd vehementia febris adorientis initio dolorum ſit menſura gravitatis paroxiſmi hujus, quòd iſte non deſinat priuſquàm illa deſierit, & quòd ubi ſævior podagra, ſoleant accidere illi ſubſultus convulſivi artuum do-

lentium, paulò ſuprà jam deſignati, quibus magìs diſcruciantur ægrotantes quàm ab alio quovis ſymptomate.

Verùm enim verò prædicta ſigna omnia non plerumquè ſunt tàm vehementèr expreſſa in primo inſultu podagræ. Sæpiùs ægrotantes ignorant epocham & normam ejus principii; ſibique indulgentes amant credere pedem contuſum eſſe à calceamento vel aliquâ offensâ. Quapropter Medicus ipſe aliquotiès cogitur hæſitantèr pronunciare, indequè natum vetus adagium, *l'on ne baptiſe pas d'abord la goutte, non plus que les Princes.* Sed ſi quidam paroxiſmi priùs tolerati fuerint, facile eſt podagram actualem dignoſcere ex hiſtoriâ eorum paroxiſmorum; qui nempè regnârint cùm ſignis mox relatis & quorum finis allatus fuerit mediante fotu lecti, levi diaphoreſi, nec non pruritu quodam & deſquammatione partis.

Ubi deniquè innotuit reipsâ podagram adeſſe, haud difficultèr dignoſcitur nùm calida ſit, an frigida, docetque narratio ægrotantis ipſius utrûm hæreditaria necnè. Nunc ſupereſt indicanda prognoſis eaque conſideranda quoad morbi durationem, modum abeundi & periculum.

Quod primò ſpectat ad durationem, podagra reponenda eſt in claſſe morborum acutorum, quoniàm ea plerumquè deſinit intrà dies 7, 14, 20 aut 40 apud homines temperantes & benè conſtitutos: *podagrici morbi intrà diem quadrageſimum, ſedatâ inflammatione, ſubſident*, inquit Hippocrates aphor. 49 ſect. 6. Aliquotiès tamen durat per plures menſes, ratione victûs in congrui. Hoc præſertìm in ſenioribus, quorum debilitas jam aliundè facit ut ſæpiùs tententur podagrâ admodùm chronicâ, præſertìm hyeme.

Modus quo deſinit paroxiſmus podagræ, qui nunc examinandus eſt, petitur ex ejus charactere levitèr eryſipelatoſo &

terminationibus ipſi convenientibus. Itaque reſolutio finis eſt ordinarius podagræ, quæ & aliquotiès terminatur metaſtaſi ob accidens quoddam externum vel nimiam debilitatem ægrotantis. Nullibì autem abit in gangrænam niſi quandò decubuit in partibus internis : nec unquàm in ſuppurationem.

Si quis rationem eorum eventuum quæſierit ? Repondemus 1°. quoad ſuppurationem, illam in podagrâ nunquàm accidere quia phlogoſis ejus eſt momenti levioris quàm ut valeat adducere ſuppurationem materiei ſuaptè naturâ inertis & admodùm viſcoſæ, qualis eſt ſynovia imbuta miaſmate arthritico; 2°. eâdem de causâ gangrænam nullatenùs advenire arthritidi niſi dùm ſedet in viſceribus, quorum diverſitas ſensûs & texturæ favet inflammationi multò majori, ſicut fuſiùs mox dicetur ubi de prognoſi ſuppreſſæ podagræ; 3°. metaſtaſim ſeu tranſlationem podagræ fieri quandò quidpiam imprudentèr applicatur dolenti parti, quòd capax ſit illam conſtringere vel ejus obtundere ſenſum : quandò etiam aliqua irritatio alibì inſtituitur : tùm quandò debilitantur vires per cathartica aut alias evacuationes, tùm per majorem inediam aut ſenilem decrepitudinem. Quibus in caſibus, factâ repentinâ ſublatione doloris, tenſionis, ruboris & caloris ex parte, brevì ſubnaſcuntur ſymptomata diverſa, prout arthriticus humor retentus defertur ad cerebrum, aut ad pectus, aut impetit quædam alia viſcera. Indè enim fiunt morbi arthritici periculoſiſſimi, qui nulli rei cedunt niſi recenti paroxiſmo podagræ, eoque optimè formato & ſævo; 5°. deniquè reſolutionem eſſe terminationem ſpontaneam podagræ, ſed ipſi ſæpiùs ſubeſſe aliquam indurationem, propter rationes mox mox afferendas.

Non mirum itaque quòd podagra non nihil retineat de moribus inflammatiunculæ eryſipelatoſæ quam comitem habet, &

quòd ideò tanta ſit ejus proclivitas in reſolutionem. Sed minimè etiam ſtupendum quamdam quoque indurationem ipſi ſæpiùs ſubeſſe, quandoquidèm ſub illâ phlogoſi latet apparatus alter qui difficiliùs admittit perfectam reſolutionem. Hæc duo facilè reſolventur ex conſideratâ naturâ hujus inflammationis, ut & ſegnioris decubitûs quem illa ſequitur, velut umbra corpus.

Nempè inflammatio quæ podagram comitatur nihil eſt niſi aliquod ſymptoma eryſipelatoſum, excitatum ſcilicèt à materie arthriticâ ſubtùs reſidente ac irritante, quæ conſtituit verum decubitum arthriticum. Proindè hæc inflammatio non eſt caput morbi ſed accidens, facilè reſolvendum & ceſſaturum ubi podagrica irritatio deſierit beneficio coctionis & expulſionis criticæ humoris cui realiter adhæret arthriticum miaſma. De cæterò eadem phlogoſis ibi videtur ſubminiſtrare calorem opportunum, cujus foco unà cùm dolore partis quem fovet, coquatur faciliùs morboſa materies ſynovialis ſubtùs depoſita circà oſſis articulum. Cùm enim hæc materies ſit magìs terrea & iners ideoquè minùs capax coctionis: ipſi multùm auxiliatur leve illud eryſipelas adjunctum, quatenùs nempè coctio ejus valdè lubrica & facilis valeat, ut ita dixerim, ſecùm rapere coctionem podagræ.

Conſequenter duplex reſolutio agnoſcenda eſt in arthritide. Una videlicèt quæ pertinet ad materiem phlogoſis eryſipelatoſæ accidentalis: altera quæ abſolvitur in ipsâmet materie arthriticâ; quæ ſecunda reſolutio multò difficilior propter naturam magìs terreſtrem & tenacem humoris arthritici. Undè etiam conſequitur duplicem quoque expulſionem criticam ibi abſolvi; unam nimirùm quæ promanat ex ſuperficiario eryſipelate & quæ tota fermè conſiſtit in locali madore ac perſpiratione: alteram quæ procedit ab imo receſſu decubitûs arthritici & quæ ſubminiſtrat criticam materiem craſſiorem, non ſolùm elimi-

nandam per cutis poros ſed & per vias urinarias. Quæ ſecunda materies critica reconditum imprimìs gerit virus arthriticum illudquè contagioſum, haud ſecùs ac ſeminium ſui generis aſſidet puri varioloſo; eaque inſuper onuſta eſt multo principio terreo, facilè cryſtalliſabili, ex quo calculi renum mutuantur natales ſuos & tam ſæpè generantur in arthriticis: quandò nimirùm renes eorum nimìs debiles ſunt ad illud expellendum unà cùm lotio.

Quoniam verò prædicta reſolutio materiei arthriticæ operoſior eſt, præſertimquè in frigidâ arthritide quæ ex ſe magìs iners, tùm in ſenibus debilioribus quorum humores aliundè minùs apti ſunt ad hanc ſuſcipiendam emendationem; hìnc ſequitur reſolutionem decubitûs arthritici rariſſimè fieri integerrimam, focum ejus hâc ratione non ſemper liberari de integro, ideoquè quidpiam indurati ſæpiùs ibidem remanere. Conſequenter his in circumſtantiis ſemper relinquitur aliquod craſſamentum concreſcibile in vaſis & cellulis occupatis à podagrâ: quæ ideò ſensìm replentur, obſtipantur ac verè ſolideſcunt.

Porrò ex eâ ſucceſſivâ accumulatione ſimilium concretionum plura phœnomena ſoboleſcere planum eſt. 1°. Succeſſu temporis generari in articulis ſpeciem illam calcis aut cretacei gummi quæ efficit nodos & tophos, quæ ſæpè vaſa diſrumpit, imò quandoquè diſlocat ipſamet oſſa; 2°. articulos pedum hoc pacto evadere pedetentìm ineptos ad novum decubitum recipiendum, & quidèm primos omnium tales fieri, quia primi omnium tentantur; 3°. deindè manus, cubitos & genua ſucceſſivè invadi ob pedum ineptitudinem, ſucceſſivequè indurari ac præcludi podagræ; 4°. nullum tandèm remanere aditum arthridi niſi in maximis articulationibus, ſimilitèr poſthâc afficiendis; 5°. deniquè planum eſt neceſſariò conſequi ab illâ ſucceſſivâ induratione parva

rum & magnarum articulationum, ut arthritici per vitæ veſperam vivant aliquandiù immunes ab inſultu formato podagræ ob defectum receptaculi legitimi; indequè illos variis angoribus vagis ſæpiuſquè nephriticis & urinariis cruciari magìs vel minùs, quouſquè demùm humor arthriticus redundans cogatur deponi in viſceribus: ideoquè tandem arthritici perimantur aliquo viſcerali morbo arthritico.

Quoad periculum ex podagrâ impendens de quo agendum reſtat & quod jam ſubintelligitur ex conſiderato morbi hujus genio, illud varium eſt ſicut mox explanabitur. Varium inquam, prout podagra regularis eſt aut vario modo irregularis.

Podagra nempè regularis quæ ſuboritur tantùm circà annum vitæ quinquageſimum, quæ convenienter aggreditur partes ſibi conſecratas & periodos ſuas conſtanter ſervat, non eſt periculoſa in genere, ut ut ſit affectus dolentiſſimus. Imò dolores illi ſecuritatem afferunt, nec tanta unquàm ab iis creatur moroſitas ac ab aliis doloribus quibuſvis; ideò arthritici non paucam ſervare ſolent hilaritatem, etiam tempore paroxiſmorum, imò & tunc fiunt doloribus animoſiores. Podagra tamen non adeò vacua periculi ſi adierit homines intemperantes aut exhauſtos, ſeneſvè debiliores; ſi excitaverit dolores atrociſſimos; ſi nullum concedat ſomnum; ſi febris maxima; ſi notabilis proclivitas ad diarrhæam; ſi partes ipſi conſecratæ fiant celeriùs nodoſæ aut jam ita afficiantur ut arthritica materies per eas nequeat ampliùs ire libero curſu. Proindequè malum eſt arthritidem à juventute incipere, eo quòd articulationes multò citiùs evadant ineptæ ad ſanguinis depurationem.

Majus adhùc periculum quandò factitatur quidpiam capax impedire defluxum criticum humoris arthritici ad loca ſua naturalia, vel intervertere localem ejus coctionem & expulſionem,

vel

vel & facere ut podagra emigret. Quæ metaſtaſis quidèm ſæpè tantùm contingit versùs articulum ejuſdem magnitudinis & momenti, v. g. à pede ad pedem, tùm ab unâ manu ad alteram, quo in caſu non eſt valdè gravis; ſed quæ admodùm diſcriminoſa quandò arthritis emigrat à parvis articulationibus ad majores aut ad truncum ipſum aut ad viſcera magìs nobilia; præſertìm ſi id accidat homini debiliori ut & ſi materies arthritica copioſa cenſeatur: vel & ſi decubitus originalis tunc magìs adhùc diſtaverit ab elaboratione criticâ locali.

Periculoſa deniquè ipſamet podagra regularis, præcipuè apud ſenes & debiliores, quandò paroxiſmus ejus ſolito tempore non revertitur, nam tunc ſemper datur metus morbi cujuſdam arthritici. Undè per modum adagii dicitur, *ſi tu as la goutte*, *tu es à plaindre ; ſi tu ne l'as pas*, *tu as à craindre*.

Si quis quæſierit nùm podagra regularis admittere poſſit curationem therapeuticam? Reſpondemus notum eſſe obſervationi podagram provectam & multiplicatis paroxiſmis confirmatam hactenùs reputatam fuiſſe incurabilem, niſi pauciſſimis Empyricis; imò illam rarò curari poſt tertium aut quartum inſultum, propter eam quam adduxit articulationum debilitatem. Quoad hæreditariam, ea ſemel exorta nequit curari; ſed diù permittit ſe præcaveri apud benè conſtitutos qui vivunt caſti, ſobrii & exercitati.

Deniquè prognoſis irregularis arthritidis omninoſior in genere quàm regularis, eaque varium portendit omen prout retroceſſa, ſuppreſſa aut indeterminata.

Primò podagra retroceſſa ominoſiſſima cenſetur, eo quòd ea non accidat niſi hominibus debilioribus præſertimquè ſenibus, tùm in iis quibus parvæ articulationes omninò reſpuunt podagram. Symptomata ejus magìs periculoſa ſunt quàm in podagrâ

regulari, ſed eò quidèm periculoſiora, quò dolores leniores & quò magìs cordi propior decubitus; ideoquè v. g. periculoſior podagra in ſcapulis quàm in cubito, in oſſibus innominatis quàm in genubus, in trunco deniquè & ſterno magis adhùc periculoſa quàm alibì, præſertìm apud podagricos veteranos.

Podagra ſuppreſſa magìs exitioſa omnium, ſenibuſquè ut plurimùm exitialis, neque id mirum. Ii enim plerumquè non valent podagricam materiem viſceribus hærentem expellere ad extremas partes, ſæpiùs heu! tunc impervias arthritidi propter aggeriem concretionum. Inſupèr podagra ſuppreſſa maximè periculoſa, non ſolùm propter ſævitiem ſymptomatum oriundorum ex viſceribus pro variâ neceſſitate & nobilitate functionis eorum; ſed & propter ſubitum metum gangrænæ quæ non nunquàm enecat intrà 3, 4, 5, 6 aut 7 dies. Mirum enim quàm diſpar ſit effectus inflammatorius podagræ quæ articulis hæret aut viſceribus. In illis nimirùm podagra tantummodò valet gignere inflammatiunculam eryſipelatoſam facilè reſolvendam ſed incapacem gangrænæ aut ſuppurationis, ſicut ſuprà monuimus: in his verò datâ ſemel irritatione ab humore arthritico ibi hærente, fit affluxus ingens ſanguinis ingenſquè naſcitur inflammatio; quod ita fit propter copiam textûs cellularis, indequè natam majorem viſcerum laxitatem, tùm quia major ſenſus eorum comparatè ad articulationes. Quâ ratione hic decubitus viſceralis arthritico-inflammatorius tantoperè ſævit & cùm tantâ perturbatione, ut ipſam admittat gangrænam ſphaceloſam priùs quàm poſſit exſpectari ſuppuratio, quæ idcircò ibi omninò impoſſibilis. Porrò tot tantiſquè de cauſis podagra ſuppreſſa ex ſe certò lethalis, niſi felicitèr ſolvatur per regreſſum perfectum podagræ ad articulos. Tamen notandum eam minùs periculoſam in homine aliundè vegeto qui nondùm paſſus fuit

iteratiſſimos inſultus podagræ; itemquè minus dari periculum quotiès podagra ſemel incipit partìm redire ad quamdam articulationem. Tunc quidèm affulget ſpes aliqua podagram ex viſceribus ad membra ex toto revertere benè poſſe.

Indeterminata demùm podagra multò minùs in ſe ominoſa cenſetur quàm ſuppreſſa, præſertìm quandò illa tantummodò divagatur inter varios articulos; poteſt enim tandem collocare ſedem & domicilium in aliquo eorum. Sed ſi erraverit inter artus & viſcera vel ab uno viſcere ad aliud, ea omninò formidabilis, nec poteſt ſanari aliter ac podagra ſuppreſſa; felici nimirùm decubitu ſuprà quemdam aut plures articulos.

§. III.

Rheumatismus.

Rheumatismus eſt affectio valdè dolens & ſubitò ut plurimùm accidens, præſertìm quidèm infenſa variis articulationibus, ſed & quandoquè non parcens muſculis, membranis, viſceribus. Quæ affectio ſtipatur quodam tumore magìs vel minùs rubro tùm febre majore vel minori, & variè diſſeminatur, ſæpiùs afficiendo genua & carpos, ſæpequè omnes articulationes.

Eo quòd rheumatiſmus plerumquè ſubitò ingruat, olim Medici huic nomen dederunt à voce *tò Rheò*, fluo, eâdem ratione quâ nomen fluxionis ſeu rheumatis aut catharri impoſuerant variis morbis quos opinabantur fieri per modum fluxionis.

Minimè credendum eſt hunc morbum incognitum fuiſſe antiquioribus Medicis apud quos nullus morbus memoratur ſub nomine rheumatiſmi. Fas eſt tantummodò putare omnes morbos articulares olìm vocatos fuiſſe indiſcriminatìm nomine arthritidis

vel doloris articulorum. Videtur Hippocratem ipſum ita cenſuiſſe, & quod deindè eamdem confuſionem fecerit facundus Aretæus, cap. 12 lib. 2 de cauſis & ſignis morb. diutur., in quo de arthritide & iſchiade. *Communis*, inquit, *omnium articulorum dolor eſt arthritis : ſed pedum dolorem podagram vocamus : coxendicum iſchiada : manuum verò chiragram.* Quo in loco ii omnes dolores diſtinguntur duntaxat ratione ſedis occupatæ.

Non magna mirabilitas in eo quòd promiſcuè accepti olìm fuerint duo morbi quorum dolores magnam habere videntur affinitatem. Aſt ſucceſſu temporum meritò diſtincti fuerunt ab invicem, poſtquàm nempè comprobatum fuit dari magnum diſcrimen inter cauſam podagræ & cauſam rheumatiſmi; quo etiam tempore deſerta fuit vox arthritidis vagæ quam recentes quidam Medici uſurpabant ad deſignandum id quod nunc propriè appellatur rheumatiſmus. Hæc mox explanabuntur ubi de causâ ejuſdem.

Multiplex diſtinguitur rheumatiſmus, nempè calidus, frigidus, generalis, particularis, fixus, errabundus, ſyphilliticus, ſcorbuticus, podagricus. Ratio earum differentiarum non pauca jam habetur in vocibus ipſis; ſed id omne quod meretur aliquam explicationem apparebit in expoſitione cauſarum & ſymptomatum quam nunc aggredimur.

Cauſa proxima rheumatiſmi eſt peculiaris infarctus catharralis intinctus humore perſpirabili, repentinus, magiſquè vel minùs calidus membranarum & ligamentorum juncturarum, quandoquè ipſorum muſculorum nec non diverſorum viſcerum.

Conſequenter cauſa materialis nihil aliud quàm aliquantula materies catharroſa, ſæpè magìs vel minùs phlogodea, ſed eſſentialitèr inquinata humore perſpirabili retento, quandoquè & aliis variis miaſmatibus. Quæ materies deponitur celeri affluxu

ſuprà partes mox deſignatas, ratione malignarum impreſſionum frigoris ſubitanei vel aſſiduò pungentis quemdam corporis locum, tùm ratione ſingularis diſpoſitionis partium afficiendarum. Adeò ut rheumatiſmus naturâ ſuâ ut & celeritate aggreſſionis non nihil accedat ad catharros pulmonares, à quibus tamen tantoperè differt quoad effectus ſuos ſuprà ſenſibilitatem humanam.

Cauſæ verò remotæ habentur in omni eo quod capax eſt conciliare ſingularem virulentiam humori perſpirabili quâ deindè inficiatur levis catharroſus humor. Talia ſunt imprimìs alimenta pinguia plus juſto aſſumpta, admodùm eupepta & copioſa, condita multo ſale aut aromate; potus nimìs vinoſus, ex fortioribus præſertìm vinis & refertis multo tartaro aut multâ parte acerbâ; abuſus cafeti; venus immodica; variæ reliquiæ morboſæ. Quibus addenda eſt peculiaris conſtitutio individuorum, nec non actio rerum externarum quæ valent cohibere perſpirationem & determinare varios decubitus materiæ rheumaticæ.

Prædictis conſideratis circà cauſas rheumatiſmi videbiturnè mirum rheumaticas affectiones præſertìm naſci & vigere per eas annorum tempeſtates & in iiſdem circumſtantiis quæ aptæ ſunt catharris producendis? Eas nimirùm plerumquè moveri per tempeſtates ſiccas & boreales tùm imprimìs vere & autumno, perindè ac arthritis propriè dicta? Illaſque ſenibus præcipuè infenſas eſſe? juxtà aphoriſmos 16. 20. 22. 31. ſect. 3. & coacam 512, de quibus pag. 120 ubi de podagrâ. Undè etiam apparet plurima ratio cur rheumatiſmus & arthritis propriè dicta promiſcuè conſpecta fuerint ab ipſomet Hippocrate multiſquè aliis veteribus Medicis.

Irritis tamen prædictis affinitatibus reſpectu occaſionum in

quibus cauſa materialis rheumatiſmi & arthritidis deducitur in actum, aliundè proſtat ingens diſſimilitudo inter duos illos morbos quoad naturam cauſæ materialis tùm quoad genium affectionis utriuſque, ſicut attendenti facilè patebit.

1°. Itaque cauſa materialis rheumatiſmi nihil eſt niſi pauxilla materies catharralis peculiaritèr inquinata ab humore perſpirabili cutis derepentè retento qui & forſan ſæpè ſolus adeſt. Quæ materies protinùs ac præcipuè quidèm deponitur ſuprà varias membranas aut ligamenta articulationum frigore capta, tùm imprimìs ſuprà genua & carpos : ſed quæ ſæpè quoque aggreditur muſculos ipſos nec non viſcera. Materies verò arthritica conſiſtit in aliquo ſingulari miaſmate virulento, quod ſensìm ſine ſenſu accumulatur in ſanguine apud diſpoſitos, donec produxerit ſpecificam alterationem humoris ſynovialis cùm quo ſpontè jungitur, & deindè criticè deponatur ſuprà articulationes diſtantiores à corde; quæ materies nullatenùs impetit partes alias, niſi quandò articulationes ineptæ ſunt ad illam recipiendam, vel & quandò illa per accidens deturbatur ex decubitu facto circà oſſium juncturas.

2°. Materies rheumatica ut plurimùm quidèm deponitur ſuprà membranas & ligamenta juncturarum oſſearum, eaquè ad ſummùm paulìſpèr præponit genua & carpos, ſicut jam monitum eſt; ſed decubitus quos ubique facit ſunt merè ſymptomatici & ubique ſe concoqui & curari permittunt, abſque quòd humor ibi depoſitus redierit ad quædam loca excluſivè dicata elaborando humori rheumatico. Arthritis è contrà non ſolùm ſemper deponitur criticè & excluſivè ſuprà articulationes; ſed & ea in illis duntaxat coqui poteſt, & excellentiùs quidèm in iis qui remotiores ſunt à corde. Adeò ut ſi violentâ quâdam de causâ arthritis ſeſſerit alibì, impoſſibile ſit illam curari

ibidem, niſi per reditum completum podagræ ad articulationes.

3°. Deniquè rheumatiſmus differt ab arthritide quatenùs ille non ſolùm producitur ab aliquâ materie catharrali ſpecialitèr infectâ humore perſpirabili retento, qui ſæpè forſan ſola eſt materies; ſed & naſcatur à materie catharroſâ quæ imbuta ſit reliquiis quibuſdam febrilibus aut ſcorbuticis aut venereis aut podagricis, vel quæ per accidens imprægnetur detritu cujuſdam metaſtaſis, v. g. anginæ, de quâ ſuperiùs pag. 34 : dùm arthritis nuſquàm fit ab humore alieno à ſeipsâ, quamvis illa plurimùm poſſit alios humores morbiferos contaminare.

Jam expoſitis naturâ & cauſis rheumatiſmi comparatè ad arthritidem, veniendum ad ejus ſymptomata, quorum expoſitio ſufficiens erit ad inſtituendam diagnoſim illius morbi, ſimul & differentiarum quas admittit. Incipiemus à rheumatiſmo inflammatorio.

Inflammatorius rheumatiſmus ſolet aggredi homines florentis ætatis & temperiei ſanguinolentæ, eoſque imprimìs occupat quandò valdè calentes corpore exponuntur frigori repentino. Incipit ab horrore ſubito cui ſtatìm ſuccedit febris acuta cùm pulſu duro & cæteris quibuſlibet ſymptomatibus febrilibus, tùm variis doloribus externis circà oſſium articulationes aut ipſoſmet muſculos, iiſque magìs vel minùs generalibus.

Quandoquè tamen per aliquot dies antè febris illius exordium perſentiſcuntur horrores vagi, variique angores. Sed hoc ipſo die quo febris advenit, vel duntaxat ſecundo aut tertio, ſuboritur dolor acutus in carpis vel humeris, ſæpiuſquè in genubus, qui ſtipatur quodam tumore ruboreque & calore. Aliquotiès hic dolor percipitur in omnibus ſimul articulationibus, vel & videtur omnes ſimul tentare, deſerendo ſcilicèt unam ut alteram deinceps impugnet.

Dolore tandèm alicubì defixo, ſæpiſſimè quidèm febris pauliſpèr remittitur; ſed ea plerumquè protenditur eodem in vigore & ſingulis diebus ſerò exacerbeſcit, doloribus ſimul atrocitèr ſævientibus, plus ſæpè quàm dici poteſt.

Quandoquè non tentantur ſolùm partes externæ, ſed inſupèr viſcus quoddam occupatur, moxque unum mox alterum; quo in caſu ſymptomata obrepunt diverſa pro diverſitate viſceris occupati; acerbus nempè dolor capitis aut deliratio ſi cerebrum: dyſpnoea dolentiſſima ſi pectus, &c.

Exantlato eorum dolorum augmento & ſtatu, jamquè adepto pepaſmo, ſuperveniunt tandèm ſudores critici unà cùm urinis jumentoſis, quorum favore evaneſcunt dolores, tumor & rubor partis, necnon febris ipſa. Adeò ut patiens omninò liberetur intrà dies 14 aut 20, abſquè quòd ullum remaneat veſtigium tolerati mali præter debilitatem ſimul & paululùm ſtuporis: dummodò nihil obſtiterit ſubactioni humoris vel & criticæ illius expulſioni, ſicut dicetur ubi de prognoſi.

Rheumatiſmus frigidus naſcitur apud homines refertos humoribus acrioribus, languentes, debiles, pituitoſos, ſeroſos, ſeneſque imprimìs. Naſcitur inquam, & ſæpiùs quidèm, propter impreſſiones frigoris ſubitò ſuſcepti, corpore anteà calefacto. Ille ut plurimùm febre caret ob defectum inflammationis; pauciores numero occupat partes quas ſæpiùs non afficit rubore ullo nec tumore; nedùm dolor à contactu ingraveſcat, ſublevatur potiùs; plerumquè longior quàm qui inflammatorius, imò quandoquè admodùm chronicus, capax ſævire per plures menſes & annos; tamen aliquandò tranſitorius. Nulla eſt corporis pars externa quam ſeparatìm invadere non poſſit, ibi aliquotiès occupando parviſſimum locum, v. g. nares, aures, ſuturas cranii, claviculas, labia, digitum, &c. Si lumbos tantummodò

afficiat

afficiat vocatur lumbago: dolor iſchyadicus ſi coxam, &c. Sed præterea non raro impugnat viſcera ipſamet, eoque in caſu adducit ſymptomata diverſa pro diverſitate viſceris capti; dolores nimirùm colicos in inteſtinis, in veſicâ dyſurias, &c.

Rheumatiſmus ſyphilliticus adeſſe dicitur ſi dolores præcedentibus ſimiles regnaverint poſt venereos morbos malè curatos. Imò ſyphillis confirmata ſæpè ſignificatur tunc temporis, vel à ſimili dolore capitis ſæpiùs ingraveſcente per noctem & ſtipato aſſiduis pervigiliis: vel ab illis doloribus artuum paritèr nocturnis, qui propter intimiorem partium ſenſum videntur ſævire circà oſſa & ideò vocantur nomine *oſteocopos*.

Scorbuticus appellatur in hominibus ſcorbuto imbutis tùm iis qui dolores rheumaticos chronicos patiuntur propter acres reliquias quorumdam morborum aut ipſiuſmet rheumatiſmi inflammatorii, qui malè tractatus malè abiit.

Podagricus deniquè rheumatiſmus audit quandò ſequitur periodos & mores podagræ, adeò ut difficultèr quandoquè pronuncietur nùm adſit vera podagra numvè rheumatiſmus. Ità conſtituitur apud ſenes jamdudùm ipſi obnoxios; hoc fit eo fortè quòd in illis ſynovia non nihil imprægnetur miaſmate podagrico: dùm aliundè fovetur rheumatica labes ab acri humore perſpirabili retento; quapropter tunc datur affectio mixta ex rheumatiſmo & arthritide, quæ ſolet eſſe durationis multò longioris fereque perpetuæ, & quæ præſertim apta gignendis concretionibus nodoſis articulationum.

Quod pertinet ad prognoſim rheumatiſmorum variorum ac primò quidèm inflammatorii ſeu calidi dicti, docuit experientia Medicorum rariſſimè ab illo accerſiri mortem. Attamen lethalis ſi abiret in abſceſſum maximum, præcipueque ubi feciſſet decubitum metaſtaticum vel & primarium in aliquo viſcere nobili,

ex quo gangræna fortè aut ſuppuratio naſceretur. Spontanea autem terminatio rheumatiſmi calidi fit intra dies 14 aut 20 ad ſummum. Fit inquam mediantibus criticis ſudoribus unà cùm urinis jumentoſis, nullo ejus veſtigio poſthàc remanente, ſi modò nihil obſtiterit coctioni ſicut nec expulſioni criticæ.

Verumtamèn ſi rheumatiſmus calidus malè pertractetur, neglectis nempè antiphlogiſtis & adhibitis è contrà mediis ſiccantibus aliiſque impedientibus coctionem aut metaſtaſi faventibus, plura mala metuenda veniunt ab illo. Non ſolùm mors poteſt abhìnc accidere, præſertìm ob metaſtaſim, ſed & aliquotiès eo quòd decubitus abeat in peſſimum apoſtema. Sæpiùs verò ab hoc rheumatiſmo malè abeunte exſpectari debet ejus prolongatio valdè chronica & ſcorbutica, non ſine periculo maximo anchyloſis, vix ulli remedio docilis cedere.

Medici plures teſtantur eum ſemel duntaxat accidere in vitâ hominis, ſi modò non turbetur perfecta criſis ejuſdem. Hoc ipſe ego ita obſervavi in pluribus individuis ætatis mediæ; ſed plures vidi recidivas in adoleſcentibus utriuſque ſexûs antè completam pubertatem eorum, qui tandem remanſerunt intacti poſtquàm ex ephebis exceſſerunt.

Rheumatiſmus frigidus naturâ ſuâ minùs adhùc lethalis eſt quàm calidus. Sed multò durabilior, difficilioris coctionis, aptus præſertìm generandis concretionibus nodoſis articulorum. Ille tamen funeſtior eſt rheumatiſmo calido, ſi metaſtaticè deponatur in aliquo viſcere. Cùm materies ejus multò magìs acer, ea vehementiùs pungit; prætereaquè ſi acredo hæreat humori tenaci, tunc difficillimè abhìnc deturbari permittit, vixquè ibi coquitur ni ægerrimè & incompletiſſimè. Quotiès exindè ſcaturiunt morbi mirabiles, paſsìm pro cæcis habiti, ideoquè reſpuentes omnimodam fermè curam!

De cætero, ubi rheumatiſmus frigidus ſemel occupavit quemdam hominem ſolet pluriès redire; illequè non rarò patientem ſuum ferè indeſinentèr diſcruciat, privando varios artus mobilitate ſuâ, eoſque plurimis nodis deturpando. Tenax potiſſimùm & articulis infenſiſſimus quandò particularis eſt; exemplo ſit dolor iſchyadicus.

Syphilliticus rheumatiſmus recens curatur hydrargiroſi congruentèr adhibitâ. Sed inveteratus ſequitur difficilem ſortem reliquiarum venerearum, ægerrimequè perſanatur. Utinàm æquè ſperanda ac exoptanda foret ſolida utilitas lacertulorum nuperrimè tentatorum apud Europæos! Cavendum nè ſub ſpecie cujuſdam levaminis à ſudoribus allati, captetur umbra pro Junone.

Operoſiſſimæ etiam curationis rheumatiſmus ſcorbuticus, ſi inveteratus aut exaltatus præpoſterâ medicatione. Tamen recens felicitèr perſanatur beneficio congruorum antiſcorbuticorum.

Podagricus deniquè omnium magìs tenax magiſquè incurabilis. Eamdem fortunam habet ac ipſamet frigida & nodoſa podagra.

ARTICULUS SEXTUS.

Humor trachealis et mucus narium.

QUANDIU humor trachealis nec copiâ nec qualitate peccat, tandiù ſpiritus ducitur abſque rumore ullo intrà pectus; tuſſis omninò abeſt; nulla fit expectoratio vel minima ſaltèm, quâ duntaxat expellitur paululùm quid humoris trachealis cocti, viſcoſi, tremuli, ex albo pauliſpèr virideſcentis, non nihil ſimilis ſpermati ranarum, ſicut ſæpè apud ipſos ſaniores homines manè accidit poſt ſomnum tranquillum.

Peccat verò ille mucus, 1°. ſi deſit propter conſtitutionem ſicciorem corporum, aut levem loci phlogoſim, aut majores quaſdam evacuationes; 2°. ſi intingatur aliquâ acredine ſeu conſtitutionali ſeu accidentali ſeu metaſtaticâ; 3°. ſi nimioperè luxurietur, ſicut fit in temperamentis laxioribus & humidis, ſegnitiei deditis, præſertimquè in ſenibus. Porrò in caſibus illis accidunt variæ tuſſes, ſtertores, catharri, aſthmata : de quibus ſermonem ibi non faciemus, cùm de illis actum ſuo loco.

Sua eſt quoque muco narium ſanitas & invaletudo. Sanitas inquam ſi ille mucus adſit in debitâ copiâ & conſtitutione, tuncquè illius ſigna & emolumenta hæc ſunt. Olfactus & guſtus manent exquiſiti; viæ naſales valent non nihil purgare aërem pulverulentum eumque puriorem tradere pulmonibus; rara urget neceſſitas emungendi nares apud adultos niſi quandò eæ ſollicitantur conſueto uſu tabaci.

Sed peculiaria incommoda emergunt ſi ille idem humor labefactetur. 1°. Si hic deficiat, penè deeſt olfactus guſtuſquè ipſemet non parùm hebetatur; 2°. ſi viſcoſior & ideò ſtagnet in ſinubus oſſeis faciei, hìnc naſci poteſt Ozæna, cujus hodierna raritas unicum forſan bonum quod tabaco debetur; 3°. ſi copioſior ſimul & fluidior, datur coryza; 4°. deniquè ſi aſſueta ſit hæc narium colluvies ſeroſa & viſcoſa, pertimeſcendi veniunt polypi naſales; qui eò pejores, quò majore gaudent baſi & quò propiùs accedunt ad uvulam.

ARTICULUS SEPTIMUS.

Humor pericardii, pleuræ, peritonæi, &c.

QUANDIU halitus perſpirabilis nec non cryptoſus ſuperficierum internarum congruentèr conſumitur mediante perenni

conſrictu partium ſimul & debitâ reſorptione, eæ ſuperficies benefico duntaxat rore madent & præſervantur à coalitione mutuâ. Sed plurima ſuboriuntur mala ubi humores illi fortè deficiunt, aut è contrà luxuriantur. Nempè ſi deficiant, ſicut potiſſimùm fit occaſione inflammationis internæ, tunc ferruminantur viſcera expoſita huic defectui, non excepto ipſomet corde. Si verò nimia ibidem ſit colluvies aquea eo quòd copioſior ejus perſpiratio aut reſorptio parcior, tunc organa nimìs humecta relaxantur, prætereaquè non raró contingit hydrops variè vocatus pro varietate loci occupati.

Pericardium ipſummet minimè expers hujus mali. Eo quandoquè corripitur in chronicis morbis oriundis ab humidâ cachexiâ & laxitate ſolidorum, præſertìm ſi concurrant morbi dyſpnoïci. Sed nequaquàm meretur nomen hydropis aquula hæc quæ reperitur in pericardio dùm exta cadaverum referantur. Ea merus eſt effectus agoniæ pauló longioris, ſimul & perſpirabilis humoris condenſati ab accedente frigore poſt mortem.

Non ita rarum eſt thoracem hydrope affici, ſicut ſuprà expoſuimus pag. 35; nequè etiam infrequens *hydrocele*, ſeu dydrops ſcroti, ſedens præſertìm ſub tunicâ vaginali teſtis: nec admodùm rarus hydrops capitis ſeu hydrocephalus; ſed frequentior anaſarca ut & leucophlegmacia de quibus ubi de nutritione: itemquè frequentior hydrops aſcites dictus qui nunc examinandus.

Aſcites vocatur collectio ſeri in cavitate abdominis.

Ratione loci occupati & quorumdam adjunctorum multiplex datur. Alius propriè dictus qui frequentiſſimus: impropriè dictus alius, qui ſaccatus hydrops audit & magìs rarus obſervatur.

Aſcites propriè dictus multiplex etiam; nempè ſeroſus, hydatidicus, flatulentus, chyloſus, purulentus. De his mox

quædam per partes; deindè agemus de hydrope ſaccato ſeu impropriè dicto.

Quicumque fuerit aſcites propriè dictus, nunquàm ſpectari debet velut eſſentialis morbus, quippequi aliquis ſit duntaxat effectus alterius mali conſtantis, ex quo producatur copioſior perſpiratio aut impediatur perſpirati reſoptio in cavitate abdominis, in quibus conſiſtit cauſa proxima hydropis aſcitici.

Hanc autem cauſam adducunt 1°. plethora ipſa; 2°. cachectica colluvies ſimul & indè nata laxitas ſolidorum; 3°. conſtans quædam irritatio, ſpaſmuſve aut crethyſmus; 4°. obſtructiones pertinaces & graves majoris cujuſdam viſceris, præſertimquè hepatis ex quo frequentiùs naſcitur hydrops aſcites. Undè fas eſt obſervare quòd per hanc ipſam accumulationem perſpirabilis humoris retenti, natura non nihil moliatur emollire ac delinire viſcera obſtructa, aut irritata & corrugata per effectum diuturnæ conſtrictionis erethyſmalis vel ſpaſmodicæ; exindequè jam concludendum quòd ſi matura paracentheſis valeat aliquotiès favere hydropi oriundo à laxitate cachecticâ, nihilominùs ea minimè conveniat in caſu irritationis, erethyſmi & obſtructionis.

Ad cauſas remotas aſcitis plurima debent revocari. Nempè vita deſes & opipara; ſuppreſſio ſolitarum ſanguinis evacuationum, quas inter notanda reſectio diuturnarum hæmorrhoïdum, ex aph. 12 ſect. 6; metaſtaſes; dyſenteriæ longiores, præſertìm apud lienoſos ex aph. 43 ſect. 6; quicumque alvi fluxus diuturni; evacuationes nimiæ ſanguinis; melancholia; mœror acerbus; ſcorbutus; quartanæ longiores tùm ſuppreſſæ & malè tractatæ; pertinax cachexia undequaquè orta, ideoquè ipſamet leucophlegmacia formata, ex aph. 76 ſect. 7; deniquè ad eaſdem cauſas revocandæ ſunt tenaces obſtructiones hepatis,

quas valdè conſideraſſe videtur Hippocrates cùm dixit aph. 54 ſect. 7, *quibus jecur aquâ plenum in omentum eruperit, iis venter aquâ impletur & moriuntur*; nam ibi utendo expreſſionibus temporis ſui, videtur hic Medicus intellexiſſe originem hydropis aſcitici ab hepate gravitèr affecto: niſi fortè voluerit indicare lethaliſſimum hydropem ichoroſo-purulentum qui obrepit quandò rumpitur hepar poſtquàm tota ejus ſubſtantia abiit in tabum ichoroſum, effectu ſuppuratæ hepatitidis.

Quidquid ſit de hâc interpretatione aphoriſmi ſuprà relati, quam æqui boniquè conſulent benevoli lectores, certum eſt pleraſque cauſas mox recenſitas aptas eſſe creando aſciti, quantumvìs plurimæ earum gaudeant efficaciâ diversâ. Ex quâ multifariâ origine hujus hydropis eluceſcit ratio curationum ejus patratarum beneficio medicaminum è diametro oppoſitorum: qualia ſunt v. g. diluentia aut ſtimulantia, &c.

Quinimò, ex prædictâ aitiologiâ hydropis apparet frequentiorem ejus cauſam pendere ex gravioribus affectionibus hypocondriorum, ideoquè frequentiorem ejus adventum meritò aſſignari in iis tempeſtatibus quæ magìs ſcatent morbis atrabiliaribus & cachecticis, ſecundùm aph. 22 ſect. 3 & 8 ſect. 8.

Hìc foret locus enarrare ſymptomata & diagnoſim aſcitis. Sed ſatiùs viſum eſt priùs expoſuiſſe aitiologiam aliorum hydropum, præſertimquè flatulenti & hydatidici. Nam reſpectu cauſarum & ſignorum plurima datur aſciti communitas cùm illis, quâ duceremur in repetitiones æquè inutiles ac tædioſas.

Aliquotiès itaquè contingit ut non ſolùm colligatur ſerum in cavo abdominis ſed & ibidem ſimul exumeſcant variæ aggeries vaſorum lymphaticorum turgidorum ac pendulorum (hydatidas dicunt), propter diuturniorem viſcerum macerationem & ſummam partium laxitatem abhìnc oriundam: quâ

ratione creetur aſcites hydatidicus, difficillimè diſtinguendus ab aſcite vulgari, ſicut videbimus ubi de hujus diagnoſi.

Quandoquè etiam dùm gignitur aſcites, non pauca ſimul extricatur materies aëreo-elaſtica, vel in ipſomet cavo abdominis, vel duntaxat in tubo inteſtinali, ideoquè fit interìm collectio laticis flatulenti, tympanites dicta vel inteſtinalis vel abdominalis; quod novum malum complicatur cùm aſcite qui abhìnc ſtipatur majori febre, tùm ſiti maximâ & tuſſi deſperationem afferente.

Talis flatuum collectio ſæpè quidèm accidit aſciti valdè provecto, quandò viſcera ardent ac veluti inflammantur eo quòd tota propemodùm lympha ex ſanguine deciderit. At non raro quoque tympanites prægreditur aſciti propter infarctum atrabiliarem viſcerum, conſtantemquè calorem & irritationem indè natam in ſyſtemate venæ-portarum, tùm propter medicamina incendiaria.

Ad hanc ſecundam tympanitæ geneſim attendiſſe videtur Obſervatór Græcus dùm aït aph. 11 ſect. 4, *quibus tormina & circà umbilicum dolor, qui neque medicamento purgante, neque alitèr ſolvitur, in ſiccum hydropem firmatur*, ſeu potiùs, *in iis hydrops ſiccus perſpirat.* Fortè enim hic ſcriptor ibi uſus eſt verbo *tò idròòtai* ab *idròò* ſudo, perſpiro, emergo: minimè verò voce *tò idrùetai* à verbo *idruò*, colloco, ſedere facio. Quæ maxima differentia lectionis forſan procedit ex eo quòd ſcriptum fuerit *v* parvum ubi deſiderabatur *o* minus, ob incuriam priorum librariorum. At mediante correctione ſcriptionis mox propoſitâ mihi apparet lucidior ſententia Hippocratis, de cujus ſenſu tam dubitantèr loquuti ſunt commentatores adhærendo verſioni *tò in hydropem ſiccum firmatur.* Nihil ſibi vult hoc in loco vox *tò firmatur*, dùm utendo voce *tò perſpirat* aut *tò emergit*, videtur

Hippocrates

Hippocrates depingere morboſam tranſudationem aëris quo putabat ſanguinem ſcatere ut & cæteros humores.

Piaculum quidèm nunc foret allegare aërem elaſticum fluere in vaſis unà cùm ſanguine & humoribus adjunctis. Sed aliundè probatur proventus aëris collecti in tympanite, quoniàm experimentis phyſicis illuxit fieri multam extricationem aëris elaſtici ex humoribus animalibus dùm fermenteſcunt aut putreſcunt. Proindequè non mirabile eſt aërem promanare ex humoribus diù ſtagnantibus ac velutì concrematis intrà ſubſtantiam viſcerum abdominalium; eum nempè vel adire cavitatem abdominis ibi perſpirando unà cum ſeroſo latice: vel & extricari ex corruptis ibidem lymphis ſtagnantibus.

Quoad tympanitem inteſtinalem, non adeò abſtruſa origo aëris collecti.

At quomodocumquè concipiatur ſcaturigo flatulenta tympanitem conſtituens, ſaltèm negari nequit aliquandò tympanitem exiſtere tùm abdominalem tùm inteſtinalem, tuncquè ſigna ſequentia exoriri. Nempè abdomen ſensìm elevatur in tumorem elaſticum & reſonantem ad inſtar tympani, quæ tamen reſonantia minor in tympanite inteſtinali quàm in abdominali. Sed in utroque percipitur multum murmur borborygmorum, frequentes ſtrepunt ructus ac peditus (*choleram ſiccam* dicunt); tumor abdominis conſtanter aſſurgit versùs umbilicum: ſi prematur illicò reſtituitur: illequè calore augetur dùm minuitur frigore, nec unquàm decidit ob mutatum ſitum corporis, niſi ſimul adfuerit copioſus aſcites; quibus addatur conſtans difficultas reſpirandi eo quòd diaphragma fortitèr pellatur versùs thoracem. Prætereà, ſive tympanites ſequutus fuerit aſcitem, ſive ipſi ſupervenerit, cùm ſemper detur peſſimus ſtatus viſcerum, non ſolùm adeſt magna læſio digeſtionum, ſed & marcor,

ſitis, febris, pulſus durus ac tenſus, nec rarò adjungitur tuſſis, ſtranguriave aut iſchuria, tandemquè aſcites ſi priùs non adfuerit.

Quod nunc pertinet ad ſigna aſcitis, ille qui purulentus facilè quidèm pateſcit ex diſrupto abſceſſu hepatis alteriuſve viſceris bdominalis, tùm ex citâ admodùm progreſſione tumoris ſphærici & totali hujus ventris, unà cùm fluctuatione liquoris ibidem perceptâ induſtrio contactu; ſed quamvis fas ſit aſcitem propièr dictum formidari quandò adſunt circumſtantiæ aptæ ad generationem illius, de cæterò abſtruſa ſunt ejuſdem ſigna dùm incipit.

Diagnoſis ejus minùs operoſa ubi morbus confirmatus invaluit. Venter diſtenditur ſenſibili tumore ſphærico qui ſitum mutat & formam pro vario ſitu ægrotantis, fluctuatio aperta perſentiſcitur quæ in dies creſcit unà cùm tumore abdominis, datur difficultas magna ſpirandi, umbilicus ſæpè dilatatus prominet extrorsùm, urinæ pauciſſimæ ſunt & ut plurimùm lateritiæ, ſuperiores artus marceſcunt dùm inferiores evadunt œdematoſi, præſertìm ſi hydrops fiat ab obſtructionibus. Sæpè etiam dura alvus eſt ob defectum lymphæ inteſtinalis, vel & è contrà diarrhæa viget propter pravitatem digeſtionum. His tandèm malis ſeriùs ociùs ſuccedit febris lenta, tùm ſitis magna accenditur nec non tuſſis, & demùm vultus exhibet hunc marcoris gradum qui *facies Hippocratica* vocatur à nomine deſcriptoris.

Mediantibus prædictis ſignis aſcites optimè dignoſcitur. Nè tamen hic hydrops nondùm omninò declaratus confundatur cùm graviditate, ſequenti cautelâ opus eſt. Attendere oportet tumorem graviditati proprium notari præſertìm in hypogaſtrio, eumquè ibi circumſcriptum eſſe, & magìs vel minùs accedere ad regionem umbilicalem. Quinimò, ſi calidâ manu le vibuſquè

volutationibus ventris incitetur embryo jam capax ſenſibiles motus edere, tunc licet perſentiri motus eos quibus omne dubium tollitur. Sed cavendum nè mater malignè voluerit veritatem celare tuſſi conſultâ aut voluntario ſubſultu.

Diagnoſis accuratio poſtulat etiam ut aſcites propriè dictus diſcriminetur ab aſcite ſaccato, quod ergò ut obtineatur ſequens ſit hujus notitia. Aſcites ſeu hydrops ſaccatus vocatur collectio ſeri quæ fit in unâ vel multiplici ſimul cavernulâ textûs cellularis peritonæi, pedetentìm diſtentâ & ſatìs adimpletâ ut præbeat natales tumori aſcitem mentienti.

Præcipuè naſcitur talis collectio ſaccata ſeri poſt toleratas maximas diſtentiones peritonæi occaſione graviditatis præcraſſæ, ſicut & propter inconſideratam uteri gravidi compreſſionem gratiâ ſtaturæ junceæ, tùm propter conatum ictumvè aut caſum ex quibus ſequuta ſit diſtractio maxima peritonæi aut ejus contuſio.

Nimìs obſcura ſignificatio incipientis hydropis aſcitis ſaccati, quàm ut dignoſci tunc poſſit. Sed ubi confirmatus eſt, facilè innoteſcit beneficio plurimorum characterum. 1°. Nempè incœpto hydrope ſaccato ſensìm naſcitur alicubì in abdomine tumor duntaxat localis & ſemiſphæricus qui, quamvis formetur ab accumulato ſero, non tamen ſtipatur fluctuatione, tàm facilè percipiendâ quàm in aſcite, ſed ut plurimùm ſat durus exiſtit; 2°. tumor iſte minimè locum mutat dùm mutatur ſitus corporis; 3°. ventriculi functiones non æquè turbantur ac in aſcite, neque ſuperiores artus tàm marceſcunt; 4°. urinæ, quamvis pauciores, nuſquàm fiunt lateritiæ, debitumque vix amittunt colorem niſi in malo admodùm inveterato; 5°. febris non tàm facilè incenditur; 6°. deniquè ſi facta fuerit paracentheſis, educitur latex magnoperè diverſus ab aſcitico; hic enim eſt omninò

ſeroſus, limpidus, merè lymphaticus, rariſſimiſque duntaxat in circumſtantiis chyloſus; dùm ille donatur colore ſubfuſco, non malè æmulante levius decoctum cafeti pauliſpèr turbidum; ita tinctus propter immixta fragmina cruoris degenerati ſtagnando in cavitate hermeticè clausâ. Attamen poſt plures paracentheſes latex ille pedetentìm craſſeſcit & demùm educitur omninò purulentus; quâ veniente mutatione ſubnaſcitur febris maraſmoïdea & exacerbeſcens.

Indicatis hùc uſquè cauſis, ſignis & diagnoſi variarùm ſpecierum hydropis abdominis, ſuſceptus poſtulat ordo ut inſtituatur varia earum prognoſis. Primò dicemus in genere aſcitem eſſe periculoſiſſimum niſi fortè pendeat à causâ levi, v. g. ab accidentali cachexiâ aut à plethorâ. Sed ſi ortus ſit à morbo acuto, magnam moleſtiam ac perniciem affert; imò cura fermè impoſſibilis quandò producitur ab aliâ causâ gravi, qualis foret obſtructio pertinax hepatis lieniſvè, aut provecta cachexia.

Unus tamen caſus in quo hydrops habetur boni ominis ex aph. 5 ſect. 7, nempè ſi melancholico furori ſuperveniat. Quod quidèm ita fas eſt intelligi, quatenùs peſſima conditio hypocondriorum poſſit fortè mutari in meliorem, eo quòd aquæ extravaſatæ valeant corrigere ſtricturam & ariditatem melancholicam viſcerum, ſimul & bilem atram diluere atque edulcare. Sed mihi apparet hoc potiùs intelligendum eſſe de anaſarcâ quàm de aſcite; imò paritèr cenſemus ergà aph. 14 ſect. 6 qui hic eſt: *hydrope detento, ſi aqua per venas in ventrem confluxerit* (id eſt ſi ſpontè deducatur in veſicam aut alvum), *morbus ſolvitur.* Legitur enim aph. 28 ſect. 7, *leucophlegmaciâ detento ſi vehemens diarrhœa ſuccedat, morbum ſolvit.* Eadem prognoſis firmatur coacâ 461 & 482, ſed ibi requiritur inſupèr ut hydrops incipiens ſit, & ut illud profluvium exoriatur abſque cruditate.

Nôrunt itaque Practici quòd in hydrope inveterato denotetur cita pernicies ab alvi profluxu, quatenùs indè ſignificatur eroſio atque exſolutio inteſtinorum ex quâ necroſis celerrima & mors.

Peſſimum ſignum ſi ſupervenerint maculæ rubræ vel nigræ in cruribus aut in tibiis hydropicorum; nàm indè prænuntiatur gangræna cui mors aſſidet.

Item *hydropicis tuſſis accedens, malo eſt*, ex aph. 35 ſect. 6, imò deſperatio affertur ſi tuſſis conſtanter detinuerit ex aph. 46 ſect. 7; quia indè ſignificatur non ſolùm dari magnam diſpoſitionem inflammatoriam viſcerum à quibus hydrops ortus eſt, ſed & ſimilitèr tentari vias aëreas ob ariditatem ſanguinis: quæ mala tunc omninò inſuperabilia.

Scarificationes ut & ſpontaneæ extremorum aperturæ aliquandò proficiunt, ubi nempè fas eſt aliundè tollere cauſam hydropis; ſecùs verò nocent & gangrænam accerſunt. Quoad paracentheſim, ſic fortuna ejus ſtatuitur aph. 27 ſect. 6, *qui ſuppurati aut hydropici uruntur aut ſecantur, ſi pus, aut aqua confertìm effluxerit, omninò intereunt.* Quod quidèm certiſſimum, quoniam impetus ille denotat quamdam aquarum diuturnarum putredinem flatulentam quæ ab acceſſu aëris magnoperè exaltatur & necroſim viſcerum infert. Neque in recenti hydrope operatio illa magìs utilis niſi quandò hydrops ortus fuit à laxitate; ſed nocet ſi magnus detur erethyſmus; aquæ enim exerunt vim demulcentem. Una igitur ſpes reperitur in ſublatione cauſæ.

Deniquè ſi aſcites fortè ſolutus videatur quâcumque de cauſâ, non gloriandum de curatione, niſi jam duo treſvè menſes elapſi fuerint poſt detumeſcentiam abdominis. Quandò autem illud de novo intumeſcit, brevì marceſcit æger & conſumptus

moritur. Pariter *aqua inter cutem quæ curationi ceſſit*, *ubi recurrit*, *ſpem tollit*, ex coacâ 460.

Hydrops hydatidicus nullam ferè prognoſim peculiarem admittit. Sæpiùs ille non agnoſcitur niſi poſt factam paracentheſim, ex eo nempè quòd abdomen nunc non detumeſcat. De cætero nihil niſi malum indè exſpectandum; quandoquidèm ſumma relaxatio & maceratio viſcerum quæ innoteſcunt ex hydatidibus illis, reddunt ſortem aſcitici longè pejorem.

Quoad hydropem flatulentum, ſi rarus hic affectus primarius ſit, cùm ferè non oriatur niſi apud homines melancholiâ confectos, ſanè periculoſiſſimus ratione cauſæ ſuæ inſuperabilis, & quidèm periculoſior quàm aſcites. Imò tympaniti aſcites opitularetur, ſecundùm obſervationem mox factam ergà aph. 5 ſect. 7.

Deniquè hydrops ſaccatus non æquè periculoſus ac aſcites nec unquàm adeò lethalis. Imò ſi mediocris fuerit nec inveteratus, aliquandò ſanatur apud juniores, mediante promptâ paracentheſi, congruâ deligatione abdominis & quibuſdam diſcutientibus tonicis; tuncque obſervatur minorem & minorem copiam ſeroſi laticis evacuari per paracentheſes ſucceſſivas. Verùm nuſquàm obtinetur optanda coarctatio & ferruminatio ſacci hydropem continentis, ſi maximus fuerit, irritis punctionibus cæteriſque remediis pro re natâ adhibitis. Docet obſervatio quòd vires ægrotantis exhauriantur per repetitas paracentheſes & quòd ſensìm accidat pauxilla ſuppuratio in cyſtide; adeò ut ultimis puncturis vacuetur latex ſubalbus, puriformis & valdè fetidus, loco laticis ſubfuſci. Undè non mirum ægrotantes tandèm laborare febre lentâ maraſmoïdeâ uſque ad mortem.

Ad me pervenit triſtis hiſtoria puellæ cujuſdam, in quâ,

poſt tertiam paracentheſim, tentatæ fuerunt inciſiones deindequè injectiones deterſivæ olìm propoſitæ apud Pariſios (vid. collect. Acad. part. franc. tom. 2. pag. 554). Sed funeſtiſſimus hujus praxis eventus ſatìs ſuperquè probavit nullam deberi fidem talibus tentaminibus. Brevì nata fuit inflammatio gangrænaque ſubcutanea, à quibus cita mors.

ARTICULUS OCTAVUS.

Sudor et perspiratio.

Quicumque phyſiologiam primoribus labris deguſtavit, facilè agnoſcet neceſſum eſſe ad ſanitatem viventis hominis ut egeſta ingeſtis reſpondeant, proindequè ſubeſſe læſionem quamdam quotieſcumquè egeſtiones nimiæ fiunt aut parciores.

Non ita planum apud omnes quantùm debeatur huic vel illi evacuationi, præſertimquè ignoratur quanta ſint reſpectiva emolumenta perſpirationis & ſudoris quoad ſanitatis conſervationem. Juvabit igitur quædam tradidiſſe vobis ſigna quorum ope dignoſcatis bonam aut pravam conditionem ſudoris & perſpirationis, incipiendo à perſpiratione.

Nomine perſpirationis nequaquàm intelligenda ſunt effluvia ſubtiliora, ſeu aquoſa, ſeu ſpirituoſa, ſeu forſan ætherea, tùm electrica & ignea quibus perpetuò tranſadigitur humanum corpus. Sub aſpectu perſpirationis illa duntaxat conſideranda venit peculiaris aura quæ exhalatur ex omni ſuperficie viarum reſpirationis ut & cutis externæ, quandò ultima ingeſtorum coctio abſoluta eſt & cujus verum eſt excrementum. Qui halitus reipsâ conſtituit evacuationem magìs neceſſariam inter omnes, eò quòd educat materiem excrementitiam acriorem omnium, prætereaquè copioſiorem quàm quæ aliâ quâcumque viâ expellatur.

Undè patet quantùm perſpiratio congrua utilis ſit ſanitati conſervandæ & quantùm nocere debeat perturbatio ejus vel leviſſima : proindequè quantùm interſit cognoſcere quandonàm illa evacuatio bellè procedat aut malè, tùm reſerare cauſas quibus ea foveatur aut perturbetur.

Perſpirationem debito modo fieri ſignificatur quotiès homo aliundè ſanus ſentit ſe leviorem & ſimul hilaris eſt peractâ alimentorum ſuorum omnimodâ coctione, qualis præſumi debet elapſis horis 12 poſt paſtum vel paulò ultrà ad ſummum ; ideoquè contrariâ ratione apparet eam evacuationem totiès deficere, quotiès homo ille contraria experitur. In primo caſu corpus ejus fit levius ad ſenſum ſimul & ad ſtateram : in altero gravius ad utrumque.

Conſequentèr qui voluerit habere juſtam rationem perſpirationis quotidianæ, eam quærat in ponderatione, præſertìm in eâ quæ fit ad ſenſum, quæ tutior eſt & omnibus datur.

Quæcumquè ponderatio conſulatur, ea præcipuè interroganda manè poſt ſomnum in ſanitate habitualem, inter priora diei exercitia, ſpatio unius horæ. Cùm copia ejus tùnc longè major, non ſolùm obtinebitur facilior æſtimatio ejus ; verùm etiam abhìnc patebit maxima potentia ſomni ad præparandam materiem perſpirabilem : vigiliæ verò activæ ad illam expellendam. Sed nè detur aliquis allucinationi locus, attendere oportet eam expulſionem diverſam eſſe tùm copiâ tùm formâ expulſi pro varietate ætatis & conſtitutionis individui, eamquè cæteris paribus copioſiorem ſub cœlo meridionali quàm ſub aquilonio : itemquè majorem in atmoſphærâ poſitivè electricâ & in ſiccâ, quàm in electricâ negativè aut humidâ.

Præter viciſſitudines prædictas, quibus quiſque noſtrûm reſiſtit pro robore ſuo & prout corpus induratum fuit adversùs illas, alia

alia quàm plurima valent minuere perſpirationem aut adaugere.

Nempè perſpirationem minuere valent 1°. cibi ſolito craſſiores, copioſiores, frequentiùs aſſumpti, tùm aſſociati potibus incongruis; 2°. plethora viribus gravis; 3°. accidentalis debilitatio per inædiam, diarrhæam, vomitum, urinas, ſudores, &c. 4°. ſomnus perturbatus, præſertìm ſuſceptus corpore malè cooperto extrà conſuetudinem; 5°. nimia quies aut exercitatio, capax perturbare coctionem aſſumptorum vel expulſionem excrementi concocti; 6°. conſtrictio perſpirantium vaſorum à ſpaſmo, qualis adeò frequens in hyſtericis; 7°. eorumdem pororum inviſcatio à rebus ſqualidis vel unguinoſis corpori applicitis; 8°. deniquè, ea quæ ſtuporem nervis inducunt retardantquè motus vitales, qualis eſt aër cœnoſus, tùm imprimìs timor, triſtitia, mœror.

Ad perſpirationem verò adaugendam, cæteris paribus, præſertìm efficacia & ſalubriora ſunt pathemata animi quæ gratè & cùm mutatione frequenti excitant mentem, nervos, motuſque vitales. Cùm hæc omnia Sanctorius de facto comprobaverit calculis ſuis, liceat hìc afferre aliquot ejus aphoriſmos in quibus habetur æſtimatio multa efficacitatis motuum animi. Ita nempè aph. 6, 23, 24, 35 & 47, ſect. 7.

» Nihil magìs reddit liberam perſpirationem, quàm animi
» conſolatio.

» Si quis ſine causâ ſentiat ſe hilarem, id à magis apertâ
» perſpiratione fit, & ejus corpus die ſequenti minoris pon-
» deris invenitur.

» Lætitia moderata, inſenſibilitèr evacuat ſolum ſuperfluum,
» immoderata ſuperfluum & utile.

» Corpus quieſcens magìs perſpirat & minoris ponderis fit,
» ſi animo vehementèr agitetur, quàm ſi celerrimè corpus mo-
» veatur, animo permanente otioſo.

» Nunc hilares, nunc mœſti, nunc iracundi, nunc timidi,
» perſpirationem magìs ſalubrem habent, quàm qui unico,
» licet bono, ſemper gaudent affectu.

His de perſpiratione dictis, nunc quædam verba etiam faciamus de ſudore propiè dicto, quem appellare definire eſt. Quod verò ſpectat emolumenta ejus, dicere fas eſt generatìm eam evacuationem ægrotantibus quidèm ſæpè utilem eſſe, ſed eam nullatenùs propriam hominibus ſanis.

Primò itaque certum habetur ſudorem non fieri niſi quandò impetus vitæ nimìs adauctus, vel organa nimìs laxa, vel & nimia plenitudo cruditaſve aut attenuatio ſudatæ materiei? Undè non mirum ſana corpora debilitari à ſudore. Quod nempè ita fit, ſicut facilè concipitur, propter nimiam evacuationem quam ſudor producit, tùm quia ille ſæpiùs crudus eſt & alibilibus ſuccis refertus.

Quemadmodùm igitur perſpiratio ſanis proficua, eo quòd eliminet ſubtiliora excrementa quotidianæ nutritionis: ita ſudor è contrà nocuus, tùm nimietate ſuâ quæ exhaurit, tùm quia ſæpiùs eliminat humores utiles.

In hoc tamen felicitèr mirabilis harmonia corporis humani quòd ſæpè ſudor, ut ut malus ſit, ſubminiſtret ſalutarem indicem morbi impendentis. *Sano ſudor copioſus immodicè contingens, morbum portendit, æſtate quidèm minorem, frigore verò majorem*, inquit Hippocrates lib. de judicationibus, ubi & plura egregia de ſudoribus morboſis. A ſudore etiam homo quandoquè monetur de nimiâ aſſumptorum copiâ aut de neceſſitate evacuationis; hoc ſic notatur aph. 41 ſect. 4, *ſudor copioſus per ſomnum citrà manifeſtam cauſam ſubortus, corpus copioſiore uti cibo ſignificat. Quòd ſi ægroto cibum non aſſumenti iſtud contingat, quòd evacuatione opus ſit indicat.* Proindè fatendum

eas ſudorum occaſiones non dari quìn aliquid in corpore perturbatum ſit, undè ſemper manet ſudores eſſe quidpiam violenti & mali in homine qui ſanus habetur.

Apud ægros è contrà ſudor ſæpiſſimè utilem ſeſe præbet, quatenùs ſignificat coctionem morbi, & in quantùm violentiâ & copiâ ſuâ materiem morboſam coctam ſæpè ſæpiùs expellere capax ſit, ſicquè majus malum fugare minori malo. Nihilominùs ſudor haud rarò nocet & malum ſignum eſt in morbis, nempè quandò non expellit niſi cruda, vel quandò copioſior eſt, aut procedit à debilitate ſummâ & lethali.

Quâpropter agnoſcenda eſt duplex ſpecies ſudoris in morbis; ſudor nempè ſymptomaticus, & ſudor criticus ſeu judicatorius. Symptomaticus ille qui accidit tempore cruditatis; indicat oppreſſionem naturæ, exhaurit, quò major eſt eò operoſior & nocentior; imò ex aph. 38 ſect. 4, *quâ parte corporis ſudor ineſt, ibi morbum eſſe ſignificatur.* Criticus verò ſudor qui ſupervenit poſt indicatum pepaſmum & criticis ſignis notatur. Ille prænuntiat morbi finem bonum aut malum, prout ſudor effectus eſt naturæ vincentis aut devictæ. Bonum inquam promittit eventum ſudor qui ex aph. 36 ſect. 4 incipit, & deindè abſolvit criſim die judicatorio, hùc uſquè pergentibus ſignis criticis, præſertìm in pulſu. Malum è contrà eventum ſæpè adducit, ſeu criſim malam, ille ſudor qui habet aliquam pravam qualitatem irritis quibuſdam ſignis criticis adjunctis; ex. gr. ſi fuerit frigidus, ſpiſſus, propulſus ex fronte guttarum aut ſcaturiginum inſtar, aliundequè ſtipatus ſignis debilitatis. Tales ſudores deſignantur aph. 4 ſect. 8 his verbis, *ſudores diebus judicatoriis vehementèr & ſpiſſi ſuborti, periculoſi, & qui ex fronte, guttarum & ſcaturiginum inſtar, propelluntur, quique valdè frigidi ſunt & copioſi. Ejuſmodi namquè ſudores cùm vi & ſummo dolore*

expreſſioneque prodire neceſſe eſt. Videantur ea quæ de his malis ſudoribus tùm de bonis dicta fuerunt ubi de ſignis obtinendis ex pulſu, pag. 259 & 260, faſcicul. 1.

Quicumque voluerit accuratiùs enucleare phœnomena ſudoris ac perſpirationis, perlegat Medicinam ſtaticam Sanctorii cùm notis amantiſſimi olìm ut & eruditiſſimi Lorry quem adhùc lugemus. Ibi reperietur doctrina uberrima & quidquid habetur in melioribus ſectatoribus Medici Patavini, qui primus ſcripſit ex profeſſo de perſpiratione & qui doctrinam ſuam longis obſervationibus confirmavit.

Nihilominùs certum eſt jam haberi optimam notitiam perſpirationis, eamquè non levem, ab ultimâ antiquitate Medicâ. Hippocrates aut ſaltem ſolers quidam obſervator ejuſdem circitèr ævi, cui fortè debetur liber de alimento, ſequentia protulit quæ leguntur ſect. 3. Foëſ. pag. 5. lin. 15 & ſeq.; *corporis raritas ad perſpirationem, quibus ampliùs aufertur, ſalubrior. Corporis denſitas ad perſpirationem, quibus minùs aufertur, inſalubrior. Quibus corpus probè perſpirat, ii imbecilliores & ſalubriores exiſtunt, prompteque reſtituuntur. Quibus malè perſpirat, ii priuſquàm ægrotent robuſtiores ſunt, cùm verò in morbum inciderunt, ægriùs reſtituuntur. Hæc autem & toti & parti attribuuntur.*

Primâ lectione videretur non valdè claram eſſe ſignificationem præcedentis textûs. Sed meditanti facilè apparebit ibi egregia referri obſervara practica quæ omninò conſentanea ſunt cùm experimentis Sanctorianis.

Nempè raritas corporis ſalubrior quàm ejus denſitas ad perſpirationem eorum individuorum quibus amplior eſt illa evacuatio, quales ſunt homines mediæ ætatis: itemquè denſitas corporis inſalubrior quàm ejus raritas ad perſpirationem eorum qui minùs copioſè perſpirant, quales ſunt infantes & ſenes ut

& juniores mulieres. Iſtæ enim non aliâ de causâ vix perſpirant, niſi quia iis carnes ſunt denſæ & pingues ſub densâ etiam cute, quantumvìs tenui & eburneâ. Perſpiratio apud eas ſuppletur ab urinis copioſis ut & menſtruâ evacuatione, ideoquè lintea earum vix inquinantur ſordibus ullis, præcipuè apud hyſtericas. Dantur ſolummodò aliquot viragines quæ emittunt effluvia cutanea copioſiora, utpotè quæ accedant ad virilem conſtitutionem, aliundequè parciores menſes experiantur. Quandò verò mulieres vel venuſtiores attigerunt ætatem effœtam, tunc perſpirant uberiùs, imò & fiunt plurimùm ſudabundæ; quòd ita fit quia cutis earum olìm nitida & curata, nunc aliquantiſpèr exſiccatur ideoquè jam rarior evadit, ſed heu! capax replicari in rugas. Hæc eſt enim conſtitutio mulierum ut acquirant majorem carnium raritatem quandò ipſis impendet neceſſitas magìs perſpirandi. Imò notatur non adeò vegetas degere illas quibus corpus tunc temporis ſervatur æque ſolidum & ſucci plenum: dùm optimè valent quæ tunc opportuniſſimè pauliſpèr marceſcunt.

Nôrunt itaque Medici eos viros, ut & mulieres effœtas meliùs valere quibus carnes raræ ſunt & modicâ duntaxat pinguedine refertæ; quia nempè ipſis fàs eſt perſpirare ſicut eorum ætati convenit: dùm è contrà minùs benè perſpirant ideoquè minùs benè valent, ſi donentur carnibus denſis & ſaginatis pinguedine permultâ.

Nôrunt paritèr quòd in infantibus & ſenibus, aliiſquè minùs perſpirantibus, raritas carnium magìs quàm denſitas utilis ſit ad bonam perſpirationem. Cùm in eis hæc neceſſaria evacuatio jam ſit naturalitèr parca, parcior adhùc ea fieret, & nimìs parca quidèm, ſi carnium denſitas ipſi officeret unà cùm copioſiori adipe.

Non magìs controvertitur eos vivere ſaluberrimos qui bellè perſpirant, quales ſunt homines mediæ ætatis ut & effœtæ mulieres nuſquàm obeſæ, eò nempè quòd optimè purgentur quotidiano excremento perſpirabili; ſed notatur ſimul perſpirationem in illis facillimè labefactari. Cùm itaque in his individuis perſpiratio acrior ſit ſimul & valdè copioſa, facilè afficiuntur à retentione vel minimâ humoris perſpirabilis: ideoquè faciliùs ægrotant & ſub hoc aſpectu imbecilliora exiſtunt quamvis ſalubriora. Sed promptiùs reſtituuntur à morbo, quia iis faciliores ac perfectiores fiunt criſes viâ ſudorum, deindequè promptior reſtitutio ſolitæ perſpirationis. Hoc videre datur in urbanis benè conſtitutis. Ut plurimùm rectè valent, ſed ægrotant levi de causâ, promptiſſimequè reſurgunt à morbis.

Alii è contrà difficiliùs læduntur quoad perſpirationem & in hoc robuſtiores ſunt; ii nempè qui naturâ ſuâ minùs perſpirant quales ſunt omnes ſenes, infantes & venuſtæ mulieres, tùm ii quorum indurata corpora fuerunt omnigeno impetu rerum externarum: mirum eſt quantum frigus aliquandò perferant abſque noxâ! Sed quandò illa individua tandem in morbum inciderunt, ſufficientem ob cauſam, obſervatur illa eadem ægriùs reſtitui. Ratio eſt quòd in eis non adeò faciles ac perfectæ criſes per viam cutis, neque etiam valdè facilis reſtitutio perſpirationis poſt fugatum morbum.

Quæ dicta ſunt de corpore toto, illa eadem attribuenda ſingulæ parti. Nonnè faciliùs laborant eæ corporis partes quæ rariores ſunt, continuò velatæ & quæ ideò bellè perſpirant? & vice versâ? Exemplo ſint catharri ut & rheumaticæ affectiones, quibus tàm facili occaſione corripiuntur ii qui veſtes conſuetas inconſideratiùs deponunt: dùm tenerrimæ mulieres impunè patiuntur acerrimum frigus ſuprà plurimas partes levitèr

admodùm obtectas, eo quòd iſtæ induratæ fuerint ab aliquâ velutì conſuetudine nuditatis.

Prædictis de perſpiratione & ſudore prælibatis, non abs re viſum eſt hìc brevem addere appendicem de quibuſdam affectibus cutaneis frequentioribus. Sed ſciant tyrones multò plura de illis ediſcenda ſupereſſe. Videatur tractatus de morbis cutaneis ANN. CAROL. LORRY, M. P.

APPENDIX

DE AFFECTIBUS QUIBUSDAM CUTANEIS.

MINIME ibi agemus de variis papullis & exanthematibus febrilibus. Ea congruentiùs indicata fuerunt cap. 18. art. 3. § 3, ubi de febribus eruptivis. Quædam duntaxat verba faciemus de Nævis, Ephelibus, Guttâ roſeâ, Scabie, Lychenibus, Herpetibus, utpotè quæ frequentiora ſint mala generis cutanei.

NÆVI.

NÆVI appellantur illæ cutis maculæ congenitæ & aliquandò prominentes aut è contrà depreſſæ quas vulgus hominum, æquè ficti quàm veri tenax, credit procedere ab imaginatione matris. Sed eas aliundè ortas eſſe jamdudùm uno ore clamaverunt Medici proceriores.

Nempè oriuntur nævi ab omnibus iis quæ ita valuerunt in fœtu alterare qualitates ſucci alibilis, tùm perturbare nutritionem evolutionemquè cutis vel aliquorum ejus artuum, ut non ſolùm forma & color earum partium mutata fuerint, ſed & ibidem productæ ſingulares aberrationes vaſorum, variæque excreſcentiæ omninò mirabiles.

Quid potentiùs itaque ad afficiendum fœtum tenellulum in

arvo materno degentem, quàm ipſæmet variæ affectiones phyſicæ quibus obnoxia eſt mulier quandiù fœtum utero gerit? Nonnè abhìnc commoveri ſic valet ſyſtema nervorum omnium ut uterus ideò corripiatur variis erethyſmis, ſpaſmis, ſtricturis aut è contrà laxitate ſeu atoniâ variarum ſui partium? Nonnè proindè his de cauſis diverſis contingere poteſt erronea elaboratio uterina ſuccorum fœtui tranſmittendorum? Tùm irregularis intuſſuſceptio eorumdem? Adeò ut quamvis ſolummodò penſitaretur efficacia caſuum aut ictuum vel & inconſideratæ compreſſionis ſuprà abdomen gravidarum mulierum, jam videretur mirabilius omnes propè homines perfectè formatos prodire ex utero matris, quàm aliquot duntaxat naſci pauliſpèr mutilatos aut maculatos.

Quorsùm igitur recurrere ad affectum imaginationis maternæ? cùm nulla detur connexio illius cùm embryone quæ capax ſit deformare hanc præcisè partem, de quâ mater cogitavit inter multifarias ærumnas geſtationis ſuæ. Si daretur talis potentia deſideriorum matris in partum ſuum, quî fieret ut ejus efficacitas nunquàm evolveretur niſi ad producenda monſtra? nullatenùs verò ad conciliandam corpori formoſitatem matribus haud deteſtatam, &c. &c.?

Gravida quidèm mulier confecta mœrore, tædio, zelotypiâ, hyſteride, variiſquè veſaniis, cujus proindè imaginatio conſtantiùs flagrat ardenti quodam deſiderio, valebit potiùs gignere maculatum fœtum quàm ſi fuiſſet hilaris, contenta & quieta: eſto. Sed ille effectus omninò indifferens eſt ad hanc vel illam fœtûs partem deturpandam, prorſuſquè ſunt accidentalia quæ illis contingunt. Undè pro certo habendum ea phœnomena ſuboriri à variis circumſtantiis phyſicis comitantibus conceptionem & nutritionem, perindè ac variæ radicum buxearum formæ & diverſi

diverſi colores pendent ab obicibus aut facilitatibus oblatis earum germinationi & incremento. Quinimò fatendum eſt, ſummo providentiæ dono latere in naturâ vivente harmoniam conſervatricem quæ facit ut inter numeroſiſſimas calamitates humanas, ea fermè rarior quæ in nævis conſiſtit.

Quod nunc ſpectat ad prognoſim inſtituendam occaſione nævorum, dicimus ſimiles maculas aut formarum mutationes tantummodò eſſe injucundas, niſi fortè detur monſtroſa admodùm evolutio, vel truncatio alicujus partis eſſentialis, vel notabilior vaſorum majuſculorum aberratio. Quantùm verò parvi momenti fuerint eæ deformitates, penitùs indelebiles habeantur, niſi præ minori extenſione & prominentiâ, ſimul & ignobilibus earum connexionibus, liceat illas abſcindere in recèns natis.

Epheles.

Epheles, gallicè *taches de roux*, *rouſſeurs*, ſunt quædam maculæ umbrinæ, glabræ, lenticulares, variè diſſeminatæ ſuprà cutem partium plerumquè nudarum, quales ſæpè videre eſt præſertìm ſuprà vultum & manus in utroque ſexu.

Eæ maculæ producuntur à ſingulari materie atro-fuſcâ quæ deponitur in reticulo cutaneo ſub epidermide & ibi adhæret fermè indelebilis.

Aliæ quaſì naturales pendent à congenitâ conſtitutione organicâ, ſicut rufis hominibus præprimìs familiare eſt; aliæ acquiſitæ per inſolationem aut quemdam morbum toleratum; aliæ tranſitoriæ eæquè ſæpiùs latiores & circà frontem præcipuè efflorescentes, ſicut non rarò accidit mulieribus gravidis aut patientibus menſium ſuppreſſionem; aliæ demùm ſcorbuticæ, mox lenticulares mox miliares, mox etiam latitudine ſuâ palmam

æquantes, quibus variegantur ſcorbuticorum lumbi, tibiæ, crura, aliæquè partes.

Eæ omnes maculæ nocent duntaxat venuſtati, exceptis ſcorbuticis, de quibus ubi de ſcorbuto.

Gutta rosea.

Gutta rosea, gallicè *couperoſe*, *rougeurs*, conſtituitur maculis rubris, indolentibus, guttatis, partìm prominentibus aut aſperis iiſquè admodùm tenacibus, quæ ſæpiùs aggrediuntur faciem, quandoquè & collum, pectus, brachia.

Plerumquè generantur in individuis donatis ſanguine acri aut nimiùm effervefcente, ſæpè naſum deturpant variis tuberculis, eæquè exiſtunt ſine pruritu notabili & abeunt abſquè deſquammatione. Aliquandò etiam tales maculæ naſcuntur à ſyphillide, tuncquè præſertìm efflorefcunt ſuprà frontem.

Hic affectus, ut præcedens, venuſtati cutis duntaxat nocuus, niſi venereus fuerit. Non raró curatur per medicamenta demulcentia & compeſcentia ſanguinis acrimoniam ac fervorem; minimè verò ſi inveteratus.

Scabies.

Scabies, græcis *pſora*, gallicè *galle*, apud celſum qui primus illam diſtinxit ab aliis morbis cutaneis vocatur durities cutis rubicundior ex quâ puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores.

Itaque ſcabies cognoſcitur puſtulis exiguis, miliaribus vel lenticularibus, calidis, rubellis, dolentibus, valdè prurientibus, contagioſis, quæ præſertìm occupant manum averſam, radices digitorum, poplites: nunquàm vultum. Quibus puſtulis per ſcalpturam ruptis funditur ſerum acre, non raró puriforme,

ex quo deſiccato exſurgunt cruſtæ ſiccæ, magìs vel minùs prurientes & abeuntes per deſquammationem; ibi relictâ cute rubellâ & ſplendenti, in quâ ſimiles aliæ puſtulæ paulò poſt pullulaſcunt.

Duplex ſcabiei ſpecies. Alia humida dicta gallicè *groſſe gale*, quæ obſita eſt puſtulis humidis unam aut alteram lineam craſſis, humore ſcilicèt purulento repletis & pruriginoſis. Alia, quæ latinis audit ſcabies ſicca vel ferina vel herpetica, gallicè *gale ſéche*, *gale de chien*, producit puſtulas tantummodò miliares, confluentes, eaſquè magìs dolentes & pruriginoſas.

Scabies tàm humida quàm ſicca duplex etiam diſtinguitur, acquiſita nempè, & critica. Acquiſita nimirùm quæ de facto gignitur per contagionem aut ſpontaneam humorum acrimoniam, tùm per fœditatem veſtium aut pædorem cutis occludentem ora vaſorum exhalantium: quæ & aliquandò fovetur à degeneratâ labe intereâ aut ſcorbuticâ; alia critica, in quam nempè videntur aliquandò abire quidam morbi acuti aut chronici, tùm vulgares, tùm oriundi à ſcabie repercuſsâ.

Spontanea ſcabies efflorefcit potiſſimùm tempore verno, tuncquè illam aliquandò eſſe epidemicam notari videtur aph. 20 ſect. 3; ſed fit omni tempore per contagionem, ſcorbutum, ſyphillidem aut criſim. Cauſa ejus eſt materies perſpirabilis gaudens ſpecificâ acredine quæ hæreſcit finibus vaſorum exhalantium cutis, ibiquè parvulos facit decubitus naturæ plus minuſvè calidæ: ſive hæc materies hùc appellat quodam motu critico vel duntaxat ſymptomatico, ſive ibi creetur à perſpirabili excremento ibi retento ob ſqualorem cutis, ſive demùm aliquod ſeminium pſoricum cuti inſeratur. Sed notandum eſt talem acrimoniam præcipuè generari apud populos utentes ſale marino fontano, caſeis acribus, piſcibus ſalitis, tùm carnibus ſale & fumo induratis præſertimquè ſuillis.

Scabies ſpontanea, ut & quæ contagio acquiſita fuit, per ſe nunquàm funeſta eſt, exceptâ ſcabie venereâ; ſed minimè negligenda ob metum maximæ ſanguinis infectionis à reſorpto ichore ſabioſo, præcipuequè ob difficultatem perſpirationis trans autem ſcabie induratam; prætereaquè valdè cavendum à repercuſſione ſcabiei cujuſvis; obſervatio enim docet quòd indè naſcatur acrimonia plurimos morbos gignere capax. Nempè ſi repercuſſa ſcabies feratur ſuprà pulmones, quos præprimìs valet irritare, hìnc fiunt tuſſes admodùm chronicæ quibus ſæpè fovetur vomica vel & ulceroſa phryſis; ſi viſceribus nutritionis ſeſe præbuerit infenſam, producit obſtructiones, ex quibus cachexia varia ſoboleſcit; ſi demùm ferierit lymphaticas glandulas infantum, verendæ ſunt ſcrophulæ.

Notum habetur in praxi morbos oriundos à ſcabie repercuſsâ præſertìm curari mediante ſcabie de novo communicatâ per fomitem; nùm verò inoculatio ſcabiei foret capax præſervare à ſcabie contagiosâ, dubium eſt? Mirum tamen ſcabiem aliquandò non poſſe iterùm communicari ægrotantibus poſt ſcabiem repercuſſam, ſive ſcabioſorum contactu, ſive uſu veſtimentorum eâ labe inquinatorum. Forſan mediante altiori inſertione per cutis vulnuſcula, certior daretur his in caſibus occaſio ſcabiei de novo contrahendæ.

Apud Indos ſcabioſi manent immunes à morbis plurimis. Imò in noſtrâ regione notatur infantes levi ſcabie ſemel affectos deindè ſaniores vivere & adoleſcere robuſtiores. Mihi autem apparuit in praxi ſcabiem admodùm infenſam eſſe varioloſis.

L Y C H E N E S.

Lychenes, gallicè *dartres farineuſes*, Hippocrati jàm cognitæ fuerunt, ut patet ex aph. 20 ſect. 3. Nihil ſunt præter

levem aſperitatem ſummæ cutis, diſſilientis in lemas tenues ad inſtar ſubcandidorum foliolorum.

Nunc lychenes occupant illam partem corporis, nunc alteram, raroquè univerſam, ſed ſæpiùs manus & vultum. Eæ deprehenduntur omninò ſiccæ, candidæ, vixquè pruriginoſæ.

Triplex datur ſpecies. 1°. Nempè aliæ ſunt lychenes ſimplices & omninò albæ, quales ſuprà deſcriptæ ſunt; 2°. aliæ limbo rubello circumvallatæ quæ exhibent plagas majores minoreſvè; 3°. aliæ demùm quæ non ſolum in limbis ſed & in toto rubeſcunt, & quæ ideò eryſipelatoſæ poſſent appellari.

Quoad cauſas & prognoſim dicimus 1°. lychenes prioris ſpeciei, ſeu ſimplices, plerumquè generari ab aliquâ tantùm ſpurcitie aut quodam rancido coſmetico; illas forſan exteriori duntaxat faciei epidermidis hærere vel illis ad ſummum vaſculis in eâ membranâ detectis à Perito D. Deſcemet, D. M. P. de quibus Lorry, pag. 4. lib. de morb. cutaneis; de cæterò illas nullius eſſe momenti, facillimequè ſanabiles. 2°. Lychenes limbo rubello circumvallatas procedere ab acredine quâdam humoribus perſpirabilibus incoctâ, quæ primò inquinat perſpirationem cutaneam & quæ deindè rodit epidermidem nec non cutem ipſam; ab illis infeſtari varias corporis partes, imò & eas in toto fermè corpore aliquotiès altiſſimè radicari, non ſine periculo ſi negligantur. 3°. Deniquè lychenes tertiæ ſpeciei ſeu eryſipelatoſas ſoboleſcere ab acrimoniâ humorum majori ſimul & graviori labe humoris perſpirabilis; illas aliquandò fuiſſe communicatas non ſolùm internæ ſuperficiei narium, ſed & ipſorum inteſtinorum nec non alibi: indequè non rarò ſuborta fuiſſe ſymptomata varia pro varietate loci occupati, eaquè valdè tenacia. Notatur demùm illas aliquandò effloreſcere quotannis per hyemem & ſpontè ſanari adventante æſtate.

Herpetes.

Herpetes ſeu impetigines, gallicè *dartres vives*, ſunt maculæ fuſcæ, nigræ aut atro-rubræ quæ occupant ſummam cutem in variis corporis partibus, ſed præſertìm in locis dicatis craſſiori perſpirationi, qualia ſunt axillæ, inguina, tùm ani vicinitas. Quæ maculæ degenerant aliquandò in ulcerationes ſurfuraceas, magìs vel minùs aſperas, pruriginoſas, rodenteſque & diſperſas.

Quoniam herpetes tantam habent affinitatem cùm lychenibus ut videantur eſſe duntaxat gravius malum generis ejuſdem, facilè concipitur eorum cauſas differre tantùm majori ſuâ intenſitate & profunditate à cauſis lychenum.

Herpetes itaquè pendent à materie craſſâ & valdè acri quæ adhæret ſuperficiei cutis ac præſertìm reticulo cutaneo, & quæ producitur à perſpirabili humore retento, vel à miaſmatibus ſyphilliticis, aliiſvè retentis ut & contagione acceptis, & imprimìs quidèm apud adultos, præcipueque viros & ſenes.

Cauſæ remotæ ſunt cibi illi quibus excrementum perſpirabile redditur magìs acre & craſſum, ut & ea quorum ope illud in prædictis partibus figitur. Talia ſunt 1°. alimenta craſſa, pinguedinoſa, rancida, poſt cocturam diù ſervata, caſeoſa, multò ſale condita aut aromate; 2°. habitationes in aëre cœnoſo, partìm abſconditæ in terrâ, tùm labores ſqualorem corporis inducentes aut vitam nimìs ſedentariam. His addantur ſcorbutus & ſyphillis.

Ad herpetum genus pertinuit lepra Græcorum de quâ Hippocrates aph. 20 ſect. 3, tùm leprâ Hebræorum quam Carolus Piſo frequentem adhùc vidit apud Ægyptienſes, quæ & nunc in Americâ cognoſcitur ſub ipſo nomine impetiginis.

Herpetes Europæorum minimè conſtituunt morbum febrilem, nec periculoſum per ſe, ſed ſemper diuturnum. Per accidens verò ſæpè evadunt periculoſi, nempè quandò fit eorum repercuſſio, nec non ubi humores omnes de hâc labe non nihil participant ſive per vim conſtitutionis hæreditariæ, ſive propter diutiſſimam cauſarum actionem. In primo caſu fiunt morbi metaſtatici periculoſiſſimi, & eo quidèm periculoſiores, quò magìs nobilis pars quæ tentatur, aut fortiùs impregnata humore herpetico. In altero notatur maximam labem herpeticam humorum facere ut morbi incidentes cùm illâ ſint plerumquè aſperiores; quatenùs nimirùm talis acrimonia non ſolùm potis ſit inducere ſingulares degenerationes humorum coquendorum, ſed & quia difficiliores ſunt criticæ exhalationes trans cutem quæ aridis herpetum ſquammis fermè ubiquè addenſata eſt.

ARTICULUS NONUS.

Urina.

Quoties urina gaudet qualitatibus ſuis nec turbatur excretio ejus, totiès deſignatur congrua hujus excrementi conditio ſimul & congruus ſtatus organorum famulantium ſecretioni & excretioni illius, prætereaquè patet animaliſationem perfectam abſolvi. *Scire licet*, inquit celſus, lib. 1. cap. 2, *integrum corpus eſſe, cùm quotidiè manè urina alba, deìn ruſſa eſt: illud concoquere, hoc concoxiſſe ſignificat.*

At non raró læditur ſecretio urinæ, tùm ejus excretio, variæquè illius laticis qualitates, idquè mali accidit multis de cauſis, quas lubet revocare ad duos ordines. Primus ordo ſpectat varias affectiones organorum urinariorum, de quibus mox in articulo particulari: ſecundus comprehendit phœno-

mena quæ pendent ab ipsâmet ſanguificatione, nec non à diverſis morbis generalibus aut particularibus, quatenùs varia urinæ materiamenta indè valent mutari, conjungi aut ſeparari.

Hìnc ſtatìm incautis apparet plurima ſigna egregia ex urinis deſumi poſſe variis in morbis. Sed ſapientes lubentèr agnoſcunt contrarium & fatentur immenſam ibi reſidere dubitationem & obſcuritatem propter infinitas complicationes caſuum maximè variabilium & abditorum, tùm propter difficultatem talia obſervandi. Undè reſolvitur quàm deridenda ſit doctrina uroſcoporum, & quantùm lugenda decepti vulgi cæcitas fermè inſuperabilis.

Exceptis itaquè non nullis ſignis ex urinæ ſtatu deſumendis erga morbos renum, veſicæ & hepatis, pleraquè alia non merentur fidem valdè ſolidam. Regeret forſan quis urinas tamen non parùm conſideratas fuiſſe ab Hippocrate. Sed ad hoc ut agnoſcatur quantâ cùm cautione ſeſe geſſerit excellens ille vir & quantùm receſſerit ab auguriis ſingularibus fallacis uromantiæ, liceat hìc retuliſſe quæ ſcripſit lib. 2 prænot. à n°. 24 ad 35 incluſivè.

» Urina.... optima eſt, cujus ſedimentum fuerit album, læve » & æquale, per omne tempus, quoad morbus judicatus » fuerit: ſecuritatem enim, brevioremquè morbum fore ſigni» ficat. Quòd ſi intermiſerit, & interdùm quidèm pura meïatur, » interdùm etiam ſubſideat album & læve, diuturnior & minùs » ſecurus morbus evadit.

» Si verò fuerit urina ſubrubra, & ſedimentum ſubrubrum » & læve, hæc longè quidèm diuturniorem quàm prima morbum » indicat, valdè tamen ſalutarem.

» Sedimenta autem in urinis craſſiores hordei toſti non exactè » moliti partes referentia, prava ſunt; hìs verò pejora laminis

» ſimilia ;

» ſimilia ; tenuia & alba valdè prava ; atquè his etiam deteriora » furfuracea.

» Nubeculæ per urinas ſuſpenſæ, albæ quidèm, bonæ ; nigræ » verò, malæ ſunt.

» Quoad autem urina fulva fuerit & tenuis, crudum eſſe » morbum indicat.

» Quòd ſi diuturnus morbus ſit, & talis urina perſeveret, » periculum eſt nè non poſſit æger ſufficere, quoad urina con» coquatur.

» Exitioſiores verò ſunt urinæ fetidæ & aquoſæ, nigræ & » craſſæ.

» At in viris quidèm & mulieribus urinæ nigræ, in pueris » autem aquoſæ, deterrimæ ſunt.

» Iis verò qui urinas tenues & crudas multo tempore meïunt, » ſi reliqua ſigna ſalutaria ſint, abſceſſus ad loca infrà ſeptum » tranſverſum exſpectari debet.

» Quìn etiàm pinguedines ſuprà innatantes araneorum telas » referentes, damnare oportet, colliquationis enim ſigna » ſunt.

» Conſiderare autem convenit, in urinis quæ nubeculas » habent, an ſupernè, an infernè ferantur, & quoſdam ha» beant colores. Et quæ quidèm deorsùm feruntur cùm dictis » coloribus, bonæ cenſendæ, & commendandæ, at quæ ſursùm » feruntur malæ, & vituperandæ.

» Nequè verò tibi imponat, ſi ipſa veſica morbo affecta » hujuſmodi urinas aliquas reddiderit : non enim totius cor» poris, ſed ipſius per ſe indicium eſt. Ita Hippocrates, loco citato.

Quis porrò non viderit prædictas obſervationes ab Hippocrate tantùm celebrari tanquàm generalia quædam ſigna coc-

tionis quæ digna eſt tantæ conſiderationis reſpectu morborum curandorum? hancquè genuinam eſſe baſim eorum quæ ſparsìm leguntur in coacis, nec aliundè deſumptos fuiſſe aphoriſmos in quibus agitur de urinis? Qui pertinent ad prognoſim febrium & quos hìc indicaviſſe ſufficiat, ſunt 69. 70. 71. 72. 73 & 74. ſect. 4, tùm 30. 31. 32. 33. 34. 35 & 68. ſect. 7. Qui verò reſpiciunt varios affectus organorum urinariorum citabuntur articulo proximè ſequenti, particulatìm ibi agendo de illis affectibus.

ARTICULUS DECIMUS.

Affectus organorum urinariorum.

Alii affectus organorum urinariorum reſpiciunt renes, alii veſicam; renes inquam quatenùs ii ſunt lotii colatoria: veſicam verò in eo quòd illa ſit receptaculum lotii ſecreti quouſquè expellatur per urethram.

Ii ſunt affectio renum ſpaſmodica, nephritis, abſceſſus & ulcus renum, calculus eorumdem; calculus veſicæ, mictus cruentus, abſceſſus & ulcus veſicæ, dyſuria & ſtranguria, iſchuria, urinæ incontinentia, & deniquè diabetes. De illis ſingulis nunc ſeparatìm agendum.

§ Ius.

Affectio renum spasmodica.

Judicatur renes ſpaſmo affici, proindequè urinaria cola mox erethyſmo tentari mox laxitate, quotiès extrà febrim ullam ullumvè dolorem in renibus, urinæ mox nullæ meïuntur, mox copioſiſſimæ ſimul & pellucidæ admodùm: mox verò parciſſimæ eæque magìs tinctæ aut cœnoſæ.

Apud mulieres prædicta ſymptomata denunciant ſæpiùs affectionem hyſtericam eſſentialem, productam ſcilicèt ab irritationibus ſpecificis uteri propter retenta menſtrua aliavè uteri purgamenta; ſed & non rarò naſcitur idem incommodum propter nimiam mobilitatem ſyſtematis nervei, quæ ſæpè quidèm oritur à nimiâ debilitate & teneritudine fibrarum motûs & ſensûs capacium, ſed quæ pluriès etiam fit habitualis ob fatalem conſüetudinem diligentiùs exprimendi fictitiam quamdam ſenſibilitatem omninò mimicam, quæ nunc paſsìm tanto in honore eſt apud elegantes quoſdam modernarum gratiarum æſtimatores.

In melancholicis verò idem ſpaſmus declarat copiam, acrimoniam aut ariditatem atrabiliaris materiei, quæ irritando ſyſtema hypocondriorum deindè renes ſympathicè afficit, vel quæ diſſeminata eſt & generalem excitat nervorum perturbationem, de quâ renes præprimìs participant propter peculiarem debilitatem ſuam.

Hic affectus facilè cognoſcitur per ſigna mox relata in ejus deſcriptione. Quiſnam verò caſus adſit? eruitur ex ſignis hyſteridis & morborum hypocondriacorum; ideoquè alterutra prognoſis pendet ex naturâ & gravitate cauſarum à quibus fluxit hyſteris aut hypocondriaſis.

Hùc naturalitèr revocanda foret iſchuria ſpuria, ſeu retentio urinarum in ſanguine ob denegatam earum ſecretionem in renibus. Sed vitandarum repetitionum gratiâ, mox agemus de hoc affectu ubi de iſchuriâ verâ cui aliquatenùs cohæret.

§. II.

Nephritis.

Nephritis dicitur dolor ingens & atrociſſimus lumborum, ſedens à dextris vel ſiniſtris in ipsâmet ſubſtantiâ renis alterutrius; qui dolor ſtipatur nauſeis aut vomitu, urinis quandoquè nullis, quandoquè admodùm parcis & limpidis aut è contrà valdè rubris, febre majore vel minori, aut nullâ ſaltem ſub initiis: ſæpè etiam ſtupore cruris unà cùm retractione teſticuli apud mares, inguinis verò apud femellas: tùm aliquotiès adſtrictione alvi, nec non dolore uretheris.

Diſtinguitur duplex nephritidis ſpecies. Alia nempè inflammatoria, alia quæ fit ab irritationibus localibus renum & uretherum.

Prior conſiſtit in inflammatione ipſorummet renum & uretherum, quam fortè induxit plethora aut maxima incandeſcentia ſanguinis, vel ictus caſuſvè aut vulnus, vel deniquè lotium refertum miaſmatibus ſpecificè inimicis, qualia habentur v. g. in cantharidibus. Poſterior verò conſiſtit in earumdem partium diſtenſione, ſpaſmo, roſione vel punctione, quia inibì datur peculiaris infarctus vel obturatio occaſione quorumdam corporum peregrinorum; qualia ſunt materies viſcoſæ, grumi ſanguinei, arenulæ, pus topicum vel aliundè promanans; quandoquè etiam vermes ibidem gigniti, ſicut ſcriptorum obſervationibus conſtat.

Conſequenter cauſæ prædiſponentes ergà nephritidem inflammatoriam ea ſunt omnia quæ valent adducere diſpoſitionem inflammatoriam ſanguinis & quæ inſuper apta ſunt ad determinandum infarctum inflammatorium ſuprà organa nephritica;

qualia ſunt ætas media, victus lautus , plurimùm conditus & vinoſus; exercitia validiora in equo, rhedâ vel navi; immodica venus , ictus , caſus , vulnus , abuſus diureticorum : aliaquè omnia quæ valent inducere rarefactionem ſanguinis ſimul & renes debilitare.

Cauſæ prædiſponentes ad nephritidem oriundam ab irritationibus localibus habentur in rebus idoneis ad creandas concretiones renum arenoſas, tùm ad inducendos grumos ſanguineos vel & ulcerationes earum partium. Talia ſunt nephritici morbi prægreſſi quilibet, aliaquè omnia quibus renes poſſunt debilitari, vulnerari aut ulcerari; quibus addantur cibi viſcoſi, oleoſi, vel & ſcatentes multo principio cryſtalliſabili in ergaſtulis renum, vita nimìs deſes, prætereaquè ſenilis ætas, antiqua labes arthritica, tùm hæreditaria quædam diſpoſitio.

Notatur ſæpiùs affici renem ſiniſtrum quàm dextrum, cæteris paribus. Ratio eſt quòd vena emulgens ſiniſtra longior ſit quàm dextra, & quòd prætereà recipiat venam ſpermaticam ſui lateris, dùm emulgens dextra nullum vas peregrinum admittit. Cùm ideò vena emulgens ſiniſtra non ſolùm revehat ſanguinem renis ſui, ſed & ſanguinem redeuntem à teſticulo vel ovario ſiniſtro, neceſsè fit illam venam magìs fatigari ab adauctâ mole ſanguinis revehendi; facillimè abhìnc affici, infarciri & debilitari renem hujus lateris: eumquè proindè ſæpiùs tentari quàm dextrum. His adde quòd vena emulgens ſiniſtra tranſcendat eprpendicularitèr ſuprà truncum aortæ, eundo ad venam cavam, quâ de causâ ſanguis ejus experiatur adhùc quoddam remoramentum, perquàm adverſum reni ſiniſtro.

Conceptâ cauſatologiâ nephritidis utriuſquè facilè intelligitur ratio cur inflammatoria nephritis præcipuè accidat viris & juvenibus ſanguinolentis ac intemperantioribus, quorum præ-

tereà renes aliundè labefactantur; dùm illa minimè aggreditur infantes antè pubertatem, ex coacâ 512, ſicut nec ſenes: niſi occaſione casûs, ictûs aut vulneris, vel inconſiderati usûs pharmacorum renibus irritandis idoneorum.

Exindè quoque apparet quarè nephritis pendens ab irritationibus localibus rerum peregrinarum debeat eſſe magìs familiaris ſenibus, ſicut notatur aph. 31 ſect. 3. Naturalitèr enim humores ſenum donantur ſpiſſitudine admodùm viſcosâ; præthereà lotium eorum ſcatet uberiori parte aëreo-tartareâ & cryſtalliſabili, eo quòd in illis perſpiratio cutanea valdè parca ſit ſimul & tenuiſſima, ſorteque duntaxat aquea & orba principio terreo; quibus etiam de cauſis præſertìm nephritide arenosâ tentantur arthritici veterani. Sed notàndum eſt ſenes ab anno ætatis ſexageſimo-tertio nuſquàm corripi renum morbis niſi ex aliâ ætate ſequantur, teſte Hippocrate, coacâ 512 mox citatâ. Neque etiam tentantur infantes antè pubertatem, quamvis tamen lotium apud eos ſit quoque valdè tartareum propter ſubtilem ac modicam eorum perſpirationem; hoc ita fit quia naturalis flexilitas & agilitas renum juvenilium faciunt ut cryſtalliſationes tartareæ ibi forſan concretæ expellantur citiſſimè, ideoquè non ipſis liceat magnam moram trahere in renibus, nec acquirere molem capacem nephritidis producendæ. Nihilominùs infantes ſunt obnoxii calculis veſicæ, ſicut optimè notatur aph. 26 ſect. 3; quia ſcilicèt tartareæ cryſtalliſationes quæ ex eorum renibus impunè decidunt, ſæpiùs retinentur in eorum veſicâ urinariâ, eo nempè quòd ii ſæpiùs mingant dùm ſedent aut decumbunt, aliundequè plures eorum donentur urethrâ arctiſſimâ.

Symptomata nephritidis talia ſunt qualia referuntur in definitione morbi eaque haud difficultèr explicantur. Aſt illa hic

idſtinguenda ſunt prout conveniunt nephritidi inflammatoriæ aut illi quæ fit ab irritationibus localibus ; exindequè ſufficiens obtinebitur diagnoſis morbi utriuſque, nec non ratio eum diſtinguendi ab aliis morbis quorum ſymptomata quadantenùs ſimilia videntur.

Nempè ſi nephritis inflammatoria ſit, adeſt ab initio febris cùm pulſu parum duro, dùm febris tantùm ſupervenit alteri ſpeciei nephritidis quandò diuturnior & validior ; 2°. in priori nephritide percipitur dolor renis gravativus, diſtendens, pungitivus : dùm in poſteriore acerbiſſimus eſt, ſæpè extenſus juxtà uretheres, præſertimquè ſtipatus ſtupore cruris, tùm retractione teſticuli in maribus, inguinis verò apud femellas ; 3°. ſi detur inflammatoria nephritis, urina flammea eſt, mictio frequens ſub initiis, quandoquè ſuppreſſa in vigore morbi : dùm in alterâ ſpecie minguntur urinæ plerumquè limpidæ & parciſſimæ, vel ſaltem multùm variantes ; aliquandò ſanguinolentæ ; eæquè ſæpiùs turbidæ in receſſu, ubi ſcilicèt morbus fatiſcit ; 4°. nephritis inflammatoria ſequitur ætatem juvenilem præſertimquè virilem : dùm anenoſa excruciat arthriticos, eoſquè alios ſenes qui hoc renum vitio tentantur propter diſpoſitionem relictam ab aliis morbis. De cætero nauſeæ & vomitus velut urinoſi perindè locum habent in unâ nephritide ac in alterâ, iique copioſiores ſolent eſſe quò parcior urina mingitur.

Diſtinguitur utraque nephritis ab inflammatione inteſtinorum, hepatiſvè aut ſplenis, in eo quòd dolor in iſtis feratur versùs anteriores partes abdominis, dùm in nephritide tenet regionem renum & adjuncta habet propria ſymptomata nephritidis, qualia ſunt nauſeæ, vomitus, ſtupor cruris, &c.

A lumbagine verò differt, eo quòd in nephritide adſint nauſeæ vel vomitus aut quædam urinarum difficultas, & quòd

dolores ſæpè prorogentur juxtà uretheres uſquè ad inguina : dùm lumbago non admittit prædicta ſymptomata , nec alibì ſævit quàm in lumbis. Prætereà erectio trunci corporis non fit in lumbagine niſi cùm dolore magno, dùm in nephritide contrarium obſervatur.

Non magnum foret periculum confundere quamcumque nephritidem cùm dolore colico inteſtinorum, quoniam curatio eorum morborum valdè analoga eſt. Galenus narrat ſe in ſeipſo ita fuiſſe deceptum & quòd errorem ſuum non agnoverit niſi accidente copioſâ rejectione fecum alvinarum. Sed facile eſt agnoſcere dolorem colicum ; iſte ſiquidèm dolor locum ſuum ſæpè mutat & inæqualitèr divagatur, dùm nephritici dolores ſtabiles ſunt in regione renis & uretheris affecti, prætereaquè ſtipantur variis urinarum phœnomenis, nec non nauſeis vel vomitu.

Quoad prognoſim, nephritis eſt per ſe morbus gravis & periculoſus, quoniam ſupponit vitia quæ locum dant abſceſſui aut ulceri renum nec non calculo eorum & veſicæ, aliiſquè malis hìnc pendentibus. Sed rei accuratio jubet indicari prognoſim propriam nephritidi inflammatoriæ, ut & illi quæ producitur ab irritationibus.

Primò dicimus prognoſim nephritidis inflammatoriæ quoad plura ſimilem eſſe prognoſi generali inflammationis. Non curatur enim niſi mediante reſolutione veriſſimâ ; alioquì abit in gangrænam , aut in abſceſſum qui fit in ambitu renis vel in meditullio ejus , prout inflammatio præſertìm ſeſſit in hoc vel illo loco. Si abſceſſus fuerit internus, eo rupto fit mictio purulenta & ſuperſtes manet ulcus in renibus , cui deindè febris lenta ſuccedit niſi curetur. Si verò fuerit abſceſſus exterior , abhìnc naſcitur febris lenta quæ abitura erit in phtyſim, niſi fortè hìc abſceſſus poſſit aperiri & optimè detergeri focus illius.

Apparet

Apparet hos renum morbos inflammatorios frequentiores fuiſſe ſub ævo Hippocratis quàm ſub noſtro. Homines lacertoſi & verè athletici eorum temporum, qui gymnicis ludis continuò exercitabantur, debebant eſſe magìs proni in hunc affectum propter enormes conatus lumborum quibus adeò frequentèr exponebantur.

Quidquid verò ſit, ſaltèm illa prognoſis quam tradidit hic obſervator, aph. 35 ſect. 7, de abſceſſu renum interno vel externo, non potuit inſtitui niſi mediante numeroſiſſimâ eorum caſuum conſideratione. *Quibus verò renum vitio affectis*, inquit, *prædicta ſigna contingunt* (nempè bullæ in urinis & craſſum ſedimentum earum de quibus, aph. 33 & 34 proximè præcedentibus), *doloreſquè acuti circà ſpinæ muſculos fiunt, abſceſſum extrà fore exſpecta. Quòd ſi dolores ad loca interna magis vergant, abſceſſum quoque internum potiùs futurum exſpecta.*

Quod deniquè pertinet ad prognoſim nephritidis oriundæ ab irritationibus, dicendum 1°. periculum eſſe nè ipſi ſuperaccidat renum inflammatio cùm periculis ſuis, ſi dolores illi nephritici acerbiores fuerint & pertinaciſſimi; 2°. iſtam nephritidem recidivæ frequenti obnoxiam eſſe, quatenùs pendeat à cauſis non facilè delendis, quales ſunt arenoſæ concretiones, qualitas humorum valdè viſcoſa, tùm magna renum debilitas; 3°. ab illâ dari ſecundam occaſionem calculi aut ulceris renum; 4°. deniquè dicendum iſtam eamdem nephritidem periculoſiorem ſenibus quàm junioribus viris, eo quòd priorum humores admodùm viſcoſi & lotium refertum majori copiâ materiei aëreo-tartareæ, ob defectum exitûs earum materierum per poros cutis exhalantes qui de die in diem ſtringuntur à ſenili fibrarum rigiditate. *Renum & quæcumquè veſicæ vitia, in ſenibus ægrè curantur*, inquit Medicorum Princeps, aph. 6 ſect. 6,

imò & aſſerit lib. 6 de morb. vulg. ſect. 8. pag. 294. Foëſ. n°. 4, ſe non vidiſſe ſanata renum vitia ſuprà annum ætatis quinquageſimum. Sed notari debet nephritidem oriundam à materiebus viſcoſis minùs periculoſam eſſe quàm quæ ab arenulis, quandoquidèm ab iſtâ impendent diriores nephritides, mictus ſanguinis, inflammatio, abſceſſus ulcuſvè renis, calculus renum & veſicæ, tùm varia phœnomena morboſa rejectionis urinarum. De nephritide pituitoſorum & melancholicorum hominum præcipuè licet dicere cùm aph. 11 ſect. 6. *Melancholicis affectibus & renum vitiis, ſuccedentes hæmorrhoïdes bono ſunt.*

§. III.

Abscessus et ulcus renum.

Abscessus renum eſt cavitas pure plena, eaquè major vel minor, modò profundior modò ſuperficiaria, ſeu occupetur ipſa renum ſubſtantia aut tantummodò pelvis eorum. Ulcùs autem eſt ipſamet ſolutio continui magìs vel minùs purulenta & exeſa quæ ſuperſtes manſit poſt rupturam prædicti abſceſsûs, vel quæ ſequuta eſt aliquam aſſiduam eroſionem earumdem partium.

Cauſa abſceſsûs renum habetur 1°. in inflammatione nephriticâ eſſentiali aut ſymptomaticâ quæ in ſuppuratum abiit; 2°. in toleratis anteà diuturnis irritationibus occaſione arenularum renalium, vel natis ex uſu diureticorum acriorum.

Signa certa abſceſſus illius ſunt igitur ſigna generalia ſuppurationis, ut & illa quæ ſpecialitèr indicant ſuppurari renes, qualia referuntur aph. 35 ſect. 7 citato pag. præcedenti; quibus omnibus addatur dolor gravativus ac diſtenſivus poſthâc remanens in regione renum, prætereaquè febris lenta, ſaltem

frequentèr percipienda ſi non ſemper: deniquè cætera alia ſigna generalia tabis purulentæ confirmatæ.

Diagnoſis verò ulceris renum hæc eſt. Præter dolorem fixum in renibus, qualis relinquitur à qualicumque inflammatione eorum ſuppuratâ, aut qui ſuccedit aſſiduis ac ſpecificis irritationibus arenularum vel diureticorum acriorum, varia ſigna in urinis videre eſt.

Nempè urinæ ſunt griſeæ, ſubflavæ, non nihil craſſæ, magis vel minùs evidentèr purulentæ, odorem cadaveroſum aliquandò referentes, quandoquè & ſanguinolentæ; imò carunculoſæ & onuſtæ rebus filamentoſis, ad quem caſum refertur aph. 76 ſect. 4 qui hic eſt: *quibus cùm urinâ craſsâ exiguæ carunculæ, aut veluti capilli unà exeunt, iis à renibus excernuntur.* Prætereà non rarò fit mictio valdè frequens aut dyſuria fermè habitualis, ſæpequè ſtranguria ipſa, ſicut monetur aph. 58 ſect. 5 his verbis: *Recto inteſtino & utero inflammatione affectis ſtranguria accidit: renibus etiam purulentis ſtranguria ſuccedit: jecori verò inflammatione laboranti ſupervenit ſingultus.* Verumtamen attendere juvat ſtranguriam ibi non dari tanquam ſignum inſeparabile, ſed tantùm pro ſigno frequentèr accidente in caſu ulceris renum, ſicut frequentèr illud etiam apparet ubi inflammatur inteſtinum rectum vel uterus. Quinimò ipſæmet urinæ purulentæ non ſunt certum ſignum ulceris renum, quantumvìs videantur apprimè ſignificantes; aliquandò enim tales rejiciuntur occaſione alicujus emigrationis purulentæ ſeu criticæ ſeu ſymptomaticæ, abſque quòd ren ullo modo ulceratum ſit. Cavendum igitur ab allucinatione ergà purulentas urinas ſicut ergà ſtranguriam, omniaque ſigna purulentiæ renum ſcrupuloſè quæritanda & agnoſcenda ſunt priuſquàm dicatur ulcus renis adeſſe.

Neque minori cùm attentione ponderari debent adjuncta

quorum ope deſignatur prægreſſa occaſio purulentiæ renum; ubi judicandum eſt de ſtatu hominis qui ſanguinem aut pus mingit. Nam ſi nulla ſigna purulentiæ accidentis præceſſiſſent, mictio ſanguinis aut puris nihil certi declararet reſpectu ulcerationis actualis renum aut veſicæ; cùm certè poſſit adeſſe pus in urinis, v. g. in caſu metaſtaſis, abſque quòd ulcus ullum renis exiſtat, & cùm ſanguis poſſit aliquandò mingi abſque quòd ſuccedat exulceratio ulla: nefas foret reſolvere ex tali mictu adeſſe ulcerationem renum aut veſicæ. Attendere igitur oportet ad ſenſum aph. 75 ſect. 4 in quo legitur, *ſi quis ſanguinem aut pus mingat, renum aut veſicæ ulceratio ſignificatur*, non enim ultima vox ſibi vult tunc certò adeſſe ulcus renum aut veſicæ; ſed ea monet duntaxat tunc dari *vexillum ſeu præſagium poſſibilis ulcerationis renum aut veſicæ*, ſicut reipsâ verum eſt. Piaculum foret tribuere optimo medicorum aſſertionem quæ vulgatiori praxi tantoperè opponitur, adeoquè inutile eſt ſupponere cùm aliquibus adfuiſſe in originali manuſcripto particulam conjunctivam *&* loco particulæ *vel.* Legendo *ſi quis ſanguinem & pus.....* aphoriſmus ille non certiùs indicaret præſentiam ulceris renum aut veſicæ. Sinendus ergò qualis legitur apud D. Boſquillon, attendendo ad ſenſum verum vocis *Tò ſignificatur*; tunc clariſſimus erit perindè ac certiſſimus, ſaltem quantùm poſſum id aſſerere; nequè parum ſtupeo illum aliter unquàm fuiſſe intellectum. Sed hæc ſatìs de cauſis & ſignis abſceſsûs & ulceris renum, deveniamus ad eorum prognoſim.

Prognoſis abſceſsûs & ulceris renum perquàm funeſta eſt, & præſertìm quidèm diſcriminoſa quoad modum diverſum quo fieri poteſt illius abſceſsûs ruptio. Itaque ſi hæc fiat versùs cavitatem abdominis, abhìnc illicò ſequitur morbus lethaliſſimus: vel ſaltem metuendus eſt periculoſiſſimus affectus, ſi

ruptio fiat in ſubſtantiâ renum. In primo caſu creatur aſcites purulentus citò lethalis : in altero, renibus impendent pericula ulceris ut plurimùm immedicabilis.

Non negandum tamen abſceſſum renis aliquotiès curari, quandò nimirùm ille versùs exteriora haud tardè intumeſcit & abſquè imperitâ cunctatione ibi aperitur; dummodò pus bonum emittatur & ſuccedere valeat optima citaque deterſio foci purulenti.

Quod igitur ſpectat ad ulcus renis in ſe ſpectatum, præterquàm quòd illud poſſit ſanari in caſu mox depicto, curatur etiam aliquandò ſi leve fuerit, vel ſi productum à lapillis qui felicitèr dimoveantur ex ſuis ergaſtulis poſteaquè eliminentur unà cùm lotio. Alioquì funeſtiſſimum ſemper cenſetur, imò illud quodcumquè ſit nunquàm ferè perſanatur in ſenibus ſuprà annum quinquageſimum ætatis, ſicut mox notavimus ubi de prognoſi nephritidis.

§. IV.

Calculus renum.

Calculus renum dicitur concretio aëreo-tartarea, generata in renibus & ibi impacta, quæ una eſſe poteſt vel multiplex, eaque major vel minor.

Notum eſt ſimiles concretiones velutì lapideas generari multis in individuis, ſive propter quamdam hæreditariam diſpoſitionem, ſive propter debilitatem peculiarem renum, aut vitioſam quamdam humorum idioſyncraſiam accidentalem.

Cauſæ igitur prædiſponentes ad geneſim ſimilium concretionum eædem ſunt ac illæ quas aſſignavimus nephritidi ab irritationibus oriundæ : ideoquè ſimiles ſunt victimæ utriuſque affectûs.

Quandiù prædictæ concretiones ſeu potiùs cryſtalliſationes hærent immobiles ſuis in matricibus, eæque non acquiſiverunt molem nimìs incommodam, vel & adeò lentè incraſſantur ut partes aſſueſcant diſtenſioni abhìnc oriundæ: tandiù illæ impunè feruntur quot quot fuerint; ſed quandò illæ tandem numeroſiores ſunt aut craſſiores aut ponderoſiores, vel & quandò eæ dimoventur ex ſuis loculamentis, tunc varia excitantur ſymptomata, quæ ipſa ſunt ſigna calculi unius vel multiplicis qui alterutro reni adhæret.

Hæc porrò ſymptomata ſunt 1°. dolor obtuſus in regione renis alterutrius, nàm rarum eſt ambos renes æqualitèr affici; qui dolor ſuperſtes manet ut plurimùm poſt aliquem inſultum nephriticum, & præſertìm intenditur occaſione magnarum corporis commotionum, qualis eſt vectio in rhedâ malè ſuſpensâ aut in equo ſuccuſſatore. 2°. Variæ acceſſiones nephriticæ prædictis in circumſtantiis hinc indè accidentes & ſtipatæ variis ſymptomatibus nephriticis; poſt quas acceſſiones ſemper reſtitat ille idem dolor obtuſus renis ejuſdem, qui & ſensìm evadit major. 3°. Habitualis dolor renis (prædicto modo ſtabilitus (miteſcit à decubitu in latus ſanum, dùm è contrà intenditur decumbendo ſuprà latus oppoſitum. 4°. Urinæ plerumquè pellucidæ, ſed ſæpè etiam vario modo mutatæ in fine acceſſionum nephriticarum, per quas etiam mictus cruentus non raró ſuccedit, imò & urinæ ſuppreſſio. 5°. Quandoquè etiam urinæ fiunt arenoſæ; ſed minimè fas eſt ab illis arenis deducere ſignum certum calculi renum aut veſicæ, ſicut legitur aph. 79 ſect. 4 his verbis, *quibus in urinâ ſubſident arenoſa, iis veſica calculo laborat, vel renes;* aliquid videtur interpolatum in hoc aphoriſmo, nàm irritis illis arenoſis urinarum ſubſidentiis, renes omninò eſſe poſſunt immunes à calculo, perindè ac veſica.

Ex eo quòd arenoſæ materies adfuerint in urinis, nequaquàm ſequitur calculum quemdam neceſſariò remanſiſſe in renibus, ſicut nec in veſicâ; quædam duntaxat ſuſpicio levis ad ſummum exindè affertur; imò probat experientia calculum renum aut veſicæ rariùs formari in iis qui arenulas rejiciunt; undè adagium gallicum, *qui charie ne bâtit pas, & qui ne charie pas, bâtit.*

6°. Deniquè ſi calculus renis foret valdè multiplex aut præcraſſus, tandèm perciperetur ſenſatio cujuſdam ponderis magìs vel minùs notabilis in rene affecto, imò ſingularis quidam tumor fortè etiam animadverteretur. Olìm tractavi quemdam Procuratorem Biſuntinenſem nomine Lebeaux, qui magnoperè conquerebatur de illâ ponderatione, nec immeritò. Ipſi poſt mortem repertus eſt ren dexter enormitèr diſtentus & diviſus in loculamenta plurima. Horum aliqua repleta erant lotio, alia continebant plures uncias arenæ tenuis & ſubflavæ, alia demùm referta erant multis calculis rufis, formâ ſuâ variâ referentibus formam irregularem radicis irridis noſtratis fruſtulatìm reſectæ. Tales calculi aderant pluſquàm centum. Tota moles eorum cùm adjunctis arenis æquavit tres libras. Ren adeò adauctus fuerat & ſensìm protenſus ultrà ſedem ſuam ut exhiberet ingentem tumorem ſcirrhoſum qui omninò occupabat latus dextrum abdominis. Hunc tumorem alii tribuebant hepati, meſenterio alii; nemoque cogitavit de verâ ejus naturâ, irritis innumeris inſultibus nephriticis quos paſſus fuerat ab anno circitèr trigeſimo uſquè ad ſexageſimum quo obiit. Paucis diebus antè obitum percepta fuit evidens fluctuatio in maximâ parte hujus tumoris; patrata fuit paracentheſis & eductæ tres libræ liquoris ſubflavi, quem reipsâ urinoſum fuiſſe judicavimus ex ipſo lotio quòd adhùc repertum eſt in variis ergaſtulis renis affecti.

Prognoſis calculi renum quæ exponenda ſupereſt, omninò gravis cenſetur. Sive enim calculus unus vel multiplex remanſerit impactus reni, ſive ille ad veſicam urinariam emigraverit, ſemper plurima pericula exantlanda incumbunt.

Itaque nequit calculus paulò magnus delabi ad veſicam urinariam, quìn excitentur dolores nephritici atroces, ſtatìm in rene affecto, deindè in urethere per quem emigrat; qui dolores tandiù ſæviunt quandiù pervaditur urether, & qui ſubitò deſinunt ubi primùm calculus ſcandere potuit tortuoſum finem uretheris & delabi in veſicam. Sed non omninò fidendum iis induciis; niſi enim delapſus calculus abhìnc educatur unà cùm lotio, ille ſucceſſu temporis adaugetur per excentricas incruſtationes lapideas & degenerat in verum calculum veſicæ: unicum ſcilicèt, ſi unica arena: multiplicem, ſi multiplex.

Quandò è contrà calculus ſolus vel cùm pluribus ſociis remanet impactus reni, præter angores renales quibus patiens torquetur leviori de causâ, ipſi aliundè impendet multus dolor & labor. Non ſolùm imminent plurimi inſultus nephritici, verùm etiam mictus ſanguinolenti & purulenti, unà cùm variis anxietatibus abhìnc pendentibus, vixquè admittentibus aliquantulam palliationem.

Regeret forſan quis unam ſalutem haberi in renis aperturâ. Sed quis non vereretur aſſerere unicum dari calculum? & quis in hâc incertitudine auderet nephrotoniam tentare? Habetur quidèm in tomo 2 actorum chirurgicorum Pariſienſium hiſtoria calculi renalis, qui eductus fuit à perito Lafitte, mediante ſectione renis. Sed hic caſus erat valdè ſingularis. Calculus repertus fuit in abſceſſu felicitèr aperto & deindè curato, indequè non licet concludere generatìm in favorem nephrotomiæ; ſolummodò advertendum eſt abſceſſum renis poſsè tutò aperiri, ſicut

ſicut ipſemet Hippocrates jàm olìm ſuit expertus, & ſicut omnes Medici nunc conſulerent, omnibus cautionibus ſcrupuloſè adhibitis & rebus ſapientèr anteà penſitatis.

§. V.

CALCULUS VESICÆ.

CALCULUS veſicæ eſt corpus lapideum ſeu potiùs aëreo-tartareum valdè ſingulare, variæ molis, figuræ & conſiſtentiæ quod in veſicâ urinariâ continetur & creſcit.

Mox unicus eſt calculus, tuncque murarius dicitur ob aſperitatem ſuam velutì murariam; mox multiplex, ſed pauliſpèr expolitus ob detritum inevitabilem; mox liberrimus volutatur in veſicâ urinariâ; mox deniquè ibidem immotus ſtat, ſeu quia replet veſicam in toto, ſeu quia ibi peculiari modo concameratur.

Quicumque fuerit, ille nihil eſt niſi quædam arenula olìm delapſa ex alterutro rene, quæ in veſicâ urinariâ remanendo ibi genuina fuit baſis ſucceſſivarum cryſtalliſationum & agglutinationum excentricarum materiei aëreo-tartareæ contentæ in urinis, atquè ità ſuum ſensìm ſuſcepit incrementum.

Generantur præſertìm calculi apud eos quibus urina magìs referta eſt principio terreo cryſtalliſabili, & quorum renes prætereà valent faciliorem reddere cryſtalliſationem illius ſingularis materiæ. Conſequenter calculus veſicæ frequens eſt apud infantes & adoleſcentes, tùm apud debiliores viros, nec non imprimìs apud ſenes & arthriticos. Enim verò calculus in variis hiſce individuis eodem modo non advenit. Primò quidèm infantes eo morbo corripiuntur abſque præviis doloribus nephriticis formatis, propter rationes expoſitas ubi de nephritide, pag. 174.

Viri autem ut & ſenes ut plurimùm tentantur nephritide prævià ; per quam primitivus nucleus calculi tranſvehitur ad veſicam urinariam. Nè credatur tamen quòd omnes adulti illud idem acerbum præludium experiantur ; tenuis namquè arenula aliquotiès impunè decidit ex rene, deindequè per uretherem incognita delabitur in veſicam urinariam ubi incraſſatur de die in dies, adeò ut tandem ſubnaſcantur ſymptomata calculi veſicæ de quo anteà non cogitabatur.

Mulieres etiam juniores, ut & vetulæ, quandòque tentantur calculo veſicario, ſed multò rariùs quàm mares. Cùm mictio in iis longè facilior propter maximam urethræ brevitatem ſimul & laxitatem, ubi primùm aliquis renalis lapillus hùc appulſit, haud gravi negotio egreditur, atquè ità nequit in calculum majorem abire. Eâdem de causâ ipſi mares qui gaudent urethrâ paulò ampliore, non ita facilè calculo veſicæ laborant.

Alia quoque cognoſcitur occaſio calculorum veſicæ. Petitur ex fortuitâ immiſſione corporum peregrinorum in ejus cavitatem, ubi notatur illa incruſtari tartaro urinoſo perindè ac primitivæ renum arenulæ, ſi ibi ſatìs diù ſtabulaverint. Inter plures obſervationes quibus innotuit phœnomenon illud, videantur duæ illæ quæ referuntur *Journal de Médecine*, ſeptembre 1783.

Non à primis ſuis exordiis calculus veſicæ nocet. Impunè è contrà perfertur quandiù tenuior eſt quàm ut valeat irritare ſenſum veſicæ. Sed ubi ſufficientèr increvit, varia creat accidentia, prout nempè orificium veſicæ ab illo contritum dolet & phlogoſi capitur, vel & ſauciatur levi vulnuſculo aut ulcere ; prout lapillus ille nocet exitui urinarum vel & omninò obturat urethram ; prout demùm calculus nimiâ mole ſuâ vicinis tandem partibus evadit nimìs gravis & intolerabilis.

Mirabile eſt aliquandò calculos vehementèr incommodos,

interìm fieri aliquandiù tolerabiles, imò & aliquotiès eos ut ita dixerim diſparere & ignorari per plures annos, irritis variis corporeis motibus quibus olìm dolores patientis ſummoperè adaugebantur. Hoc fit vel propter diverſam poſitionem calculi peculiaris formæ, quam aliquandiù ſervare poteſt, vel & quià calculus ex toto veſicam adimplet, quìn tamen à lateribus ejus impediatur tranſitus urinarum, dummodò non mutetur congrua ejus poſitio. Neque minùs ſtupendum calculos ſatìs craſſos, ſed concameratos & omninò ignotos, tandem erumpere ex ſuis ergaſtulis & illicò fieri intolerabiles, ſicut aliquandò obſervatur.

His prælibatis de origine, naturâ & ſpeciebus calculi veſicæ, haud operoſum eſt concipere rationem ſymptomatum ab illo excitatorum & mox exponendorum; ſed magìs anceps & lubrica diagnoſis.

Dùm itaque calculus in veſicâ latet, potis eſt inibì diverſa parere ſymptomata ratione molis, ponderis, figuræ, volutationis, nec non aſperitatum quibus armatus eſt. Symptomata hæc ſunt 1°. dyſuria magìs vel minùs frequens aut ſæva, pro mole & figurâ calculi, pro vario ſenſu veſicæ, pro corporeis motibus ægroti; 2°. in his dyſuriis urina ſtatìm parca & pellucida, deindè turbida, quandoquè & pauliſpèr cruenta, tùm muco non pauco referta, imò ſat ſæpè purulenta; 3° multa cupiditas mingendi, eaque fermè perpetua, tùm aſſiduus dolor glandis qui à mictione intenditur; 4°. frequens urinæ interceptio inter mingendum, imò ſæpè iſchuria vera; 5°. ſingularis tentigo ſeu priapiſmus valdè injucundus, in quo corpora penis cavernoſa coërcentur ac indurantur, nedùm diſtendantur & fiat erectio; 6°. pondus ingratum in perinæo, cujus occaſione frequens fovetur teneſmus, ſæpequè tumefactio hæmorrhoïdum; 7°. facilior mictio dùm corpus ſupinum jacet quàm dùm erectum eſt; 8°.

ſecundùm aph. 79 ſect. 4, *quibus in urinâ ſubſident arenoſa, iis veſica calculo laborat, vel renes*; ſed mallem dicere eos veſicæ vel renis calculo aliquotiès laborare; nàm plerumquè lithiaſis non incidit cùm illis arenoſis ſubſidentiis: imò potiùs ſperandum eſt tunc calculum non generari, cùm ejiciantur ejus materiamenta, ſicut jàm notavimus, pag. 182 ubi dubia noſtra aperuimus ergà eumdem aphoriſmum; ſaltem ſi urinæ aliquandò arenoſæ apud calculoſos, tales non fiunt niſi quandò arenulæ decidunt ex renibus, ideoquè tantummodò timendus eſt calculus veſicæ; 9°. deniquè febris lenta tandem naſcitur à calculo diutiùs tolerato, propter perennitatem ærumnarum variarum quas fovet, tùm propter majorem veſicæ ulcerationem quæ ab illo inducitur & quæ ideò urinas plurimùm purulentas efficit.

Prædicta ſymptomata variè conjuncta aut ſeparata ſi conſiderentur, præbent quidèm copioſam probabilitatem præſentis calculi; ſed ea indigent fulciri renunciatione infallibili catheteris in veſicam intromiſſi ad tollendam eorum ſignificationem æquivocam. Quinimò cavendum ab allucinatione in ipſomet uſu catheteris, nec omninò fidendum ejus introductionibus quæ nihil detexerunt, etiàm ſimul adhibitâ percontatione digiti in anum inditi. Integra duntaxat certitudo habetur ubi calculo catheter impegit. Tunc lythotomia tutò conſuli & celebrari fas eſt. Imò prudens Chirurgus ſolet in ipſo limine operationis interrogare catheterem, ut ab illo ediſcat calculum obvium eſſe in loco apprehenſioni ejus apto, nè ille forſan tunc reconditus ſit in aliquo veſicæ receſſu, ideoquè nequeat mediante forcipe arripi. Novi caſum in quo calculi numero quindecim aderant abſque quòd ullus eorum extractus fuerit, niſi quandò tandem oblati fuerunt vulneri, multis horis poſt operationem peractam elapſis.

Prognoſis calculi veſicæ nequaquàm obſcura, niſi ille extra-

hatur, ibi certè continentèr creſcit & veſicam ſummoperè labefactat. Quâ ratione naſcuntur graves dyſuriæ aut ſtranguriæ nec non iſchuriæ adhùc graviores, tùm abſceſſus veſicæ, quem ſemel vidi ſpontè apertum in perinæo, & ex quo craſſior calculus eductus eſt. His calculi diurni ſequelis addantur mictiones mucoſæ, purulentæ, non raro cruentæ, ſæpè fetentes, tandemquè ipſamet lenta febris, nec non aliquandò cruciatus acerbiſſimi.

Prætereà, quandò calculus diutiùs ſervatur, præterquàm quòd ingentem acquirat molem, aliundè etiam verendum eſt nè operatio malè ſuccedat. Non ſolùm enim renes & adjacentes partes tunc graviter afficiuntur, atquè ideò parùm diſpoſita ſunt ferendis irritationibus ab operatione inſeparabilibus, ſicut nec reſolvendæ inflammationi neceſſariò ſubſecuturæ; ſed & ipſamet veſica ponitur in ſtatu periculoſiſſimo. Cùm itaquè ob diuturniorem calculi moram veſica evadat plurimùm calloſa, ulceroſa & multo muco diffluens: hìnc fit ut largum ejus vulnus quo opus eſt ægerrimè ſanetur, ſæpiuſquè admittat fiſtulam urinariam aut moleſtiſſimam urinarum incontinentiam. Prætereà, quantumvìs felix fieret operatio & cicatrix, ſæpè videre eſt veſicam diutiſſimè irritatam & fodicatam ab ingenti aut multiplici calculo, manere obnoxiam ingratiſſimis veſicarii muci emanationibus, quaſi illa perpetuo ut ita dixerim catharro laboraret: eâque de causâ patientem plurimùm moleſtari quandiù ſupervivit.

§. VI.

Mictus cruentus.

Mictus cruentus eſt morbus in quo ſanguis mingitur copiâ modò majore modò minori.

Alius eſt in quo ſanguis intimè permixtus cùm urinâ, ita ut nulla ſit hujus guttula quæ non cruenta; alius verò in quo urinæ quidèm cruentæ ſunt, ſed tantùm per ſtrias; alius demùm in quo ſanguis & pus ſimul rejiciuntur.

Ad mictum ſanguinis non refertur ſtillicidium ſanguinis ex urethrâ contingens extrà mictionem, ſicut quandoquè accidit in gonorrheâ vereâ.

Mictum ſanguinis producunt dilaceratio, ruptio, eroſio, anaſtomoſis vaſorum renis, uretherum aut veſicæ; nempè poſt ictum lapſumvè gravem ſupra renes, imò & ſupra clunes, trunco corporis tunc erecto, poſt conatus enormes aut effrænatam venerem, diuturnioremve contractionem muſculorum amatoriorum; tùm propter calculum vel ulcus renum aut veſicæ, duriorem equitationem aut vectionem, aſſumptionemvè diureticorum acriorum; propter efferveſcentiam febrilem, varioloſam ſcilicèt, morbilloſam aut aliam; deniquè etiam in caſu ſuppreſſionis menſium aut hæmorrhoïdum.

Symptomata mictûs cruenti ſunt 1°. micturitio frequens, nempè propter aliquam irritationem aut levem phlogoſim organorum urinariorum; 2°. aliquis ardor urinæ, eò quòd hæc paulò acrior aut ſaltem ſtimulationis inſolitæ capax fiat à ſanguine admixto, vel ratione alicujus phlogoſis; 3°. ſæpè quidam percipitur dolor circà locum ex quo fluit ſanguis; 3°. macies, imò & febris lenta, ſi mictus cruentus inveteratus ſit.

Morbus per ſe patet quandò multus ſanguis mingitur. Si verò paucus, dignoſcitur ex urinis rubro-flavis in quibus deponitur tenuis quædam cruſta maculis rubris variegata, dùm ſedimenta urinarum bilioſa aut terrea in hydropicis vel ictericis colorem uniformem exhibent.

Magìs operoſum eſt diſtinguere locum ex quo ſanguis emi-

grat ; ſed fas eſt plures eruere diagnoſes peculiares ex ſequentibus ſignis. 1°. *Quicumque repentè ſanguinem mingunt , iis in renibus venulam ruptam eſſe ſignificat* , ex aph. 81 ſect. 4 ; ſi nempè hic ſanguis præterea fuerit intimè permixtus cùm urinis , qui & eventus idem eſt quandò ſanguis procedit ex uretheribus ; 2°. ſi verò ſanguis rejiciatur per grumos & ſi partes vicinæ ſimul doluerint , apparet eum manare ex partibus graviter ſauciatis , quæ non ſatìs diſſitæ ſint ut ſanguis ab iis fluendo valeat cùm urinis admiſceri ; quod ita notatur aph. 80 ſect. 4 & repetitum legitur aph. 38 ſect. 7 : *ſi quis ſanguinem mingat & grumos , & ſtranguriam habeat , dolorque in imum ventrem , & pectinem & inteſtinum incidat , partes circà veſicam laborant.* 3°. *Si quis ſanguinem aut pus aut ſquammulas mingat , graviſque odor adſit , veſicæ exulcerationem ſignificat* , ex aph. 81 ſect. 4. 4°. Si paululùm ſanguinis puri rejiciatur in fine mictionis , probabiliſſimum eſt eum ſcaturire à fundo veſicæ ; eum verò fluere ab hujus collo , ſi è contrà urinis prægrediatur.

Diagnoſis cauſarum ſæpè colligi poteſt ex ipsâ relatione ægrotantis , ut & ex adjunctis & prægreſſis rebus. Sed illa præciſio parùm facit ad curationem inſtantaneam.

Quoad prognoſim , mictus ſanguinis ſanè periculoſus eſt & ratione cauſarum periculoſior , ut & quandò diuturnus. Difficillimè enim curatur niſi leviſſimus ſit aut pendens à causâ levioris momenti & pauco labore fugandâ ; imò ſi ceſſare videatur, facilè recrudeſcit. Præterea ſolet abhìnc ſuccedere ulcus renum aut veſicæ , ſicut jam ſuprà notavimus loquendo de ulcere renum , pag. 180, nitentes aph. 75 ſect. 4 ; tandemquè ipſi ſuperaccidit macies & febris lenta , quandò trahitur in moras ongiſſimas.

Tamen mictus ſanguinis qui ſupplet hæmorrhoïdas aut menſes

non adeò formidoloſus, illeque curatur reſtitutis optimè hæmorrhoïdibus aut menſibus.

At omnium periculoſior & lethalior qui ſupervenit febribus ardentibus aut eruptivis.

§. VII.

Abscessus et ulcus vesicæ.

ABSCESSUS veſicæ eſt cavitas pure plena, quæ ſedet in veſicâ ipsâmet; vel quæ veſicam ſimul & vicinas partes comprehendit. Ulcus eſt ſolutio continui ibidem exiſtens cùm pure effluente.

Alius igitur abſceſſus veſicæ eſt proprius, alius communicatus ſeu communis cùm aliquâ parte vicinâ. Uterque differtration e loci occupati, ſed frequentior in collo veſicæ quàm in aliâ parte ejuſdem.

Similitèr ulcus veſicæ diverſum diſtinguitur. Aliud, nempè profundum, quale fit ab abſceſſu aperto: aliud ſuperficiarium, quale ſequitur eroſionem: aliud in hâc vel illâ veſicæ parte: aliud benignum; malignum & rodens aliud.

Abſceſſus veſicæ oriri quidèm poteſt ab inflammatione idiopathicâ ſuppuratâ, ſed ſæpiùs pro cauſâ ſuâ agnoſcit inflammationem creatam à calculo grandiori aut ab imperitâ catheteris intromiſſione, vel communicatam à partibus vicinis inflammatione legitimâ correptis; aliquandò etiam naſcitur ratione tumoris cujuſdam ſaccati, latentis in utero aut proſtatis, vel in inteſtino colo aut in recto. Videantur caſus duo relati, pag. 105.

Aperto quolibet abſceſſu ex prædictis naſcitur ulcus veſicæ, ſed hæc non eſt ſola ejus origo. Producitur etiam illud ab actione rodente diureticorum acriorum vel calculi echinati, craſſi & diuturni: tùm à dilaceratione per catheterem factâ & deindè

deindè ulceratâ, nec non à fiſtulâ remanente poſt lythotomiam; aut proſtatas ſuppuratas.

Symptomata abſceſsûs veſicæ ſunt 1°. ſenſus ponderis in hypogaſtrio, unà cùm dolore quodam tenſivo & gravativo loci veſicæ affecti; 2°. febris ſecundaria qualis ſubſequi ſolet ſuppurationem quamcumque internam; 3°. deniquè varia phœnomena quæ ſuccedunt abſceſſui latenti pro variâ ſuî mole ut & pro vario tempore per quod clauſus remanet.

In ulcere fiunt ſequentia. 1°. Nempè ubi illud fit ex diſrupto abſceſſu, ſtatìm notatur urinas evidentiſſimè purulentas eſſe quandò ruptio illa contingit ut & paulò poſt eam; 2°. deindè urinæ eas acquirunt dotes quæ generatìm competunt ulceri illius partis; fiunt itaque magìs vel minùs purulentæ, griſeæ, craſſæ, aliquotiès non nihil ſanguinolentæ, tùm ſæpè fetentes & ſquammoſæ, hincquè pluſquàm ſatìs renunciatur veſicæ ulcus. Circà eamdem diagnoſim ita Hippocrates aph. 77 & 81 ſect. 4: *quibus cùm urinâ craſsâ, furfuracea quædam exeunt, iis veſica ſcabie laborat.--- Si quis ſanguinem, aut pus, aut ſquammulas mingat, graviſquè odor adſit, veſicæ exulcerationem ſignificat.* Conferantur etiam ea quæ dicta ſunt pag. 180 de ſenſu aph. 75 ſect. 4.

Prætereà fas eſt aliquatenùs dignoſcere quonam in loco veſica ulceretur, nec non judicare de antiquitate ulceris. Nempè ſi collum veſicæ præſertìm afficiatur, frequentior fit ſtranguria, & dolor aliquis adeſt qui ad perinæum & anum refertur, imò plerumquè ad glandem penis. Si ulcus antiquum, cæteræ ſignorum catervæ adjungitur febris lenta quæ aliquandò ſat promptè conſumit ægrotantem: quandò nimirùm ulcus grave eſt & ejicitur pus copioſum: tùm quandò ſimul adeſt aliquod fungoſum carcinoma, ſicut conjicere licet ex doloribus acrioribus, ſimul & ex eo quòd unà cùm pure ſæpiùs rejiciatur

ſanies ſanguinolenta non pauca, eaque aliquotiès merè cruenta.

Nemo neſcit abſceſſum quemlibet internum ominoſum eſſe, tùm propter pericula quæ impendent ex illius eruptionis incertitudine, tùm eo quòd poſt ipſam feliciorem apoſtematis interni aperturam difficillimè obtineatur illius foci deterſio bona & ſolida cicatrix. Hinc ergò patet prognoſis abſceſsûs veſicæ ut & ulceris exindè neceſſariò conſequentis; eam proindè ſemper malam eſſe, eamque imprimìs peſſimam haberi apud ſenes quia in iis ſemper major datur acrimonia humorum præcipueque urinarum; itemquè peſſimam eam eſſe in calculoſis, apud quos videlicèt ulcus ſæpè fit ſinuoſum imò & malignum occaſione calculi diutiùs ſervati, potiſſimùm ſi craſis humorum acer ſimul adfuerit.

§. VII.

Dysuria et stranguria.

Dysuria, latinè ardor vel difficultas urinæ, gallicè *ardeur d'urine*, eſt mictio contingens cùm dolore & ardore. Perfecta dicitur ſi ambo ſenſus: imperfecta ſi alteruter tantummodò adſit.

Dicitur autem ſtranguriam adeſſe aut urinæ ſtillicidium, quandò pauca urina ſtillatìm ejicitur, cùm frequenti & involuntario mingendi deſiderio. Undè patet ſtranguriam nihil eſſe niſi majorem dyſuriæ gradum.

Dyſuria naſcitur vitio urinæ, vel urethræ & partium circumjacentium. Primò nempè vitio urinæ fit, ſi illa calidior vel acrior; calidior inquam ſicut aliquandò contingit in circumſtantiis ardentiſſimis febrium magnarum: acrior verò ſi fuerit referta pure, vel acri muco qualis præſertìm apud ſenes & arthriticos veteranos; tùm ſi ſanguinolenta, arenoſa, bilioſa, vel onuſta

ſalibus diureticis. Vitio verò urethræ aut partium adjacentium; quandò nimirùm tunc ſubeſt major vel minor phlogoſis in urethrâ, vel in collo veſicæ, vel in ſeminariis veſiculis, vel in glandulis proſtatis, vel in hæmorrhoïdibus: quandò inflammatur inteſtinum rectum aut uterus, vel & ipſi renes purulenti ſunt: quandò paritèr afficiuntur uretheres aut veſica aut vagina: quandò demùm cryptæ urethræ vel glandulæ Cowperi aut proſtatæ laborant ſyphillitico illo catharro qui conſtituit gonorrhœam veneream. His omnibus cauſis adde quòd non raro ſimultaneus detur concurſus plurium vitiorum ex prædictis.

Cùm hæc ita ſint de cauſis dyſuriæ, non mirum ſi ſenes illâ ſæpiſſimè tententur ex aph. 31 ſect. 3; ſi ex aph. 5 & 22 ſect. ejuſdem illa quoque frequens ſit per tempeſtates aquilonias, tùm tempore autumnali; & demùm ſi adeò familiaris ſit calculoſis ut & arthriticis, aliiſvè quibuſlibet affectis ulcere renum aut veſicæ aut urethræ, tùm ipſis mulieribus gravidis aut tentatis ſuppreſſione menſtruorum.

Symptomata ſunt 1°. micturitio frequens & dolens, qualem in hoc caſu fieri facilè concipitur propter acrimoniam urinæ vel acutiorem urethræ ſenſum; vel & propter ambas cauſas ſimul; 2°. dolor ille finitâ mictione aliquandiù perſeverat imò evadit intenſiſſimus triplici de causâ; primò nempè quia aliquot guttulæ lotii acerrimi remanent in urethrâ; ſecundò quia urethra tunc inflammata non conſtringitur niſi dolentiſſimè per actionem muſculorum ejaculatorum nec non elevatoris ani ad expellendum illud reſiduum urinæ: quâ etiam actione, dolentes partes adjacentes non parùm ſimul divelluntur; tertiò demùm intenditur hic dolor quandò dyſuria fit ob calculum tenuem & impactum collo veſicæ, eo quòd tunc ſphincter veſicæ allidatur & offendatur amplexando calculum illum. 3°.

Frequens ſupervenit interceptio fluxûs urinæ inter mingendum, & eò quidèm frequentiùs quò magìs urgens eſt dolor, ideò capax tunc inducere contractionem involuntariam ſphincteris veſicæ, eamquè magìs vel minùs integram & tenacem. 4°. Deniquè ſi dyſuria fuerit admodùm atrox, retrahuntur teſtes, ſcrotum corrugatur, tandemquè febris quàm proximè adeſt.

Facilè patet diagnoſis morbi per ſigna prædicta; ſed cognoſcere licet inſupèr à quânam causâ producatur; nempè eum deberi vitio urinarum patet, ſi illæ turbidæ, ſanguinolentæ, craſſæ, arenoſæ, purulentæ, &c. quìn tamen percipiatur ullus in pene dolor extra tempus mictionis; eum è contrà natum eſſe ac foveri vitio urethræ aut partium circumjacentium, ſi urinæ mingantur limpidæ & ſimul conſtans aliqua moleſtia in cole toleranda adfuerit.

Prognoſis dyſuriæ nequaquàm funeſta eſt, niſi proceſſerit ab aliquâ causâ difficillimè ſuperandâ, & idoneâ producendis gravioribus ſymptomatibus. Ideoquè illa dyſuria non parùm anceps quæ naſcitur à mictu purulento aut cruento, vel & ab aliquâ inflammatione formatâ urethræ partiumvè adjacentium, utpotè quæ tunc importet periculum gangrænæ, vel ſaltem exulcerationis partium inflammatarum. Sed præthereà dyſuria gravior eſt in viris quàm mulieribus propter majorem urethræ eorum longitudinem, quæ facit ut urina longo curſu defluens excitet dolores multò graviores & diuturniores; dùm è contrà uno quasì ſaltu urina exit è veſicâ feminarum, atque ideò longè brevior occaſio dolorum apud illas.

Quod ſpectat ad dyſuriam veneream, varia mala exindè ſoboleſcere poſſunt. 1°. Niſi ſedetur inflammatio urethræ, ſuccedit ipſius exulceratio erodens valdequè infenſa veſiculis ſeminalibus ut & proſtatis, undè exſurgit dolor & tumor perinæi à quo

gravis quandoquè producitur ſtranguria, tùm ſæpiùs varia penis diſtorſio intrà arrigendum; 2°. diſſipatis præcedentibus malis & coalito ulcere, non raró notabilis remanet anguſtatio urethræ propter ſtrictiorem ejus cicatricem; eaquè anguſtatio ſic adaugetur à recidivis ſimilium ulcerum ut urethræ ductus aliquotiès penè deleatur; 3°. deniquè ſi ſupprimatur fluxus gonorrhoïcus quo mediante diluitur & abripitur ſuſceptum virus, indè naſcitur inflammatio teſticuli valdè calida & dolens, quâ ratione dicitur vulgò gonorrhœam delapſam eſſe in ſcrotum; quæ inflammatio non fit ſine periculo abſceſsûs tædioſiſſimi, ſed quod pejus, non ſine metu diſſeminandæ ſyphillidis, novorumque proindè ſymptomatum confirmatæ luis venereæ.

Apud femellas dyſuria venerea faciliùs quidèm toleratur ſicut & alia dyſuria quævis, præſertìm quandò non tentantur proſtatæ Bartholni & malum duntaxat ſedet in cryptis ſebaceis ac mucoſis vaginæ & vulvæ. Sed magìs tenax quàm in viris eò quòd illæ numeroſæ cryptæ perquàm aptæ ſint ad retinendam ſorditiem gonorrhoïcam, tùm ex eo quòd ille affectus plerumquè negligatur quia tolerabilior eſt. De cætero ſi fluxus gonorrhoïcus ſupprimatur, timendum eſt nè ovaria abhìnc afficiantur ſicut teſtes afficiuntur in viris, & quidèm cùm periculo multò majori; nàm præterquàm quòd tunc ferè inutilia ſint emollientia externa, facilè concipitur reſolutionem ibi ſolummodò ſalutarem eſſe: dùm lethalis eſt ſuppuratio, ex quâ tamen viri evadunt. Prætereà ubi datur illa ſuppreſſio in femellis paritèr pertimeſcenda eſt diſſeminatio luis venereæ.

§. VIII.

Iſchuria.

Iſchuria dicitur adeſſe quandò nulla urina rejicitur, ſeu quia non effluit ex renibus in veſicam, ſeu quia lotium in veſicam delapſum ibi retinetur. Primus caſus vocatur ſuppreſſio urinæ, ſeu iſchuria ſpuria: alter iſchuria vera aut legitima, ſeu urinæ retentio.

Cauſæ variæ ſunt pro varietate iſchuriæ. Quod primò pertinet ad ſpuriam, eæ ſunt 1°. ſpaſmodica renum conſtrictio, de quâ ſuperiùs actum eſt; 2°. defectus ſeri ſufficientis in ſanguine, aut derivatio ejus aliorsùm; 3°. renum inflammatio, purulentia, calculus, arenulæ vel & mucoſi humores impedientes tranſitum lotii; 4°. ſimiles affectiones uretherum; 5°. ecchymoſis organorum eorumdem.

Quoad iſchuriam veram, cauſæ ejus ſunt 1°. defectus ſensûs veſicæ procedens ex affectione cerebri, ſicut quandoquè accidit in lethargo, maniâ, phrenitide, tùm in febribus delirio ſtipatis & in quibus etiam non percipitur ſtimulus excitatus ab urinâ veſicam replente; 2°. inflammatio vel abſceſſus colli veſicæ, tùm grumi ſanguinis ibidem hærentes aut urethræ; 3°. paralyſis veſicæ, qualis ſolet fieri ob compreſſionem medullæ ſpinalis, illatam ratione luxationis alicujus, vel ratione exoſtoſis; 4°. deperdita actio muſculoſa veſicæ propter diſtenſionem ejus nimiam ab urinâ diutiùs cohibitâ; 5°. nimia moles uteri gravidi aut hydropici aut purulenti; 6°. repletio recti inteſtini ab induratis fecibus, aut inflammatio ejuſdem, tùm purulentia renum ſicut obſervatur aph. 58 ſect. 5; 7°. inflammatio ipſius urethræ aut perinæi, calculus vel mucus ibi impactus; tùm anguſtatio

ejuſdem canalis, nata propter ſtrictiorem cicatricem ulcerum ejus, vel propter aliam quamlibet cauſam accidentalem; 8°. deniquè inter cauſas iſchuriæ veræ annumeranda ſtranguria valdè gravis & tenax, utpotè quæ illa non rarò in iſchuriam deſinat, ſicut ipſa iſchuria quæ jam imminuitur, aliquandò quoque abit in ſtranguriam.

Cùm hæc ita ſint de cauſis iſchuriæ non mirum videbitur quòd illa facilè accidat in iis individuis quibus dyſuria familiaris eſt aut ſtranguria, & quòd ea ſæpè etiam contingat per tempeſtates aquilonias nec non & tempore autumnali, ſicut de dyſuriâ diximus pag. 195.

Inter ſymptomata quibus iſchuria ſtipari ſolet, alia communia ſunt utrique iſchuriæ: alia propria alterutri & ideò diagnoſtica. Symptomata communia dicuntur ea quæ procedunt ab urinâ ſuppreſsâ in ſanguine aut refluxâ & alteratâ poſt ſecretionem ſuam. Talia ſunt cardialgia, anorexia, nauſeæ, vomitus ſaporis urinoſi, ſimilis in ore ſapor, ſingultus, pervigilium, febris, affectus ſoporoſi, deliri, convulſivi, fetor urinoſus corporis, tùm frigidi ſudores.

Symptomata verò propria alterutri iſchuriæ ſi quærantur, ea ſunt quoad ſpuriam, 1°. aliquis ſenſus doloris in regione lumborum vel & juxtà uretheres, quandò nimirùm datur ibidem quædam inflammatio aut obſtructio; 2°. defectus ſtimulationis ullius ad mingendum, quamvis æger à longo tempore non minxerit, nullâ etiam tunc exiſtente protuberantiâ in hypogaſtrio; 3°. veſicæ collapſus, coarctatio & inanitio deprehendenda per catheretiſmum, tùm chirurgicâ intruſione digiti in anum aut vulvam, ſed præſertìm ex eo quòd nulla urina educatur mediante cathetere; 4°. demùm ſcitur aliundè tunc temporis nùm deſit ſufficiens ſerum in ſanguine, & quâ de causâ? numvè illud aliò derivetur?

Quoad iſchuriam veram, diagnoſtica ejus ſigna ſequentia ſunt. 1°. Magnum & inutile deſiderium mingendi quod majus adhùc fit totieſquè intenditur, quotiès regio hypogaſtrica premitur vel levitèr; 2°. inſolitum pondus in hypogaſtrio perinæoque & pube; 3°. tumor major vel minor, facilè tactu percipiendus ſupra os pubis; 4°. tumor veſicæ ferè immediatè dignoſcendus ope digiti immiſſi in anum aut in vulvam; 5°. effuſio urinarum copioſarum mediante catheretiſmo; 6°. demùm aliundè oportet advertere utrùm adſit inflammatio veſicæ colli nec nè? Nùm detur paralyſis propter affectam medullam ſpinalem? Nùm deniquè adſit quidam tumor juxtà urethram, aut calculus ibi impactus & hærens? aut malum illud quod vulgò appellatur caruncula?

Prognoſis iſchuriæ admodùm ominoſa eſt. Si adfuerit iſchuria ſpuria metuendum nè urina, quæ reſtitat in ſanguine, accerſat graviſſima ſymptoma; vomitus nempè urinoſos, febrem, ſoporoſos affectus, convulſiones aliaquè mala quæ ab urinis in ſanguine retentis & alteratis ſuboriri queunt.

Si detur iſchuria vera, non ſolùm facillimè ſupervenit gangræna veſicæ eo quòd ea expandatur ultrà tonum ſuum, ſed & deindè ipſi ſuperaccidunt alia omnia ſymptomata quæ ſequuntur iſchuriam ſpuriam: niſi urinæ haud cunctantèr evacuentur mediante promptâ & repetitâ catheteris intromiſſione in veſicam urinariam. Proindequè iſchuria vera ominoſior cenſeri debet quàm ſpuria.

Cùm itaquè urina continuò per uretheres accedat ad veſicam quæ jam omninò repleta eſt, neceſſariò fit ut hæc non ſolùm diſtendatur ultrà tonum ſuum, ſed ut ipſimet uretheres totaque ſubſtantia renum repleantur & turgeant urinis, ſicquè earum ulterior ſecretio totalitèr intercipiatur & ſanguis deinceps

deinceps contaminetur propter retentionem illius excrementi.

Aliâ etiam ratione iſchuria vera per ſe magis periculoſa eſt & de horâ in horam invaleſcit, abſquequòd detur ſpes ulla ſpontaneæ ſolutionis. Quâ enim proportione veſica lotio plena diſtenditur, eâdem occluditur principium urethræ: atque ideò quolibet inſtanti adaugetur impoſſibilitas mingendi ſine auxilio artis; imò introductio catheteris difficilior fit prout orificium veſicæ ſic ſtringitur.

Notandum verò iſchuriam legitimam multò frequentiorem & curatu difficiliorem in viris quàm mulieribus. Ratio eſt 1°. quòd virorum urethra, longior & valdè obliqua, faciliùs impediatur quàm urethra muliebris, quæ brevis admodùm laxaque & recta eſt; 2°. quòd introductio catheteris apud mares eâdem de causâ ſit multò difficilior, quinimò ſæpè impoſſibilis aut ſaltem periculoſiſſima, præſertìm ob metum ab urethrâ decedendi.

Si nata foret iſchuria propter decubitum aliquem aut tuberculum à quo urethra clauderetur, ea non ſolveretur niſi per ſuppurationem & ruptionem hujus tuberculi. Nihil aliud doceri videtur aph. 82 ſect. 4 in quo legitur: *quibus in urinæ fiſtulâ tubercula innaſcuntur, iis, ſuppuratione factâ & ruptione, ſolutio contingit;* quod præceptum repetitur adhùc ſect. 7 aph. 56. Si tamen illa ſuppuratio diutiùs exſpectari deberet, ſanè mors tunc foret inevitabilis niſi urinæ interìm educerentur mediante punctione factâ per anum aut ſupra pubem, vel & beneficio aperturæ perinæi quæ dicitur *la boutonniere.*

Hìc non omittendus eſt caſus ſanè rariſſimus in quo volvulus ex ſtranguriâ ſuperaccidit ſicut monetur aph. 44 ſect. 6, & in quo ægrotantes dicuntur interire intra ſeptem dies *niſi febre accedente, copioſa urina effluat;* videantur quæ de hoc aphoriſmo dicta ſunt pag. 96. faſcicul. 1.

Deniquè ſi iſchuria perſeveret ad plures dies & frigeant extrema aut ſuperveniat ſudor algidus, tunc de ægro conclamatum eſt. Idem dicendum ſi iſchuria pendeat ab exoſtoſi canalis vertebralis aut à luxatione ſpinæ dorſi; quo in caſu artus inferiores fieri ſimul paralyticos pluriès obſervavi, tuncque etiam ſupervenire gangrænam circà os ſacrum & clunes. Quidam juvenis in hâc urbe ab annis quindecim laborat iſchuriâ & habituali alvi adſtrictione, ex effectibus casûs ab alto ſuprà os ſacrum.

§. IX.

Urinæ incontinentia.

Urinæ incontinentia, gallicè *incontinence d'urine*, dicitur exſtillatio urinæ continua & involuntaria quæ fit guttatìm ex urethrâ ſecundùm eam proportionem quâ in veſicam urinariam depluit.

Duplex agnoſcitur. Alia legitima & propriè dicta quæ perpetua eſt, omninò involuntaria & quæ ſequitur modum quo urina in veſicam adventat. Alia impropriè dicta & certis duntaxat temporibus eveniens, quæ nimirùm accidit puerulis aut ſenibus, imò adultis quibuſdam malè habentibus, præſertìm dùm dormiunt. Perfecta demùm vocatur ſi nulla urina remaneat intra veſicam. Imperfecta autem, quandò urina tota non effluit.

Non meretur nomen incontinentiæ mictio illa convulſiva & involuntaria quæ invadit epilepticos tempore paroxiſmorum: ſicut nec micturitio frequens quâ ſenes ſæpiſſimè affliguntur ob arctitudinem eorum veſicæ: tum ii omnes qui tentantur accidentali phlogoſi in collo veſicæ, qualis ſæpenumerò fit ab ulcere aut à calculo; neque etiam urinæ incontinentia eſt

illa micturitio contingens apud mulieres quarum veſica ponitur in anguſto propter molem fœtûs grandioris, vel & quibus aliqua ſubeſt phlogoſis vaginæ ob menſtrua imminentia vel retenta.

Involuntarius urinæ effluxus generatìm conſideratus tantummodò pendet à causâ duplici. 1°. Nempè ex eo quòd veſica vincat ſphincteris reſiſtentiam quia illa mechanicè contrahitur & quidèm fortiùs quàm ſphincter valet reſiſtere; 2°. ex eo quòd veſicæ ſphincter adeò laxus & debilis exiſtat ut ſponte delabatur urina, etiamsì nulla detur contractio veſicæ, aut ſaltem nulla præter actionem toni ejus.

Prior caſus reſpicit eam duntaxat veſicæ actionem convulſivam quæ contingit apud epilepticos tempore paroxiſmorum & quæ non eſt hujus loci. Poſterior conſtituit ipſam incontinentiam urinæ propriè dictam aut impropriè: tàm perfectam quàm imperfectam.

Prædictæ ſphincteris impotentiæ cauſa quadruplex diſtinguitur. 1°. Dilaceratio fibrarum ſphincteris veſicæ, qualis ſæpè fit in extrahendo calculo majori, tùm eroſio illa quæ ſequitur magnam exulcerationem ſectionis lythotomicæ, vel quæ orta fuit aliâ quâcumque occaſione. 2°. Atonia fibrarum ſphincteris ejuſdem quæ etiam non raró ſuccedit extractioni majoris calculi. 3°. Paralyſis veſicæ, qualis accidit poſt luxatas vertebras dorſales vel aliam quamlibet ſyderationem nervorum illam partem animantium. 4°. Deniquè laxitas peculiaris quâ ſphincter veſicæ tentatur aliquotiès occaſione anaſarcæ graviſſimæ; ſæpiùs verò propter ſingularem veſicæ debilitatem quæ ſæpenumerò datur in ſenibus decrepitis, tùm in infantibus & ipſiſmet adultis admodùm humidis, laxis & debilibus.

Quod pertinet ad urinarum emiſſionem quæ facit ut quidam lectum ſuum permingant dormiendo, ea duplex diſtinguenda

venit, nempè una habitualis, alia verò rariùs accidens: ejuſque cauſa duplex. Nocturna nimirùm mictio quæ habitualis eſt, agnoſcit pro causâ ſuâ certam quamdam ſphincteris laxitatem, quæ quidèm tempore vigiliæ valet urinam retinere quia tunc tonus fibrarum major, forteque & voluntas pauliſpèr utilis: ſed quæ debilior tempore ſomni quàm ut queat ſola reſiſtere urinis collectis. Mictio verò nocturna quæ rariùs tantùm accidit & per vices, videtur ſæpiùs procedere ex aliquo inſomnio per quod naſcitur falſa imaginatio circumſtantiarum opportunarum ad mictionem, tunc temporis vividiſſimè exſtimulatam; ideoquè ſpectanda mictio illa tanquam mera actio hominis de mictione urgente ſomniantis; ſed cujus non reminiſcitur propter altitudinem ſomni, juvenibus præſertìm adeò familiarem.

Quidquid ſit, urinæ incontinentia multùm differt à micturitione cùm quâ tàm ſæpè confunditur ab incautis. Equidèm in incontinentiâ urinæ urina effluit invitâ voluntate & inſciis ægrotis: dùm in micturitione fluit ægrotis optimè ſcientibus, imò coactis ad meïendum propter irritationes frequentes ac ferè perpetuas quæ inferuntur veſicæ, & determinant ejus contractionem in circumſtantiis paulò ſupra enumeratis.

Præter ſtillicidium involuntarium & morboſum urinæ in quo conſiſtit urinæ incontinentia, unum duntaxat aliud ſymptoma ſuperaccidit ſi illi non occurratur. Fiunt nempè exulcerationes omninò acerbæ crurum & genitalium, eo quòd cutis ibi priùs exaſperata ab urinæ ſalibus, deindè corripiatur quâdam phlogoſi, ex quâ tandem exſurgant numeroſæ puſtulæ facilè abeuntes in ulcuſcula non parùm mordacia.

Morbus ex dictis facilè cognoſcitur, nec difficultèr judicatur ex narratione rerum prægreſſarum & concomitantium à quânam causâ procedat; nùm inquam pendeat à ſphincteris veſicæ dila-

ceratione aut exulceratione aut atoniâ, numvè à paralyſi, nùm deniquè à nimiâ maceratione fibrarum.

Quoad mictionem nocturnam, patet illam fieri vitio ſphincteris, ſi frequens aut quotidiana fuerit : illam verò oriri ab inſomnio perquàm probabile eſt, ſi aliquotiès tantùm accidat, potiſſimùm in pueris, aliundè ſanis reputatis & onuſtis pridiano potu copioſo.

Incontinentia urinæ nullam ut plurimùm noxam invehit, ſed incommoda eſt ob fetorem quem infert, unà cùm prurigine ulcerosâ partium continuò humectatarum ab urinis indeſinentèr diſtillantibus. Incurabilis quandò oritur à dilaceratione aut magnâ exulceratione; difficillimè ſanatur ſi à paralyſi, ſed ab atoniâ curari patitur. Nunquàm verò in ſenibus, ſat facilè in pueris, difficiliùs apud femellas, quæ prætereà magìs torquentur quia nullis uti poſſunt excipulis ad recipiendam urinam exſtillantem, nulliſque machinis ad illam retinendam.

Mictio nocturna demùm facilè ut plurimùm apud pueros evaneſcit ſolius viribus naturæ aut adhibitis ad ſummum quibuſdam corroborantibus. Si tamen penderet à notabili vitio ſphincteris ægerrimè perſanaretur, præſertìm apud puellas ob inertiam ſphincteris veſicæ earum, ut & propter colli urethræ brevitatem. At quæ oriretur forſan ab imaginatione delusâ inter ſomniandum, aut ab aliquâ indiligentiâ pueri lectum ſuum ſæpiſſimè permingentis, amica monita non inutilia forent, præſertimquè evigilatio ſolitis horis prudentèr inſtituta.

§. X.

Diabetes.

Diabetes, hydrops ad matulam, diarrhæa urinoſa, nimia urinæ profuſio Celſi, *dypſacus* Galeni, gallicè *flux d'urine*, eſt

celerrima & copioſa admodùm potûs non tranſmutati ſeu potiùs ſeri velut chyloſi emiſſio per urinas, quam ſequitur ſitis intenſa ac indeſinens quasì à morſu ſerpentis dypſaci, & cui tandem accidit colliquatio totius corporis, ſecundùm Obſervatores.

Rariſſimus hic affectus oriri videtur à ſingulari ampliatione renalium pororum, aut forſan ab exceſſu agilitatis & acutie ſpecificâ sensûs eorum, quibus fit ut tranſcolatio urinarum adæquet copiam potulentorum imò & illam ſuperet, nonnihil retinendo quandoquè de qualitatibus eorum.

Secundùm Galenum apud Lacunam, eo morbo affecti inexplebili ſiti vexantur. Quarè & ii exuberantèr bibunt & reddunt id quod biberunt, minimè à ſuâ qualitate mutatum. Undè, ex eodem Galeno, hic renum affectus ſimilis eſt lævitati ventriculi inteſtinorumquè.

Non mihi licet multa dicere de hoc morbo, quoniam eum non viderim, niſi fortè apud quamdam femellam mediæ ætatis quæ per duos annos laboravit ſiti fermè continuâ, & tandiù reddidit incredibilem copiam urinarum non nihil ex albo opacarum. At cùm ea aliundè nihil pateretur præter paululùm marcoris, tandiù manſit abſque ullâ medicatione. Supervixit per multos annos, & non obiit niſi provectâ ætate.

Difficile foret ſtatuere juſtam prognoſim morbi vix cogniti. Conſulantur Auctores qui pluriès hunc morbum obſervârunt. Eos non novi. Scio tantùm quòd Galenus ipſe bis duntaxat eum viderit. Sed mihi apparet ex diabete pertinaciori nutritionem facillimè alterari poſſe. *Neque ſatietas, neque fames, neque aliud quidquam bonum, quod naturæ modum exceſſerit.* Hipp. aph. 4 ſect. 2.

ARTICULUS UNDECIMUS.

Humor sebaceus.

Humor cutis ſebaceus, qui fœtui adeò utilis eſt, ſi debitè conſtitutus fuerit in homine nato & ſi debitè excernatur, fovet gratam cutis mollitiem, nonnihilquè inſervit modificando ſudori.

Quandoquè verò hic humor deficit aut exuberat, vel donatur quâdam acrimoniâ pravâ aut ſpiſſitudine majori, indequè varia mala exſurgunt.

Si deficiat, ſicut ſolemne eſt in fine hecticarum febrium, nec non in ætatè ultravirili & ſicut etiam citiùs fit quibuſdam in individuis, tunc cutis arida percipitur, facilè rugoſa & caperata evadit, reſpuitque fucum pulverulentum. Eâdem etiam de causâ fit ſudor facilior, prætereaquè facies delicatulorum ſæpè corripitur lychenibus aut guttâ-roſeâ plurimiſque aliis fœdationibus maculoſis.

Quandò nimia datur copia illius humoris, quod præſertìm obſervatur apud pueros & adoleſcentes, tunc ſequentia contingunt. Cutis tactu ſicut & viſu oleoſa deprehenditur potiſſimùm in vultu; capilli fetente hoc oleo delibuti nitent quasì guttantes; cryptæ ſebaceæ hoc unguine copioſiori fatigatæ ingurgitantur & inflammantur levitèr, ſic abeundo in puſtulas magìs vel minùs tenues. Quæ puſtulæ hinc indè diſperſæ erumpunt ſupra vultum, ſcapulas & ſternum, ibique ſuppurantur & citò ſanantur. Sed aliæ effloreſcunt de die in diem, eaque eruptio conſtantèr iteratur uſque ad epocham ætatis virilis; quâ tamen approximante fiunt paulò minùs numeroſæ puſtulæ, eo quòd jam tunc incipiat minui proventus humoris ſebacei.

Non rarò etiam idem humor donatur conſiſtentiâ & ſiccitate majori; tuncque cogitur morari & accumulari in ſuis cryptis. Quòd ſi ea accumulatio pergat fieri in aliquo ex iis receptaculis, ibi videtur ſororiari tumor durus & indolens, qui abit in verum meliceridem aut atheroma & quandoquè aſſurgit ad magnam molem, non ſine periculo degenerationis carcinomatodææ. His adde quòd propter eamdem ſabacei humoris remoram in cryptis capillitii, ſæpè quoque ibi generentur ii tumores *talpæ* vocati, olìm *myrmecia*, qui ſerpunt ab uno loco ad alium & quandoquè ſuppurantur. Tales tumores præſertìm generari obſervatur apud eos qui negligunt oleum illud pædidum ex capillis ſuis excutere, tùm apud eos qui ſibi comas imbuunt pulvere cyprio & pomatis rancidis, deindequè natam abhìnc ſorditiem impexam conſervant.

Sed gravius aliud malum advenit quandò præ maximâ acrimoniâ ſebacei humoris naſcitur ea capillitii affectio quæ tinea audit, gallicè *teigne*, *râche*. Quapropter de illâ nunc quædam tradenda ſunt peculiari paragrapho. Deindè quædam ſigillatìm quoque dicturi erimus de Calvitie & Canitie, quæ aliquantulam relationem habere videntur cùm eodem linimento cutis.

§. I^us.

Tinea.

Tinea eſt peculiaris exulceratio cruſtoſa contingens præſertìm in capillitio nec non in circumferentiâ frontis & temporum. Cognoſcitur ulceribus cruſtoſis, griſeis, fetentibus, mox ſiccis mox humidis, quæ ſuccedunt quibuſdam puſtulis quaſì ſcabioſis ibi enatis & ruptis, & quæ ſensìm diſperguntur ac multiplicantur quouſquè inficiant totam capillatam partem

capitis,

capitis, nec non magnam faciei portionem circà tempora.

Quadruplex agnoſcitur tinea. Nempè 1°. lactumen ſeu cruſta lactea, gallicè *croute de lait*, quæ ſupervenit lactentibus infantulis. Ea minimè gravis eſt affectio, ſicut nôrunt ipſæmet mulierculæ. Tamen non parùm tædioſa ſi nimioperè ſerpat, præſertìm quandò imprudentèr repercutitur ejus eruptio. 2°. Tinea volatica dicta, gallicè *feu volage*, quæ pueris etiam familiaris, prætereaquè contagioſa. Procedit ab aliquot puſtulis in vultu enatis, ſæpiùs ob ſpurcitiem cutis, quæ dùm rumpuntur abeunt in cruſtas atro-flavas, magìs vel minùs ſiccas aut madidas & ſplendentes, à quibus nihil etiam timendum habetur. 3°. Tertia ſpecies propriè vocatur tinea, quæ ſicca dicitur vel humida, pro diverſitate cruſtarum. Tinea hæc gravior eſt prædictis duabus, magìs vel minùs fetet & ulceroſa eſt, ſæpè ſuccedit ſcabiei capillitii quandò negligitur, eaque non raró tantas fovet cutis capillatæ ulcerationes, ut indè producatur defluvium capillorum in maximis plagis. 4°. Demùm diſtinguitur tinea venerea, quæ ſcilicèt gignitur & fovetur à ſeminio ſyphillitico latente, quæ præſertìm afficit frontem, tempora, aures.

Cauſa tineæ ſedet in humore ſebaceo cutis, cujus ſingularis acrimonia & tenacitas faciunt ut ſtagnet in cryptis cutaneis quas inflammat & exulcerat.

Duæ priores ſpecies ſponte ut plurimùm ſanantur per munditiei curas, congruam tantummodò diætam adhibendo, tàm erga infantulos quàm erga eorum nutrices.

Tertia verò conſtituit morbum valdè tenacem, qui tamen dùm levis eſt non raró curatur ſponte ubi pubertas erumpit, & qui ſæpè etiam fugatur efficacitate alicujus febrilis morbi, terminati per bonam criſim. Sed ſi nata fuerit poſt pubertatem

completam, ea tunc tenacior exiſtit, neque ut plurimùm cedit antè virilitatem adeptam.

Præter pædorem & ſqualorem à tineâ afferendum, ea non vacua eſt periculi ſi valdè ſordida, fetida, corroſiva & pruriginoſa. Hìnc enim oritur pervigilium, macies, cachecticus pallor, febris lenta, quæ non ita facilè curantur: at magnum imprimìs periculum ex eâ impendet quandò evaneſcit per metaſtaſim, ſicut ſæpenumerò accidit inter curationes empyricas ut potè quæ præſertìm conſiſtant in applicatione rerum exſiccantium & repercutientium.

Quod pertinet ad tineam veneream, prognoſis eadem eſt ac luis venereæ, ſicut eadem curatio.

§. II.

Calvities et Canities.

Calvities vocatur ille defectus capillorum qui potiſſimùm fit in ſincipite apud ſenes, nec non eos ipſos viros qui gaudent temperie ſicciori.

Alia ordinaria eſt, alia extraordinaria. Ordinaria dicitur illa quæ ſeriùs ociùs ſequitur areſcentiam hanc cutis naturalitèr accidentem in ætate virili & ſenili, præſertìm apud homines qui nudo capite ſæpiùs ſuſtulerunt deurentes ſolis ardores aut qui maturiori venere fuerunt reſiccati. Extraordinaria verò dicenda ea eſt quæ debetur cauſis quibuſdam morboſis & contingit in ætate inſolitâ aut in individuis minùs diſpoſitis ad calvitiem ſuſcipiendam, qualia ſunt mulieres & eunuchi; circà quem eventum videantur quæ ſuperiùs dicta ſunt pag. 120 & ſeq. ubi de podagrâ.

Cauſa calvitiei nihil aliud eſſe videtur quàm ariditas bul-

borum quibus capilli radicantur, unà cùm defectu proluviei nutritiæ & ſebaceæ quæ illis alendis & inungendis inſervit. Proindequè ſi talis ariditas naturalitèr accidat poſt ætatem mediam vel in illâ per ſimplicem affectum phyſicæ vitæ, quærendæ ſunt cauſæ calvitiei extraordinariæ in iis quæ valent citiorem reddere prædictam ariditatem. Talia ſunt 1°. univerſalis quædam acrimonia & ſiccitas humorum, quarum ratione nutrimenta pilorum, nimìs parca fiant & acria, ſicut præſertìm accidit in omnigeno maraſmo. 2°. Diuturna ſordities capillorum impexorum, qualis ſæpè ſervatur decurſu morborum longorum. 3°. Præmatura nervorum areſcentia præ nimio cultu Veneris & Bacchi. 4°. Deniquè ſyphillitica lues latens, non raró abhìnc contingente ſymptomate illo quod gallicè dicitur *la pelade*, in quo non ſolùm calveſcit capillitium, ſed & profluit ipſamet barba nec non cæteri quilibet pili.

Quoad canitiem ſeu capillorum commutationem in album, quamvis ea plerumquè ſit comes calvitiei ordinariæ ſenum, ea tamen extraordinario tempore aliquotiès etiam contingit in morbis quibuſdam gravibus, imò per ſolam efficacitatem acerbioris cujuſdam mœroris. Quis noſtrûm oblitus eſt comam & barbam ita olìm apud Henricum Magnum mœrore & mœtu confectum incanuiſſe, eo præcisè in loco cui meditabundus & triſtis incubuerat per 24 horas, tempore lanienæ Bartholomæanæ?

Quarè autem capilli caneſcant? difficillimè dici poteſt. Certò duntaxat novimus quòd hæc ætas quæ calvitiem invehit, ſæpiùs quoque canitiem ſimul ingeneret; quòd hæc mutatio citiùs plerumquè accidat capillis ſubflavis quàm nigris; & quòd ii tunc temporis evadant multò magìs duri & ſicci, ſimul & multò minùs odori. Sed quis explicabit utrùm hic color incanus

accidat propter privationem liquidi aliter colorati, quo deficiente appareat nativus fibrarum animalium albor? Numvè accidentalis hic color debeatur cuidam humori albo qui de novo interſuſceptus fuit à capillis? At quamvis utraque ſuppoſitio aliquam perindè proferat rationem phœnomeni, ſanè quidèm neutra ſolvit difficultatem. Alioquì liceret quoque illam reſolvere, dicendo indefinitas numero fiſſuras contingere forſan in capillis dùm caneſcunt, quoniam magnoperè areſcunt ac indurantur tunc temporis: eoſque ideò candicantes evadere, haud ſecùs ac albeſcunt vitra ipſamet nigra ubi tenuibus rimulis dehiſcunt. Fateamur ergò cauſam canitiei omninò abſconditam eſſe ſicut innumera alia naturæ prodigia; ſatìs ſit noviſſe circumſtantias in quibus illa ſolet accidere.

Quod ſpectat ad prognoſim calvitiei & canitiei, ea paucam attentionem meretur, niſi quatenùs, vitâ meliori factâ ex conſiliis Medicorum, mens ſana valeat diutiùs ſervari in corpore ſano, quòd idcircò tardiùs ſeneſcens tardiùs quoque calveſcat & caneſcat.

ARTICULUS DUODECIMUS.

Cerumen Aurium.

Nota ſunt ea quæ pertinent ad congruum ſtatum uſumque ceruminis illius quod ſecernitur eo in utroque auditorio meatu externo. Notumque pariter aliquot ſymptomata ſuboriri quandò illud tympani auris linimentum vitiatur.

Nempè ſi contraxerit quamdam acredinem ſeu propter generalem diſpoſitionem humorum, ſive propter quamdam metaſtaſim, tunc ſequentia fiunt. Percipitur in aure prurigo quædam aſſidua, exterior ejus meatus laborat aliquâ velutì lychene

quâ tympanum ipſummet tandem affici atque labefactari poteſt.

Deficitnè idem humor? Audiuntur bombi & ſuſurri, frequentiores tempore ſicco & aquilonari, quàm auſtrino & humido. Aut ſi colligatur è contrà in meatu auditorio propter ſuam ſpiſſitudinem, indè aures obſtipantur, magiſquè vel minùs ſurdaſtræ evadunt.

Si demùm liquidius fuerit & redundans cerumen in decurſu morborum illudque videatur ſpoliari colore ſuo flavo, id pro ſigno pravo habetur. Si verò extrà occaſionem morbi, quidam velutì fluxus ex auribus fiat apud juvenes, id quidèm non ſtatìm videtur nocuum; ſed notatur ita affectos ſolere affligi doloribus aurium in mediâ ætate, eoſque ſæpè ſurditate tentari, præſertìm ſi ipſis ponè angulos maxillæ inferioris detur aliqua ſingularis cavea, qualem videre eſt in homine admodùm macilento. De cætero non multa alia ſunt, ſaltem mihi cognita phœnomena ceruminis aurium. Mihi tantùm apparuit quòd relatio aliqua daretur inter aures & organa biliaria; eo quòd biliosa ſanguinis pars non nullam haberet analogiam cùm cerumine aurium. Videantur ea quæ habentur pag. 296 faſcic. 1, erga aph. 60 ſect. 4, in quo notatur morbum ſolvi iis quibus per febrem aures obſurduerunt, ſi ſanguis è naribus profluxerit, aut alvus exturbetur. Hùc etiam ſpectat aph. 28 ſect. ejuſdem quo ſcilicèt docetur ceſſare dejectiones bilioſas iis quibus ſurditas advenit, & quòd prægreſſa ſurditas deſinat exortis dejectionibus bilioſis.

ARTICULUS TER-DECIMUS.

Humor lacrymalis et lippitudo.

Quandiu omnia benè ſe habent ex parte lacrymalis humoris, & lippitudinis, bulbi oculorum ſine dolore moventur, limpi-

dâque humiditate coruſcant; viſio nitidiſſima exercetur, nec minima quidèm lacrymula ſcandit palpebras, niſi in caſu fletûs aut tranſitoriæ oculorum irritationis.

Sed varia mala pullulaſcunt propter varias mutationes contingentes in illis humoribus vel in motu eorum; quæ hìc primò conſiderabuntur quoad humorem lacrymalem.

Nempè mox oculus obnubilatur quasì velamine aqueo ubi nimius fit effluxus humoris lacrymalis, præſertìm ſi paulò viſcidior fuerit ideoquè magìs capax luminares radios refrangere eorumque perturbare tranſgreſſum ultrà corneam.

Mox lacrymæ præterfluunt ex oculis, taleſque ſunt hujus accidentis cauſæ. 1°. Impeditus liber aditus lacrymalis humoris per puncta lacrymalia, ſive quia eroſa vel obſtructa ſunt, ſive quia ſimplicitèr arctiora ſicut fit apud ſenes quorum oculi frequentèr ideò lacrymoſi ſunt; 2°. copioſior lacrymarum ſecretio, ſeu in fletu ordinario, ſeu quia glandulæ lacrymales ob impetum febris obruuntur & quidèm non ſine periculo, ſicut notatur aph. 52 ſect. 4; 3°. nimia protuberantia carunculæ lacrymalis, capax avertere lacrymas ab orificiis punctorum lacrymalium; 4°. crenula quædam in tarſo palpebræ inferioris; 5°. obſtructio naſalis ductûs vel à polypo finem ejus opprimente, vel à materie quâdam in eo canali concretâ & hærente; undè fit lacrymarum retentio, accumulatio & ſingularis mutatio velutì purulenta in ductu illo, ex quibus nata eſt falſa idea fiſtulæ lacrymalis. Verùm iiſdem de cauſis aliquandò naſcitur *anchilops* ſeu tumor inflammatorius ſedens in majore oculi angulo, poſt cujus ſuppurationem & aperturam remanet vera fiſtula lacrymoſo-purulenta, niſi brevì reſtituatur integritas canalis naſalis.

Mox demùm lacrymalis humor deficit, moxquè ille ſimul intingitur quâdam acrimoniâ, eoque in caſu bulbi oculorum

ſic læduntur à nictantibus palpebris ut experiantur impreſſionem quasì arenulæ immiſſæ. Quod malum ſi diù duraverit, ſolet producere ophtalmiam ſiccam ſicut ſæpè etiam illa accidit meſſoribus, nec non & viatoribus in plagis præcipuè meridionalibus & arenoſis. Hujus etiam proſapiæ habenda ophtalmia illa quæ ſæpè naſcitur poſt tempeſtates ſiccas & aquilonares, ex aph. 14. 16. 17 & 21 ſect. 3, nempè propter penuriam humoris lacrymalis, ſæpiſſimequè adjunctam acrimoniam.

Quod pertinet ad lippitudinem, mox ille humor deficit indequè palpebræ incaleſcunt & naſcitur ophtalmia ſicca palpebrarum; mox etiam ille humor exuberans eſt variâque ſimul acrimoniâ intinctus, moxque ſupra limbos palpebrarum concreſcit in glebulas quæ latinè vocantur lippitudo à nomine humoris vitiati, gallicè verò *chaſſie*. Cui malo inveterato & neglecto ſæpiùs ſuccedunt ulcuſcula in tarſis palpebrarum, indequè trichiaſis; quæ mala difficillimè curantur.

CAPUT XXII.

De Inhalatione (1).

Nemo non novit eam intuſſuſceptionem variarum materierum quæ fit per ſolutas tegumentorum externorum continuitates, ſeu per vulnera ſeu per morſus, cujus inhalationis exemplo videtur orta idea omnigenæ morborum inoculationis. Sed & nemo neſcit humanam cutem integram, internamque pulmonum ac inteſtinorum ſuperficiem, inhalationi perindè aptam eſſe ac exhalationi ſeu perſpirationi.

Conſequenter nemo quoque ignorat quòd prædictis variis viis varia intuſſuſcipi ſeu inhalari miaſmata poſſint, quorum effectus diverſi ſint pro diverſitate miaſmatis, & quorum actio ibi conſideranda incumbit.

Huic actioni triplex videtur aſſignandus focus. 1°. Nempè locus ipſe per quem acceptum fuit miaſma quodlibet. 2°. Maſſa ſanguinis ad quam illud tandem traducitur. 3°. Locus quidam electivus ad quem deindè exploditur vi naturæ, & in quo nova fit ejus ſcaturigo.

In priori foco operatur acceptum miaſma, quatenùs ibi hærendo peculiarem nanciſcitur energiam, quâ mediante varias tandem valeat creare irritationes locales peculiares, variam miaſmatis accepti qualitatem deſignantes : ſicut ex. gr. obſer-

(1) Jam propugnata anno 1785 in Univerſitate Biſuntinâ. Quid cenſuerint docti redactores ephemeridum medicarum, vid. *Journal de médecine, octobre 1786*, pag. 118.

vatur in ipſiſmet inſitarum variolarum puncturis, nec non & in morſu rabioſorum animantûm, vel aliter venenoſorum.

In altero foco, nempè in maſsâ ſanguinis & humorum, miaſma acceptum non apparet aliter agere poſſe, niſi quatenùs ſanguinem & humores variâ qualitate ſuâ intingat, ideoquè accerſat phœnomena nova: ſicut accidit in inſitis variolis quandò febris eruptiva incenditur, & ſicut obſervatur poſt morſus rabidos aut alio modo venenoſos, quandò ingruit hydrophobia vel aliud phœnomenon ſingulari veneno proprium. Qui effectus ad hunc focum pertinentes producuntur, ſivè miaſmata ad ſanguinem delata ſibi ipſis aliquatenùs aſſimilent humores eos quorum natura majorem præbet affinitatem, ſivè illa dùntaxat penetrent humores varios, ſeſe interponendo inter eorum moleculas, more ignis calorifici aut ignis electrici.

In tertio deniquè foco miaſma novum hæret, manetque aliquandiù haud mutatum, ibique datur locus novæ emanationi miaſmatum ſimilitèr contagioſorum: nec alibi aſſumuntur miaſmata quæ inſertionibus variis deſtinantur.

Sed præter hanc variam actionem miaſmatum acceptorum, quæ poſitiva eſt, alia quoque conſideranda venit quæ negativa: ea nempè quæ pendet à defectu inhalationis neceſſariæ, qualis eſt inhalatio aëris vitalis, nec non & ignis calorifici, ignis electrici, &c. Hâc enim quâcumque inhalatione deficiente, viventia corpora quæ continuò talia deperdunt per exhalationem dùm nihil ſimile recipiunt beneficio inhalationis, tandem privantur beneficâ actione eorum miaſmatum, animanti viventi neceſſariorum.

Quod pertinet ad examen diverſorum miaſmatum tàm utilium quàm nocuorum, nè illudamur hypotheſibus vanis, vero

Medico odioſis, ſequentia duntaxat brevitèr adumbranda ſuſcipiemus diſtinctis totidem paragraphis : ſcilicet miaſma morbilloſum, varioloſum, peſtiferum, rabioſum, ſyphilliticum, impetiginoſum, pſoricum, ſcorbuticum, humidum, aërum multiplex, ignis calorifici, ignis electrici, nec non & miaſma nunc famoſum magnetiſmi animalis dicti.

§. I[us].

Miasma magnetismi animalis dicti.

IN opuſculo quodam Genevæ edito, anno 1779, audax quidam vir Viennenſis nomine *Meſmer*, Medici perſonæ calidiſſimus ſimulator, ſingularem magnetiſmi animalis doctrinam jamdudùm antiquatam tradidit, tanquam foret pretioſum naturæ arcanum ab ipſo detectum.

Secundùm aſſertiones prædicti Scriptoris, datur perpetuus aſtrorum influxus in orbem terræ ſimul & terrena corpora omnia, mediante quodam fluido generalitèr diffuſo, quod ſcilicet ex aſtris jugitèr affluit, omniaque corpora penetrat atque replet : quod idem fluidum ingenti ſubtilitate ſuâ nulli rei ſimile habendum : quod tamen capax eſt accipere, propagare atque communicare quaſlibet motuum impreſſiones : quod ab homine vivente in alium viventem hominem infunditur, projicitur & accumulatur, tùm per ſingularem utriuſque contactum immediatum, tùm in diſtans, per directionem nempè digiti aut alterius conductoris, nec non & beneficio reflexionis à ſpeculo factæ, &c. &c. (1).

(1) Hæc quidèm erat doctrina Magnetiſatorum ſub diſciplinâ Meſmerianâ. Nunc verò illi modeſtè reputant ſe operari divinitùs, juxtà myſ-

Miaſmatis hujus intuſſuſceptione factâ ab homine artificialitèr contacto, inquit, mirabiles producuntur commotiones in viſceribus illius, tùm in ſanguinis maſsâ, præſertimquè in nervis; adeò ut beneficio hujus actionis (quam *magnetiſmum animalem* vocat idem Scriptor), morbi omnes poſſint reſerari, cognoſci atque perſanari abſque alio quocumque inrerventu. Sed talibus principiis expoſitis, ſedulò monet Meſmerus plurimos tamen obſervari homines qui non patiantur prædictas magnetiſmi animalis impreſſiones, imò & qui magnetiſmum omninò deſtruant.

Reſpectu individuorum huic actioni magneticæ dictæ ſenſibilium, ità Meſmerus, unà cùm credulis aſſeclis ſuis, interprætatur medicam virtutem ſui magnetiſmi. Morbi omnes & ſinguli, inquit, ortum trahunt ex unâ eâdemque materie heterogeneâ, ad quos ſanandos natura paritèr utitur unico eodemque medio, coctione ſcilicet & evacuatione criticâ prædictæ materiei heterogeneæ. Quæ coctio & evacuatio producitur actione magnetiſmi, quatenùs, inquiunt, fluidum univerſale magneticum (quod eſt penetrantius *agens* naturæ) reapsè penetrat intimiores viventium corporum receſſus. Undè fluidum illud fit capax reſtituere tonum in ſolidis ſimul & excitare eorumdem oſcillationes beneficas : ſedando videlicet erethyſmum & revocando motum; id eſt, ut aïunt, adjuvando & accelerando naturæ operam.

Fluidum autem illud tanto cùm hiatu decantatum, nihil vi-

---

teriosam ſcientiam cabaliſticam *Ph. Inc.* Priores ſimplicitèr homines erant : Dii verò poſteriores. Nonnè mirum tantam credulitatem reperiri, eo ipſo tempore quo è contrà incredulitas epidemica videtur per totam latè Europam, erga traditiones magìs probatas ?

detur niſi merum ens imaginationis, adeoquè nihil niſi chimericum ſomnium, quandoquidèm nihil minùs probatum.

Jamdudùm ſub nomine ſpiritûs univerſalis omnia perluſtrantis, celebratum fuerat ſimile portentum gratìs ſuppoſitum ab aliquot deſipientibus, quod & *anima mundi* ab illis vocitabatur.

Monſtroſæ huic doctrinæ jam quidèm olìm adhæſerant viri cerebroſi complures, quos inter eminent Paracelſus, Helmontius, Maxuellius, Kirkerus & alii inter Philoſophos ſyſtematicos, ſicut evidentèr probavit D. Thouret, vir Medicus Pariſienſis eruditiſſimus in opere nupèr edito, cui titulùs : *Recherches & doutes ſur le magnétiſme animal.* A Paris chez Prault, 1784.

Nihilominùs Meſmerus ſibi jactantèr gloriatur de ſuperbâ inventione ſtupendi illius *agentis*; reputatque, unà cùm aſſeclis ſuis fidelibus, illud *agens* reverâ exiſtere. Quinimò addit quòd viventia corpora vices gerant quorumdam magnetum reſpectu illius fluidi, & conſequenter quòd in corporibus viventibus agnoſcatur duplex polus, haud ſecùs ac in magnete vulgari. Ex quâ duntaxat ſimilitudine ſuppoſitâ deduxit Meſmerus nomen *magnetiſmi animalis*, quìn tamen fluidum minerale magneticum ullatenùs confundi debeat cùm fluido univerſali ab aſtris affluente, & conſtituente pretioſum miaſma ſeu abditum *agens* magnetiſmi animalis.

Hâc conceptâ ideâ magnetiſmi animalis & viventium corporum, hæc eſt Meſmeri theoria altera Medico-ſcientifica, quam ſinguli ejùs amatores non veriti ſunt emere pretio centum nummorum aureorum.

1°. Inquit, truncus humani corporis conſtat duobus magnetibus majoribus, verticalitèr ad latera invicèm applicatis, magnete ſcilicet dextro & magnete ſiniſtro. Qui uterque magnes

ſupernè ut & infernè terminatur uno alio magnete hùc coëunte; brachio videlicet & crure utriuſque lateris.

2°. Sicut in magnete vulgari agnoſcitur polus duplex, polus ſcilicet *auſtralis* dictus, qui ad ſeptentrionem dirigitur: & polus *borealis*, qui vergit ad auſtrum: ita & in prædictis magnetibus humani corporis dantur duo poli diſtincti & oppoſiti.

3°. Sicut oppoſiti poli ſeſe attrahunt in magnetibus vulgaribus, dùm è contrà poli ſimiles ſeſe repellunt: ita & in humanis magnetibus fit ſimilis attractio & repulſio polorum, ac proindè magnetici fluidi; attractio ſcilicet, ſi pars dextra hominis magnetiſantis applicatur & dirigitur ſupra partem ſiniſtram hominis magnetiſati: & viciſsìm repulſio, ſi è contrà pars dextra magnetiſantis applicatur vel dirigitur ad partem dextram hominis magnetiſati, ut & quandò pars ſiniſtra opponitur ſiniſtræ.

4°. Sicut polorum oppoſitione Meſmerus aſſerit induci majorem copiam fluidi univerſalis magnetici in ſubſtantiam corporis meſmeriſati: ita è contrariò elicitur fluidum illud ex magnetiſato corpore, ubi primùm applicatio manuum vel directio conductoris fit ſecundùm identitatem polorum; id eſt, ubi fit applicatio manûs dextræ meſmeriſantis vel & conductoris manu dextrâ directi ad partem dextram meſmeriſati: & viciſſim, ſiniſtræ ad ſiniſtram. In priore proceſſu fit magnetiſatio per polorum oppoſitionem, ut aïunt, & hæc eſt *in plus*. In poſteriore verò proceſſu, ſeu per junctionem polorum identicorum, magnetiſatio fit *in minus*: & hæc capax eſt, ſecundùm Doctores modernos, ſedare nimietates effectuum prioris proceſsûs.

Porrò quis ërit homo veri amator, qui ſenſu duntaxat communi ductus adhæreat theoriæ adeò inani, ſicut nec ridicuæl

praxi quæ ab illâ dirigitur? Theoriæ inquam & praxi quæ nullo fundamento nituntur, quæ nullâ firmantur probatione præter vana audacis Meſmeri ejuſque aſſeclarum ſomnia & mendaces aſſertiones, unà cùm credulitate ac mobilitate quorumdam individuorum; ſuaptè naturâ miſerabilitèr promovendorum ob energiam imitationis nec non & præoccupatæ expectationis: quam attenti obſervatores jam diù agnôrunt efficaciſſimam eſſe in phyſicis, ut & in moralibus actionibus hominum.

Hinc equidèm, nec aliundè, fiunt haud rarò mirabiles commotiones nerveæ in ſubjectis meſmeriſatis, pro vario gradu ſenſibilitatis organorum quorumcumque; quarum ideò commotionum aliæ enormibus convulſionibus aut animi deliquiis aliiſvè phœnomenis viſibilibus ſpectatores ſtupefaciunt: aliæ verò merè ſenſitivæ ac voluptuoſæ, atque ideò meſmeriſatis duntaxat cognitæ, quæ veſanam quamdam libidinem clanculò excitant; cujus occaſione ſæpè factum eſt, heu! ut meſmeriſatæ puellæ, cæco captæ fuerint amore ergà meſmeriſantes Doctores, aut aliâ pudendâ conſuetudine domeſticâ corruptæ.

Hi ſunt lugendi magnetiſationis effectus, temerè excitandi unam tantùm ob cauſam, ut diximus, quia homines hominum imitatores ſunt & ab imaginatione ſuâ nimìs heu! reguntur. Si enim aliquod individuum argutæ naris meſmeriſabitur, nihil omninò percipiet; ſicut nec indè ullatenùs movebitur tùm infans aut demens aut dormiens, tùm quæcumque puella (etiam mobilior, animoque magìs puſillo donata) dùm inſciens meſmeriſabitur. Hæc tamen miſera, ſicut alii plurimi creduli effœminatique viri, mediante præoccupatâ imaginatione aut efficaciâ imitationis ſpontaneæ, experiretur putatos magnetiſmi animalis effectus, ſi modò ridiculis geſticulationibus, factis per modum meſmeriſandi, percelleretur atque territaretur.

Fateamur tamen quòd imaginatio & imitatio ſpontanea hominum, forſan aliquandò tardiores in proritandis magnetiſmi animalis miraculis, non nihil etiam aliundè adjuventur. Plurimùm autem valet efficacia frictionum ut & attrectationum calidis manibus factarum ſupra viſcera potentioribus plexibus nerveis ſenſificata, qualia ſunt viſcera hypocondriorum. Nequè proindè mirum, ſi viſcera hæc antè omnia cætera, ſeligantur à Doctoribus meſmeriſantibus: & ſi atrabiliarii viri, aliter hypocondriaci dicti, ſatìs ſenſibilitèr moveantur occaſione putati magnetiſmi, ut injurioſis conviciis acritèr proſcindant omnes eos qui magnetiſmum meritò revocant ad claſſem fabularum.

Sed quis non intellexerit, quòd viſcerum præſertìm abdominalium paſtinatio dura & moleſtæ punctiunculæ, per certum temporis lapſum factæ, perindè ſint periculoſæ ac ridiculæ & indecoræ? Quis etiam obſervator ſedulus non viderit, quòd convulſiones occaſione putati magnetiſmi totiès repetitæ, ideoquè factæ veluti habituales, fieri quoque poſſint hæreditariæ, haud ſecùs ac morbi epileptici? Saltem illud malum indè imminere apparet.

Quid dicemus de immenſo illo cado ligneo, gallicè vocato *le baquet*, qui proſtat in publicâ officinâ magnetiſantium? Hic cadus, exactè clauſus, nonnullam aquam myſterioſè ſpurcatam continet. Inſtruitur benè multis ferreis veruculis, vario modo directis atque craſſiori extremitate ſuâ in aquam cadi immerſis per foramina ejuſdem operculi, & circumdatur fune enormitèr longo, habente craſſitiem digiti minoris; quo circùm circà in cincinnos varios convoluto, videretur videri caput Meduſæum.

Ad circumferentiam hujus cadi magici aſſident creduli ægrotantes,

cantes, ſive realiter ii ægrotent, ſive ſeſe ægrotare reputent. Ii invicèm ibi ridiculo fune prædicto alligati manent, incantamenti ad inſtar; identidem ſeſe mutuo apprehendentes digito indice ac pollice, ſic invicèm facientes id quod vocant *la chaîne.* Interìm magnetiſator funem prædictum fricat digitis ſuis, ita ut hoc fune, quaſi canali quodam, major copia liquidi feratur ad corpus ægrotantis; & ut majori arte ægrotantes præoccupatos ſtupefaciat, identidem ſingulares circumquaquè geſticulationes facit per oppoſitionem polorùm, mox à dextris, mox à ſiniſtris: eoſque joculares geſtus condit verboſis quibuſdam ſtrophis, doctrinam abſconditam ſapientibus, ad hoc ut victimarum ſuarum integram attentionem faſcinet atque colligat. Hoc in cœtù, aduſquè nauſeam & oſcitationem triſti, tandem accidit ut iſte oſcitare præ tædio incipiat aut dormitet; dùm ille pandiculatur aut emittit ructus perquàm ſonoros, alteris ſingulis ſimùl exſpectantibus quemdam eventum ſibi propitium; quem eventum optatiſſimum polliceri videtur mox dolor capitis inexſpectatus, mox borborygmus quidam, mox jucunda quædam interna titillatio nervorum, pro variâ propenſione naturali variorum organorum. Sed ſicut oſcitator movet oſcitatores, dormitor dormitores & pandiculatorem pandiculator: ità & ſi quædam puella ſemel corripiatur aliquo motu convulſivo, brevì omnes puellæ aſſidentes aut aliquot homines evirati incipiunt corripi convulſionibus, & choream quamdam convulſivam locupletant. Tunc convulſivi ducuntur in cubiculum vocatum *la chambre des criſes*, quod undequaquè munitum eſt circumjectis laneis culcitris, ut ibi incœptas choreas abſolvant quìn poſſint cranium ſibi frangere contrà muros aut pavimentum.

Hanc porrò ſcenam comicam ſeu potiùs tragicam pinxiſſe, judicare eſt.

Prædictis igitur omnibus putati magnetiſmi animalis effectibus, argumentis ac conſequentiis honeſtâ mente conſideratis ac penſitatis, liquidò conſtat quòd tale ſyſtema ſpectari debeat tanquàm callidum quoddam ambitioſæ fatuitatis productum, à veritate planè alienum, legum attentione ſimùl & obſervatorum perſcrutatione dignum, ſæculo huic noſtro injurium.

Sanè dolendum eſt, quòd naturale ſtudium propriæ ſuæ ſanitatis capax ſit ita obcæcare mentes aliquot hominum meticuloſorum, aliundè conſiderandorum, ut ignaris præſint in hâc academiâ convulſionum, aliarumque modificationum animalium. Dolendum imprimìs, quòd aliqui Medici aut Chirurgi, ut & quidam cives proceriores, huic doctrinæ fallaci æquè ac ſingulari fidem tribuant. Sed quià phyſicis in rebus tolerantiſmus colendus eſt, ſi unquàm; non credimus eos Phyſicos hæreticos aggrediendos eſſe aliis armis, præter ridiculum, quouſquè tandem demonſtraverint exiſtentiam principii, ſeu *agentis* ab iis adeò decantati.

§. II.

Miasma electricum.

Quemadmodum viventia corpora partibus diverſis conſtant, quarum aliæ idioelectricæ ſunt, qualia ſunt nervi, cartilagines, tendines, oſſa: aliæ verò anelectricæ, qualia ſunt ſanguis, ſerum, pinguedo, &c.: ita & athmoſphæra variis partibus gaudet, quarum aliæ ſunt idioelectricæ, quales ſunt moleculæ ipſius aëris puri ſimùl & moleculæ luminis: aliæ verò anelectricæ, quales ſunt moleculæ aquæ in aëre ſolutæ, ſimùl & materia exhalationum variarum anelectricarum.

Quemadmodùm etiam viventia corpora accumulant ac fover,

ignem electricum, mediante motu partium ſuarum idioelectricarum, prout illæ partes tenſæ denſæque ſunt & motæ: & ſicut eadem ipſa corpora viventia per partes ſuas anelectricas eumdem electricum ignem mutuantur ab aliis corporibus actu plenis igne electrico ſeu actu electriſatis: ita & athmoſphæra electrici ignis fomitem irriguum obtinet per partes ſuas idioelectricas, eaque ſimilitèr eumdem ignem abſorbet & extrahit ab aliis corporibus per partes ſuas anelectricas, quæ paritèr conductoris vices gerunt.

Quià verò corpora viventia electricum ignem obtinent non ſolùm à partibus ſuis idioelectricis vitali motu actis (ſicut planè contendunt optimi Phyſici), verùm etiam eumdem ignem accipiunt ab athmoſphærâ ipsâmet, quandò illa actu magìs electrica eſt quàm viventia corpora actu electrica ſunt: hìnc fit ut corpora viventia mox magìs ſint electrica ſeu electrico igne inhalato plena, mox minùs; prout nempè ignis electricus copioſior in illis accumulatur aut ex illis è contrà extrahitur.

Magìs inquam electrica erunt corpora viventia, quandò illa electrica fient ex penu partium ſuarum ſimùl & ex penu aëris athmoſphærici; minùs verò electrica, quandò ſolæ eorum partes idioelectricæ ipſis fortè ſubminiſtrabunt electricum ignem à terrâ mutuatum, & præatereà eodem igne ſimùl ſpoliabuntur ab athmoſphærâ, electricum hunc ignem ſitienti & abſorbenti.

Conſequenter, ſi athmoſphæra mox magìs mox minùs electrica ſit, ſicut certò conſtat: hìnc neceſſariò accidit ut viventia corpora mox magìs impleantur electrico igne, mox minùs. Viventia enim corpora non ſolùm valent ignem electricum mutuari ab athmoſphærâ quandò illa eo igne turget, ut jàm monuimus; ſed & illo è contrà ſpoliantur ab athmoſphærâ

ipſâ, quandò hæc minorem ignis electrici copiam habet, quàm quæ in corporibus viventibus reconditur.

Hic ſtatus turgentiæ ignis electrici in athmoſphærâ, ille eſt qui vocatur electricitas ejus poſitiva; cui oppoſita eſt electricitas negativa, ſeu ille ſtatus prædicto oppoſitus, in quo illa non eſt actu valdè electrica: ſicut fit, vel propter quietem partium ejus idioelectricarum, vel propter privationem luminis, vel propter utramque cauſam ſimùl operantem.

Ideoque, cùm athmoſphæra poſitivè electrica præſertìm fiat ſub cœlo lucido calidoque & ſicco, perflantibus ſimul ventis aquilonaribus; & cùm id potiſſimùm accidat versùs meridiem & ſolis occaſum, tùm imprimìs ſuprà ſolum librâ æquoris multò altius: hìnc concipitur ratio ſequentium phœnomenorum, quæ multùm faciunt ad mutandas conſtitutiones tempeſtatum atque dierum ipſorummet.

Exindè inquam concipitur 1°. cur ſerena æſtas magìs ſit electrica quàm alia quævis tempeſtas anni, ob ſimplicem majorem copiam ſolaris luminis, majoremque calorem atque ſiccitatem huic tempeſtati propriam?

2°. Cur ex hâc parte meridionales plagæ ſalubriores quàm ſeptentrionales?

3°. Cur plagæ uliginoſæ, ut & umbroſæ ac depreſſæ, minùs ſint electricæ quàm ſicciores, elatiores, lucidiores?

4°. Cur forſan homines centenarii plures quàm alibi vulgò ſint in locis in quibus cœlum perpetuò lucidum, quale eſt v. g. Bragantium in Delphinatu?

5°. Quarè venti aquilonares, quibus minor ſemper adhæret humiditas, magìs ſint electrici quàm auſtrales, cæteris paribus?

6°. Cur habitationes ſicùt & montana loca, boreali præſertìm auræ expoſita, noceant ſtrictiori fibrarum compagi? &

vicifsìm, cur illi ſitus ſint proficui laxis hominum conſtitutionibus?

7°. Cur aliquandò quædam Provinciæ inter alias regiones certis afficiantur morbis, aut ab iis è contrà immunes maneant?

8°. Cur fulgetra & fulgura præſertìm ſcintillare ut & tonare ſoleant adventante nocte?

9°. Demùm intelligitur quarè prædictis in circumſtantiis quibuſvis poſitivæ electricitatis athmoſphæræ, corpora viventia majorem copiam ignis electrici ſuſcipiant ab illâ, ſimùl & à ſemetipſis: dùm è contrà eumdem ignem ipſimet athmoſphæræ tribuunt & pauciorem in ſeipſis è terrâ hauſtum retinent, quandò athmoſphæra negativè electrica eſt; ſcilicet, quotiès illa eſt obnubilata, obſcura, impura, humida, præſertimquè ſi ſimùl frigida fuerit, & ab auſtrinis ventis perflata aut omninò tranquilla? tùm, ſi dies ſimùl breviores fuerint? Quæ minor electricitas athmoſphæræ & viventium corporum nimìs conſtans, debet forsàn ſpectari tanquàm una ex præcipuis cauſis nutritionem fœtuum turbantibus tempore hyemali, & conſtitutiones hominum humidas malè afficientibus. *At ſi hyems auſtrina & pluvia & placida fuerit*, inquit Hipp. aph. 12 ſect. 3, *ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres quidèm quibus partus vere imminet, ex quâvis causâ abortiunt: quæ verò pepererint, imbecillos & morboſos infantes edunt, ita ut vel ſtatìm intereant, vel invalidi & valetudinarii vivant. Cæteris autem mortalibus dyſenteriæ, & ophtalmiæ aridæ oriuntur: ſenioribus verò catharri brevì interficientes.*

Cùm autem athmoſphæra mox obnubilitata ſit mox ſerena: mox tranquilla, mox ventis borealibus aut auſtrinis perflata: mox paulò calidior, mox paulò frigidior: non ſolùm in eodem

anno eâdemve tempeſtate, verùm etiàm in die eodem: hìnc ſpontè reſolvitur quantùm in variis hiſce circumſtantiis varia fiat miaſmatis electrici intuſſuſceptio à corporibus viventibus ut & à vegetantibus. Exindequè patet quantùm ideò mutari poſſit phyſica conditio vitæ hominum pro majori varietate & diverſo electricitatis prædominio, ſimùl & pro variâ frugum qualitate ab iiſdem cauſis dependente. Nam ſufficiens & paulò plenior copia miaſmatis electrici in corporibus viventibus facit fibras animales firmiores ſimùl & agiliores, humores congruentiori mixtione formatos & fluidiores, ſecretiones omnes magìs faciles, perfectioreſque functiones quæ ab iis mediis procedunt, interìm accidente congruentiore frugum accretione maturationeque: dùm contraria omnia accidunt, ubi illius ignis benefici quantitas minor quàm par eſt.

Sed ſicut exceſſus boni cujuſvis finitimus eſt malo, ità & exceſſus electricitatis athmoſphæræ nocuus eſt. Hìnc enim fluit nimia ſolidorum tenſio nimiaque agilitas, quæ nequeunt regnare diutiùs quìn intendatur actio nativæ humorum animalium cauſticitatis.

Funeſtos hujus excesſûs electricitatis effectus nonnè experta eſt Europa noſtra per æſtatem anni 1783, & paulò ultrà? occaſione ariditatis terreo-electricæ ſimùl & ſummoperè calidæ, quam athmoſphæra conſtanter tunc retinuit. Hìnc enim febres æſtivæ, ut & autumnales, factæ fuerunt ſolitò lethaliores & numeroſiores.

Ex dictis de miaſmate electrico athmoſphæræ apparet laborem Meteorologiſtarum longè magìs proficuum fore, ſi ad hanc electricitatis rationem attenderent in condendis ſuis obſervationibus & tabulis. Legatur monitio celeberrimi Achard quæ habetur in ephemeridibus phyſicis Abbatis Roſier, menſis

octobris 1783, pag. 282 & ſeq., ubi affirmatur mancas eſſe obſervationes meteorologicas quibus nihil ſtatuitur circà electricitatem athmoſphæræ.

Reverà nihil huc uſque in hanc partem traditum fuit. Sed quis homo olìm credidiſſet, & quot adhuc dùm dubitabunt, potentiſſimum debere agnoſci naturæ miniſtrum in hâc ſingulari virtute cujus beneficio paleæ attrahuntur ac repelluntur à ſuccino ſeu ambrâ flavâ, reſinis, aliiſque corporibus plurimis? Miniſtrum inquam naturæ quo valent corpora cuncta vivificari paritèr ac deſtrui? & qui dùm primitùs obſervabatur in ſuccino, ſpectabatur duntaxat tanquàm virtus propria huic bitumini, ex cujus græcâ denominatione deductum fuit *electricitatis* vocabulum.

Sed quis non mirabitur ſimùl & non dolebit, egregium illud inſtrumentum naturæ tandiù ignotum fuiſſe ſeu ſaltem oblivioni adeò diuturnæ traditum, irritis perquàm lucidis notis quas de illo protulerat Plinius ſecundus, lib. 2. cap. 53? Ibi enim illud omnigenæ doctrinæ monſtrum memoravit, juxtà lib. 1. annalium Lælii Piſonis (Auctoris gravis, ut Plinius ipſe aït), quòd Rex Porſenna & antè eum Numa Pompilius, noverit artem fulmina cogere ac impetrare; quodque imitatum parùm ritè Tullum Hoſtilium, fulmine ictum fuiſſe ac Urbem incendiſſe.

Nonnè his verbis Plinius incogitans æquè ac inſcius deſcripſit veram imaginem experimenti Leydenſis Muſchembroeckiani? Nonnè & ſimilitèr oſtendit olìm fuiſſe uſurpatos fulguris conductores, quorum artem utilitatemque primus inter Neotericos indicavit humanus æquè ac peritus Franklinus? qui & primus monſtravit viam undè accederet ſalus Imperii Americanorum.

Verùm enim verò ſi ab ipſis Numæ ſæculis aduſquè tempora noſtra homines indeſinentèr & turmatìm coluiſſent artem electriſandi, quæ tunc inter myſterioſas duntaxàt operas repoſita erat apud Populos Romanis ſeniores, ſimùl & apud Romanorum quoſdam Preſbyteros initiatos: qualem & quantum exindè fructum forſan collegiſſet ars medendi! id ita conjicere licet ex emolumentis illis quæ ab initio hujus ſæculi exindè facta ſunt, præſertimquè ſub judicioſis experimentis ſagaciſſimi D. D. Manduys, Medici Pariſienſis peritiſſimi.

Felices vos, ô inclyti Juvenes! quòd amplam in hoc campo meſſem colligere in poſterùm valeatis ſicut & in aliis Phyſicæ experimentalis miraculis. Sed ſeduli cavete ab omni fructu immaturo: nequè unquàm non eſtote attenti ingenioſequè prudentes in penſandis, æſtimandis ac præſertìm uſurpandis mediis illis, quæ nunc urceatìm fluunt ex innumeris Phyſicorum officinis. In his initium ſapientiæ dubium philoſophicum.

§. III.

Miasma ignis calorifici.

SI cùm pluribus Phyſicis Boerrhaavianis conſideraverimus elementarem ignem tanquàm principium caloris, fatebimur neceſsè quòd corpora viventia actu ſuſcipiant miaſma quoddam quandò illa actu calefiunt, & vice verſâ.

Sed re attentiùs conſideratâ, poſt chymica experimenta Neotericorum, alio modo ſe res habet, adeoquè aliter cenſemus cùm Macquero. Elementaris quidèm ignis, purus & liber, ſemper calidus eſt; ſed ſicùt calor ignis puri pendet à perpetuo motu partium ejus, ita & calor cæterorum corporum; in quibus corporibus calori exceſſivo expoſitis tandem contingit

diſſolutio,

diſſolutio, quâ mediante quædam eorum penitùs volatiliſari videntur, alia verò comburuntur. Volatiliſantur inquam corpora per diſſolutionem omnimodam partium, beneficio motûs calorifici exceſſivi: alia verò comburuntur & deflagrant, quandò nempè corpora hæc ope caloris ſufficientis vaporiſata, habent reconditum in ſeipſis ignem elementarem, qui ab aëre ambiente tunc præceps fit & ſibi ipſi redditur; ſicùt videtur probari ex ſubſtitutione aëris loco principii ignei corporei, tùm in calcibus metallorum, tùm in carbonibus cæterorum corporum combuſtibilium.

Ad hoc ut quæſtio elucescat, ignis ſpectari debet ſub duplici aſpectu, ſicùt cætera elementa. 1°. Quatenùs ingreditur compoſitionem plurium corporum & fit eorum pars quædam. 2°. Quatenùs ipſe liber eſt & motu perpetuo actus, adeoquè capax actionem ſuam ſingularem exercere ſupra corpora omnia; in quo ultimo ſtatu, ignis nihil aliud eſt quàm lumen ipſum, nec differt ab igne electrico, niſi quià in igne electrico datur aliqua ignis combinatio hactenùs ignota, undè fit diverſus modus agendi.

Quandò ignis factus eſt pars elementaris corporum, tunc fruitur ibi variis duntaxat materiei proprietatibus communibus. Sed quandò ignis liber eſt, conſiderandus tanquàm corpus peculiare cujus partes admodùm ſubtiles ſunt ac mobiles, nulliuſque adhæſionis mutuæ ſenſibilis capaces, ſed motu perpetuo ac validiſſimo donatæ.

Mediantibus prædictis proprietatibus, ignis capax fit in nobis excitare duplicem ſenſum, caloris videlicet & luminis, quorum ope vulgò judicatur de præſentiâ ejus.

Ex eo quòd nullum corpus valdè luminoſum ſit, quìn corpora vicina ſimùl calefaciat: & ex eo quòd nullum corpus

ſummoperè calefiat, quìn ſimùl evadat luminoſum : videretur lumen & calorem ab eâdem ſubſtantiâ produci. Verùm alio modo ſe res habet. Sunt enim corpora valdè calida quæ nullatenùs lucent, qualis eſt ex. gr. aqua fervida : & ſunt corpora lucida quæ nequaquàm calefaciunt, qualis eſt ſplendor lunæ, ut & quorumdam phoſphororum.

Ex quibus phœnomenis apparet lumen & calorem non produci ab unâ eâdemque ſubſtantiâ, ſed illa differre ab invicèm.

Lumen equidèm eſt corpus fluidum ac ſingulare, per quod omnia ſubjecta viſibilia percipiuntur, ſine quo illa percipi impoſſibile eſt. Quod corpus motu progreſſivo extraordinario fruitur (1) : quod perfectè elaſticum eſt : quod varias patitur infractiones, tranſeundo ad media diverſæ denſitatis : quod corpora duntaxat diaphana tranſgreditur : & quod ingreditur compoſitionem plurium mixtorum tanquam pars eorum conſtituens, à quibus mixtis ſeparari ſe patitur, imò & ex his in alia mixta transferri.

Calor verò nihil aliud eſſe apparet, quàm peculiaris illa materiei modificatio cujus ope excitatur ſenſatio varii caloris, abſque quòd calor reipsâ ſit quædam ſubſtantia corporea ad inſtar luminis, ſed merum accidens.

Calor itaque producitur à ſimplici motu inteſtino partium inſenſibilium corporis cujuſcumque; qui motus excitatur ab omni vi allidente atque percutiente, quæ magìs vel minùs commovet partes corporum inſenſibiles; adeò ut calor proportionatus ſit gradui motûs illius inteſtini. Undè facile eſt

(1) Percurrit enim 80 millia leucarum intrà ſpatium unius ſecundæ temporis.

explicare varios omnes effectus coloris, ſicùt apparebit in phœnomenis ſequentibus.

1°. Cùm calor conſiſtat in motu inteſtino partium inſenſibilium corporum quorumvis, nullum corpus fricatur atque percutitur, quìn ideò calefiat pro variâ celeritate motûs excitati per illam percuſſionem, ſecundùm elaſticitatem quâ fruitur corpus percuſſum, ſicùt evidentèr demonſtrat experientia.

2°. Corpora dilatantur ac expanduntur occaſione caloris, interìm proindè mutato ſitu partium eorum reſpectivo, & conſequenter nutante quâdamtenùs earum contiguitate.

3°. Corpora calefacta nunquàm experiuntur augmentum gravitatis abſolutæ, quandoquidèm nulla materies nova in illis introducta fuit.

4°. Nullatenùs calor poteſt fixus retineri in corporibus; ille non eſt ſubſtantia quædam quæ alteri cuidam ſubſtantiæ adjungi poſſit, ſed peculiaris duntaxat modificatio variarum ſubſtantiarum. Ubicumquè adfuerit calor, ibi ſemper ſequitur actualem intenſitatem motûs inteſtini partium inſenſibilium, in poris corporeis mobilium. Et ſimilitèr ceſſat ubicumquè calor, ceſſato illo motu. Undè frigus ſignificat abſentiam calidi, ſensìm declinantis ac tandem deficientis.

5°. Calor nequaquàm reflectitur ſicùt lumen. Sed calor communicatur inter corpora ambientia & contigua, illeque in eis ſeſe ad libellam componit.

6°. Incidentia luminis vividi ſuper corpora, illis corporibus conciliat calorem ſuæ intenſitati relativum; nam quamvis lumen liberè pervadat poros corporum diaphanorum, nihilominùs impenetrabile eſt reſpectu partium denſarum corporum ipſorum diaphanorum ut & corporum cæterorum, & conſequenter illis partibus allidit, atque ab illis reflectitur. Undè,

irritâ ingenti ſubtilitate partium luminis, ſed poſitâ incredibili celeritate earumdem, facilè concipitur quòd earum colliſio ſit enormitèr intenſa; nec ampliùs ſtupenda apparebit actio radiorum luminis, collectorum in focis lentium vitrearum, quarum ope creatur calor omnium intenſiſſimus atque celerrimus.

7°. Corpora quævis calefacta per colliſiones aliorum corporum aut per colliſiones luminis, tandem ipſa luminoſa evadunt; quandò ſcilicet partes eorum inſenſibiles ſat fortitèr moventur, ut lumen vicinum vividè percutiant, illudque conſequenter vibrent undequaquè, & ideò ipſa corpora tandem luminoſa evadant pro intenſitate caloris eorum.

Ex ultimis duobus phœnomenis apparet quomodò lumen & calor ſeſe invicèm faciant capacia ferire ſenſus noſtros, etiamsì ſolum lumen ſit ſubſtantia corporea, calor verò mera modificatio accidentalis materierum diverſarum.

At verò ſequitur ex totâ allatâ theoriâ caloris, quòd corpora noſtra, quatenùs ſunt ſubdita propriis ſuis mutationibus variiſque ſtatibus cœli, debeant mox magìs calere mox minùs, & quidèm duplici de causâ; 1°. inquam magìs calere quotiès in illis adaugetur calorificus motus per adauctos proprios motus eorum. 2°. Quotiès athmoſphæra minùs recedit ab eorum calore, rariuſquè circà illa mutatur, atque ideò minorem caloris copiam ab illis detrahit. Minùs verò calere corpora. 1°. Quotiès defectu motuum ſuorum, non fovent neceſſariam motûs calorifici regenerationem. 2°. Quotiès calor athmoſphæræ magìs recedit ab eorum calore, aut quotiès ſæpiùs athmoſphæra eorum mutatur, ſicùt accidit occaſione ventorum.

Porrò facile concipere eſt quantùm mutari poſſit phyſica conditio corporum humanorum, prout ea afficiuntur calore minori congruove aut nimìs activo. Nàm caloris efficacia

multùm valet in proritandis functionibus vitalibus ac vegetativis, quatenùs nempè confert ad humorum animalium mixtionem, fluiditatem depurationemque & perfectiones : ſivè calor ille congruus creetur propriâ energiâ corporum viventium, ſivè foveatur ab athmoſphærâ ambiente. Undè quoque intelligere datur quantùm diverſitas caloris athmoſphærici valeat ad mutandas qualitates alimoniarum noſtrarum vegetabilium, ut & animalium eſcarum.

Quibus omnibus penſitatis, licet demùm varia proponere dogmata medico-pathologica hùc referenda, quæ multùm faciunt ad cognitionem conſtitutionum hominum, tempeſtatum, annorum, regionum.

1°. Regiones & tempeſtates calidæ ſiccæque, ſimùl & lucidiores, ſimileſque habitationes in locis elatioribus earum plagarum, in quibus moderatiores venti aquilonares prædominium tenent, optimæ corporum conſtitutioni favent. Hâc ratione, ubi datur prædicta athmoſphæræ conſtitutio, ibidem morbi inflammatorii accidentales faciliùs adveniunt quàm bilioſi ac putridi; ibidemquè epidemici morbi, ſi qui fortè advenerint, præſertìm vergunt ad inflammationem; ſed rariſſimi omninò pituitoſi morbi, aut ab obſtructionibus oriundi ibidem obſervantur, niſi iſti generenrur efficaciâ ingluviei ſummæque corporis ſegnitiei. Ad hæc notandum venit ſalubriorem eſſe omnigenam alimoniam in tali athmoſphæræ conſtitutione.

2°. Regiones & tempeſtates frigidiores & humidæ, ſimùl & minùs lucidæ, tùm ſimiles habitationes, in locis præſertìm depreſſis, uliginoſis, ac expoſitis vento auſtrali potiùs quàm boreali, favent laxitati corporum. Talia ideò generare ſolent morbos pituitoſos & ab obſtructionibus oriundos; undè illa

præſertìm nocua ſunt ſenibus, infantibus & debilibus hominibus, ut & ſegnem vitam agentibus. Prætereà alimoniæ minùs divites formantur in iis circumſtantiis.

3°. Regiones humidiores ſimùl & calidæ, tùm ſimiles tempeſtates atque habitationes, præſertim ad paludum vicinitatem ac versùs auſtrum, favent conſtitutioni bilioſæ, adeoquè & plurimas procreant febres ab hâc conſtitutione oriundas. Proptereaquè in his circumſtantiis præſertìm affici ſolent homines mediæ ætatis, dùm mulieres debiles infanteſque magìs reſiſtunt regnanti conſtitutioni. Cibi oleracei talium locorum copioſiores quidèm ſunt, ſed minùs ſalubres.

4°. Regiones & tempeſtates ſiccæ ac frigidæ, ſatìs de cætero lucidæ, ſimileſque habitiones, in locis boreali vento præſertìm expoſitis, favent quidèm ſoliditati fibrarum ac viſcerum, ſed & nimietate ſuâ accerſunt conſtitutionem atrabiliarem, deindequè inflammatoriam. Ideoquè talia potiſſimùm infenſa ſunt ætati ultra-virili, necnon & ſenibus. Fruges omnigenæ in talibus circumſtantiis minori maturitate gaudentes, minùs tamen inibì nocent quàm nocerent in regione ac tempeſtate humidâ ſimul & frigidâ. Circà prædicta quatuor dogmata, conferantur aph. ſect. 3. ab 11. ad 18. incluſivè.

Ex his omnibus de calore & lumine propoſitis facilè reſolvitur quòd in genere regiones tùm tempeſtates anni temperatæ, ſerenitateque lucidiori ſimùl inſignes & ventis borealibus frequentèr perflatæ, ſint magìs aptæ ſuſtentandis omnibus emolumentis vitæ humanæ, tàm phyſicæ quàm moralis; idcircò hiſtoricos haud temerè ſcripſiſſe, tales ſoli poſitiones ſcientiis artibuſque bonis excolendis utiliores fuiſſe ubiquè terrarum, apud homines civiliſatos.

In his namque circumſtantiis fovetur congruus calor animalis

illeque ſervatur multò æquabilior; prætereà conſtans fit mirabilis intuſſuſceptio luminis, continuò neceſſaria ad bonam conſtitutionem corporum viventium, ſicùt abundè probatur ex mortali pallore illo quo perfunduntur homines loca obſcura habitantes. Ità & nôrunt ipſi olitores, quòd robuſtiores ipſæmet plantæ citò palleſcant, gracileſcant atque ſaporem ſuum cùm ſuâ conſtitutione immutent, ſi modò lumine orbentur aliquandiù.

§. IV.

Miasma aereum multiplex.

Quicumque non ignoraverit athmoſphæram aëream in quâ reſpiramus eſſe compoſitam ex quadruplici ſpecie fluidi aërei, cujus proportio mille de cauſis varia fit; hic minimè mirabitur varietates athmoſphæræ plurimùm conferre ad fovendam lædendamvè vitam pro variâ qualitate aëris in illâ prædominantis.

Athmoſphæra inquam noſtra (præter varias materies peregrinas quas variis temporibus continet, putà aquam, lumen, ignem electricum, &c.), conſtat 1°. aëre puro, ſeu vitali dicto vel dephlogiſticato; 2°. aëre phlogiſticato; 3°. aëre fixo, ſeu potiùs acido vel cretaceo; 4°. aëre inflammabili: quæ omnia ſub proportione admodùm variabili mixta ibi reperiuntur; eaque maſſa aëris eò minùs minuitur in contractu aëris nitroſi, quò magìs impura, ſeu quò illa minùs reſpirabilis eſt & minùs capax flammam alere.

1°. Aër dephlogiſticatus, ſeu vitalis dictus, verus eſt elementaris aër purus. Qualitates ejus ſunt ſequentes. 1°. Ponderoſior eſt aëre communi. 2°. Multò magìs minuitur ab aëre nitroſo, quàm aër communis. 3°. Animal in eo incluſus longè diutiùs vivit quàm in alio quolibet aëre. 4°. Multùm adauget candelæ

flammam, ipſique ſplendorem incredibilem conciliat. 5°. Candela nupèr extincta, iterùm in hoc aëre flammam concipit, ſi modò ipſi ſuperfuerit ignis ſcìntilla leviſſima. Talis aër æquè inimicus vegetantibus eſt ac amicus animantûm, quæ abſque illo vivere nequeunt; tùm quia hujus aëris portio abſorbetur in ſanguinem inter reſpirandum; tùm eò quòd, dùm reſpiratur, educat è corpore auram ſubtiliſſimam phlogiſticam, ex pulmonibus exhalantem quam ſibi adjungit: tunc conſtituendo aërem phlogiſticatum qui mephiticam vim poſſidet ſicùt aër fixus, cujus etiam portio aliqua educitur ex corpore animantûm beneficio reſpirationis.

2°. Aër phlogiſticatus dicitur quandò principio igneo imprægnatus eſt, ſicùt fit per reſpirationem animantûm ſimùl & per actionem flammæ, tùm in multis aliis circumſtantiis. Hæ ſunt hujus aëris qualitates. 1°. Paulò levior eſt aëre communi. 2°. Nequaquàm vel parùm duntaxat ejus moles minuitur per contactum aëris nitroſi. 3°. Animal in eo immerſum brevì malè ſe habet & paulò poſt moritur. 4°. Non inflammatur per flammæ approximationem, etiam quandò miſcetur cùm aëre reſpirabili; imò flammam ipſam exſtinguit.

3°. Aër acidus ſeù fixus olìm dictus, (aliter cretaceus appellatus, quia nullibì copioſior quàm in cretis reperitur), onuſtus eſt principio quodam acido, quod aliorum fortean acidorum princeps eſt & origo. Talis aër præſertìm formatur & emanat ex aggregatis actu fermenteſcentibus tùm ex efferveſcentibus corporibus ſubterraneis, illeque non ſolùm ex pulmonibus animantûm emigrat cùm aëre exſpirato, ſed & ex corporis humani habitu peſpirat, ſicùt probavit Cel. Comes de Milly, Pariſienſis Academicus (1). Hic aër 1°. Ponderoſior eſt aëre communi.

(1) Vid. *nouveaux mémoires de l'Académie de Berlin*, *année 1777*.

2°.

2°. Flammam illicò exſtinguit. 3°. Mortem repentinam infert animali eum reſpiranti. 4°. Ab aquâ facilè abſorbetur, ipſique ſaporem ſuum acidum conciliat, ſicùt ſolemne eſt in aquis mineralibus acidulis dictis. 5°. Præcipitem facit terram calcariam in aquâ calcis ſolutam. 6°. Illicò inducit cryſtalliſationem in oleo tartari.

4°. Aër inflammabilis dicitur ille qui principio ignis ſeu luminis ſaturatus eſt, qualis obtinetur ex perturbato luto aquarum ſtagnantium, ſicut & in plurimis ſolutionibus metallicis, v. g. zinci, ferri, aliorumque metallorum, patratis beneficio acidi vitriolici vel marini. Qui aër, ut ut inflammabilis dicatur, nequaquàm inflammari valet, niſi ſit in contactu aëris ahmoſphærici. Sed cæteri ejus characteres ſunt, 1°. Quòd aëre communi multò levior ſit. 2°. Quòd non abſorbeatur ab aquâ cùm quâ agitatur. 3°. Quòd moles ejus non minuatur ab aëre nitroſo. 4°. Quòd flammam illicò concipiat ubi miſcetur cùm certâ copiâ aëris communis, tuncquè fragorem quemdam excitet. 5°. Quòd explodatur cùm ingenti fragore, ſi miſceatur cùm aëre dephlogiſticato. 6°. Demùm, quòd mephiticam vim poſſideat in ſummo gradu & enecet animantia in eo immerſa.

Gas illud inflammabile ex prædictis quidèm proprietatibus cognitum eſt. Sed aliundè innotuiſſe videtur illius originem illiuſque duplicem eſſe ſpeciem, ſecundùm nuperrima experimenta cel. D. de Fourcroy. His probatur gas inflammabile produci à corporibus organicis, ideoquè illud vocandum eſſe nomine gas organici. Sed ex iiſdem experimentis patet hanc eſſe differentiam inter gas organicum animale & gas organicum ex vegetantibus natum, quòd gas animale inflammabilius ſit quàm gas vegetabile, & quòd hæc varietas inflammabilitatis pendeat ex aciditate cretaceâ quam gas inflammabile vegetantûm

continet. Hoc evidentèr apparet in præcipitatione aquæ calcis quæ obtinetur beneficio gas inflammabilis paludoſi : poſt quam præcipitationem, gas illud vegetabile non ampliùs differt à ſimili ſubſtantiâ ex animantibus promanante.

Cùm hæc ità ſint de variis qualitatibus materierum aërearum quæ athmoſphæram componunt, facilè concipere eſt hanc athmoſphæram reſpirationi ſimùl & ſanitati minùs aptam eſſe, quæ habet in ſe majorem copiam aëris fixi, vel phlogiſticati, vel & inflammabilis : hanc è contrà eſſe athmoſphæram magìs ſanam & puram quæ pollet majori copiâ aëris dephlogiſticati, qualis eſt athmoſphæra quæ ſuperficiem marium obtegit. Hæc enim continuò purgatur ab aëre fixo necnon & ab aëre phlogiſticato per aquarum contractum, quæ earum ſubſtantiarum aërearum optimi ſunt conductores. Undè non mirum ſi aër ille, ſub criterio tuti *Eudiometri* ab oculatiſſimo Abbate *Fontana* inventi, puriſſimus omnium apparuerit in pulchris experimentis ſagaciſſimi Medici Ingen-Houſz ; hic namque obſervavit aërem maria prementem puriorem eſſe quàm alia quævis athmoſphæra, etiam vegetantibus adjuta. Hoc probatur ſalubritate aëris quæ emicat in illo angulo Europæ in quo ſedet fretum herculeum, dictum *Gibraltar*. Sed & apertiùs adhuc hæc veritas eluceſcit ex ſalubritate navigationis ſagaciſſimi ducis COOK ; quæ, quantumvìs longior ac operoſior fuerit per orbem univerſum, nulli tamen ſociorum ſtrenui hujus viri funeſta fuit. Si aliquis eorum fato functus eſt, ille jàm phtyſi laborabat antè iter ſuſceptum ; quâ citiùs obiiſſet forſan, ſi in telluris athmoſphærâ tandiù reſpiraviſſet. Navigatores non ægrotant causâ aëris marini quem reſpirant in pleno aëro marino, ſed propter ſorditiem aëris qui in ſqualidis navium ſecluſoriis habetur & quem accuratiſſimè ventillandum ſatagebat ſapientiſſimus *Cook*.

Hic autem eſt modus agendi athmoſphæræ impuræ & athmoſphæræ purioris.

Nempè athmoſphæra purior, (ea videlicet quæ vitali aëre magìs dives exiſtit), ſuppeditat miaſmata ſanguini utiliſſima ad fovendam vitam; eaque prætereà beneficio reſpirationis aufert plurima miaſmata phlogiſtica ex pulmonibus perſpirantia cùm quibus combinatur, acquirendo qualitatem mephiticam.

Athmoſphæra verò impura, id eſt illa quæ referta eſt nimio aëre mephitico, ſeu phlogiſticato ſeu cretaceo ſeu inflammabili, potentèr aggreditur vitam animalem, imò & momento temporis vitam exſtinguit, quandò nempè fermè deeſt in illâ aër vitalis. Vel enim (totalem ob defectum aëris vitalis quo ſanguinis foveatur. fluxilitas dùm tranat per pulmones, & quo mediante ſimùl purgetur corpus emanationibus phlogiſticis peſſimis) momento citiùs accidit ut pulmonica vaſa obruantur ſanguine coagulato, tetriſque phlogiſticis miaſmatibus retentis infecto; quâ de causâ contingat terribile illud animalis vitæ ſilentium, mortem ipſiſſimam mentiens quod audit nomine aſphyxiæ: quo animantia quæcumque inevitabilitèr intereant, niſi ipſis illicò ſuccurratur: & in quo eorum cadavera brevì vertantur in ſepulchralem putrorem, qui ipſiſmet extremorum artuum muſculis robuſtioribus non parcit.

Vel ſi athmoſphæra non adeò quidèm prava fuerit, ſed nimìs ſaltem referta emanationibus inflammabilibus aut leviùs phlogiſticatis, qualia præſertìm habentur ad vicinitatem paludum, abeunte imprimìs æſtate perquàm calidâ & ſiccâ: tunc neceſſum eſt creari in ſanguine maximas alterationes, ex quibus ſolet exoriri copioſa febrium epidemicarum periculoſiſſimarum turba. Quod malum invitatur, ſivè quià aër inflammabilis quo inquinantur corpora valet potiſſimùm ferire partem flavam ſanguinis,

atque ideò gignere conſtitutionem bilioſam febrilem : ſivè quià tunc ſufficiens copia vitalis aëris non poteſt intuſſuſcipi & reſpirari. Quotiès ſubortæ ſunt ſimiles calamitates occaſione antiquiorum ſepulchrorum vel cloacarum viciniorum, aut temerè apertorum! mirantibus ignaris teſtibus, qui ſæpiùs tribuebant iræ divinæ id quod dependebat ex causâ phyſicâ ipſis tantummodò abditâ.

Prædictis omnibus attento animo conſideratis circà varias aëris athmoſphærici qualitates nocivas reſpectu reſpirationis, nonnè mirum videbitur hoc ipſo aëre acido ſeù cretaceo exerceri vim antiſepticam valdè egregiam ſi viâ deglutionis hauriatur, tùm ſi ille in ſtomacho artificialitèr extricetur ex ſubſtantiis gaſeoſis vel & accipiatur ſub formâ clyſmatis? Sed non minùs ſtupendum apparebit quòd athmoſphæra quæcumque mephitica ſuppeditet nutrimentum optimum, uberrimum atque neceſſarium vegetantibus: adeò ut ea in aëre vitali vivere nequeant, ſicùt nec animantia in aëre mephitico; & quòd aër magìs impurus, intuſſuſceptus à plantis, ſic mutetur in viſceribus earum mediante actione luminis, ut omnem materiem phlogiſticam deponat ibidem: deindequè ex iis plantis fiat aperto in aëre ingens effluvium aëris omninò dephlogiſticati (1). Qui aër ex facie præſertìm infernâ foliorum (2) depluit ſub actione liberâ ſolarium radiorum, præcipuequè

(1) Nè plantis quidèm magìs venenoſis exceptis, quæ aërem omninò vitalem paritèr perſpirant ſub radiis ſolaribus, quamvis tamen venenoſæ ſint admodùm per ſuas emanationes factas in umbrâ, ut & per noctem.

(2) Foliorum facies ſuperna vernice ſuo repercutit radios ſolares, moderatque hoc modo calorem; eaque ſugendo athmoſphærico aëri famulatur.

paulò poſtquàm ſol meridiem ſuperavit : dùm è contrà ex iiſdem foliis effluit aër omninò venenoſus in locis umbroſis, necnon & imprimìs per noctem, ſicùt luculentèr comprobavit cel. D. Ingen-Houſz.

Nihil tamen timendum habeatis ex pravo illo vegetantium halitu qui fit præſertìm tempore noctis. Ille abundè compenſatur eorum utilitate diurnâ. Planta quælibet ex foliis ſuis per noctem integram perſpirat unam duntaxàt centeſimam partem aëris, comparatè ad aërem vitalem quem illa vomere ſolet dùm ſoli expoſita jacet per unam aut alteram horam diei lucidi.

Multùm abeſt quìn flores ut & horæi fructus quicumque tribuant tantum beneficium reſpirabili athmoſphæræ, quantum ipſi advenit ab omnibùs virentibus vegetantûm foliis. Gratioris odoris flores, quales ſunt roſæ, tuberoſæ &c, tùm etiàm fructus omnes jucundiores, qualia ſunt mala perſica &c, diù perindè ac noctu continuò exhalant emanationem æquè pravam, ac illa quæ per noctem tantùm profluit ex arborum foliis. Quæ florum ut & fructuum miaſmata aërea omninò periculoſa ſunt valentque inferre mortem ſubitam, ſi in cubiculo arcto & clauſo aliquandiù & quidèm copiosè accipiantur unà cùm aëre reſpirato, ſicùt etiàm ingenioſiſſimis experimentis ſuis haud ita pridèm demonſtravit colendiſſimus Ingen - Houſz ; ſed ſimùl obſervavit hæc aërea florum effluvia diverſa eſſe ab eorum principio odoro, quod omninò innocuum eſt. Attamen effluvia illa perennia florum ac fructuum, ſicùt & effluvia nocturna foliorum, minimè nociva ſunt quandò effunduntur in athmoſphærâ liberâ & minimam aëris reſpirabilis partem conſtituunt.

Ex cognitis vegetationis phœnomenis prædictis luculentèr innoteſcit præcipuus forſan proceſſus quo provida natura utitur ad corrigendum aërem athmoſphæricum, qui tot de cauſis conſ-

purcatur continuò, præſertimquè accipiendo ab animantibus juges emanationes aëreas, tàm phlogiſticatas quàm cretaceas. Abſque auxilio vegetantûm aëri athmoſphærico emendando allaborantium, ille nequaquàm ſervatus forſan fuiſſet reſpirabilis huc uſque, irritâ potentiſſimâ actione ventorum, procellarum, electrici ignis, ſimùl & frigorum penetrabiliorum. Nunquid animantia poſſent illæſa vivere in regionibus æſtate veluti perpetuâ donatis, tùm tempore æſtivo noſtrarum regionum temperatarum, niſi ingens copia aëris fixi, phlogiſticati & inflammabilis quæ his in circumſtantiis longè uberiùs gignitur, quotidiè deſtrueretur ab virentibus frondoſiſque vegetantibus, diutiùs tunc expoſitis mirandæ efficaciæ ſolaris luminis?

Neque etiam viciſſim vegetantia potuiſſent nutriri ſecundùm naturam ſuam, niſi aër in quo vivunt continuas accepiſſet emanationes phlogiſtico-aëreas corporum animatorum, ſimùl & ſubſtantiarum fermentationis medio diſſolutarum: vel illa languidam duntaxat vitam egiſſent ad ſummum, nec unquàm magis fructificaviſſent quàm ſub cœlo hyemante; quo ſcilicèt tempore, depoſitis foliis, illa omninò defraudantur pabulo aëreo, per folia æſtiva intuſſuſcipiendo, undè accedit ubertas maxima nutrimenti neceſſarii ad eorum augmentum ſicùt & ad frugamenta producenda.

Porrò conſideratis hactenùs dictis de variis miaſmatibus aëreis athmoſpæræ, luculentèr apparet 1°. cur plantæ craſſiores ac robuſtiores quàm alibi creſcant in aëre maximè impuro, in quo animantia vivere non poſſent? 2°. Cur parùm tutæ ſint obſervationes meteorologicæ, quæ inſtituuntur abſquè auxilio *Eudiometri*, ut & *Electrometri?* 3°. Cur mors ſubita nonnunquàm acceſita fuerit occaſione florum vel fructuum copioſorum, aſſervatorum in loco clauſo tempore ſomni? 4°. Cur loca illa beentur

aëre puriori ac ſalubriori quæ paludibus orba ſunt, quæ ornantur maximis numeroſiſque arboribus, præſertìm therebinthinis, & quæ optimè perflata ſunt à ventis borealibus ? 5°. Cur omnium ſalubrior ſit athmoſphæra marium, & cur nullibi terrarum homines ſimilem vigorem mentis & corporis experiantur, ſi modò ſtuduerint munditiei aëris in navibus incluſi, irritâ mediocri qualitate ciborum quibus veſcuntur ibidem ? 6°. Cur in regionibus temperatis ea ſit tempeſtas ſalubrior quæ emendatur ope virentis vegetationis ? quo ſanè fit ut ver ſaluberrimum ſit, ſicùt obſervatur aph. 9. ſect. 3. 7°. Cur athmoſphæra nimìs tranquilla, minùs ſit ſalubris, & cur ex aph. 12. ſect. 3. hiems (cujus præcipua emendatio pendet à gelu & ventis) ſit adeò infenſa, ſenioribus præſertìm individuis tùm mulieribus prægnantibus, ſi ea nimìs tranquilla fuerit ſimùl & auſtralis ac pluvioſa ? 8°. Deniquè intelligitur quarè illæ ipſæ tempeſtates magìs ſalubres, nempè ver & æſtas, ſint adhùc multò ſalubriores, quandò majori ſerenitate fruuntur & quandò dominantur ſiccitates, ſicùt jàm obſervaverat Hippocrates ? qui & videtur attentiſſimè conſideraſſe variam aëris athmoſphærici intuſſuſceptionam, dùm ſcripſit, aph. 17. ſect. 1., plurimùm concedendum eſſe tempeſtati ut & regioni.

§. V.

Miasma Humidum.

Apud Neoreticos compertum manet, quòd aër communis valeat maximam copiam aquæ diſſolvere, eamque ſolutam ac vaporiſatam retinere adusquè punctum ſaturationis quoddam, quìn tamen turbetur aëris pelluciditas; adeò ut impoſſibile ſit

reperire aërem aquâ deſtitutum, aut aquam carentem aëre (1).

Quinimò aër capax eſt onerari copiâ aquæ multò majori quàm requiritur ad ſaturationem, prætereaquè valet multam retinere aquam ſuſpenſam, ſed non ſine aliquâ ſuî obſcuratione.

Quandò verò aër ita turget aquâ ſeu diſſolutâ, ſeu ſuſpensâ, tunc viget illa conſtitutio aëris quæ humida dicitur, qualis obſervatur in locis depreſſis, paludoſis, ad vicinitatem marium fluminumque ſitis, nec non & in illis quorum minor ventilatio; in quibus ideò ſæpiùs deprehenduntur imbres leviores aut graviores, præſertìm tempore hiemali & verno potiſſimumquè versùs diei finem ac tempore noctis.

Porrò ex athmoſphærâ nimìs humidâ certum eſt magnam aquæ copiam abſorberi à corporibus viventibus, quâ mediante pronum eſt illa relaxari, adeoquè & turbari animaliſationem ſecretioneſque ſicùt & ipſas functiones animales, perflante præprimìs auſtro, ſecundùm obſervationem aph. 5 ſect. 3. Quæ aëris humida ſimul & auſtrina conſtitutio, etiamſi hodierna duntaxat fuerit, ſimiles valet producere noxas ſenſibiles, ſicùt monetur aph. 17 ſect. ejuſdem.

Nempè humida conſtitutio aëris valet producere cachexiam humidam ac pituitoſam, apoplexias, vertigineſque in individuis magis diſpoſitis, omniaque hìnc oriunda mala.

Quinimò ſi aër non ſit refertus aquâ purâ, ſed & ſimùl recondat aquam onuſtam gaſeoſo principio inflammabili, ſeù

(1) Potabiles aquæ ſaporis ſui jucunditatem obtinent ab aëre in eis ſoluto. Si ille copioſior ſit, aquæ videntur amaræ aut alio modo injucundæ: ſi verò aër abſit, ſicùt in aquis deſtillatis, eæ fiunt inſipidæ ſaporiſque fatui.

mero

mero ſeu cretaceo dicto, hinc ſolent exoriri febriles affectiones putridæ periculoſiores. Tales equidèm ſunt febres, ſeu continuæ ſeu intermittentes, quæ epidemicè graſſari ſueſcunt paludoſis in locis præſertìm tempore autumnali, niſi paludes tunc frequentibus pluviis irrorentur; taleſque ſunt febres illæ, quæ populares fiunt in locis quorum athmoſphæra inquinatur aëre inflammabili permulto, propter accidentalia quædam effluvia ſepulchorum vel cloacarum vel & magnarum foſſionum humidæ terræ; quibus diſſipandis non allaboraverunt venti præſertìm ſeptentrionales, nec opportunæ pluviæ, nec gelu, nec ulla ars hominum.

Quâ ratione etiam concipitur cur in omni regione, ac præſertìm paludoſis in locis, hiems humida ſimùl & tepida ſit inſalubris & faveat putrori, eo nempè quòd ab illâ vapores avolent permulti, qui frigore cohiberentur. Undè non mirum ſi mediâ æſtate ut & hieme, quo tempore minor vigere ſolet humiditas, minor quoque turba ægrorum videatur; dùm major è contrà eorum numerus eſſe ſolet adoriente vere, antequàm vegetantia frondeſcant: ſicùt etiam major in fine æſtatis, quia tunc unà cùm humiditate concurrit fecundior aëris inflammabilis ſoboles.

Sed ſicùt humiditas aëris nocet exceſſu, ita & defectu ſeu ſiccitate nimiâ. Cujus ſiccitatis actio prætereà exacuitur flatu aquilonis, qui ſuâ naturâ ſiccior eſt ventorum omnium, ſicùt intelligitur ex illius venti effectibus optimè annotatis aph. 5 & 14, ſect. 3.

Talis porrò aëris ſiccitas nimia regnare præſertìm ſolet in locis excelſis, naturâ ſuâ ſaxoſis, aridis, qui vegetantia pauca nutriunt prætereaquè borealibus ventis fermè excluſivè ac libero fronte perflantur; vel ad quos ſaltem venti ex calidis locis

ſpirantes non perveniunt niſi parumpèr & maximè debiles, propter montium excelſiorum obſtacula.

His de cauſis, ſiccior aëris conſtitutio valdè fit inimica ætati virili & ultravirili; eâque ratione morbus epidemicus his in circumſtantiis exortus aggreditur duntaxat homines mediæ ætatis & ultrà, paucoſque alios accidentalitèr ſicciores : dùm ille parcit junioribus, aliiſque individuis naturâ ſuâ humidis.

Attamen quamvis in ſiccitatibus febres acutæ fieri ſoleant, ſicùt docetur aph. 7 ſect. 3, tùm valdè dolentes aliæ infirmitates ibidem notatæ aph. 16 : notandum eſt conſtitutiones ſiccas in univerſum eſſe ſalubriores minuſquè lethales quàm conſtitutiones pluvioſæ & humidæ, ſicùt etiam legitur aphor. 15 ſectionis ejuſdem.

Equidèm dolentes ægritudines ſiccitatibus familiares, ſicùt & febres acutæ tunc contingentes, ſunt ſemper celerioris atque facilioris judicationis, fereque ſemper à putredine expertes : dùm è contrà febres conſtitutionum humidarum ſunt plerumquè putridæ & longæ; quibus addendæ ſunt affectiones periculoſiſſimæ, epilepticæ ſcilicet, apoplecticæ atque anginoſæ, ex aph. 16 ſect. 3.

Ex dictis hactenùs de inhalatione miaſmatis humidi, liquidò liquidiùs reſolvitur humiditatem nimiam minùs nocuam eſſe ſiccis conſtitutionibus hominum, ut & individuis qui operoſioribus laboribus calidiſque in officinis exercentur, v. g. fabris ferrariis aliiſque ſimilibus; ſed & patet illam potiſſimùm infenſam eſſe ſenibus decrepitis aliiſque individuis accidentalitèr pituitoſis factis, tùm hominibus ſedentario labore victum lucrantibus, nec non aliis ſegnem vitam agentibus & habitantibus infima domuum loca, eaque præſertìm obſcura & ſita versùs auſtrum. Quibus etiam addendi ſunt infantes puerique omnes,

qui indè faciliùs profectò contrahunt rachitidem, cachexiam & ſtrumas, nec non ipſum hydrocephalum, ideò ſatìs frequentem apud Genevenſes & alibi locorum ſimilitèr conſtitutorum.

§. VI.

Miasma scorbuticum.

Scorbutus, gallicè *ſcorbut*, eſt ſingularis morbus pendens à peculiari acrimoniâ ſanguinis, ex quâ naſcuntur multi varii affectus mirabiles, non facilè diſcriminandi propter varietatem ſymptomatum ſuorum.

Quædam illius veſtigia reperiuntur apud Hippocratem ipſum aliofque Medicòs veteres quorum ſcripta pervenerunt ad nos; ſed mentionem tantummodò fecerunt de ſymptomatibus ſcorbuticis quarumdam ægritudinum magìs vel minùs intinctarum eâ labe: nequaquàm tradentes exactam deſcriptionem ſcorbuti formati.

Similem omiſſionem factam fuiſſe duplici de causâ mihi videtur. 1°. Quia morbus ille veroſimilitèr mitiſſimus & rariſſimus erat in regionibus temperatis eorum medicorum, tuncque victus magìs vegetabilis & culina minùs erudita. 2°. Quia defectu acûs nauticæ non frequentabantur olìm populi ſeptentrionales, apud quos ſcorbutus valdè familiaris eſt tùm acerbior, propter penuriam olerum recentium ut & carnium recèns mactatarum: ideoquè ibi magìs notabilis.

At verò circà medium ſæculi decimi-ſexti cœpit hic morbus frequentèr obſervari in regionibus ſeptentrionalibus Europæ noſtræ, præſertim apud populos veſcentes ſub climate frigidiori, utentes cibis ſalitis tùm aquis corruptis & ſtagnantibus, & vicinos locis aquâ marinâ ſubmerſis tùm paludibus & lacubus.

Quibus cauſis addi debet acrimonia muriatica ſingularis quæ ſæpenumerò generatur ex reliquiis morborum variorum præcipuequè venereorum, &c.

Hæc lues ſemèl nata in ſanguine valet denſare partem ejus caſeoſam, dùm rubram è contrà diſſolvit & eam inficit ſalſedine valdè acri ut & ſerum. Undè illa potis eſt reddere difficilem circulationem ſanguinis, tùm creare varias ejus ſtagnationes & infiltrationes, adeoquè producere ſymptomata diverſa quibus ſcorbutus innoteſcit. Talia ſunt pigritia inſolita corporis, laſſitudines ſpontaneæ, reſpiratio difficilis & anheloſa, gingivæ tumentes, dolentes, ulceroſæ & vomentes ſanguinem ſimodò premantur vel levitèr; tùm maculæ rubræ, fuſcæ, flavæ, violaceæ quæ præſertìm in cute tibiarum effloreſcunt. Imò ſi morbus fuerit inveteratiſſimus, prædicta ſanguinis corruptela producit tandem vomitum & ſeceſſum ſanguinis; tùm putredinem & conſomptionem hepatis, lienis, meſenterii, ex quâ mors advenit celerrima ſæpiuſquè inexſpectata.

Ubi autem prædicta ſanguinis alteratio ad hunc gradum ſummum evecta eſt, tunc certè corpus ita affectum ſcatet numeroſiſſimâ luxurie miaſmatum ſui generis, promanantium per quaſcumque vias excretorias, & contagioſorum.

Cujuſnam ſint naturæ effluvia hæc difficile dictu. Sed demonſtratur illa exiſtere ex eo quòd homines anteà ſani afficiantur accidentali ſcorbuto, & brevi quidèm tempore, ſi exponantur communicationi ſcorbuticorum. Quæ infectio facilior erit apud homines debiles, ſegnes & utentes pravis cibis, quandoquidèm ii jàm minùs diſtabunt ab illâ conſtitutione acri, muriaticâ & putridulâ in quâ ſcorbutus conſiſtit.

Hinc datur concipere quantùm periculi inferant 1°. habitationes arctiores, obſcuræ, humidæ, nec ullo modo ventilatæ,

in quibus remanet maxima turba hominum, ſegnem vitam ducentium & malè nutritorum. 2°. Uſus ciborum ſalitorum, fumo induratorum, diutiùs aſſervatorum. 3°. Communicationes aſſiduæ cùm hominibus ſcorbuto infectis.

Neque etiam latet quantæ humanitatis plenum foret edictum, quo juberetur frequentiſſima copioſaque acetaria cruda & viliori pretio obtinenda apponi miſeris hominibus in cuſtodiâ publicâ concluſis. Nonnè ipſis jàm ſatìs eſt pœnæ in ipsâmet memoriâ ſcelerum, ſicùt & in horridâ exſpectatione ſupplicii meriti, ſæpè ſæpiùs valdè diuturnâ ob neceſſarias formalitates ferendorum judiciorum?

§. VII.

Miasma psoricum.

Norunt ipſæmet mulierculæ quòd ſcabioſorum cuti inhæreat ſeminium quoddam acre & ſalſuginoſum, cujus miaſmata valent inhalari à corporibus ſanis, mediante contactu aut fomite eorum, & quòd indè obtineatur uberrima ſeges ſcabioſa. Quæ contagio non ſolùm ſeſe efficacem præbet apud infantes, ſed etiam apud adultos qui donantur cute delicatiori vel quorum manus aut veſtes ſqualent habituali fœditate, quìn tamen ulla volatilitas poſſit adſcribi tali ſeminio.

Signum certum ſuſceptæ labis ſcabioſæ habetur quidèm in erumpentibus puſtulis ſupra cutem infecti, ſed tales puſtulæ aliquandò etiam non apparent. Sæpè miaſmata ſcabioſa intuſſuſcepta miſcentur cùm aliquo humore magìs affini cui adhærent, abſque quòd illa explodantur ad cutem. Sed quia virus illud præcipuè adjungitur humoribus mucoſis, hinc fit ut ab illo præprimìs afficiantur organa dicata cuidam muco ſecer-

nendo aut quorum ſuperficies emolliri debent ab illo humore lubrefaciente.

Hâc itaque de causâ ſæpiſſimè accidit ut oriantur morbi tuſſiculoſi mirabiles, quorum natura non cognoſcitur, niſi attentâ ſcrutatione præteritorum: & qui non curantur niſi deſtructo miaſmate ſuſcepto, vel mediante illius delatione ad cutem; ad quam aliquandò ferè impoſſibile eſt illud revocari, ſicùt ſupra dictum eſt pag. 164, ubi de cauſis & ſignis ſcabiei agebamus. Sed fatendum eſt phœnomena illa latentis miaſmatis ſcabioſi ſæpiùs apparere apud infectos occaſione ſcabiei repercuſſæ, quàm apud infectos per contagionem. Imò notandum quòd à ſimilibus metaſtaſibus præſertìm accidant abſceſſus pulmonici, ex quibus tabes & mors ſuccedant niſi æger liberetur mediante congruâ deterſione per ſputa, ſicùt nôrunt Medici clinici.

§. VIII.

Miasma impetiginosum.

Quod de ſcabie dictum eſt, à fortiori intelligendum de omni impetigine. Utrobiquè agnoſcitur miaſma contagioſum quod perindè valet morbos ſingulares producere, prout illud admiſcetur huic vel illi humori, ſeu poſt ſuſceptam contagionem, ſeu occaſione metaſtaſis.

Cenſendum paritèr quoad lychenes, herpetes, aliaſque effloreſcentias generis chronici, ſicùt & quoad ipſammet tineam. Eorum omnium generatio ſimilis eſt ut & contagio, ſimiliſque modus abeundi & nocendi, mutatis tamen mutandis quoad formas externas.

§. IX.

MIASMA SYPHILLITICUM.

POST annum 1463, in totâ Europâ regnavit & adhùc regnat tetra lues, venerea dicta eo quòd illam contrahant cultores ſcortati impuræ veneris, ob inhalationem ſingularis miaſmatis impuri, ex Antillis inſulis adportati.

Miaſma illud in organis ſpermaticis primitùs acceptum, præcipuè quoque eadem organa afficit, iiſque præprimis adhærere amat antequàm diffundatur. Sed ſucceſſu temporis illud diſſeminatur per totum corpus, nec ulli parti ſolidæ ſicùt nec humori cuilibet parcit. Undè ſit ut nulla tandem ſit infecti corporis particula quæ lue venereâ non laboret, & cujus exhalationes non ſint onuſtæ miaſmate ſyphillitico.

Propterea talis lues ab infecto corpore defertur in ſanum, mediante omnimodâ viâ inhalationis ſufficientèr applicatæ; nempè generatione, lactatione, contrectactione, baſiatione, ſalivâ, ſudore, genitali exhalatione, &c.; eaque lues ſeſe primùm manifeſtare ſolet illâ in parte quâ contrahitur.

Cùm verò miaſma illud reſpectu Europæorum multorumque aliorum populorum peregrinum ſit, illud ideò nuſquàm apparuit ibidem generatum in commercio duorum corporum ſanorum, nec ullum de illo veneno veſtigium reperitur apud Hippocratem alioſque Græcos Medicos & Romanos. De cætero ignoratur quænam fuerint primordialia labis hujus germina, ut & quænam ſit miaſmatis ejus natura, mixtura & forma.

Sed quantumvìs ignota ſit phyſica conſtitutio principii hujus contagioſi, generi hominum adeò infenſi, nihilo tamen minùs illud ab aliis contagiis haud difficultèr diſcriminatur genio ſuo peculiari & ſingularibus effectibus.

Obſervatur 1°. quòd venerea lues capax ſit inſpiſſare humores quibus ſemel adhæſit, eos contaminare ſpecificâ quâdam acrimoniâ & deindè varias producere ſtaſes: ex quibus tandem naſcantur irritationes peculiares, tùm ſuppurationes, eroſiones & caries mirabiles. Quæ omnia mala (ſi quandoquè non dignoſcantur fronte, propter abditam eorum originem contagioſam), revelantur ex eo quòd nulli cedant medicamini hactenùs detecto præter hydrargirum, præſertìm adminiſtratum ſub formâ unguenti Napolitani dicti, vetuſtiùs præparati, per frictiones congruas adhibiti, præmiſſis præmittendis præparationibus. Quidquid ambitioſus deliraverit *Keyſerus*, quidquid propoſuerint Domini *Laffecteur* & *Goderneau*, nihil videntur certi protuliſſe niſi fortè varias peſtes, hominibus æquè infeſtas ac illæ ſunt proprio eorum virorum lucro proficuæ. Ultima præparatio, ut & prima, periculoſa admodùm cenſetur.

Obſervatur 2°. luem veneream non eſſe æquabilitèr nocuam reſpectu omnium hominum, quamvis illa præcipitem ut plurimùm contagionem præbeat. Imò nôrunt practici quòd illa aliquandiù non raro maneat recondita, ignota, innocua; & quòd illa deindè veluti reviviſcat, agendo graviores ſtrages generis ſui.

Non immorabimur in enarrandis ſymptomatibus variis nefandi hujus mali; ſpecimen leve ejus dediſſe ſatìs. Conſulantur diverſorum ſcriptorum opera ex profeſſo edita.

§. X.

MIASMA RABIOSUM.

NEMO neſcit exiſtere miaſma rabioſum in ſalivâ animantis rabioſi, jam furentis hydrophobiâ rabioſâ. Sive ipſa ſaliva hujus animantis.

animantis infligatur cuidam animanti ſano per vulnuſculum morsûs levioris, ſive illa ſimplicitèr applicetur nudæ cuti, ſive demùm accipiatur viâ deglutitionis, planum eſt abhìnc produci rabiem ſimilem poſt certum temporis lapſum qui eſt plerumquè dierum quadraginta.

Credebatur olìm rabiem tunc exoriri quia miaſma rabidum illicò deferretur ad maſſam ſanguinis ibiquè diſſeminaretur. Sed mihi probatum eſt per obſervationes D. Le-Roux, Chirurgi Divionenſis celeberrimi, non eſſe neceſſum ut illa miaſmatis diſſeminatio fieret ad rabiem producendam.

Neque certius eſt miſceri venenum rabidum ſalivæ animantis rabioſi præ aliis cæteris humoribus, nam ii omnes perindè contagioſi evadunt ubi rabies ſemèl fuit diſſeminata. Prorsùs ignoratur utrùm illud ſit naturæ alcalinæ aut cujuſdam alterius; ſed cognitiones iſtæ ſunt inutiles ſi aliundè indagari poſſit modus quo venenum illud ſeſe nocivum præbeat, & ſi paritèr liceat inveniri artem reſiſtendi illius effectibus lethiferis. Quæramus igitur quid ſit rabies, quomodò generetur, quomodò procedat in ſuâ propagatione.

Diſtinguitur duplex ſpecies rabiei quoad originem ejus. Alia ſcilicet ſpontanea dicta quæ oritur ab internâ causâ in animante priùs ſano; alia verò communicata quæ nimirùm communicatur ab alio animante priùs rabido & quæ vulgò rabies canina audit quia producitur ut plurimùm à morſu canum rabioſorum. Sed nihilominùs certum eſt illam ſæpè quoque communicatam fuiſſe per ſimplicem contactum ſalivaris ſpumæ animantis rabioſi, propter ejus ſpiritum in pulmones receptum, propter eſum carnis lactiſvè animantis rabidi, tùm propter contrectationem inſtrumenti quo animal rabidum occiſum fuiſſet. Undecumquè verò proceſſerit, priora ejus ſymptomata ſemper

ſeſe produnt in loco per quem facta fuit intuſſuſceptio veneni.

Rabies ſpontanea ut & communicata manifeſtatur per triſtitiam inſolitam cui deindè ſuccedit terribilis aquæ metus ſeu hydrophobia quæ deſignat ſummum gradum rabiei perfectæ. Legatur deſcriptio cæterorum ſymptomatum in aphoriſmis Boerrhaavii.

Spontanea rabies propria videtur animantibus carnivoris, qualia ſunt lupi, canes, vulpes, feles, &c. Hæc ideò rabida ſpontè fiunt, ut vulgò creditur & valdè probabile eſt, quia illæ beſtiæ frequenter expoſitæ ſunt tolerandis maximis exceſſibus calorum extremorum, inædiarum coactarum, ciborum extraordinariorum, libidinum effrænatiorum aut furentis iræ. Quibus cauſis fas eſt addere morbos ſingulares qui rabiem generare forſan valeant ubi evecti fuerunt ad certum quemdam gradum ſpecificum.

Talem eſſe ortum ſpontaneæ rabiei reſpectu prædictarum beſtiarum eò lubentiùs credere licet, quòd apertiùs conſtiterit ex optimis obſervationibus illam ſæpenumerò ſic natam fuiſſe in hominibus ipſiſmet, ſicùt ex ſequentibus patebit.

Rabies itaque ſpontanea non ſemèl in homine nata eſt 1°. propter toleratos ingentes calores aut operoſiores motus corporeos. Exempla numero tria refert accuratus D. Le-Roux, quibus addi poſſent plures alii eventus ſimiles qui paſsìm leguntur.

2°. Propter uſum ciborum acriorum, inſolitorum, magnâ copiâ aſſumptorum. Id probatur ex hiſtoriâ juvenis cujuſdam qui anno 1762 correptus fuit ſpontaneâ rabie, poſt manducatam copiam maximam fructuum fagi torrefactorum, ut legitur in theſi propugnatâ inter alumnos Academiæ urbis dictæ *la nouvelle Erlang* in Franconiâ.

3°. Propter impetum acriorem furentis iræ, ſicùt narratur tomo I. Ephemeridum Divionenſium de quâdam juvencâ, petulantiùs ſollicitatâ ab homine libidinoſo.

4°. Demùm propter prægreſſum quemdam alterum morbum, ſicùt accidit cuidam puellæ anginâ laboranti, de quâ laudatus D. Le-Roux, poſt D. Portal M. P.

Porrò non aliâ ratione rabies naſcitur in prædictis circumſtantiis, niſi quia tunc fit alicubi quædam irritatio nervea, localis & ſpecifica, quæ diſpergitur per nervos irritatos, ideoquè ſtrages rabioſas edit. Hic effectus non magìs ſtupendus quàm enormes convulſiones lethaliſſimi *tetani*, quæ nempè contingunt eò quòd nerveæ quædam extremitates levitèr duntaxat punctæ fuerint, aut levitèr vulneratæ quædam partes nerveæ & aponeuroticæ.

Imò veroſimillimum habetur quòd irritatio localis & ſpontè rabifera præſertìm & ſæpiùs quidèm creetur in cibario canali quàm in aliâ parte. Ratio eſt 1°. quia ſenſus ejus exquiſitiſſimus, ſumma irritabilitas regimenque valdè extenſum. 2°. Quia nullibì faciliùs ac frequentiùs generari valet acrimonia ingens eaque magìs ſingularis, occaſione eſcarum inſolitarum ad quas edendas ſæpiùs cogit acerbior fames omnimodaque indigentia.

Gratìs ergò ſupponitur miaſma quoddam rabidum ſemper diſſeminatum eſſe quia illud tandem diſſeminatur: illud inquam ab ipſiſmet primis initiis rabiei, imò & antequàm ea manifeſtata ſit ſemper eſſe altiùs incoctum humoribus animantis, ſalivæ præprimìs adnatum & generalitèr diſſeminatum. Si res ita ſe haberet, nunquàm impunè manducata fuiſſet caro vel bibitum lac animantis paulò antequàm rabie exſtingueretur: quod tamen plurimâ obſervatione factum conſtat.

Verùm poſt toleratos aliquandiù tumultus nerveos, excitatos

occaſione & energiâ ſtimuli rabidi quocumque in loco exiſtentis, accidit tandem ut ſanguis integer corrumpatur cæterique humores : ſicùt reipsâ contingit quo tempore jamjam furit inſuperabilis hydrophobia. Tuncquè ideò ſaliva non ſolùm evadit capax communicare ſeminium rabiei, ſed & lac ipſum omneſque humores & carnes.

Hinc intelligitur quarè in primo gradu rabiei, dùm nempè partes vulneratæ inflammantur de novo & jam triſtitia inſolita nata eſt, quìn tamen hydrophobia formata jam adſit : quarè inquam nec ſaliva nec morſus animantis hujus tunc poſſideat virtutem contagioſam ſicùt nec manducatæ illius carnes : dùm animal in toto è contrà contagioſum eſt quandò jam ſævit hydrophobia, quæ igitur ſpectari debet tanquàm certiſſimum ſignum rabiei generalitèr diſſeminatæ.

At negeret forſan quis objiciendo nonnullas hiſtorias hominum aut animantûm demorſorum ab aliquo animante evidentèr hydrophobo, quìn tamen indè ulla ſoboles communicatæ rabiei viſa fuerit; indè concludendo mancam eſſe ac incertam theoriam allatam rabiei non diſperſæ, & rabiei diſſeminatæ in toto ideoquè tunc duntaxat contagioſæ.

Reſpondemus allatam theoriam non poſſe infirmari oppoſitione quarumdam exceptionum ſanè quidèm rararum, imò illam abhìnc potiùs ſtabiliri. Nonnè fieri poteſt ut quoddam animal ſanum vel & ipſemet homo non inficiatur per morſum animantis rabidi, ſi modò morſus ille infligatur ſupra veſtes multas aut ſpiſſa vellera, quibus nempè impediri queat inſertio rabioſi ſeminii ? Nonnè etiam animal rabioſum mordere poteſt dùm os ejus omninò ſiccum eſt & orbatum virulento miaſmate ? qui defectus contagionis tunc quoque compleri poterit ex eo quòd mordens animal forſan inſpiraverit tempore morsûs, ideoquè

non potuerit communicare miaſma ullum rabioſum mediante afflatu pulmonum ſuorum.

Venia ſit conjecturæ noſtræ, factæ ob deſiderium reperiendi minorem anſam rabiei ſuſcipiendæ per communicationem. At prædictis obſervationibus freti non veremur affirmare 1°. rabiei cauſam, genium & phœnomena omninò eſſe deducenda ex miaſmate quodam, ſeu ſpontaneo ſeu communicato; 2°. miaſma illud hærere huic parti in quâ gignitum fuit aut cui communicatum: ibique aliquandiù iners exiſtere, quouſquè nimirùm valeat creare irritationes ſpecificas à quibus proritentur omnia rabiei ſymptomata. Haud alitèr ſpina alicui parti infixa & productura tetanum, non ſtatìm eum producit, ſed tantummodò ubi valuit tandem inurere peculiares irritationes locales in partibus punctis: quandò ſcilicet illæ tandem nactæ fuerunt peculiarem quemdam ſenſum effectu ipſiuſmet puncturæ.

Earum aſſertionum probatio evidentior nequit obtineri quàm ex eo quòd certiſſimè præcaveatur rabies, ubi totalitèr deſtruitur ſeminium rabidum ſedens in parte aliquâ, ſimùl ſublato ſenſu hujus partis, ſicque iſolato veneno: dùm è contrà rabies certò furit aliquo elapſo tempore poſt morſum contagioſum aliamve ſuî communicationem, quandò ſeminium ejus tandem deducitur in actum quia pars apta facta fuit percipiendis ac diſpergendis ejus effectibus; quod nempè accidit quotiès ſeminium illud intactum fuit aut levitèr duntaxat immutatum à parte in quâ latebat, ſive hæc priùs obtinuerit cicatricem, ſive non. Tunc enim pars illa dolet denuò breviquè inflammatur, ſuccedente rabie repentinâ & ineluctabili.

Haud alitèr variolæ inſitæ manent veluti inertes in puncturis per dies ſeptem antequàm incipiatur ſcena varioloſa ab-

hìnc movenda. Imò ſi variolæ inſitæ oppugnarentur in puncturis ipſis mediante cauſtico quodam efficaci aut ſi abhìnc dimoverentur ac evellerentur penitùs, non dubito quìn effectus inſitionis tunc impediretur. Hæc opinio videtur firmari ex hiſtoriâ juvenis cujuſdam hujus urbis qui deglutiverat aliquot cruſtulas variolas per modum inſitionis clancularia. Cùm ipſi febris ſuperveniſſet unà cùm doloribus capitis & conatibus magnis ad vomendum, & cùm tunc variolæ popularitèr graſſarentur: ubi hunc juvenem vidi in hoc ſtatu, illicò juſſi emeticum propinari, omninò quidèm ignorans veneni varioloſi deglutitionem ſuprà dictam, ſed ſollicitus ergà variolas quarum ſigna prænuncia mihi apparebant. Verùm vomitu ſtatìm ſubſecuto, expulſa fuit materies illa quæ adhùc latebat in ventriculo & nondùm erat diſſeminata: eoque facto febris ceſſavit cæteraque omnia evanuerunt ſymptomata, non ſine magnâ admiratione matris quæ poſthâc mihi narravit circumſtantias ſingularis hujus inoculationis.

Quod nunc attinet ad prognoſim rabioſi miaſmatis ſuſcepti, dicendum cùm Ovidio:

Tollere nodoſam neſcit Medicina podagram,
Nec formidatis auxiliatur aquis.

Nullæ quidèm proſtant probatæ hiſtoriæ ſanatorum hydrophoborum; ſed curâ Societatis Regiæ Medicorum Pariſienſium nunc datur medium certò probatum ad hydrophobiam præcavendam. Cujus medii promulgandi causâ, unà cùm curatione puſtulæ malignæ dictæ, juſſu Regis & ſumptibus typis mandata fuerunt acta prædictæ Societatis pro anno 1783, antequàm imprimerentur acta anni 1781 & 1782; imò tomus anni 1783 venditus fuit 4 duntaxat lib. cùm aſſibus 5, loco 12 librarum.

Antiquanda igitur hydrargiroſis ipſa quæ non aliâ ratione

aliquandò curare apparuit niſi quia ſimùl appoſita fuerant cauſtica parti demorſæ, vel quia morſus nequaquàm intinctus erat miaſmate rabioſo.

A fortiori nullam fidem merentur variæ formulæ hìnc indè decantatæ, ſicùt nec fricta ovorum intrita, gallicè *omelette*, condita non pauco origano ſuperſtitiosè collecto *pridie Feſti Sancti Joannis Baptiſtæ*, quæ periculosâ cùm fiduciâ exhibetur in Abbatiâ hujus Provinciæ dictâ *de la Charité* : ſimùl tradendo ſchedulam in quâ myſterioſo conſilio monetur ſub periculo omnis perdendæ ſpei, *per ſex hebdomadas non aſpicere aquam nec ſpeculum*, *neque tandiù ſolvere matrimonii debita.*

Quòd ſi irritâ manducatione ovorum iſtorum origano conditorum contingat rabies, ut reipsâ contingere debet ſi modò rabioſum fuerit animal quod momordit : ſolet plebs cæca exclamare infelicem hunc eventum natum eſſe quia homo demorſus incautè aſpexit aquas fluvii tranſeundo ſuprà pontem quemdam : vel quia vicinos adeundo amicos, miſerè occurrit ſpeculo cuidam non velato. Similes fabulæ non riſum quidèm movent, ſed miſerationem.

Quia verò obſervata de facto longè præcellunt ratiociniis diſceptationibuſque, & quia impræſentiarùm juvat divulgare methodum curativam D. Le-Roux, probatam experimentis contradictoriis : quamvis propoſitum noſtrum ſpectet duntaxat dogmata pathologico-ſemeïotica, operæprecium tamen viſum eſt hìc ſubnectere hanc methodum in favorem Tyronum & plebis (1). Propterea ibi trademus ſynopſim practicam prædicti

(1) Tunc temporis plures hiſtoriæ demorſorum hominum à cane rabioſo narrabantur Biſuntii.

Sed paulò poſt hanc theſim publicatam, homines variarum ætatum

Chirurgi, gallicè conſcriptam editamque juſſu Præfecti Regii Divionenſis, ad hoc ut illa habeatur qualis ex auctore ſuo prodiit, & ut ab omnibus perlegi queat. Nempè,

» Dès qu'un homme aura été mordu par un animal enragé, » il faudra examiner avec attention ſes bleſſures. Un animal » qui mord dans un accès de rage, ſerre ſes mâchoires avec » toute la force dont il eſt capable; ſes dents terribles péné- » trent juſqu'à ce qu'elles trouvent de la réſiſtance. La plaie » eſt donc toujours plus profonde qu'elle ne le paroît; il faut » la ſonder pour s'en aſſurer.

» Lorſqu'on a découvert ſes dimenſions dans tous les ſens, » il faut la dilater avec le biſtouri, dans toute ſa circonfé- » rence, & en étoiles, afin que l'entrée ſoit plus large que le » fond. C'eſt ici l'opération la plus eſſentielle, celle qu'il faut » faire avec le plus de ſoin. C'eſt un malheur quand les plaies » ſont déjà cicatriſées, parce qu'on ne peut plus juger de leur » direction, de leur profondeur; & ſi on échappe un ſeul » endroit, on n'a rien fait, & la rage ſe déclare. Il faut donc » s'informer de l'eſpece d'animal qui a fait les bleſſures, de » ſon âge, de ſa force, de la maniere dont on a été mordu, » de la direction des morſures, ſi le bleſſé ou les aſſiſtans peu-

---

n°. 25 ibidem fuerunt demorſi intra ſemi-horam ab eodem cane furioſo. Cùm hic canis ſubitò evanuerit ideoquè non licuerit confirmari ejus rabiem, viginti demorſi ſubierunt applicationem cauſtici & optimè quidèm convaluerunt. Quia verò reliqui magìs audaces, nè dixerim magìs temerarios, noluerunt tractari eâdem methodo & ſimilitèr evaſerunt intacti: nihil ab hoc experimento concludere fas eſt, niſi quòd animal mordens minimè rabioſum fuerit.

» vent

» vent s'en ſouvenir, & faire toujours les dilatations pro-
» fondes, étendues & multipliées.

» Dans ces différentes inciſions, il faut faire attention aux
» tendons, aux gros vaiſſeaux, pour les éviter autant qu'il
» ſera poſſible. On laiſſe ſaigner la plaie, on la lave bien
» avec de l'eau de ſavon, ou on la trempe dans un bain de
» même nature; on tanponne la plaie de charpie ſéche; on
» la couvre de compreſſes & de bandes, juſqu'au lendemain.

» A la levée du premier appareil, on voit juſqu'au fond
» de la plaie; on découvre les vaiſſeaux, les nerfs, les ten-
» dons, s'il s'en trouve dans ſon trajet. Une phiole de beurre
» d'antimoine tombé en déliqueſſence, eſt enſuite le médi-
» cament le plus néceſſaire & le plus efficace: on y trempe une
» ſonde de bois, & on porte le cauſtique dans le fond de
» la plaie, mais ſpécialement ſur les bords, en l'étendant même
» ſur la peau environnante (1).

» Toutes les parties qui ont été touchées de ce médicament,
» deviennent blanches preſque ſur le champ, & ſont brûlées
» quelquefois à pluſieurs lignes de profondeur. On met par-
» deſſus, une large emplâtre véſicatoire, qui s'étende bien au-
» delà de la plaie, & le ſecond panſement eſt fait.

» Au troiſieme panſement, j'enleve les veſſies que le véſi-

(1) Cependant, s'il n'eſt pas poſſible de ſe procurer du beurre d'antimoine, on pourra employer la pierre à cautere, écraſée & délayée dans un peu d'eau, afin qu'elle s'introduiſe mieux dans les anfractuoſités de la plaie; la pierre infernale, ratiſſée; l'eau mercurielle; enfin le fer ardent. Quelque ſubſtance corroſive que l'on emploie, pourvu qu'elle ſoit en état d'anéantir la bave vénéneuſe & de détruire les parties ſenſibles qui en ſont tachées, aura de l'efficacité.

» catoire a produites, & j'applique en place un linge garni » d'onguent de la mere, ſur lequel on étend du beurre frais. » Je continue ce panſement juſqu'à ce que l'eſcarrhe ſoit dé- » tachée, ce qui arrive le 6 ou le 7 au plus tard.

» Lorſque l'eſcarrhe eſt tombée, je mets dans l'ulcere, ſui- » vant ſa grandeur, un ou pluſieurs pois, ou un morceau de » racine de gentiane ou d'iris de Florence, d'une forme & » d'une groſſeur proportionnées, pour entretenir la ſuppu- » ration comme celle d'un cautere. Si la plaie eſt fort large, » qu'il y ait des lambeaux d'emportés, je la remplis avec des » bourdonnets garnis de ſuppuratif. A meſure que les chairs » reviennent, je les brûle de nouveau avec le beurre d'anti- » moine; j'applique auſſi les véſicatoires, à différentes repriſes; » enfin, je ne permets à la plaie de ſe cicatriſer, qu'après » quarante jours révolus.

» Je donne pour tout remede interne, l'alkali volatil-fluor, » dans une infuſion de fleurs de ſureau, à la doſe, pour les » adultes, de douze gouttes matin & ſoir, que je diminue » pour les enfans, à proportion de l'âge. Je n'attribue à ce » remede aucune vertu pour guérir de la rage, mais je l'em- » ploie comme tonique & ſudorifique. Pluſieurs de mes bleſſés » n'en ont point pris, & ne s'en ſont pas plus mal trouvés.

» Le régime n'eſt pas bien ſévere: des alimens doux, de » facile digeſtion, le compoſent. Je laiſſe aux malades la li- » berté de ſe promener, je les invite même à ſe diſſiper & » ſe réjouir (1).

(1) Si on avoit négligé de traiter la morſure d'un chien enragé, & qu'après la cicatriſation de la plaie il y ſurvînt de la douleur, du gonflement, de l'inflammation, &c. ſymptomes qui annoncent le déve-

» Voilà en quoi conſiſte la méthode curative qui a eu entre » mes mains le plus grand ſuccès. Elle eſt connuë de toute » la France, puiſqu'elle a été annoncée & copiée dans preſque » tous les papiers publics, & ſpécialement dans le Journal » de Médecine, la Gazette ſalutaire & celle de ſanté, que » liſent tous les gens de l'art qui aiment à s'inſtruire. Cepen- » dant, par une raiſon que j'ai prévuë, ma méthode n'a point » encore été adoptée univerſellement; les Chirurgiens de Lyon » & de Dombes, qui l'avoient ſous les yeux dans les ouvrages » cités, ont continué de traiter par le mercure; & de quinze » malheureux qui ont été bleſſés par un loup, cet hiver, & » qui ont été confiés à leurs ſoins, il en eſt déjà mort douze » de la rage. Il eſt certain, comme je n'ai ceſſé de le dire, » qu'un ſimple extrait, deſtitué de raiſonnemens & de preuves, » ne fait pas une impreſſion profonde, & eſt bientôt oublié. » Je ne doute pas que ma diſſertation n'eût produit plus de » bien & n'eût occaſionné une véritable révolution dans les » eſprits, qui auroit tourné à l'avantage de l'humanité. M. » Sabatier, Chirurgien célebre de Paris, en fournit la preuve. » Après avoir lu ma diſſertation, il n'a pas héſité d'adopter » ma méthode. Voici entr'autres deux obſervations frappantes, » extraites d'un de ſes ouvrages, & qui ſont inſérées dans le » Journal de Paris, du 19 novembre dernier.

» Deux hommes furent mordus par le même chien enragé, » le 17 février 1784. L'un avoit vingt-cinq plaies graves &

---

loppement du virus ſous la cicatrice, & qui indiquent la rage naiſ-ſante, il faudroit, ſans délai, rouvrir la plaie, la cicatriſer profon-dément, ainſi que nous l'avons conſeillé dans nos obſervations ſur la rage, imprimées en 1780, pag. 38 & 39.

» cinquante plus petites, comme des égratignures. M. Sabatier
» a dilaté toutes ces plaies en étoiles, avec le biſtouri; a cau-
» tériſé les plus grandes, avec le beurre d'antimoine, & les
» plus petites, avec de groſſes aiguilles rougies à la flamme
» d'une bougie. L'opération a duré deux heures. Ce malade a
» parfaitement guéri. Le ſecond, qui n'avoit qu'une plaie à la
» lêvre ſupérieure, & qui n'a voulu rien faire, eſt devenu
» enragé cinquante-cinq jours après la morſure.

§. XI.

Miasma viperinum.

Nostram quoque attentionem meretur venenoſum miaſma quod per morſum viperæ infigitur. Sed hodiè movemur ratione magìs conſolatoriâ. Non itaque præmonendi cives de amoliendo periculo lethali quod impendat ex morſu viperæ, ſed de periculo tantùm levi & viribus naturæ facilè depellendo, abſque ullâ medicatione tædiosâ.

Olìm credebamus cùm turbâ Medicorum, lethaliſſimum eſſe homini morſum viperæ, ideoquè lubentes adhæſeramus methodo curativæ per cauteriſationem, quâ evelleretur miaſma viperinum perindè ac rabioſum. Nunc verò perlectis experimentis laudandiſſimi Abbatis *Fontana*, debemus tradere quòd inutilis prorsùs ſit ulla curativa cauteriſatio; quòd quidèm à viperæ morſu inevitabilitèr oriatur quidam localis morbus naturæ gangrænoſæ: ſed quòd ille ſuperetur ſolis vitæ viribus. Videantur ea quæ in hunc ſenſum jam retulimus, faſcicul. 1. pag. 186, ubi agebamus de gangrænâ.

§. XII.

MIASMA PUSTULÆ MALIGNÆ DICTÆ.

PROBATUM manet puſtulam malignam dictam oriri ab aliquâ materiali causâ locali quæ meritò vocari poteſt miaſma periculoſiſſimi hujus anthracis. Hoc demonſtravit D. Thomaſſin, Chirurgus Sequanicus, in opere quod reportavit palmam propoſitam ab Academiâ Divionenſi. Cauſa tetri anthracis quem Burgundiones vulgò appellant puſtulam malignam, reſidet in fermento quodam putrido quod cuti adhæret; quod ibi inſeritur mediante puncturâ inſecti cujuſdam aut per intruſionem alicujus corporis vegetabilis venenati: ſæpè etiam ob contrectationem rei ſqualidæ, putridæ & cadaveroſæ. Undè non ampliùs mirum videtur agreſtes hoc malo frequentiùs tentari tempore ruralium laborum æſtivorum, aut tractando coria pecorum epizootico morbo exſtinctorum. Videantur ea quæ de carbunculo habentur pag. 188 & ſeq. faſcicul. 1.

§. XIII.

MIASMA TARENTULÆUM.

IN rebus quæ ſpectant ad juſtitiam, honeſtatem & mores, nihil ſanctius opinione publicâ, quia plebs ipſa per ſe judicat. Verùm in abſtruſis & prodigioſis ſæpiſſimè trahimur in errorem ab opinionibus vulgi, quia in his vulgus regitur judicio aliorum facillimequè decipitur ab aſtutiâ aut ſuperſtitione, undè alios ipſe deindè decipit.

Oculatus Baglivius expertus eſt hanc vim fabularum vulgi. Narrat mirabilia tarentiſmi ſymptomata veluti ſpectator fuiſſet

chorearum inſtitutarum ad perſanandas delirationes ſomnambuloſas tarentatorum : dùm nihil tradit niſi commenta & figmenta callidorum quorumdam præſtigiatorum.

Deponendus eſt error conceptus ergà miaſma tarentulæum & effectus ejuſdem, quo Medici huc uſque fuerant imbuti propter famam Medici Romani. In his tenebris clariſſimum lumen prætulit Franſciſcus Serrao, Archiater Regis Napolitanorum, vir omnigenâ doctrinâ cumulatus, diligentiori accuratione inſignis atque ita fide digniſſimus. Ille multis obſervationibus & experimentis edoctus publicavit nihil omninò timendum eſſe à tarentulæ morſu, præter leves maculas eryſipelatoſas & quoſdam crampos minimè graves.

Miaſma ergò tarentulinum nihil eſt niſi quidam liquor ſubacidus qualis à veſpis, crabonibus aliiſvè inſectis inſeritur per eorum puncturas. Legantur ea quæ dixit facundus æquè ac peritus D. D. Vicq-d'Azyr, dùm laudes habuit de Medico Napolitano ſuprà citato, in conventu publico Regiæ Societatis Medicorum Pariſienſium, die 27 februarii 1787.

§. XIV.

Miasma pestiferum.

Norunt Medici putridas febres, præſertìm graſſantes ſub conſtitutione bilioſâ putridâ, in quibus dantur perfida ægrotantium effluvia, & quòd eorum intuſſuſceptione producantur ſimiles febres quæ indè fiant magìs vel minùs epidemicæ per communicationem ſanorum hominum cùm ægrotantibus.

Falleretur qui crederet homines huic contagioni expoſitos indiſcriminatìm affectûm iri. Quantumvìs ea multiplicata ſit, plurimi eorum nequaquàm corripiuntur propter duplicem po-

tiſſimùm cauſam. 1°. Quia non nulli gaudent conſtitutione adeò robuſtâ ut miaſma ſuſceptum expellatur viâ ſudoris aut alterius evacuationis apud illos : nullo alio ad ſummum tolerato malo præter febrilem quemdam paroxiſmum qui hanc expulſionem efficit. 2°. Quià conſtitutio quorumdam individuorum oppoſita eſt bilioſæ idioſyncraſiæ quæ requiritur ad experiendas morbidas impreſſiones contagionis graſſantis. Non aliis itaquè de cauſis accidit ut ii intacti tunc maneant homines qui gaudent conſtitutione pituitosâ tàm ſpontaneâ quàm accidentali, dùm è contrà inter bilioſos huic contagioni expoſitos alii corripiuntur graſſante febre : alii verò, magìs robuſti aut minùs inclinantes versùs eam labem, patiuntur ad ſummum aliquam affectionem febrilem leviſſimam quâ mediante ſalvantur, expulſo ſcilicèt miaſmate ſuſcepto antequàm potuerit magnas agere radices apud illos.

Tales febres miaſmate contagioſo inſignes, majoremque vel minorem lethalitatem inferentes pro vario gradu earum exaltationis, vocari ſolent nomine peſtilentium. Eæ aliquandò graſſantur in Europâ noſtrâ, variis nempè in vicis aut urbibus aut villis, tùm in variis duntaxat eorum partibus, ſecundùm diverſas circumſtantias quæ famulantur gignendæ & propagandæ contagioni : ideoquè præſertìm regnant in iis tempeſtatibus, regionibus & locis quæ magìs favent conſtitutioni bilioſæ putridæ : ubi ſemel incœptæ ſæviunt generaliùs & majori cùm diſcrimine inter homines mediæ ætatis, præcipueque apud pauperes.

Prædictis earum febrium characteribus addere oportet quòd eæ plerumquè terminentur beneficio ſudorum criticorum magìs vel minùs copioſorum, non raró ſimul erumpentibus bubonibus parotidæis, quandoquè & hæmorrhagiis : dùm rariſſimæ ſunt terminationes petechiales, quamvis initio & in vigore morbi ſæpiſſimè efloreſcant petechiæ ſymptomaticæ, ſicùt ſpecialitèr

accidit in illâ febre quæ vernaculè dicitur *fievre de priſon*, *fievre d'hôpital.*

Sed quamvis illæ febres dicantur peſtilentes propter malignitatem contagionis majoremque earum mortalitatem, quàm longè differunt à peſte propriè dictâ! etiamsì quædam detur analogia inter eos morbos.

Peſtis itaquè vera pertinet ad genus febrium biliofarum putridarum, ſed ea conſtituit ſpeciem earum teterrimam quæ ab aliis febribus generis ſui diſtinguitur per ſequentes characteres eſſentiales. 1°. Nempè contagio ejus celerior eſt omnium & generalior. 2°. Longè plures ægrotantes enecat quàm ſalvos mittit, præſertìm initio contagionis. 3°. Bubones critici efflorefcunt apud omnes ægrotantes, quandoquè & gangræna ſicca: eæquè eruptiones adeò eſſentiales ſunt ut nullus æger ſanetur, niſi illæ quantociùs appareant fiantque ſtabiles & in bonam criſim deſinant, ſicùt proprium eſt omnibus febribus eruptivis.

Prædictis prædicamentis adde quòd peſtis ſit morbus proprius & ſpontaneus plagarum Arabicarum, ſemper verò peregrinus in Europâ, ubi nunquàm apparet niſi huc importetur beneficio miaſmatis peſtiferi. Quod miaſma ibidem non regeneratur unquàm, ſed tantummodò diſſeminatur ac dividitur, ideoquè limitatam durationem obtinet.

Quemadmodùm enim Europæi ſuaptè naturâ tentantur putridis febribus, aliquandò contagioſis ad certum gradum, quandoquè & ſolummodò ſporadicis: ita Arabes ſpontè contrahunt veram peſtem, propter quamdam conſtitutionem ſpecificam eorum populorum, ducendam à climate in quo vivunt, ſimùl & à ratione vivendi. Quæ peſtis apud eos ſæpè etiam duntaxat ſporadica eſt ſicùt febres noſtrates, ſed quæ ſæpiùs epidemica evadit propter fœdam craſſorum Mahometanorum incuriam, inſpiratam

inſpiratam & probatam à doctrinâ Fataliſmi. Cùm enim ii religiosè negligant cautelas quaſlibet adversùs communicationem miaſmatum promanantium ab hominibus primodùm tentatis, peſtis apud eos ſemèl enata brevì epidemica evadit, dùm ea tantummodò fuiſſet ſporadica aut ſaltem potuiſſet in primis initiis ſuis facilè exſtingui, mediante fugâ, munditie omnimodâ & uſu alexipharmacorum.

Quamvis tamen peſtis hoc modo ſemper evadat epidemica apud Arabes, ea ibi non ſemper æquè maligna, æquè durabilis. Diverſitas hæc procedit ex eo quòd conſtitutio atmoſphæræ & hominum cæteraque adjuncta faveant magìs vel minùs ſuſcipiendæ ac diſſeminandæ peſti. Undè intelligitur quarè illa ibi mox devaſtet plurès ſimùl Provincias, mox verò aliquot duntaxat urbes levitèr attingat, mox ibidem duratura per annum, mox per aliquot ſolummodò menſes aut hebdomadas.

Si quis quæſierit utrùm volatile ſit ſeminium peſtis? reſpondemus illud non videri maximâ volatilitate donatum, etiam apud Arabes; nihilominùs verò illud poſſe per aëra aliquatenùs diſſeminari ad uſquè certam quamdam diſtantiam. Ex Oratione Theſſali filii Hippocratis ad Athenienſes apparet ita cenſuiſſe hunc Principem Medicorum; quippe qui imminente peſte non tradiderit conſilia ſua medelamque conſcriptam proponenda per urbes, niſi poſtquàm perſcrutatus fuiſſet æſtus, ventos & caligines qui tunc temporis regnabant.

Hanc tamen diſſeminationem peſtis per aëra valdè limitari neceſſarium eſt, non ſolùm propter limitatam volatilitatem ſeminii, ſed & propter alias cauſas. Cùm ejus miaſma poſſit aliquatenùs referri ad ſubſtantias quasì aëriformes, in quantùm nempè probabilitèr conſiſtat in combinatione aliquâ materierum ſalinarum & phlogiſticarum: nonnè illud debet neceſſàriò per-

mutari ac diſſolvi, tandemquè ſubire annihilationem chymicam? Quia nempè gaſeoſa hæc combinatio nequit reſiſtere continuæ motitationi quam accipit ab atmoſphæræ flabellis, ſicùt nec devitare potentiſſimam actionem diſſolventem quâ fruitur oceanus aëreus. Quemadmodùm ſimilis marium virtus cohibet infinitum proventum ſalis marini quo pelagus integer brevì ſaturaretur: ita & potentia diſſolvens atmoſphæræ occurrit generaliori diſſeminationi peſtis. Si alitèr res ſe haberet, peſtis ſemèl incœpta ſerperet conſtanter de proximo in proximum, eaque totum orbem inevitabilitèr affligeret unâ eademquè epidemiâ.

Conſiderando prædicta obſtacula generali diſſeminationi peſtis oblata, non ſtatìm quidèm apparet cur illa totiès ab Arabibus ad nos delata fuerit. Sed ratio hujus phœnomeni reperitur in ſummâ facilitate quâ ſeminium peſtilens adhæreſcit corporibus ſpongioſis, qualia ſunt veſtimenta hominum variæquè mercaturæ, in quibus miaſma illud valet aliquandiù conſervare ſuam virulentiam. Ubi earum mercaturarum faſciculi exportati reſerantur antequàm deſtructum fuerit virus in illis abditum, aut ubi contrectantur veſtimenta quæ adhùc paritèr infecta ſunt: nonnè illud idem virus traditur atmoſphæræ obviæ & intuſſuſcipitur ab hominibus in eâ viventibus? Nonnè conſequenter peſtis inexſpectata ibi gignitur, quæ ſemper eò ſævior ac citior eſt, quò magis recens ſeminii peſtiferi formatio, importatio & diſſeminatio?

Itaque peſtis ſemper decreſcit eundo, eaque tandem omninò evaneſcit poſt ſuam diſſeminationem inter Europæos. Miaſma illius non ſolùm ibi exeditur ab aëre ſicùt diximus illud quoque diſſolvi apud Arabes, illudquè ſeneſcendo amittit de virulentiâ ſuâ; verùm etiam illius activitas ſensìm ſine ſenſu edentatur & deniquè aboletur aliis de cauſis. 1°. Nullatenùs reproducitur in

ſanguine Europæorum. 2°. Continuam patitur diviſionem inter homines infectos. 3°. Demùm terror minuitur de die in diem, prout nempè peſtis miteſcit; hæcque ultima cauſa forſan magìs efficax quàm cæteræ quælibet. Tanta ſiquidèm eſt potentia terroris ad irritandam & acuendam peſtem, ut Riverius ac Diemerbroëckius aſſeruerint perire numeroſiores homines propter terrorem, quàm propter graſſantem peſtem. Quapropter peſtis nunquàm viſa fuit inter Europæos, quìn illa in progreſſu ſuo totiès exhibuerit notabilem imminutionem atquè mitigationem ſymptomatum, ſensìm advenientem; quæ totiès certò denunciaverit finem cladis regnantis, tùm propter virulentiæ tabeſcentiam quam deſignat, tùm quia mortalitas minor facta sensìm parit ſecuritatem.

Cùm hæc ita ſint de origine, naturâ & moribus peſtis, hæc haud incongruè ut videtur ſpectari poteſt veluti quædam planta exotica, quæ vireſcere quidèm valeat alienis in regionibus, ibiquè aliquandiù edere frondes forſanquè flores nonnullos: nequaquàm verò fructus ullos aut ſaltem fructus nuſquàm adepturos maturitatem adultam & fecundam. Paritèr quædam animantia longè à patruo ſolo queunt duntaxat vivere aliquandiù, nequaquàm verò prolem ullam gignere. Exemplo ſint elephantes, leones, &c.

È contrà febres noſtræ peſtilentes dictæ naturalia ſunt producta ſoli noſtri. Eæ apud nos non ſolùm edunt flores perfectos ſed & maturos fructus, ad inſtar plantarum indigenarum. Dolendum heu! quòd hiſce indigenis productionibus ſimiles factæ fuerint variolæ nobis olìm peregrinæ, nec non ipſamet immunda ſyphillis.

Aſt pro noſtrâ felicitate, ſeminia peſtilentia indigena non ſeſe præbent adeò ſubtilia & funeſta, ac ſeminia veræ peſtis.

Faciliùs noſtris reſiſtere eſt mediante bonâ conſtitutione corporeâ, congruo victu, tranquillitate mentis & fugâ infectorum. Præterea venenati illi fructus noſtrates non maturantur quotannis, nequè in omnibus tempeſtatibus & ætatibus. Videantur quæ in hunc ſenſum dicta ſunt de peſte pag. 224 & 225, nec non 327 faſcicul. 1.

§. XV.

Miasma variolosum.

Miasma varioloſum eſt quoddam productum exoticum haud ſecùs ac peſtis. Creditur apportatum ab Ægypto ſicùt ſyphillis ab Americâ meridionali, & ſicùt peſtis ipſa quandoquè ab Arabibus ad nos importatur.

At maxima datur differentia inter miaſma peſtilens & varioloſum. Nempè miaſma peſtilens nuſquàm reproducitur apud gentes peregrinas, ideoquè brevì deſtructum ibidem evaneſcit: dùm è contrà varioloſum ſemèl tranſlatum ad peregrinas plagas ibi conſtanter reproducitur, adeoquè non ſolùm ibi frondeſcit ut ita dicam & floret, verùm etiam fructificat & matureſcit. Quemadmodùm planta exotica languet in ſolo alieno tandemquè contabeſcit, ita & peſtis apud nos. Sed variola aſſimilata eſt noſtris productionibus indigenis, earumquè civilia jura ut ita dixerim obtinuit mediante hominum conſtitutione, capaci regenerare perfidum illud ſeminium.

Cujuſnam ſit naturæ, omninò ignoramus. Agendo de febribus eruptivis, pag. 328 & ſeq. faſcicul. 1, ubi de variolis, notavimus ſeminium illud volatile non videri, ſed fixum atquè excluſivè incoctum pari varioloſo, cui etiam deſiccato adhæreret ſatìs diù abſquè quòd mutaretur ejus natura contagioſa.

Ibidem quoque obſervavimus 1°. morbum excitatum à miaſmate varioloſo eſſe febrilem, eumque acutum, neceſſariò eruptivum, bifidâ criſi terminandum; 2°. unicum eſſe modum quo miaſma illud ſuſceptum & adauctum poſſit ſeparari à ſanguine infecto, nempè per papullas inflammatorias ſuprà cutem criticè efflorèſcentes, quarum ſuppuratio deindè ſolum eſt medium quo valeat obtineri expulſio ſeminii in illis depoſiti; 3°. requiri peculiarem corporum diſpoſitionem non nihil inflammatoriam aut ſaltem catharralem ad hoc ut variolæ contrahantur: indequè concipi rationem cur hic morbus ſit ſporadicus ferè perpetuus, ſed hinc indè epidemicus; ſporadicus inquam morbus fermè perpetuus, quià nunquàm deſunt homines apti ad ſuſcipiendam illam contagionem, tàm ſæpè reproductam, facilè ſervandam & pluribus materiebus adhærentem: hinc indè verò epidemicus, nempè quotiès popularitèr viget ſingularis conſtitutio hominum inflammatoria aut ſaltem catharralis, quæ requiritur ad effectus morboſos ſuſcepti ſeminii varioloſi; nàm quod dicitur aph. 19 ſect. 3 de morbis omnis generis, illud idem intelligendum de variolis; eas nempè in quibuſvis quidèm anni temporibus oriri, ſed & eas quibuſdam temporibus magìs fieri & exacerbari. Ex quo variolarum genio reſolvitur quarè variolæ epidemicæ ut plurimùm incipiant tempore verno circà ejus æquinoctium, ſicùt notavit Anglus Hippocrates: & cur ille morbus ſoleat *primâ æſtate* creſcere, languere per autumnum, hieme ſequenti fermè cedere: iterùm rediturus tempore verno, eodemquè ordine aliquandiù proceſſurus, ſi modò faveant conſtitutiones tempeſtatum & hominum.

§. XVI.

Miasma morbilloſum, ſeu rubeoloſum.

Miasma morbilloſum ſuſcipitur à ſanis per communicationem cùm iis qui laborant morbo rubeolâ dicto, gallicè *la rougeole*, ſicùt variola ſuſcipitur per communicationem cùm varioloſis.

Illud non videtur magìs volatile quàm varioloſum, quamvis forſan paulò ſubtilius ſit, quatenùs nempè adhæret levibus ſquammulis, capacibus non nihil volitare per aëra. Sed ſpectandum tanquàm productio indigena quæ nimirùm ſpontè gignitur in ſanguine & quæ ideò non ſemper requirit contagionem præviam.

Propterea morbilli ſæpiſſimè ſuboriuntur in individuis prorsùs iſolatis, quorùm nempè conſtitutio apta eſt ad hunc affectum ſpontè contrahendum: iique morbilli primarii perindè contagioſi ſunt ac ii qui fuerunt acquiſiti per communicationem. Ideoquè morbilli ſporadici dicti ſeu diſperſi tantummodò graſſabuntur, ſi quidam homo fiat rubeoloſus eo tempore quo pauciſſima ſolummodò individua diſpoſita ſunt ad contrahendam rubeolam. Viciſſim rubeola ſemèl nata evaderet epidemica ſeu popularis, ſi maxima hominum turba gauderet diſpoſitione quæ requiritur ad efficacitatem obvii contagii. Secùs enim omnes propemodùm homines laborarent rubeolâ ubi unus ſolus laboraret, nec unquàm videretur rubeola niſi epidemica. Quod de omnibus morbis contagioſis paritèr intelligendum.

Sive rubeola epidemica fuerit ſive ſporadica, illa imprimìs ſcaturire aut graſſari incipit tempore verno, haud ſecùs ac variolæ cùm quibus illam incidere non rarum eſt. In utroque enim affectu agnoſcendus quidam character inflammatorius

ſed ille eſt naturæ phlegmonodeæ in variolis, eryſipelatoſæ verò in rubeolâ? Inſupèr ſuppuratio nunquàm in rubeolâ admittitur, dùm ea abſolutè neceſſaria eſt in variolis.

Propter hanc affinitatem morbillorum cùm eryſipelate accidit etiam ut ii quandoquè graſſentur per conſtitutionem autumnalem ſicciorem, indequè propagentur ad hiemem, ſi præceſſerit æſtas minùs calida quàm ipſi proprium eſt. Quod ita fit quia tunc prolongatur conſtitutio levitèr bilioſa & acer, non nihil apta gignendo eryſipelati, aut ſaltem capax concipere labem morbilloſam ſeu rubeoloſam, occaſione ſcilicet humoris perſpirabilis retenti, ſingularitèr mutati & combinati.

De cætero tamen notatur infantes ac juvenes magìs aptos eſſe contrahendæ rubeolæ quàm natu majores, etiamſi priores aliundè minùs diſpoſiti ſint ad bilioſos morbos. Sed ibi agnoſcenda quædam præciſio qualitatis in materie flavâ ſanguinis juvenum; quæ quidèm valeat facilè concipere miaſma rubeoloſum, quamvis illa non ſit perindè capax ſuſcipiendæ pleuritidis aut cujuſdam febris bilioſæ: dùm in adultis è contrà datur major diſpoſitio ad febres bilioſas & pleuritides, minor verò ad rubeolam. Modus exiſtendi bilis minimè idem prorsùs in utrâque ætate: nec proindè eædem ejus ægritudines.

Notatur demùm quòd miaſma rubeoloſum non ſit infeſtum iis qui jàm olim rubeolâ tentati fuerunt, & quòd ſaltem æquè raræ ſint recidivæ hujus affectionis, quàm iterati lapſus in variolam. Videantur quæ fuſiùs dicta de ſymptomatibus & moribus rubeolæ, ubi de febribus eruptivis, pag. 322 & ſeq. faſcic. 1.

CAPUT XXIII.

De Nutritione.

Ex vario ſtatu nutritionis corporis humani licet mutuari plurima phœnomena pathologico-ſemeïotica, quorum alia reſpiciunt morbos, ſanitatem alia. Quædam nunc de illis dicenda incumbunt, incipiendo à poſterioribus.

Signa ſanitatis quoad nutritionem repetuntur 1°. ex æquabilitate inter ingeſta & egeſta; 2°. ex perennitate congrui appetitûs; 3°. ex conſtantiâ virium corporis & animi; 4°. demùm ex debito corporis habitu qui in vultu præſertìm conſiderandus. De his quatuor capitibus nunc agendum per partes.

1°. Sanitatem & bonam nutritionem deſignat æquabilitas ingeſtorum & egeſtorum, quatenùs illa evidentèr demonſtrat congruentèr exerceri functiones omnes vegetativas; id eſt, tot & talia quotidiè reſtitui vivente in corpore, quot & qualia ab ipſo quotidiè decidunt: adeoquè conſtantèr perfici aſſumptorum digeſtionem, animaliſationem, applicationem, inevitabiles detritus, ſecretioneſque & excretiones omnes.

Cognoſcitur autem prædicta æquabilitas ex ipsâmet conſervatione ſanitatis; ſed & percipitur 1°. ex permanentiâ ponderis æqualis ad ſenſum, 2°. ex abſentiâ laſſitudinum. Prior ſiquidèm criterio judicatur nihil grave eſſe viribus, poſteriori verò nullum accumulari ſuperfluum, nullumque neceſſarium amitti. Verumtamen ſi utamur ſanctorianâ corporis ponderatione ad ſtateram ipſam, videbimus eam ingeſtorum & egeſtorum æquabilitatem non ita ſemper exactam eſſe ut corpora non fiant mox paulò

N n

ponderoſiora, mox paulò leviora pro variis cauſis inevitabilibus, quìn tamen ſemper morbus aliquis ingruat. Illæ enim varietates non percipiuntur à ſanis quandò vires æquant quod nimium eſt, aut brevì reſtituitur quod deficit: ſed vice verſâ quædam naſcitur ægritudo.

Tales varietates commemoravit Sanctorius ſect. 1. aphoriſmorum ſuorum, ibidemquè definivit earum cauſas & effectus. Primò nempè dicit aph. 65, *corpora virorum ſana & moderatiſſimo victu utentium, ſingulis menſibus fiunt ſolitò ponderoſiora, unius ſcilicèt duarumve librarum pondere; & redeunt ad conſuetum pondus circà finem menſis, ad inſtar mulierum, ſed factâ criſi per urinam paulò copioſiorem vel turbidiorem;* quibus viis addere convenit hæmorrhoïdas, vomitus, aliamvè quamlibet evacuationem periodicam.

Idem verò ſcriptor, irritâ præcedenti variabilitate quam probat, ſtatuit aph. 69. melius eſſe reperiri corpus ejuſdem ponderis, ſeu poſt ſingulas epochas augmenti mox aſſignati, ſeu poſt plures. *Stabilior*, inquit, *& diuturnior eſt ſanitas illius corporis, cujus pondus multorum annorum curſu nequè augetur, nequè minuitur, quàm cujus pondus annuatìm variatur.* Minimè igitur laudanda, imò nec quærenda foret æquabilitas inter egeſta & ingeſta reſpectu ſingulorum dierum; ea enim omninò impoſſibilis eſt, cùm aliquandò plus perſpirandum ſit, aliquandò minùs.

Deindè refert quomodò reſtitui debeat id quod deficit, quomodò poſſit aliquid deficere, & quomodò retentum ſuperfluum utilitèr expellatur. Ita nempè aph. 70, *reditus ad conſuetam gravitatem crudorum ſuccorum additamento eſt malus, coctorum verò eſt ſaluberrimus.* Prius itaquè eſt repleri ſimplicitèr, poſterius è contra realitèr nutriri. Differentia patet. Poſteà legitur aph. 71,

ſanum fieri minoris ponderis ſolitò, eâdem ſuppoſitâ vivendi ratione, malum; amiſſum enim, quod erat ſalubre, non eſt remiſſum. Tunc enim ſignificatur ſpectabilis deperditio utilium rerum, vel ſaltem diverſitas ponderis ſpecifici humorum, pendens ex depravatâ mixtione & condenſatione ingeſtorum animaliſandorum. Deniquè quoad expulſionem retenti, aph. 73. ſic ſtatuitur, *ſi unicâ die ob aliquod erratum, libra perſpirationis retineatur, natura triduò ſolita eſt illud retentum inſenſibilitèr expurgare.* Sed hic expulſionis terminus non videtur adeò præcisè limitandus. Attendendum duntaxat hanc expulſionem ſæpiùs fieri viâ urinarum & præſertìm quidèm hyeme.

Obſervatur etiam quòd æquabilitas inter ingeſta & egeſta præſertìm alteretùr tempore autumnali, indequè habeatur ratio cur in hâc tempeſtate adeò frequentes ſint morbi humorales. *In autumno*, inquit Sanctorius aph. 115 ſect. 1, *augetur corporis pondus, quod ſi excedat ſalubrem latitudinem, fiunt tertianæ, ſeu aliæ putridæ;* quibus etiam adde morbos recenſitos aph. 22 ſect. 3 apud Hippocratem.

2°. Sanitatis ſignum habetur quoad nutritionem in perennitate appetitûs congrui quem quiſque facilè metiri valet, præſertìm attendendo ad ætates & tempeſtates. Porrò ex aph. 13 ſect. 1, *ſenes facillimè jejunium ferunt: ſecundùm eos ætate conſiſtentes: minimùm adoleſcentes: omnium verò minimè pueri; atque inter ipſos qui alacriores ſunt.* Copoſius ſiquidèm alimentum neceſſarium eſt ubi datur naturale corporis augmentum majorque diſſipatio, & è contrà. Quapropter idem ſcriptor, aph. 14 ſect. ejuſdem aït (utendo expreſſionibus ævi ſui), *qui creſcunt plurimùm habent calidi-innati, plurimo igitur indigent alimento, alioquì corpus abſumitur. Senibus verò paucus calor, idcircò ſanè paucis indigent, à multis namquè exſtinguitur. Eamdem etiam ob cauſam*

neque ſenibus febres putridæ acutæ contingunt : frigidum enim eſt eorum corpus. Tùm aph. 17 aït, *quibuſdam ſemel aut bis, & aliis copioſior, aut paucior, aut per partes cibus offerendus eſt : aliquid autem & tempori, & regioni, & ætati, & conſuetudini concedendum.* Deniquè quoad tempeſtates ſic aph. 15, *ventres hyeme & vere naturâ calidiſſimi, ſomniqne longiſſimi. His igitur temporibus copioſiora cibaria exhibenda : ſiquidèm plurimùm ineſt calidi innati, ideoquè copioſiore indigent alimento. Quod indicant ætates & athletæ.* Additurque aph. 18, *æſtate & autumno cibos graviſſimè ferunt : hyeme facillimè : deindè vere.*

Sed ubi prædicta omnia non procedunt ut dictum eſt, aut ubi quidpiam excedit modum naturæ, ſignum habetur alicujus mali, vel reſpectu ipſiuſmet functionis famis, vel reſpectu morborum in quibus fames aliquo modo afficitur. Videantur quæ de fame & ſiti dicta ſunt, cap. 3.

3°. Nutritio bona etiam deſignatur ex perennitate virium corporis & animi, quæ quoad corpus præſertìm æſtimari debet ex ejus levitate & agilitate. *Dùm totâ die perſentitur levitas,* & corporis agilitas, inquit Sanctorius aph. 20 ſect. 3, *præceſſit chyli & ſanguinis coctio, & penitùs exhalârunt tertiæ coctionis excrementa.* Cæteraque ſigna bonæ illius excretionis tradit aph. 109 & 110 ſect. 1, tùm 42 & 43 ſect. 4.

Quoad vires animi, nonnè quiſquis in ſeipſo illas metitur prout corpus ejus malè aut benè ſe habet, vel reſpectu ſimplicis ciborum digeſtionis ? Nonnè & plurimi homines ſeſe hebetiores perſentiunt ob ſimplicem flatum venti auſtralis, qui tantoperè valet mutare expulſionem excrementorum nutritionis ? Magnam hanc animi dependentiam à ſtatu corporis apprimè noverat Hippocrates nuſquàm ſatìs demirandus, dùm ſcribebat librum de aëre, aquis & locis. Quicumque legerit vel ſolum

ejus libri fragmentum, quod citatum eſt pag. 68 & 69 faſcic. 1, neceſsè fatebitur nullibì moralius ſcriptum haberi & quod potiùs ſententiis redundet quàm verbis. Neque minùs præcisè Sanctorius in eumdem ſenſum loquitur, dùm dicit aph. 36 ſect. 7, *mutatio corporis diutiùs alterat animum, quàm ipſum corpus.*

4°. Deniquè egregia ſanitatis ſigna repetere licet ex debito corporis habitu, in quantùm ſcilicet ille deſignat bonam corporis nutritionem, ſeu congruam animalium humorum diſpoſitionem & retentionem. Habitus autem corporis bonus judicatur ex ejus colore & mole: ex colore inquam, ſi in roſeum inclinaverit: ex mole, ſi corpus paulò obeſum in infantiâ, macilentius in adoleſcentiâ, lacertoſum in juventute nec non & in virilitate; huic tamen aliqua plerumquè accidit obeſitas, ſed ea diſſipari debet in ſenio, in hocque per ſe demonſtrat habitum corporis obeſum ſenibus malum eſſe. Jam liquet eum vel pondere ſolo gravem fieri.

Plurimum ſignum ſanitatis præſertìm obtinetur ex vultûs habitu. Nonnè vel ruſticus judicat periclitari ſanitatem quandò vultus tumidus eſt pallidusve aut ſubflavus, ſicùt fit apud Cachecticos? Nonnè & naturalitèr reſolvitur hominem periculosè attenuari, ex eo quòd vultus ejus hunc acquirat macilentiæ gradum qui vocatur facies Hippocratica, à nomine optimi deſcriptoris? Conferantur ea quæ in hunc ſenſum ſcripta leguntur pag. 123 & ſeq. faſcicul. 1.

Sed quamvis bonus corporis habitus ſit vulgare ſignum ſanitatis, quædam tamen circà eum ſunt pertimeſcenda, præſertìm in juventute perfectâ & in ætate virili. Nam, ex aph. 3 ſect. 1, *in exercitantibus boni habitus ad ſummum progreſſi, ſi in extremo fuerint, periculoſi ſunt: non enim poſſunt in eodem permanere, neque quieſcere. Cùm verò non quieſcant, neque poſſint in melius proficere, reliquum eſt ut in deterius labantur, &c. &c.*

Quoad reliqua phœnomena pathologico-ſemeïotica quæ ſpectant ad nutritionem, ea petenda ſunt ex morbis formatis qui debentur nutritioni vitiatæ & de quibus mox diſtinctis articulis. Hi morbi ſunt Hydrocephalus, Rachitis, Cachexia humida, complectens anaſarcam & Leucophlegmaciam, Cachexia ſicca ſeu Tabes vel Maraſmus, Phtyſis dorſalis dicta, deniquè tumores particulares qui velutì mentiuntur nutritionem adauctam.

ARTICULUS PRIMUS.

TUMORES particulares qui veluti mentiuntur nutritionem adauctam.

TUMORES de quibus hìc agimus, ſunt illæ peculiares intumeſcentiæ quæ abſque dolore & mutatione ſenſibili cutis contingunt in tibiis ac pedibus ſæpequè ſæpiùs in dorſo manuum; quæ ſensìm formantur & creſcunt & quæ conſtanter dein permanent cùm aliquo ſenſu tenſionis ad ſummum, ſed ſine ſignis ullis œdematoſis inflammatoriiſve, ibi duntaxat apparente quâdam mollitie, plus minuſvè renitenti.

Tales tumores pendent ex congeſtione & hærentiâ materiei cujuſdam, metaſtaticæ ut plurimùm, ſensìm congeſtæ aſſignatis in locis; vel & creantur ab aliquâ ecchymoſi non ſolutâ, cujus proindè materies ibidem paritèr accrevit.

Naſcuntur tales concretiones in vacuolis celluloſæ telæ, cujus laminæ non nihil videntur ſimùl incraſſari ac ſpiſceſſere, prout ſub eis colligitur & augeſcit prædicta materies. Naſcuntur inquam, vel ex aliquâ materie ibi depoſitâ, quæ difficillimè mutari & ſubigi poſſit propter frigidam ſuam naturam; vel ex eo quòd materies quædam ponderoſior ibidem deponi cogatur

per modum cujuſdam criſeos ſuccenturiatæ & omninò imperfectæ; undè accidit ut pes unus duntaxat vel una ſolummodò manus tentetur tali tumori, quandò iſte oritur ab aliquo accidente locali prægreſſo, v. g. ab ecchymoſi: dùm è contrà ambæ manus vel ambo pedes ſimùl ut plurimùm intumeſcunt, ſi quædam materies vagabunda & ponderoſior ibi ſpontè decumbat, quia ibidem minor eſt motus ſanguinis, quàm ut illam materiem ſecùm exportare poſſit: nam tunc pars utraque diſponitur ad illud malum paritèr ſuſcipiendum.

Quidquid ſit, ſaltem hoc malum præcipuè obſervatur in juvenibus ſegnibus, laxis, malè nutritis, ſcrophuloſiſque præſertìm: imò aliquotiès aggreditur viros debilitatos, nec non & ſenes, præcipuè in claſſe pauperum.

Tales tumores naturâ ſuâ ſunt admodùm chronici, imò & ſæpiùs durare ſolent per totam vitam. Quod ultimum probatur ex hiſtoriâ quorumdam hominum, apud quos manus vel tibiæ enormitèr craſſæ manent uſque ad mortem, nullo fermè ſymptomate ab iis veniente, præter ponderis incommoditatem.

Aliquandò tamen curantur per congruam attenuationem & evacuationem materiei congeſtæ, perfectè cognitæ & ſpecificis debellatæ; ſæpiùs verò curatio ea obtinetur ex eo quòd illa materies reſolvatur vi naturæ & ſubigi valeat per febrim aliquam opportunè ſuperaccidentem.

ARTICULUS SECUNDUS.

Phtysis dorsalis dicta.

Phtysis dorſalis vocatur generalis illa emaciatio totius corporis cùm proſtratione virium, erectionibus frequentibus, iteratiſſimis pollutionibus involuntariis, & variis veſaniis corruptæ

imaginationis, quæ contingit apud eos qui nimiâ venere utuntur, præſertimquè apud manuſtupratores.

Hic affectus oriundus à nimiâ ſpermatis emiſſione, jam fuit obſervatus ab Hippocrate & ab illo ſic deſcribitur, lib. 2 de morbis, ſect. 5. Foëſ. pag. 37 : » Tabes dorſalis, *inquit*, ex » ſpinali medullâ oritur, præcipuè verò recentes ſponſos & » libidinoſos corripit. Febris ſunt expertes, benè comedunt & » colliquantur. Quòd ſi ita affectum perconteris, aſſeret ſibi » videri ex ſuperioribus partibus à capite velut formicas in » ſpinam demitti, cumquè urinam aut ſtercus reddit, ſemen » genitale copioſum & liquidum ei prodit, neque generatio » fit, & inter domiendum, cùm uxore dormiat, necnè, ve- » neris ludibria patitur. Cumquè aliàs tùm præcipuè per locum » arduum iter fecerit aut cucurrerit, anheloſus & imbecilius » evadit, caput gravatur, & aures ſonant. Hic temporis pro- » greſſu vehementibus febribus correptus perit ex lypiriâ febre. Ita ille, qui & de hoc morbo fuſiùs adhùc, lib. de internis affectibus, ubi tradit annuam hujus morbi curationem quandoquè ſuccedere.

Sed nulla poteſt haberi verior imago malorum phtyſi dorſali adjunctorum, quàm ea quæ apud Aretæum lib. 2 de cauſ. & ſign. morb. diutur., cap. 5, ubi horrendi recenſentur affectus qui ſolent ſequi nimiam ſpermatis deperditionem. » Quòd ſi juvenes » hoc vitio laborent, *inquit*, omnes ſenilem corporis habitum » induant, neceſſe eſt : quippe qui ſegnes fiant, reſoluti, exa- » nimes, torpentes, hebetes, imbecilli, recurvi, ignavi, » pallentes, albidi, effœminati, à cibis abhorrentes, frigidi, » membris graves & ſtupidi, cruribus impotentes, & ad omnia » remiſſi & languidi. Multis ſanè id genus ægrotatio ad ner- » vorum reſolutionem viam ſtravit. Quomodò enim nervorum

» facultas

» facultas non afficiatur, quùm natura ad vitæ generationem
» faciens refrigerata ſit?

Cùm hæc ita ſint de terribili illâ ægritudine, haud difficultèr apparet illam operoſiſſimè curari, niſi dùm omninò recens & æger docilis ad vocem Medici. Ad curationem requiritur ut patiens valedicat cuicumque libidini corporis & mentis; ut lacte utatur pro omni cibo; ut pedetentìm corroboretur mediantibus exercitiis moderatis, ſensìm ſine ſenſu adauctis. Si verò malum inveteratum, nullus eſt Medicus ab Hippocrate ad nos qui non agnoverit illud eſſe prorsùs incurabile.

ARTICULUS TERTIUS.

Cachexia sicca ſeu Tabes vel Maraſmus, ubi & de atrophiâ.

Cachaxia sicca, tabes, maraſmus, phtyſis ſicca, ſunt voces quibus deſignatur generalis emaciatio morboſa corporis, quæ tacitâ vi obrepit augeturque deindè, quouſquè morte terminetur.

Quandò talis emaciatio procedit ab eviratione nervorum propter abuſum veneris, valuit uſus eam appellare nomine phtyſis dorſalis, de quâ ſuperiùs actum eſt. Ea duntaxat emaciatio propriè dicitur cachexia ſeu phtyſis ſicca, quæ oritur ab aliis cauſis impedientibus nutritionem generalem, ſive illæ cauſæ viſceri cuidam hæreant, ſive humoribus.

Cachexia ſicca valdè differt ab atrophiâ, facileque ab iſtâ diſtinguitur. Atrophia itaque nihil aliud eſt quàm inſignis macilentia alicujus partis, toto corpore remanente ſano: dùm cachexia ſicca conſiſtit in generali marcore qui pendet ab aliquâ gravi affectione organorum quorumdam aut humorum.

Defectus nutritionis particularis qui dicitur atrophia contingit in partibus illis quorum vaſa ſic fuerunt debilitata, contracta & collapſa, imò & partìm quandoquè concreta ut humoribus poſteà difficillimè permeabilia evaſerint vel & omninò impervia. Quod ita fit poſt graves luxationes oſſium aut fracturas, neglectas & malè tractatas, tùm poſt contuſiones aut vulnera præcipuorum nervorum vel vaſorum.

Atrophia ut plurimùm quidèm non eſt periculoſa, ſed aſpectui ingrata, eaque magnam infert debilitatem membrorum affectorum. Cæterò difficultèr admodùm perſanatur, niſi cauſam leviorem recentemque habuerit, nullaque inſit perfecta vaſorum concretio vel paralyſis.

Cachexia verò ſicca ſequitur morbos graviores & longiores, malè terminatos & curatos; vel & ſuccedit poſt evacuationes enormes, tùm poſt ſuppreſſionem earum quæ habituales, quales ſunt v. g. hæmorrhoïdes: deniquè etiam propter humores metaſtaticos aut miaſmata metallica quæ alicubi hærent. Quibus nempè de cauſis turbatâ organicâ actione viſcerum variorum, aut vitiatâ humorum qualitate, neceſſum eſt turbari nutritionis opus: adeoquè & corpus tentari marcore pedetentìm augeſcente, variis interìm apparentibus ſymptomatibus pro varietate viſceris primodùm affecti.

Conſequenter ſi hepar primitùs laboraverit, tunc primò aderunt ſymptomata icteritia, aut alia accidentia quæ ſolent procedere ex defectu aut alteratione bilis. Quibus ſuccedit macilentia tabida, augeſcens de die in diem abſque ullo ſuppurationis indicio; ſed cui diutiùs provectæ ſupervenit tandem febris lenta, hectica dicta, tùm deniquè intumeſcentia pedum, omnimoda virium proſtratio, &c, ex quibus mors.

Si aliud viſcus primodùm afficiatur, alia ſymptomata ſtatìm

erumpunt pro varietate functionis læſæ; v. g. vomitus aut cardialgiæ ſi ventriculus laboret, varii colici dolores ſi inteſtina, &c. Sed his perindè malis tandem imprimitur character cachexiæ ſiccæ, ſcilicet macilentia generalis, ſtipata pallore vultûs, deperditione virium, langore univerſali, tandemquè febre lentâ maraſmoïdea dictâ, ex quibus mors.

Cachexia ſicca ſeu phtyſis ſicca differt à phtyſi purulentâ, in eò quòd prior nuſquàm ſtipetur purulentiâ ullâ, dùm poſterior eſſentialitèr pendet ab aliquâ purulentiâ alicubi latente aut apertâ. Prætereà febris quæ tandem accidit phtyſi ſiccæ, lenta quidèm eſt & tabida, ſed exacerbeſcit abſque horripilationibus: dùm febris adjuncta phtyſi purulentæ ſemper ab horripilationibus exacerbeſcit, aliaque varia præbet ſigna purulentiæ!

Sed quemadmodùm phtyſis purulenta nomen ſortitur à viſcere affecto, ideoquè dicitur pulmonica aut hepatica, &c. prout oritur ab ulcerato pulmone, aut hepate, &c.: ita & phtyſis ſicca vocabitur meſenterica aut hepatica, ſi orta fuerit ab obſtructo hepate aut meſenterio, &c., itemquè appellabitur ſcorbutica aut ſyphillitica, ſi pro causâ ſuâ agnoſcat ſcorbutum aut labem veneream.

Phtyſis ſicca dùm incipiens eſt difficilè dignoſcitur niſi à Medico attento & experto. Tunc ea ut plurimùm curari ſe permittit ſi congruentèr tractetur, præſertìm apud juniores; ſed difficiliùs curatur in viris, nunquàm in ſenibus.

Plerumquè verò inſanabilis apud omnes quandò confirmata eſt. Inſanabilis præſertìm 1° quandò pendet ab affectione viſceris nobilioris quæ ipſa cedere non poſſit, qualis v. g. foret hepatis ſcirrhus, oſſificatio pylori, &c. 2°. quandò ipſi inevitabilitèr adjunctæ ſunt quædam circumſtantiæ contrariæ, ſeu

ex parte tempeſtatis, ſeu ex parte conſtitutionis individui ægroti. Conferantur ea quæ in hunc ſenſum dicta ſunt, pag. 59, faſcicul. 1 de aph. 8 ſect. 8 qui huc etiam ſpectat. Hinc concipietur quarè in hoc morbo omnia celerrima fiant, ubi unà cùm illo concurrit incongrua tempeſtas qualis eſt hiems, aut incongrua ægrotantis conſtitutio qualis eſt atrabilioſa vel ſcorbutica.

Deniquè ſi phtyſis ſicca producatur à lue venereâ, ſatis facilè quandoquè cedit ſpecifico ſapientèr adhibito. Secùs verò ſi tetra hæc labes jamjam altiùs peſſundaverit organa & intinxerit humores peculiari acrimoniâ ſcorbuticâ quæ ſuccedere ſolet ſyphillidi admodùm inveteratæ.

De reliquo utile erit hic notaviſſe quoſdam cachexiæ ſiccæ fines, quorum cognitione prognoſis inſtituenda adjuvetur certis in caſibus.

1°. Nempè notum eſt perniciem citò denunciari ab hæmorrhoïdibus ſupervenientibus phtyſi ſiccæ inveteratæ, quamvis ab illis aliquandò levamen afferri poſſit ſub initiis illius morbi. Ex aph. 23 ſect. 4, *quibuſcumque ex morbis acutis, aut diuturnis, aut à vulneribus, aut alio quovis modo extenuatis, bilis atra ſanguini atro ſimilis ſubierit, ii poſtridiè moriuntur.* Neque id mirum. Natura longo morbo debilitata & exhauſta, omninò impar eſt efficiendæ criſi bonæ. Ea potiùs tunc ſuccumbit ſub pravis effectibus mali inveterati & phtyſis ſiccæ indè exortæ. Proindè ſanguis tunc nequaquàm effunditur quia natura victrix eum depellit, ſed effunditur quia natura devicta nequit eum retinere.

2°. Si tabidæ febri acciderit generale faſtidium cibi unà cùm totali proſtatione virium, hinc indicatur fieri internam quamdam putrefactionem, quæ tandèm dignoſcetur per ſupervenientes horrores, ſudores colliquativos, habitualemque demùm diar-

rhœam, à quibus mors inevitabilis & celer exſpectanda ſit haud ſecùs ac in phtyſi purulentâ, quæ tunc addita eſt phtyſi ſiccæ.

3°. Deniquè, quandò deſtructis jam viribus, regnanteque faſtidio ciborum, pulſus ſit valdè febrilis, etiam ipſis horis matutinis, facies hippocratica, urinæ parcæ aleoſæque, capilli defluentes, & ſimùl alvi ſtuxus contingit unà cùm œdemate artuum inferiorum & obſcuratione visûs, omnia non ſolùm deſperata ſunt, ſed jamjam mors oſtia pulſat.

ARTICULUS QUARTUS.

Cachexia humida.

Cachexia humida dicitur adeſſe quandò nutritio corporis humani videtur ita degeneraſſe ut vultus ſit pallidus & tumidus, totumque cæterum corpus affectum mollitie tumidâ & pallidâ, cùm notabili debilitate, ſegnitie maximâ, variiſque aliis læſionibus quæ ex hoc ſtatu ſoboleſcunt.

Eodem ferè modo diſpoſitus apparet homo reſurgens à gravioribus & longioribus morbis, præſertimquè ſi magnam jacturam ſanguinis fecerit; tunc enim, debilis, pallidus, non nihilquè tumidus quandiù ſanitas ejus non reſtituta eſt, videtur non parùm ſimilis cachectico. Sed ſtatus ille qui duntaxat debetur inevitabili debilitati & quotidiè emendatur, non poteſt appellari cachexia; ſpontè deletur & deſinit in habitum bonum prout ſanitas redintegratur.

Valdè etiam differt cachexia humida à cachexiâ ſiccâ ſeu tabe, de quâ mox agebamus. Depravatur quidèm nutritio in cachexiâ utraquè; ſed depravatio hæc fit in cachexiâ humidâ propter nimium proventum laticis humidi & inepti ad nu-

triendum : in tabe verò ſiccâ venit ex eo quòd corpus exhauriatur de die in diem ſuccis alibilibus, & pauciſſimum quid alibile ſuperſit illudque valdè ineptum fovendæ nutritioni.

Cachexia humida oritur ab omnibus cauſis quæ valent debilitare actionem organicam viſcerum, refrænare humorum animaliſationem & eos aquoſiores reddere. Talia ſunt 1°. fibrarum & viſcerum compages laxior, ſeu accidentalis ſeu conſtitutionalis. 2°. Prava ciborum qualitas ut & nimia quorumcumque copia. 3°. Vita ſegnis & otioſa, quæ præſertìm efficax apud homines temperie laxâ donatos, habitantes loca humida, obſcura & ſita versùs auſtrum. 4°. Debilitas vel obſtructio viſcerum chylopoïeticorum. 5°. Secretiones nimiæ aut impeditæ. 6°. DiarrhϾ, dyſenteriæ, aliique alvi fluxus diuturniores, tùm nimiæ deperdiriones ſanguinis. 7°. Reliquiæ morborum malè terminatorum ut & materies metaſtaticæ, depoſitæ ſuprà quædam viſcera aut humoribus adhærentes. Conferantur quæ dicta ſunt de conſtitutione pituitosâ ut & de effectibus habitationum, pag. 53 & 66 faſcicul. 1.

Symptomata cachexiæ humidæ cognita ſunt ex ejus definitione, ideoquè illa facilè dignoſcitur per eorum conſtantiam & augmentum, quibus tandem febris lenta ſuperaccidit nec non aqua intercus ſeu hydrops generalis, qui ſummus eſt gradus cachexiæ humidæ.

Nempè accidit hic hydrops propter nimiam redundantiam humorum ſeroſorum pituitoſorumvè, crudiorum, vapidorum, difficillimè circumducendorum ab organis admodùm debilibus, atque ideò facilè diffundendorum in telâ cellulari per totum corporis habitum, nè viſceribus quidèm exceptis; quâ ſcilicet ratione corpus cogitur pedetentìm attolli in tumorem inſuetum, mollem, pallidum, calore pauciſſimo donatum & ſolitum ſequenti modo procedere.

Incipit ab infernis artubus quia ibi minor motus vitalis & quia faciliùs ibidem remorantur humores naturâ ſuâ lenti, qui aliundè coguntur ex iis locis aſcendere contrà proprium ſuum pondus. Deindè ille tumor ſensìm occupat totum corpus, prout nempè augetur colluvies cachectica. Sed illud augmentum videtur lentiori paſſu procedere in partibus ſupernis quandiù æger erectum ſitum tenet per majorem diei partem; tunc vultus vix apparet tumidus, dùm pedes vehementèr tument: nec ille magìs tumidus fit, niſi quandò pedes ſenſibilitèr detumeſcunt eò quòd ægrotans aliquandiù decubuerit in lecto ſuo.

Deniquè ſi ille hidropicus tumor fiat maximus & diuturnior, ab eo ſolet enaſci hydrops dictus aſcites de quo ſupra egimus, pag. 141. Tandem enim viſcera abdominalia tantoperè laxantur & humectantur ut ex iis depluat ſerum in cavitatem abdominis, ubi colligitur.

Quia verò cachecticus hydrops ſeu aqua intercus inſignitur variis characteribus qui pendent ex varietate humoris exuberantis, Medici ſolent ſtatum illum vocare nomine *anaſarcæ* quandò creatur ab humore merè aqueo: nomine autem *leucophlegmaciæ* quandò fit ab humore pituitoſo, ſpiſſo ac tenaciori. Quæ duæ ſpecies hydropis intercutis dignoſcuntur ex eo quòd in leucophlegmaciâ tumor ſit paſtaceus, non nihilquè renitens: in anaſarcâ verò gaudeat mollitie majori ac veluti aqueâ. Adde quòd veſtigia digitorum prementium faciliùs imprimantur & difficiliùs deleantur in anaſarcâ, quàm in leucophlegmaciâ.

Cùm hæc ita ſint de differentiâ materiei conſtituentis anaſarcam & leucophlegmaciam & cùm hydrops aſcites dictus naturalitèr ſubnaſcatur ex utrâque aquâ intercute, miror quòd Medici quidam neglexerint aphoriſmum 76 ſect. 7, tanquàm abſurdum & inutilem. Cùm Hippocrates ibi ſcripſit *leucophleg-*

maciæ hydropem ſupervenire, nihil protulit niſi factum obſervatione probatum, ſive reſpectu leucophlegmaciæ in anaſarcam abeuntis, ſive reſpectu aſcitis ex leucophlegmaciâ oriundi. Leucophlegmacia quidèm eſt illa ſpecies aquæ intercutis quæ primitùs accidit cachexiæ, quæ ſæpiſſimè abit in anaſarcam propter ſimplicem attenuationem humoris collecti, & quæ ut ſuprà dicebamus adducit tandem hydropem aſcitem dictum. Porrò quis negaverit malum eſſe, ſi leucophlegmacia degeneraverit in anaſarcam aut in aſcitem? Cachexia humida nihil eſt niſi primus gradus ducens ad leucophlegmaciam & anaſarcam, quæ ipſæ ſæpiùs accerſunt aſcitem; hincquè ſpontè reſolvitur præcipua prognoſis cachexiæ humidæ.

Quoad reliqua, notandum in genere 1°. cachexiam humidam difficillimè curari quandò viſcus quoddam peculiare gravitèr affectum eſt; 2°. cæteris paribus eam ſatìs facilè debellari in infantibus; 3°. eâ rariùs quidèm tentari viros, ſed ſemèl tentatos ægrè liberari; 4°. ſenes tentari faciliùs, perſanari nuſquàm.

Notandum quoque eam cachexiam potiſſimùm eſſe tenacem quæ ſuccedit hæmorrhoïdibus ſuppreſſis quia tunc hepar ſemper malè afficitur. At quamvis cachexia ſit morbus per ſe admodùm ominoſus, ea tamen ſæpè curatur in caſibus prædictis, ubi recens eſt, cauſa ejus apprimè cognita nec adhuc inſuperabilitèr ingravata.

Curatur & aliquandò ſpontè beneficio alvi fluxûs critici, proindè exorti abſque ſignis cruditatis. *Leucophlegmaciâ detento ſi vehemens diarrhœa ſuccedat, morbum ſolvit*, ex aph. 28 ſect. 7. Quòd prædictum legitur quoque coacâ 457, tùm 482. Sed ex ultimâ ediſcitur inſupèr quòd ſicùt diarrhœa ſolvit leucophlegmaciam, ita & animi abjectiones cùm ſilentio, & ab hominibus ſolitudines, ferè eos ægrotos conficiant. Nihil enim valet magis turbare

turbare functiones vegetativas & relaxare ſolida, quàm ſegnities corporis & animi.

ARTICULUS QUINTUS.

Rachitis.

RACHITIS eſt morbus exortus medio ferè labente ſæculo decimo-ſexto, primò in provinciis meridionalibus Angliæ, deindè per omnia Europæ borealis loca, qui nunc heu! frequentiſſimus occurrit. Videtur ita vocatus eo quòd præſertìm mutet ſpinam dorſi, *rachis* dictam apud Hellenas; pariterquè nunc à Gallis vocatur la *nouure*, quia hoc in morbo oſſa tument velut nodoſa propè articulos.

De hoc affectu primò ſcripſiſſe Gliſſonium vulgò traditur, nempè in tractatu de rachitide ſeu morbo puerili, *Rikets* dicto, qui editus Londini 1650, *in*-8°.

Nunc verò nôrunt ipſæmet mulierculæ rachitidem eſſe morbum in quo membra infantûm variè contorta ac repanda fiunt, eaque propè articulos quaſi nodoſa, dùm ſimùl variè inflectitur ſpina dorſi. Ut aït Boerrhaavius § 1481, *infantibus ille nunquàm connatus, raro antè nonum ætatis menſem, vix unquàm poſt biennium vitæ, ſed ſpatio hoc medio frequens accidit.*

Cauſa proxima hujus mali videtur eſſe cacochymia ſingularis, in quâ evolvitur peculiare forſan principium proſapiæ acidæ, omninò alienum ab acido phoſphorico, & quod incapax eſt ita coïre cùm moleculis terreis ut ſimùl indurentur in fibras ſolidas & oſſa.

Saltem obſervant Medici hanc non naſci affectionem niſi in infantibus ablactatis aut qui ſub lactationis finem jam utuntur aliquot cibis ſolidis. Si enim infantes oriantur à parentibus

donatis laxâ temperie, aut prætereà ſuaptè naturâ paulò debiliores ſint hâc in ætate, pronum eſt eos facilè obrui cibis copioſioribus aut aceſcentibus, ideoquè illos incidere in prædictam cachexiam. Quâ ratione etiam notatur præſertìm accidere rachitidem apud debiliores infantes, paupereſque imprimìs & loca humida habitantes, veſcentes pultibus aut panatellis tùm ipſis carnibus diù ſervatis poſt coćturam; iis præcipuè corripiendis qui tunc premuntur largiore illo panis appetitu & eſu, quem Græci vocabant *addephagiam*.

Quidquid ſit de veroſimillimâ hâc aciditate humorum, infantes fiunt rachitici occaſione cujuſdam cachexiæ inertis, frigidæ & aquoſæ, in quâ forſan quoque latet lenis labes venerea, larvata & degenerata. Quapropter ob ineptitudinem animalis glutinis ad nutriendum ut par eſt, compages firmarum corporis partium fit adeò debilis, mollis & laxa, ut oſſa ipſamet nequaquàm indurari queant pro datâ ætate, ſed è contrà emolliantur in toto ac velutì inſufflentur in partibus ſuis ſpongioſis; quâ ratione oſſa nodoſa evadant propè articulos, dùm aliundè flećtuntur atque incurvantur pro pondere ipſis appenſo, tùm pro diſtractione quam patiuntur à muſculis.

Quod ſpećtat ad deſcriptionem pathologicam & ſemeïoticam morbi tam ſingularis, eam mutuari placuit à Boerrhaavio, utpotè quæ ſit accuratiſſima.

» Maximè autem, *inquit*, hic morbus infeſtus habetur proli,
» cujus parentes laxâ & debili conſtitutione corporis, otioſi,
» molles, opiparâ mensâ, cibis pinguibus, ſaccharatis, pauco
» pane, vinis dulciſſimis, & aquâ multâ calidâ uſi, morbis
» chronicis, venere, ætate exhauſti, tabi imprimìs venereæ,
» & iteratis gonorrhœis multùm obnoxii, effœtam fermè geni-
» turam impenderunt generandis liberis.

» Ubi verò nutricem iiſdem affectam malis nactus eſt, magìs » augetur infanti præcoci incremento morbus.

» Imprimìs ſi frigidiùs, humidiuſquè tractatur; aquoſis, mu- » coſis, crudis horæis, piſcibus, farinoſis azymis, & ſac- » charatis paſcitur; febre autumnali intermittente, morbo » chronico, vel acuto, diù laboravit; à ſcabie, herpete, ul- » ceribus ſuppreſſis malè curatus; balneo, fotu, linimentis, » unguentis, vaporibus, humidis, enervatus; pepetuæ quiēti » in ſellâ perforatâ addictus, nudato inferiùs corpore.

» Cognoſcitur morbus hic incipiens in his, qui nondùm » incedunt; 1°. ab ætate; 2°. à cauſis prægreſſis; 3°. à fratribus, » ſororibus, ſimili malo captis; 4°. à tumore flaccido capitis » & faciei; 5°. à cute laxâ; 6°. à tumore abdominis; 7°. à ma- » cilentiâ reliquarum partium, imprimìs muſculorum; 8°. à » protuberantiâ epiphyſium ad juncturas radii, ulnæ, humeri, » genu, tibiæ, fibulæ; 9°. à magnitudine arteriarum & venarum » jugularium, dùm reliquæ decreſcunt.

» In illis verò qui jam ambulare incœperunt, noſcitur ad- » veniens malum; 1°. ex omnibus antecedentibus; 2°. ab inceſſu » tardiore, infirmo, prolapſu, inſtabilitate, tranſeunte in aſſi- » duam ſedendi voluntatem, mox abituram in decubitum per- » petuum, tandemquè in impotentiam motûs quorumcumque » artuum, collo flexili, capite nutante; 3°. ab ingenii præ- » maturo acumine, ſenſuum ſincero exercitio, appetitu & di- » geſtione fermè illæſis.

» Adultior morbus exhibet magnum caput, ſuturis amplis » interſtinctum; thoracem ad latera compreſſum, ad ſternum in » acutum aſſurgens, cùm nodoſis coſtarum extremis; abdomen » protuberans; carioſos cùm nigridine dentes; quæ ſensìm aucta » ſæpè in omni vitâ pernicioſos ſimiles morbos creant, maximè » ſpinam ventoſam & cariem oſſium.

» Toto interìm decurſu mali lenta febricula depaſcitur corpus
» uſque in mortem ; tumquè cadaver omnes fibras, membranas,
» vaſa, viſcera, mollia, flaccida, latente fortè leni labe venereâ
» permiſtâ, cùm laxâ partium firmarum fabricâ. Ita Boërrh.
» à § 1482 ad 1488 incluſivè.

Quoad prognoſim, notum eſt rachitidem incipientem & ortum à leviori causâ plerumquè curari, eumque ſæpiſſimè exſtingui beneficio ſolius naturæ, concurrentibus ſimùl lapſu temporis, ſelecto victu & veſtitu, congruente habitatione.

Inveteratus verò non curatur, præſertìm cùm ſpina dorſi jamjam repanda eſt ac plurimùm deturpata.

In calidioribus regionibus curatur faciliùs quàm alibi.

Demùm ſi puer 7 aut 8 menſes natus corripiatur, ille alterationem majorem accipiet, quàm puer natu major. De cætero, viſcera infarcta peſſima ſunt in hoc morbo, ut & magna febris. Sed hydrocephalus, hydrops pectoris, aſciteſve aut leucophlegmacia prænuntiant mortem rachitici.

ARTICULUS SEXTUS.

Hydrocephalus.

HYDROCEPHALUS eſt ſpecies hydropis caput afficientis.

Naſcitur à præviâ cachexiâ humidâ, tùm ex rachitide inveterato. Ideoquè hic morbus præprimìs aggreditur infantes, quorum naturalis laxitas & debilitas favent adducendis his cauſis prædiſponentibus ; quibus etiam rationibus fit ut ille magìs frequens obſervetur in plagis humidis, præſertìm ſi ibi infantes ſimùl fruantur educatione blandiori & delicatiori.

Quandò his de cauſis corpus univerſum tandem factum fuit particeps maximæ laxitatis & ſanguis admodùm ſeroſus : ſi caput

ſimùl craſſiſſimum, ſi illud aliundè fuerit pauliſpèr debilitatum ab ictu aut caſu, ſicùt præcipuè contingit infantulis (qui & forſan ſæpè acceperunt hanc capitis diſpoſitionem à durioribus contrectationibus obſtetricum) : tunc colligitur ſeroſa colluvies in cellulari textu duræ matris, imò & illa extravaſatur in cavitatibus internis cerebri ipſiuſmet.

1°. Itaque fit prædicta collectio inter ipſamet tegumenta externa capitis. 2°. Inter hæc & cranium. 3°. Inter cranium & membranas cerebri. 4°. Inter membranas ipſas harumque duplicaturas. 5°. Inter has & cerebrum. 6°. Inter cerebri plicas & in cavitatibus ejus. 7°. In omnibus prædictis locis ſimùl, tamen ſine morte ſubitâ ullo in caſu contingente.

Symptomata hydrocephali externi quorum ope cognoſcitur ille in ſubjecto admodùm cachectico, ſunt ſigna œdematoſa ſpectanda in cranii tegumentis, tùm aliquot veſtigia fluctuantis ibidem ſeri collecti quod prementibus digitis obſequioſum eſt & quaſi tranſit de loco in locum.

Difficiliùs innoteſcit hydrocephalus internus. Attamen in circumſtantiis iiſdem cognoſcitur nimio volumine capitis, quod præſertìm fovetur & adaugetur ob dehiſcentiam ſuturarum calvariæ : tùm ex eo quòd caput ita auctum tranſluceat.

Huc adducto malo, ſi liberæ adhucdùm remanſerint caveæ interiores cerebri, tunc æger adhùc oculis videt. Sed eo procedente, tandem nempè affectis plicis & cavitatibus cerebri, accidit ut æger plerumquè cæcutiat & ut oculi ejus ſint tumidi ac lacrymantes : tunc ſemper aliquâ ſimùl concurrente hebetudine ſenſuum aliorum.

Hydrocephalus internus ferè immedicabilis ſi valdè confirmatus ; ſecùs tamen levis & incipiens ; ſed externus paritèr incipiens præcipuè curari docilis eſt. In illis curationibus locum

habet inuſtio levis, punctura, terebratio, lentè & prudentèr adhibitæ; fugatis ſimùl cauſis prædiſponentibus, tùm uſurpatis congruis medicamentis roborantibus, nec non & hydragogis.

CAPUT XXIV.

De Functionibus animalibus.

Laudabilis conſtitutio cerebri & nervorum ad functiones animales peragendas deſignatur ex corporis fabricâ forti, procere, lacertosâ & proportionatâ. Quas inter dotes corporeas quærenda imprimìs juſta amplitudo & forma calvariæ, quæ ſcilicet ſuperiùs ſit lata, paululùm complanata, minimè verò acuminata, & quæ pauxillùm deprimatur ad tempora; ita ut ejus ſectio orizontalis præberet formam ovalem ſeu conicam, cujus apex proſpiceret vultum.

Huic optimæ formæ capitis addatur bona conformatio ſpinæ dorſi, quæ perpendiculari ſuprà calcaneum niſu teneat corpus rectum, irritâ multiplici flexurâ columnæ vertebroſæ; adeò ut in hoc canali oſſeo protegatur integritas & actio propaginum meduloſarum cerebri. Quâ favente poſitione perpendiculari corporis, medianteque juſtâ artuum alligatione, exerceatur ingreſſus ille liber, æqualis & nobilis qui proprius eſt homini benè conformato: dùm è contrà homo ſtaturæ & compoſitionis imperfectæ videtur incedere cùm ingrato quodam conatu, variis geſtibus quasì mimicis, veluti creatis mediante apparatu abditarum machinationum, exaſperatarum à mordaci rubigine.

Obſervatur itaque functiones animales dictas ritè ut plurimùm exerceri in hominibus prædictam corporis conſtitutionem tadeptis, ſi modò aliundè non impediantur ſeu pravis qualitatibus regionis & domicilii, ſeu pravâ inſtitutione quæ adhùc-

pejor. In his inquam datur facilis aptitudo ad colendas artes & ſcientias, placet dexteritas maxima, minuſquè periculoſa eſt occaſio doloris. Si aliundè conſideretur eorum animus, ille nequaquàm meticuloſus eſt nec audacior, nec pervicax, nec atrox, nec ſuperbus, niſi prava inſtitutio id affecerit: ſed genuinus amator juſti & boni, ſicùt convenit ſubſtantiæ divino ſemine cretæ, connubio materiei non nimìs impeditæ & neſciæ mori.

Quamvis non intelligatur quomodò mens in actionibus ſuis pendeat à conditionibus corporis, ſuaptè naturâ perquàm mutabilibus, dependentia tamen illa non niſi ſtupido dubia eſſe poteſt. Jam olim Hippocrates, aggrediendo opinionem eorum qui agnoſcebant aliquid divini in morbo ſacro ſeu epilepſiâ, apertè admittebat illud cerebri imperium ſuprà mentis facultates.

» Noſſe homines convenit, inquit lib. de morbo ſacro, ſect. 3. » Foëſ. pag. 92, non aliundè nobis voluptates, lætitias, riſus » & jocos quàm *à cerebro* contingere..... Itemquè dolores, mo- » leſtias, triſtitias & ejulatus. Hâcque parte præcipuè ſapimus » & intelligimus, & videmus, & audimus, & turpia & honeſta » cognoſcimus, malaque & bona; itemque quæ jucunda ſunt » & injucunda, partìm quidèm conſuetudine diſcernimus, » partìm verò utilitate percipimus. Hâc enim parte voluptates » & moleſtias temporibus dignoſcimus, neque eadem nobis » placent. Eâdemque & ipsâ parte & inſanimus & deliramus, » terroreſque & metus, partìm quidèm noctu, partìm etiam in- » terdiu nos circumſtant, inſomniaque & errores intempeſtivi, » & curæ non convenientes, indequè rerum præſentium igno- » ratio, deſuetudo & imperitia nobis provenit: atque hæc » omnia ex cerebro nobis contingunt, cùm minimè ſanum. » Ita ille.

Licet

Licet proindè jam conjicere functiones animales non ita bellè exerceri quandò minùs laudabilis conſtitutio cerebri & propaginum ejus: quandò nempè caput arctum eſt, oblongum nimis, ſupernè acutum: tùm quandò columna ſpinalis vertebrarum contorta & incurva eſt extrà ordinem.

A fortiori & de facto norma functionum animalium habebitur imbellis, quandò nervi leviorem ob cauſam convelluntur aut hebetiores ſunt; quandò animus pro datâ hominis ætate penetrantior aut obtuſior; tùm quandò meticuloſior, aut è contrà audacior & expers terroris rationalis.

Sed attendendum homines varios eſſe moribus ſicùt & formâ corporis, pro varietate locorum in quibus habitant. Sic ex. gr. Aſiatici, propter regionis ſuæ & tempeſtatum ejus æqualitatem, tùm propter annonæ facilitatem & copiam, colunt ſocietatem curis vacuam, ſuntque inter ſe valdè ſimiles, humani, leniſſimi & deſpotiſmum patientèr tolerant: dùm è contrà Europæi in genere, variarumque provinciarum & diverſorum locorum habitatores maximè diſſimiles ſunt inter ſe, tùm formâ tùm animo; quòd nempè fit propter magnas crebraſque mutationes cœli, magnamque inæqualitatem regionum & locorum Europæorum, variè ornatorum pratis, ſylvis, montibus & campis, mox virentibus & roſcidis, mox aridis & contabeſcentibus, mox ventoſis aut placidis, mox ad auſtrum poſitis aut ad boream, &c. Nam pro variâ perpeſſione malorum & calamitatum à quibus corpus variè firmatur, pro majore vel minori ſocietate hominum, tùm imprimìs pro diverſis mentis emotionibus, facillimè oriundis ex viciſſitudine ambientium rerum: Europæi in genere ſunt magìs vel minùs lenes aut feroces, plerumque ingenioſi, magnanimi, generoſi & fortes. Ideoquè plus habent animi quàm Aſiaticis convenit & tantùm abhorrent

ab inviſo deſpotiſmo, quantùm diligunt Monarchiarum leges & æquitatem.

Nihilominùs tamen obſervari debet quòd educatio phyſica & moralis capax ſit emendare naturalem diſpoſitionem cerebri ac nervorum quandò mala eſt, & viciſſim deturpare & corrumpere laudabilem. Hoc ubicumquè comprobatur apud gentes ad humanitatem informatas. Sed maximè dolendum quòd multis in locis tantoperè negligatur publica juventutis inſtitutio, & quòd loco gymnicorum ludorum ſubſtitutæ fuerint & laudatæ occupationes vanæ ac futiles. Earum ſiquidèm culturâ nihil producitur niſi corporum debilitas, ſegnities, affectiones nerveæ, ignorantia, generalis quidam modus affectatus loquendi, agendi, cogitandi, omnimoda enervatio, &c. &c.: indequè quod pejus, delentur varii variorum hominum characteres, ex quorum conflictu majores excutiuntur eventus geſtaque præclariora, velùt ignis ex ſilice.

At quamvis Medicus valeat huc uſque conſiderare & contemplari ſanitatem corporis & animi, ille nequaquàm tenetur nec capax eſt ſigillatìm diſquirere quomodò ſingula functio animalis lædatur ob talem præcisè læſionem corporis aut cerebri. Satìs eſt abſolvendo huic penſo philoſophico dilucidare circumſtantias phyſicas quæ favent aut nocent optimæ conſtitutioni corporis, deindequè pervenire ad cognitionem ejus læſionum ex quibus pendent morbi formati qui eſſentialitèr deſignantur per actualem conturbationem functionum animalium dictarum. Priorum cognitio pertinet ad conſtitutiones annorum, locorum & hominum, de quibus cap. 2. Poſteriores verò quæ ſunt hujus loci, facilè revocari poſſunt ad morbos ſoporoſos, convulſivos, ut & eos qui delirio ſtipantur: quibus licet eos addere qui oriuntur occaſione vulnerum capitis. De iſtis igitur morbis nunc dicendum totidem articulis diſtinctis.

ARTICULUS PRIMUS.

Vulnera capitis.

» Nullum capitis vulnus, *inquit Hippocrates initio lib. de*
» *vulneribus capitis, juxtà editionem Cornarii & Lindenii*, levitèr
» contemni debet. Sæpè enim cutis ſola contuſa ferro, aut
» aliâ aliquâ re, ſi non diligenter & cùm quâdam cautione
» curetur: veluti ſi ſanguis concretus non expurgetur, aut
» aliud quidquam negligatur: ulcus incrudeſcens non parùm
» moleſtiæ exhibet, & aliquandò etiam febrem inducit: &
» Medico quidèm negotium: ægroto verò periculum non minus
» affert. Verùm hoc multò magìs contingit, ſi calvaria & ce-
» rebri membranæ rumpuntur. Quarè ſi non ſingula hæc dili-
» genter Medicus curaverit, ſæpè mortis cauſa exiſtit.

Ex quo proëmio apparet quantùm diſcriminoſa ſit cognitio vulnerum capitis, quantumquè neceſſaria. Sed ut ea obtineatur, attendendum ad varios modos quibus cerebrum ejuſque clauſtra ſauciari poſſint.

Ac primò quidèm æſtimatâ causâ vulnerante & contundente ſi fieri poſſit, obſervare oportet nùm illa egerit in ſolidiore vel debiliori loco calvariæ; nùm propè ſuturas necnè; nùm adſit contuſio aut vulnus, unà cùm oſſis fiſſurâ vel introceſſione oſſis fracti & cerebri ipſius vulneratione. Nam ut docet Boerrh. § 239, *vulnera capitis lædunt vel ſola externa communia vel perioſtium, vel cranium, vel duram matrem, vel piam ſimùl, vel cerebri vaſa, ſubſtantiam, corticem, medullam, ventriculos.*

De variis illis vulneribus capitis nunc quædam ſigillatìm exponenda veniunt diſtinctis paragraphis, ſecundùm accuratam Boerrhaavii deſcriptionem.

§. I^us.

Vulnera externorum.

Sicut legitur apud laudatum Scriptorem, § 240 : » Sola externa
» læſa ſcitur, 1°. ex cauſâ vulnerante, ejus figurâ lædente ;
» 2°. vi ejus parvâ ; 3°. loci vulnerati conditione quoad figuram
» imprimìs ; 4°. levitate ſymptomatum ; 5°. conſpectu ; 6°. ſpe-
» cillo.

Quorum omnium prognoſis habetur ibidem § 241 ad 245 incluſivè. » Hæc (240) licèt levia videantur, ſæpè ex propin-
» quitate muſculorum, tendinum, ſuturarum, perioſtii, cranii,
» nervorum, vaſorum, cerebri, periculoſa fiunt ; tùm quoque
» à vi contractili partis læſæ.

» Maximè ſi contuſio ſimùl adeſt.

» Aut ſi ſub parvâ aperturâ, lata læſio ſordes colligit.

» Collecta enim materies miros tumores, eryſipelas, œdema,
» dolores, convulſiones, oſſis & perioſtii putredines, febres,
» mortem creat : aër cava alluens, incautè appoſitu emplaſ-
» trorum ibi coërcitus, impreſſus, mira emphyſemata facit.

» Si ſola ergò integumenta læſa ſine dictis (241, 242, 243,
» 244,) facilis ſanatio per ligaturam idoneam, & curationem
» deſcriptam (183 ad 239), licèt ſæpè appareant maxima :
» imprimìs verò juvat recens eſſe, dùm incipit curari, ritè
» uniri, rarò deligari & citiſſimè, atque defendi cùm curâ
» à nimiùm humidis, aut laxantibus, & oleoſis, ipſoque
» aëre

§. II.

Pericranii læſio.

De illis ita idem auctor, § 249, 250 & 251. » Pericranio
» læſo, ut nudet diu os, vel ut putrefiat, os privatur vaſis pe-
» rioſtii, adeoquè & ſuis; ſtagnat in his liquor, putrefactus
» ſquammam ſeparat, undè os flavum, fuſcum, nigrum,
» tandem foliolum deponit.

» Cujus cauſa (149) interrupta vaſorum continuitas, fri-
» guſve aëris conſtringens, & exſiccans fines vaſculorum in oſſe;
» falsò accuſatâ ejus malignitate (*a*).

» Effectus verò, augmentum malorum.

§. III.

Calvariæ ipsius læsio.

Sic Boërrh. § 254, 255, 256 & 257: » Si calvaria læſa eſt, pro
» varietate cauſæ, fiſſa, fracta, contuſa, intropreſſa, vel evulſo
» fragmento ſpoliata erit, atque hæc vel in unâ, vel in utrâque
» ejus tabellâ.

» Sic affecta ſcitur 1°. causâ vulneris forti. 2°. Vulneris mag-
» nitudine collatâ figuræ loci vulnerati. 3°. Specillo. 4°. Atra-

(*a*) Boerrhaavius poſt Hippocratem credebat hæc mala non poſſe imputari cuidam malignitati aëris. Sed nunc meliùs cognita aëris naturâ & varietatibus, ſcitur eum eſſe ſubſtantiam gaudentem terribili virtute diſſolvente : & quòd ipſemet aër puriſſimus, ſeu vitalis aut dephlogiſticatus dictus, ſit capax calcinare ipſamet metalla.

» mento affuſo. 5°. Strepitu inter mordendum (*a*). 6°. Viſu » fracti, contuſi, vel punctis pallidis colorati cranii. 7°. Tactu » ipſo. 8°. Symptomatibus integumentorum; carne circà ſep- » timam diem abſcedente, dolore, naturâ puris tenui, & gra- » veolente, vulneris malignitate alienâ.

» Effectus hujus mali (254) 1. partis oſſeæ ſeparatæ mors » (249, 250, 251). 2. Infectio vicinorum. 3. Hinc ſæpè totius » oſſis infecti putrefactio. 4. Caries diploës. 5. Integumentorum » cranii & cerebri corruptio. 6. Indè mala affecti cerebri » convulſio, ſopor, paralyſis, apoplexia, mors.

» Ex quibus (254, 255, 256) & cognitio, & prædictio hujus » morbi noſcuntur.

Ideoquè patet 1°. quarè in vulneribus capitis, febris incipiens die quartâ, ſeptimâ, aut undecimâ periculoſi ſit ominis, ſicùt docetur lib. Prorrheticorum? 2°. Quòd ſi in genere convulſio vulneri ſuperveniens lethalis, ex aph. 2 ſect. 5, 13 ſect. 7, & coacâ 506, à fortiori illa lethalis quandò accidit vulneri

---

(*a*) Colendiſſimus olim, nec ſatìs lugendus Dominus D. de Vezet, Supremæ Sequanorum Curiæ Senator, experiebatur aliud quoddam phœnomenum valdè affine ſimili ſtrepitui, propter fracturam coronalis oſſis factam inter duas apophyſes orbitarias dextras. Dicebat quòd in motibus ſemi-circularibus capitis ſui, pars una non moveretur cùm alterâ, ſed quòd una præiret alteri. Præ ſummâ ac propemodùm incredibili tenuitate oſſium cranii, facta fuerat illa fractura ab ictu leviſſimo, ideoquè de illâ ferè non cogitabat. Sed elapſo menſe poſt ictum receptum, ſupervenit apoplexia & mors, A. R. S. H. 1769.

De ſtrepitu oſſium cranii fractorum, aliiſque ſignis abhinc oriundis, legatur coaca 501.

capitis? 3°. Quarè ex aph. 14 ſect. 7, *ex ictu in capite àccepto, ſtupor, aut deſipientia, malo ſit?* 4°. Demùm, cur ex coacâ 163, *quæ caput quodammodò concutiunt, cùm intensâ oculorum rubedine, ac manifeſto delirio, perniciem denuncient?* niſi fortè circà aurem tumor excitetur: factâ nempè felici tranſlatione humorum extravaſatorum versùs exteriora, per rimam ſphœno-maxillarem.

§. IV.

Effracti cranii frusta apud adultos intropulsa, & intropreſſio cranii juniorum.

Sic de illis Boerrhaavius, § 267, 268, 269: » Cranium in » junioribus intropreſſum, id adultioribus poſt fracturam intro- » pulſum, cerebrum premit; pro varietate loci preſſi, pro » variâ magnitudine, profunditate, acutie, puncturâ pre- » mentis, producit hebetudines, ſopores, vertigines, tinnitus, » caligines, deliria, vomitum bilis, dolores capitis, convul- » ſiones, paralyſes, lotii fecumque ſpontaneum exitum, apo- » plexias, febres, mortem.

» Quìn & ipſum cerebrum ita læſum, corruptum hìnc » inflammatione, ſuppuratione, gangrænâ, fungo, hæmor- » rhagiâ, ſimilia mala (267) parit.

Id vitii (267) noſcitur tactu, viſu, ablatis integumentis (259).

Conſideratis porrò prædictis effectibus cranii effracti aut depreſſi, patebit ratio faciendorum prognoſticorum in caſibus illis, quatenùs ſcilicet menynges poſſunt ideò diſtrahi ac deglutinari, necnon cerebrum contundi aut vulnerari, proindequè ſuboriri varia phœnomena magìs vel minùs periculoſa: ex

quibus ſequentia ſic æſtimantur ab Hippocrate. Ita nempè aph. 18 ſect. 6, *cui veſica perſecta fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut diaphragma, aut tenue quoddam inteſtinum, aut ventriculus, aut jecur, lethale eſt.* Aph. 50 ejuſdem ſectionis, *quibus infractum fuerit cerebrum, iis febrem & bilis vomitum ſuccedere neceſſe eſt.* Aph. 24 ſect. 7, *ex oſſe capitis perſecto delirium, aut ſtupor, ſi ad vacuum uſque penetraverit.*

Dicit prætereà aph. 49 ſect. ejuſdem, *quibus cerebrum ſyderatum eſt, intrà tres dies intereunt. Quòd ſi hos effugerint, ſani evadunt.* Ibi nomine ſyderationis non poteſt intelligi ſphacelus, ſicùt plurimi legunt. Quomodò enim ille curari poſſet tribus diebus ſuperatis? Agitur ergò de hoc ſtatu cerebri commoti, contuſi aut ſpontè infarcti, ex quo ſequitur privatio apoplectica ſensûs & motûs. Hæc duntaxat ſyderatio ſanari poteſt per felicem infarctûs reſolutionem, niſi fortè proceſſerit ab aliquâ extravaſatione, ex quâ mors advenit intrà breve illud tempus. Talem ſyderationem paralyticam ab affecto cerebro oriundam intellexiſſe videtur Hippocrates, quoniam & lib. 1 de morbis dixerit, pag. 4 Foëſ. in fine, *ſi cerebrum tùm concuſſum fuerit, tùm alicui ex plagâ doluerit, eum illicò voce deficere, neque videre, neque audiſſe neceſſe eſt. Si verò vulneratum fuerit, febrem & bilis vomitum ſuccedere, corporiſque partem aliquam reſolutam* (id eſt paralyticam) *fieri ac perire;* quod ſimilitèr notatur coacâ 499. Prætereà, *quibus ex occaſione aliquâ cerebrum concuſſum fuerit, eos protinùs mutos fieri neceſſe eſt*, ut fertur aph. 57 ſect. 7; quia nempè tunc protinùs accidit aliquis infarctus cerebri apoplecticus, qui tam facilè afficit nervos linguales ut ſtatìm contingat aliqua difficultas loquendi, ubi datur leviſſima diſpoſitio apoplectica. Quâ ratione talis balbuties, vel leviſſima, ſæpè monuit de apoplexiâ imminente.

Sententiis

Sententiis diagnoſticis & prognoſticis mox relatis addi quoque meretur coaca 157, quæ hæc eſt, & indicat quanta mutatio nervorum & reliqui corporis oriatur à cerebro graviter commoto. *Quæ caput concutiunt & aurium ſonitus excitant, ſanguinem è naribus profundunt, aut mulieri menſtrua deturbant, idque præſertìm, ſi ad ſpinam ardor conſequatur. Fortaſsè etiam difficultas inteſtinorum exſpectanda eſt.*

Legitur & coacâ 507, *bilis vomitus vulneri ſuccedens malum denunciat, præcipuequè in capitis vulneribus.* In his enim ſignificatur exindè ſectam eſſe quamdam partem nerveam conſentientem cùm hepate aut ventriculo, vel ſaltem partes capitis externas ſatìs affectas eſſe ut ideò ſtomachus ſympathicè afficiatur: ſicùt viciſſim ſtomacho peculiaritèr dolente, cerebrum ſymptathicè condoleſcit.

§. V.

Quæ oriantur ſi fiat extravaſatio quædam occaſionē cranii fracti aut contuſi.

Ita Boerrhaav. § 273, » fiſſo, fracto, contuſovè cranio, ſi » arteriæ, venæ, lymphatica vaſa ſub cranio rupta effuderint » ſuos humores, hi premendo cerebrum producunt mala (267), » tùm putreſcendo in pus, ichoremve, inficiunt tenerrima » vicina cerebri, undè rursùm ſimilia. Hæc vaſa ex cranio in » duram, ex hâc in piam, indè in cerebrum, ſinus, ventri» culos decurrentia variis locis varia periculo & ſanatione » damna producunt.

Ex quibus facilè ſaltem datur colligere, ſanationem omninò impoſſibilem eſſe quandò ars ulla nequit conciliare exitum materiebus extravaſatis, cerebrum comprimentibus atque ita func-

tiones animales turbantibus ; ſed alitèr cenſendum ſi humores extravaſati jacerent duntaxat inter cranium & duram menyngem ; nam ii exindè facilè educi poſſunt apertâ calvariâ, dummodò liceat locum dignoſcere.

§. VI.

Commotio cerebri, *illæſo ſæpè cranio ; vernaculè* contre-coup.

» Concussus validus capitis, aït Boerrh. § 274, 275 &
» 276, integro ſæpè cranio (273) facit rumpendo, compri-
» mendo.

» Cognoſcuntur mala hæc (273, 274) ex notâ causâ ; ejus
» impetu ; loco excipiente ; vomitu bilioſo ; viſu, auditu,
» obſactu, guſtu, tactu minutis, depravatis, ſublatis ; ver-
» tigine, lapſu ; ſopore, ſtertore ; reſolutione ; convulſione ;
» delirio ; lethargo ; apoplexiâ ; horripulatione ; febre geminatâ ;
» cruore per os, nares, aures effluente ; rubore faciei &
» oculorum.

» Quis verò locus intrà cranium ſit læſus ſcitur 1. ex ſenſi-
» bilibus externis (249, 254, 255, 256, 262, 267, 269,)
» ſi adſunt. 2. Invento loco cranii læſo (255) per artem. 3. Ex
» tumore & rubore cutis capillis orbæ ad applicationem em-
» plaſtri. 4. Ex motu ſpontaneo manûs ad certam capitis partem.
» 5. Ex ſymptomatibus lateris unius paralytici, alterius con-
» vulſivi.

Hæc ſunt quæ tradere placuit de vulneribus capitis cognoſcendis & æſtimandis quoad eorum effectus in functiones animales. Deſumpta fuerunt ex Boerrhaavio propter claritatem ordinis & accurationem rerum. Sed præterea vos monitos velim

adhuc eſſe perlegendum ac revolvendum librum Hippocratis de vulneribus capitis. In hoc reperietis id omne quod à ſcriptoribus traditum fuit, celatâ ſæpiùs ſcaturigine.

Jam agendum de affectibus delirio ſtipatis qui conſtituunt alteram claſſem morborum ad functiones animales pertinentium.

ARTICULUS SECUNDUS.

Functionum animalium affectus stipati delirio.

Creditur paſsìm homines dictos fuiſſe delirantes quandò recedunt à recto ordine functionum mentis, ſicùt diceretur de aquis aberrantibus à *lirâ* ſeu ab illâ foſsâ rectâ quam Romani aratores olim ſolebant facere in agris ſuis, ad hoc ut ex iis educerentur humiditates.

Quod ad rem, delirium dicitur adeſſe quotiès hominis cogitationes ſeu ideæ tùm actiones non reſpondent cauſis externis nec recto ratiocinio, ſed excitatæ ſunt ab aliquâ affectione abditâ cerebri medulloſi, independenter ab arbitrio.

Affectio capax creare delirium videtur pendere ab omni eo quod valet impedire liberum influxum, transfluxum & effluxum ſanguinis per cerebrum, ſicque inducere mutationem ſingularem in cerebro ſimùl & in emolumentis ab eo pendentibus.

Ex iis quæ hactenùs innotuerunt circà cerebri actionem, nobis deeſt facultas expreſſiùs loquendi de diſpoſitione phyſicâ cerebri in homine actu delirante. Vero duntaxat videtur ſimillimum, quòd prædicta perturbatio motûs ſanguinis in cerebro valeat alterare congruam medullæ cerebroſæ humididatem roriſluam & ſubpinguem, ſimùl proindè depravando ſecretionem excretionemque & motum materiei illius ſtupendæ quæ inſervit

animando ut & ſenſificando corpori viventi, & quæ apud Phyſiologos vocatur nomine ſpiritûs animalis aut liquidi nervei.

Apparet ſatìs probabile monſtroſam illam auram nervoſam, ſecedentem à ſanguine tranante cerebrum, eſſe generis electrici, quandoquidèm ejus actio langueſcit ſiletve omninò, vel è contrà viget congruenter exerceturve acriùs, pro variâ diſpoſitione electricâ cerebri: nempè prout illud magìs humidum aut è contrà ſiccius eſt. Similiter ſcintillæ electricæ ſegniùs pigrantur aut omninò deſunt in machinis noſtris electricis, ſi atmoſphæra fuerit humidior: dùm è contrà illæ vividiùs fulgurant tonantve propemodùm, ſi atmoſphæra ſicciſſima.

His phœnomenis naturæ collatis, datur reſolvere forſan non turbari actionem cerebroſam niſi per exceſſum aut defectum potentiæ idioelectricæ vel anelectricæ, ſimùl & per defectum aut præſentiam medii *iſolatorii*, congruive *conductoris*: imò quoquè aliquotièṣ varios obtineri effectus cerebroſos occaſione duntaxat alicujus *excitatoris* potentioris aut extraordinarii, qualis habetur in ſanguine denſiore, ſicciori aut per febrim variè agitato: vel eo quòd è contrà ipſemet ſanguis aquoſior ſit & ſegniori motu actus. In caſu enim delirii actualis, delirium illud acrius eſt ubi fortior febris, tùm ſanguis denſior ac ſiccior, & vice verſâ: itemque obſervatur delirium hominis tentati cachexiâ humidâ maximè differre à priori, illudque potiùs eſſe quamdam privationem actionis cerebroſæ, quàm peculiarem alterationem ejuſdem actionis poſitivæ.

Neque latet quòd in priori caſu perquàm nocivæ ſint ſubſtantiæ idioelectricæ, qualia ſunt omnia balzama & reſinæ, dùm è contrà favent diluentia aquea ut & aqueo mucoſa & ſubpinguia, utpotè quæ gerant vices conductoris quàm opportuni: & quòd in alterâ hypotheſi faveant reſinæ cæteraque media

aromatica & ſtimulantia dicta, utpotè quæ vices gerant medii idioelectrici & inſolantis, dùm è contrà nocent diluentia aquoſa aliaque gerentia vices conductoris electrici.

Quidquid ſit de hâc ætiologiâ (quam ibi ſubſternimus ratiocinationibus noſtris, nè illæ omnimodâ baſi deſtituantur, & quæ in poſterùm forſan comprobabitur per experimenta) : ſaltem compertum nunc manet apud Medicos quod varia cerebri concalefactio, commotio exſiccatioque capax ſit intendere & turbare actionem cerebroſam ; neque minùs notum eſt quòd multifaria cerebri humectatio, relaxatio & frigefactio valeat è contrà minuere, mutare, imò & penitùs delere illam virtutem ejuſdem organi, quâ mediante homo fit aptus ad agendum & ratiocinandum. Nam, ut legitur aph. 5 ſect. 3, *auſtri auditionis hebetudinem, viſionis caliginem, capitis gravitatem inducunt, corpus torpidum & languidum reddunt*, &c. &c.

Nec obſcurius apud Medicos, quantùm irritamenta peculiaria valeant ad producendum delirium ; ſeu illa exerceant actionem ſuam in cerebro ipſomet, ſeu operentur tantummodò ſuprà viſcera diverſa, aliaſque partes donatas magno ſenſu abſoluto vel pathologico, ideoquè gaudentes *regimine* quàm latè diffuſo ; exindequè Medici optimè ediſcunt delirium eſſe idiopathicum in primo caſu, id eſt natum ex vitio cerebri primitùs orto : ſympathicum verò in ſecundâ hypotheſi, id eſt ſecundariò productum, ratione vitii cerebroſi quod fuit allatum per ſympathiam quæ ſedet inter partem irritatam & cerebrum. Sic, ex. gr. irritato utero, ſæpè contingit delirium ſympathicum dictum : ſicùt ab irritato ipſomet cerebro excitatur delirium idiopathicum, id eſt immediatè & originitùs dependens ab irritatione cerebri.

Sed quæcumque fuerint aberrationes mentis, planum eſt illas

oriri, augeri, permanere, mutari, minui pro occaſione, intenſitate & conſtantiâ cauſæ: proptereaquè fieri ut mox ingruat delirium inexſpectatum, mox verò & ſæpiùs quidèm incipiat ab levibus aberrationibus, poſteaquè adaugeatur, mutetur, minuatur aut aliquandiù permaneat idem.

Haud operosè dignoſcitur delirium præſens apparente errore ſenſuum aut actionum humanarum. At non ita facilè prænoſcitur delirium futurum, quod tamen adeò utile foret ad hoc ut illi occurreretur quantùm poſſibile.

Nihilominùs, præter morbum actu vigentem, à quo delirium ſæpiùs naſcitur & qui jamjam indicat illud imminere vel ſaltem accidere bene poſſe: haud ſpernendæ ſunt prænotiones accipiendæ à variis phœnomenis morbi & ægrotantis. Sæpiſſimè quidèm quærenda ſunt & invenienda ſigna delirii futuri, in attentione ad minimas mutationes quæ accidunt in tenore morbi, præſertimquè in morali habitu ægrotantis.

Exempli gratiâ, *præter conſuetudinem aliquid facere, ut aliquid propenſiùs curare & magno ſtudio eniti, priùs non conſuetum, aut contrà; pravum & delirio proximum*; ſicùt notatur coacâ 47.

Proindè licet conjici delirium jam imminens, ſi ab homine moderato fiat ferox & audax reſponſum, ex lib. 1 prædictor. n°. 44. Si vir honeſtus emittat flatus ſonoros abſque induſtriâ, ex coacâ 495. Tùm ſi ſpiritus magnus & ex magno intervallo, ex prænot. 24 ſect. 1, & coacâ 260.

Paritèr ſignificatur delirium futurum ſi decubitus pronus ei qui non conſuevit, niſi quædam pars doluerit circà ventrem, ex prænot. 19 ſect. 1, & coacâ 497. Tùm ſi ſomnus neque diu neque noctu accedit. Id enim ob dolorem laboremve accidit, vel delirium fore ſignificat, ſicùt monetur coacâ 497.

Præſens verò delirium declaratur quotiès homo dolorum

ſuorum non eſt conſcius. *Quibus pars aliqua corporis dolet, neque omninò dolorem ſentiunt, iis mens ægrotat*, inquit Hipp. aph. 6 ſect. 2; qui & docet, prænot. 21 ſect. 1, inſaniam ſignificari à ſtridore dentium apud eos quibus non eſt conſuetum à pueris, imò exitiale admodùm eſſe delirium tali ſtridore ſtipatum.

Nunc ſuppoſito delirio præſente & cognito, reſtat diſtinguere quænam ſit ſpecies ejus & quænam prognoſis. Quoad ſpeciem, aliud delirium fit cùm furore & audaciâ, aliud cùm triſtitiâ & mœrore, cùm oblivione aliud, aliud cùm lætitiâ, aliud cùm febre, ſine febre aliud; ſicùt in ſequentibus patebit. Quoad prognoſim verò, ea longè varia eſt pro variis circumſtantiis & cauſis. Hoc aliquot exemplis patebit. Nempè,

Deliria quæ cùm riſu fiunt, tutiora: at quæ ſerio, periculoſiora, ex aph. 53 ſect. 6; nam in ſecundo caſu duo mala ſimùl adſunt. Vid. ſuprà pag. 16 ubi de riſu.

Ex multo potu rigor & delirium, malum, ex aph. 7 ſect. 7. Indè enim ſupponitur maxima mutatio cerebri, quam natura minimè forſan ſuperare valebit.

Ex ſanguinis profluvio deliratio, aut convulſio malo eſt, aph. 9 ſect. 7. Difficillimum quidèm reſtituî beneficam cerebri humiditatem, quandò hæc ſatìs exhauſta fuit per hæmorrhagiam, ut delirium exortum fuerit.

Malum etiam delirium ab ileo, juxtà aph. 10 ſect. 7; nempè quia præter periculoſam hanc cerebri affectionem, tunc facillimè accedit gangræna inteſtinorum quæ jam ex ſe lethalis.

Malum item delirium ab ictu in capite, ex aph. 14 ejuſdem ſectionis, quia illud indicat gravem quamdam læſionem calvariæ, vel & ipſiuſmet cerebri vulnus aut commotionem. Vid. ſuprà §. IV. V & VI, pag. 311 & ſeq.

Malum quoque delirium ex vigiliâ ortum, ſicùt notatur

aph. 18 ſect. 7. Nam vigilia quæ ſatis invaluit ad producendum delirium, per ſe magis magiſquè augetur, ideoquè arcet ſtatum contrarium cauſæ morbi, difficiliùs idcircò revocandum mediante arte.

Imò delirium lethale habendum, ex aph. 50 ſect. 4, quandò illud accidit in febre continuâ cùm difficultate ſpirandi. Cùm itaque difficultas hæc reſpirandi præpediat debitum reditum ſanguinis à cerebro, tandem pulpoſa ejus ſubſtantia ſic obrui poteſt ut minimè deindè liberetur.

Deniquè verò *ubi delirium ſomnus ſedat*, *bonum*, ut docetur aph. 2 ſect. 2. Tunc enim oſtenditur cauſam delirii jamjam fatiſcere per reſolutionem infarctûs cerebri, vel & illam non eſſe magnoperè intenſam, cùm benefica hæc humiditas quæ diſpergitur & demandatur quocumquè per ſomnum, ſufficiat ad pacandam ſpirituum *ataxiam* ſeu perturbationem. Forſan quoque ros illud refrænat electricitatem cerebri, gerendo vices *conductoris*.

Prædictis Hippocratis ſententiis & obſervationibus de delirio, aliæ innumeræ addi poſſent circà varias ejus ſpecies; ſed ſatiùs erit eas infrà proponere, ubi agetur de variis iſtis ſpeciebus delirii, exponendo ſcilicet morbos formatos quibus delirium inevitabile adjunctum eſt inter alia ſymptomata, & quorum alii ſine febre exiſtunt, alii cùm febre. De his duplici ſectione nunc agendum incumbit.

SECTIO

SECTIO PRIMA.

Morbi formati eſſentialitèr ſtipati delirio & febre.

Tales morbi tres vulgò aſſignantur à Medicis. 1. Lethargus, 2. coma, 3. phrenitis; qui totidem paragraphis explanandi.

§. Ius.

Phrenitis.

Phrenitis dicitur delirium ferox, perpetuum, latequè extenſum & eſſentialitèr exiſtens cùm febre continuâ ardentiſſimâ.

Duplex diſtinguitur. Alia nempè eſſentialis ſeu primaria & legitima; alia ſymptomatica ſeu alteri morbo febrili ſuperaccidens, eaque ſpuria. Differentia in hoc conſiſtit, quòd phrenitis legitima ſit delirium idiopathicum primariò ortum, unà cùm febre maximâ quæ ipſi adjungitur: dùm phrenitis ſpuria nihil eſt niſi delirium ſymptomaticum ſecundariò ortum, quod ſuperaccidit alteri febri priùs exiſtenti, ſed quod perindè ferox, perpetuum & latè extenſum eſt.

Quantùm patuit per obſervationes anatomicas, phrenitidis cauſa eſt inflammatio menyngum ſimùl & cerebri, quâ occaſione partes illæ areſcunt, calent, rigeſcunt, & conſequenter orbantur rore illo temperantiſſimo quo naturalitèr imbuuntur ad fovendam mollitiem debitam cerebri, ſimùl & fortè ad moderandam ac compeſcendam actionem electrici ignis. Qui ſtatus cerebri primariò ortus per cauſas ſuas producit phrenitidem veram ſeu eſſentialem: ſicùt è contrà producitur phrenitis ſpuria ſeu ſecundaria vel ſymptomatica dicta, quandò ſimilis

inflammatio ſupervenit alteri morbo; hâc tamen factâ attentione quòd vocari ſoleat paraphrenitis quandò ſuccedit inflammationi pectoris.

Phrenitis vera ſeu eſſentialis valdè rara eſt; secùs ſymptomatica, quæ nimirùm frequenter accidit febribus acutis inflammatoriis præſertimquè thoracicis, ſicùt & eruptivis, nec non in caſu metaſtaſis quæ cerebrum occupavit.

Diſpoſitiones ad utramque phrenitidem ſic exponuntur à Boerrhaavio § 772: » antecedunt veram, calor, dolorque in-» ternus capitis ingens & inflammatorius; ſanguinis copia » nimia; diſpoſitio inflammatoria; rubor oculorum, faciei; » ſomni turbulenti; deſipientia levis; adoleſcentia; calidorum » uſus; inſolatio; vigiliæ; ira; mœror; protervia ſeu ferocitas; » oblivio ſubitanea; ſiccitas totius, maximè cerebri; collectio » floccorum.

» Alteram verò omnis ferè morbus acutus cùm febri; dolor » lateris non pleuriticus cùm levi perturbatione animi; inflam-» matio pleuræ, pulmonis, diaphragmatis, quæ peſſima; hanc » preſagit lingua nigra, alvus ſuppreſſa, urina retenta, feces » albæ (hæ lethales ubique), urina pallida, decolor, tenuis (*a*), » *adypſia*, ferocitas, rubor, urina cùm ſuſpenſo nigro, vigiliæ, » ſigna inſtantis inflammationis in capite.

Numero prædictorum ſignorum phrenitidis ſymptomaticæ hìc adſcribemus etiam aliqua obſervata Hippocratis; quibus, inter multa alia, indicatur imminens ſiccitas & phlogoſis cerebri.

Vehementi inſaniâ detenti, tremuli, cùm crebrâ ſputatione, metus eſt nè phrenitici evadant. Coac. 94.

(*a*) *Quibus urinæ pellucidæ, albæ, malæ, præcipuè verò in phreniticis apparent*, ex aph. 72 ſect. 4.

Vehementèr & acutè mente emoti, ſi febris iterùm repetat, phrenitici evadunt. Coac. 95.

Dementiæ in quibus ægri ſunt tremuli, aut aliquid inveſtigantium more ſensìm contrectant aut palpant, phrenitim prænuntiant. Quìn & ad ſuram dolores, in his mentem emovent. Coac. 76.

Quod ſpectat ad diagnoſim utriuſque phrenitidis, hæc ita habetur § 773 Boerrh. » utraque (772) ubi præſens eſt, hæc habet » ſymptomata. 1. Idearum ſenſibilium depravationem, ut & ſenſuum internorum & rationis, & affectuum. 2. Ferocitatem » auctam & efferam, inquietem, vel ſæpè ſomnos turbulentos. 3. » Pulſum durum, reſpirationem raram, & magnam. 4. Faciem » plerumquè rubram valdè, vultuoſam, aſpectu horrendam, » oculos protuberantes, truceſque, ſtillicidium narium.

Circà prognoſim, primò dicendum phrenitidem eſſentialem perquàm exitialem eſſe; quippè quæ die 3°. 5°. 7°. aut 8°. ut plurimùm terminetur trucidando. Quòd ſi hunc terminum tranſgrediatur, tuncque ſæva fuerit, ſæpè deſinit in maniam quæ eſt alia furoris ſpecies, ſed ſine febre, de quâ mox agendum, § 111 ſect. 2.

Phrenitis verò ſymptomatica multò minùs terribilis eſt, quamvis maximè formidanda, eo quòd gangræna aut ſuppuratio cerebri abhìnc ſæpiſſimè accedat. Si tamen non aduſquè furorem aſſurgat delirium ſuperaccidens cuidam febrili morbo, illudque ſit multò mitius quàm phrenitis ſolet eſſe, longè minùs datur periculum. Quod ita quoque cenſendum, quandò delirium illud attingit tantummodò gradum comatis vigilis, de quo dicturi ſumus ſequenti paragrapho.

In genere phrenitis ſymptomatica ſeu ferox delirium febrile ſæpè extenditur uſque ad vigeſimum diem, tunc abeundo, imò & ſæpè multò citiùs. Sæpiùs verò phrenitis ſymptomatica deſinit

inaliam ſpeciem delirii, nempè in alterutrum coma aut in lethargum, vel & in quamdam veluti catalepſim.

Phrenitis ſcilicet vertitur in coma quandò pauliſpèr fatiſcit inflammatio; quæ ſi adhuc magis fuerit proxima phrenitidi, producit coma vigil dictum: ſin minùs, coma ſomnolentum. Abit verò in lethargum quandò inflammatio phrenitica inclinat versùs œdematoſam, ut & ſi contigerit aliqua ejus ſuppuratio. Deniquè in catalepſim quamdam degenerat, quandò inflammatio cerebri non ſolùm proximè acceſſit ad ſtatum comatoſum vel lethargicum, ſed & ſimùl levem quamdam habet tendentiam ad convulſiones. Undè patet plerumquè funeſtum eſſe exitum phrenitidis in lethargum aut aliquam catalepſim, cùm ille ferè ſemper pendeat à ſuppuratione cerebri quæ ſanè quidèm lethaliſſima. Si aliqui ægrotantes fortè abhinc evadunt, id debetur effuſioni felici puris per os vel nares, aut per rimam ſphœno-maxillarem.

De reliquo, phrenitis quæ accidit ſuprà quadrageſimum ætatis annum, valdè lethalis eſt, ex aph. 1 ſect. 8. Tùm ea quæ ab ileo, ex aph. 10 ſect. 4, itemque ſi à peripneumoniâ, ex aph. 12 ſect. ejuſdem.

A variolis mala admodùm.

Illud ſanè periculum quod imminet ex phrenitide debet æſtimari ſecundùm numerum & intenſitatem ſymptomatum, ſicùt quiſque facilè concipit. Sed obſervatio docet quædam eſſe ſymptomata quæ per ſe intentent perniciem majorem. Ex. gr. periculum ſemper maximum, ex prænot. 23 ſect. 1, ſi manus antè faciem feruntur & aliquid fruſtrà venantur, & feſtucas colligunt, aut floccos è veſtibus evellunt, aut ex pariete paleas carpunt. Probat experientia quòd in ſimilibus circumſtantiis adſit inflammatio major quàm quæ fortè reſolvi queat, & quòd jam præſens ſuppuratio aut gangræna.

Deſperata ſunt omnia, quandò æger corripitur horrore & ſimùl adeſt pulſus peſſimus. *Vehementes phrenitides in tremorem deſinunt*, inquit Hipp. lib. 1 prædictorum n°. 9.

Quandò verò ſymptomata pejora ſuprà memorata non apparent & datur è contrà paucitas benignitaſque ſignorum, aliqua ſpes reſolutionis affulget. Sed hæc imprimìs eluceſcit quandò ſensìm minor fit illa tumeſcentia faciei quæ comitatur longam phrenitidem, quìn tamen ſequatur convulſio ulla, ullus ſtridor dentium, ullaque præſertìm depravatio pulsûs. Nam ultima hæc ſigna certò indicarent gangrænam cerebri.

§. II.

Coma febrile.

Coma febrile vocatur ſomnolentia febri adjuncta cùm effectu vel ſine eo. Prior appellatur *coma ſomnolentum*: poſterior, *coma vigil*, ſeu *typhomania* veterum. Uterque affectus nunc deſcribendus.

Coma vigil, ſeu ſomnolentia ſine effectu, definiri ſolet aſſidua propenſio ad ſomnum febri adjuncta, quìn tamen dormiat æger. Undè ſi ille tangatur, oculos aperit, iraſcitur in adſtantes, iterumquè oculos claudit & demiſsâ voce loquitur abſurda.

Coma ſomnolentum eſt aſſidua quoque propenſio ad ſomnum adjuncta febri, ſed quæ vero ſomno ſtipatur ut & aliquâ ſæpiùs oblivione ac hebetudine.

Ex quâ duplici definitione videtur 1°. coma ſomnolentum reipsâ eſſe quoddam diminutivum febrilis delirii, ſed accedentis ad lethargum, ratione ſomni & oblivionis. 2°. Coma vigil eſſe etiam ſpeciem delirii levioris cùm febre, ſed magìs vel minùs accedentis ad phrenitidem, ratione ſcilicet initii furoris & cu-

juſdam reſidui memoriæ. Quâ de causâ obſervatur phrenitidem ſymptomaticam aliquandò incipere ab ipſo comate vigili, vel & in illud abire : ſicùt paritèr lethargus quandoquè incipit à comate ſomnolento aut in illud deſinit.

Hinc obſervandum venit quòd utrumque coma nunquàm ſit morbus eſſentialis ſed tantummodò ſymptomaticus, accedens alicui morbo febrili cujus forma tunc idcircò mutatur. Fit nempè coma vigil, quandò delirium phreniticum imminet aut imminuitur : coma ſomnolentum, quandò imminet vel deſinit lethargus. Quod coma utrumque non rarò ſuperaccidit febri duplici tertianæ, ut & quartanæ compoſitæ & mali moris.

Cauſa utriuſque comatis eſt aliqua inflammatio cerebri aut menyngum ejus, quæ magìs calida & ſicca in comate vigili : minùs verò calida, imò paululùm œdematoſa in comate ſomnolento.

Hâc ratione coma vigil faciliùs vertitur in lethargum, ut & lethargus in coma ſomnolentum, apud infantes mulieresque & ſenes, propter conſtitutionem eorum magìs humidam : dùm è contrà coma vigil vulgò degenerat in phrenitidem, aut hæc deſinendo abit in coma vigil, quandò ætas ægrotantis eſt ab anno decimo-quinto ad quadrageſimum, & conſtitutio ejus ſanguineo-bilioſa.

Diagnoſis comatis utriuſque facilè eruitur ex dictis. Tradenda ſupereſt diagnoſis cauſarum, ut & modus diſtinguendi coma utrumlibet ab aliis morbis qui etiam ſtipantur delirio & febre, tùm ab iis qui ſimplicitèr ſoporoſi.

Nempè coma diſtinguitur à caro, triplici ex capite. 1°. Coma eſſentia itèr adjungitur febri quæ abeſt à caro. 2°. Somnolentia minor in comate quàm in caro qui, ut infrà videbimus, eſt maxima propenſio ad ſomnum cùm partiali deperditione ſenſûs

& motûs. 3°. Æger in comate profert aliquot verba ſi excitetur, imò quandoquè iraſcitur in adſtantes : dùm caroticus vix profert aliquot monoſyllabas voces, irritâ potentiori excitatione.

Differt coma à phrenitide, quatenùs in comate, etiam vigili, adeſt duntaxat initium furoris, leve ſcilicet delirium non valdè extenſum & febris parcior : dùm in phrenitide datur delirium ferox, perpetuum, latè extenſum & ſtipatum febre vividiſſimâ.

Deniquè coma differt à lethargo, in quantùm lethargus eſt delirium obliviosſum, leniori febri exacerbeſcenti adjunctum : dùm in comate datur febris major quæ eſt cùm initio delirii furioſi ſi adſit coma vigil, quæ verò cùm ſomnolentiâ majori & cùm minori delirio, ſi coma fuerit ſomnolentum ; quod ultimum tamen quandoquè pauliſpèr accedit ad lethargum, quandò nempè ſubeſt aliqua oblivio adjuncta.

Quoad cauſarum diagnoſim, conjicere licet inflammationem cerebri magìs rubram & calidam eſſe, quandò in comate datur major febris & quoddam initium furoris, qualia adſunt in comate vigili : eam verò magìs œdematoſam eſſe, quandò adſunt veſtigia delirii duntaxat oblivioſi, necnon hebetudinis alicujus cùm febre remiſſiori, ſicùt fit in comate ſomnolento.

Deniquè etiam fas eſt reputare vaſa cerebri corticis & piæ matris varicoſa forſitan eſſe, fortequè & contigiſſe aliquantulam extravaſationem, quandò coma vergit ad carum.

Prognoſis generalitèr ominoſa eſt in comate. Cùm enim illud pendeat ab aliquâ phlogoſi medullæ cerebri vel corticis ejus, ſanari nequit niſi beneficio reſolutionis quæ quidèm ibi difficillimè obtinetur.

Quinimò periculum adhùc majus quandò coma accedit ad carum aut ad phrenitidem. In priori itaque pertimeſcenda eſt aliquantula extravaſatio : in poſteriori verò major extenſio &

exacerbatio inflammationis, indequè phrenitis lethaliſſima. Prætereà periculum impendens à comate æſtimari debet juxtà periculoſiorem ſtatum morbi à quo inductum fuit.

Ubi curatur, id fit plerumquè ſpatio ſeptem, octo, vel novem circitèr dierum. Sed ſi ultrà progrediatur, ferè exſpectanda ſuppuratio cerebri, vel & potiùs gangræna quæ adhùc lethalior: niſi fortè prolongatio illa proveniat ex eo quòd coma vigil abierit in ſomnolentum. Infarctus itaque œdematoſus à quo pendet coma ſomnolentum difficillimè reſolvitur propriâ ſuâ naturâ, & difficiliùs quidèm eo quòd ſedeat in ſubſtantiâ cerebri, ubi omnis reſolutio magìs lenta eſt quàm in aliis partibus. Quapropter coma extenditur aliquotiès ad octodecim vel viginti dies, tuncquè aliquandò ſanatur; videlicet quandò evaſit ſomnolentum & hucuſquè prorogatum fuit abſquè pejoribus ſignis, præſertìm in pulſu: quod rarum eſt.

§. III.

Lethargus.

Lethargus vocatur delirium obliviosum, non latè extenſum, ſtipatum magnâ in ſomnum propenſione, ſummâ debilitate corporis, facie ut plurimùm pallidâ & œdematoſâ, necnon parcâ febre continuâ quæ ſerotinis horis exacerbeſcit.

Cauſa lethargi habetur levis inflammatio œdematoſa cerebri vel corticis ejus quæ atoniam illius producit; ex quo apparatu facilè fovetur delirium obliviosum, febris levitèr ſæviens, ſumma ægrotantis debilitas.

Cauſæ igitur diſponentes ſunt id omne quod valet obruere cerebrum humoribus ſeroſis & pituitoſis. Talia ſunt conſtitutio laxa & obeſa; vita ſegnis; victus lautior; aër uliginoſus &

& auſtralis; evacuationes quædam ſuppreſſæ; mœror, triſtitia; ſed ſæpiùs morbi thoracici inflammatorii graves & in longum protracti, necnon febres humorales longiores & ſtipatæ difficultate magnâ reſpirandi: quandò nimirùm hæc contingunt in ſubjectis ad lethargum diſpoſitis.

His de cauſis lethargus frequens hyeme, ex aph. 23 ſect. 3; illeque, ex aph. 30 ſect. ejuſdem, familiaris hominibus ætatis mediæ, qui ſcilicet magìs obnoxii ſunt inflammationi pulmonum & pleuræ, ſicùt & febribus putridis & atrabiliariis, facilè in longum protrahendis.

Quandoquè etiam naſcitur lethargus ex ipsâmet phrenitide, imò & ex iſchuriâ diu protractâ. Ex phrenitide inquam, mediante comate vigili vel ſomnolento in quod illa non rarò deſinit: vel & propter abſceſſum exindè oriundum. Ab iſchuriâ verò quâlibet protractâ, eo nempè quòd urinæ tunc reſtagnantes in ſanguinem producant diatheſim ſeroſam & acrem, ideoquè admodùm infenſam cerebro.

Symptomata lethargi ſic referuntur coacâ 139. » Qui lethargo » aut veterno conflictantur, ex manibus tremunt, ſomnolenti » ſunt, malè colorati, tumidi, pulſus habent tardos & lentos, » ac oculorum genas inferiores ſublatas; ſudores ſuperveniunt, » alvique ſubtumeſcunt, impotentes ſunt, ac bilioſa effundunt. » Quòd ſi reſiccatæ fuerint, urinæ alvique excrementa clàm » prodeunt: urinæ quales in veterino genere redduntur, neque » potum, neque aliud quiſquam poſtulant. Mentis verò compotes facti, de cervicis dolore conqueruntur, ac incertos » ſonitus per aures ferri ſentiunt.

Idem ſcriptor, lib. 2 de morb. pag. 42 lin. 24 Foëſ. ſic quoque aït. » In morbo qui lethargus vocatur, tuſſis detinet, » ſputum copioſum & liquidum exſpuit, & delirat, cumquè

» delirium quieverit, dormit, & alvi excrementum malè olens
» dejicit.

In his equidèm habetur lata affigies lethargi. Sed inter numeroſa ejus lineamenta, tres diſtinguendi ſunt characteres qui ſufficiunt ad illius morbi diagnoſim faciendam. Lethargus itaque præſens dignoſcitur mediantibus illis ſimùl unitis; 1°. ſomnolentiâ ſingulari, ex quâ excitatus æger aperit oculos & reſpondet, deindequè in ſomnum illicò relabitur; 2°. delirio oblivioſo non latè extenſo, in quo v. g. iterùm atque iterùm agit aut petit res jam priùs petitas aut actas; 3°. febre continuâ leni, ſerotinis horis exacerbeſcente, quæ multò levior quàm in comate ſomnolento: à fortiori levior quàm in phrenitide.

Jam ita dignoto lethargo, ille adhùc diſtingui debet ab aliis affectibus cùm quibus videtur habere affinitatem quamdam, qualia ſunt coma vigil, coma ſomnolentum, & *carus*. 1°. Diſtinguitur lethargus à caro, ex eo quòd in caro nullum adſit delirium, ſed ſomnolentia fermè inſuperabilis, cùm partiali deperditione ſenſuum & motûs voluntarii; 2°. à comate ſomnolento, quia in lethargo minor datur ſomnolentia, ſimulquè adeſt conſtans delirium obliviòſum quod vix percipitur in comate, niſi hoc vergat ad lethargum; 3°. deniquè diſtinguitur à comate vigili, quatenùs in lethargo datur febris moderatiſſima; delirium obliviòſum non latè extenſum, veraque ſomnolentia, dùm in comate vigili adeſt febris ardens, delirium ferè univerſale cùm initio furoris, prætereaquè defectus veri ſomni.

Circà lethargi prognoſim dicemus hunc morbum eſſe formidandiſſimum, tùm per ſe, tùm ratione periculoſi ſtatûs morborum graviorum quibus ſolet ſuperaccidere.

In genere tamen lethargus felicitèr poteſt terminari circà diem 14, 17 aut 20; ideoquè datur aliqua ſpes quandò prætereuntur

dies decem. Cerebri enim œdemacia quæ non protulit ſymptomata pejora antè hunc terminum, ideoquè non jugulavit huc uſque, poteſt ultrà propagari cùm aliquâ ſpe reſolutionis; quæ profectò nequit obtineri celeritèr ob ſegnitiem nativam œdematis & mollitiem cerebri: & quæ præterea requirit ſimultaneam reſolutionem morbi illius à quo ſuam ſæpiùs traxit originem.

Sed quia lethargus facilè accidit peripneumoniis & pleuritidibus gravibus, protractis, malè curatis, præſertìm ſi illæ ſpuriæ fuerint: quia etiam ille paritèr ſupervenit febribus putridis, mentientibus pleuritides aut peripneumonias: hinc ſæpè obſervatur fieri purulentos ægrotos qui evadunt à lethargo. *Qui verò ex lethargo evadunt, magnâ ex parte pus intrò colligunt*, inquit Hipp. coacâ 140; qui & lib. 2 de morb. pag. 47, paritèr docet purulentos fieri eos qui à lethargo emergunt, ibique notat conſtitutionem lethargi eamdem eſſe ac peripneumoniæ, ideoquè vult effici ut plurimùm ſpuat æger.

Lubentèr dixerim in gloriam praxis medicæ hodiernæ, nunc lethargum æquè raro videri ac ille olim frequens erat. Antiquatâ prurigine mittendi ſanguinem in omnibus morbis febrilibus, ſtipatis dolore lateris, factum eſt ut illæ ægritudines non adeò ingraventur & obtineant ſanationem feliciorem. Nonnè in peripneumoniis, præſertìm ſpuriis & gravibus malè tractatis, vel ab initio neglectis, facillimè ingruit lethargia quæ nuncia eſt lethi proximè futuri, vel triſtis ſaltem prodromus ſuppurationis lethaliſſimæ?

SECTIO SECUNDA.

Morbi formati, delirio stipati sine febre.

Morbi formati qui ſtipantur delirio ſine febre, ſunt mania, noſtalgia, & melancholia. De his nunc diſtinctis paragraphis.

§. I^us.

Melancholia.

Melancholia dicitur delirium partiale, affirmativum, pertinax & plerumquè triſte, ſine febre.

Cauſa proxima melancholiæ videtur eſſe quædam ſiccitas, peculiariſque irritatio cerebri & nervorum, ex quâ efficitur delirium particulare illi morbo proprium. Quæ forſan ſiccitas & irritatio non paritèr exiſtit in toto ſimul cerebro & omnibus nervis, ſed aliquam duntaxat eorum portionem magìs ſpecialitèr afficit.

At verò ſingularis hæc ſiccitas & irritatio melancholica cerebri & nervorum valdè differt ab irritatione & ſiccitate quæ producuntur occaſione inflammationis cerebri & inducunt delirium univerſale. Siccitas inflammatoria, ut & irritatio hìnc dependens, ſupponit generalem diſſipationem & abſentiam humidi requiſiti quæ concurrunt cùm febre continuâ : dùm ſiccitas & irritatio melancholica agnoſcunt peculiarem tenſionem ſpecificam, febre deſtitutam & ſolummodò exiſtentem in aliquibus partibus cerebri, nequaquàm verò in omnibus.

Quidquid ſit, cùm apparatus ille melancholici delirii non ſolùm ſit particularis, ſed & mox agnoſcat cauſam verè materialem, mox verò prorsùs nerveam : meritò diſtinguitur melan-

cholia duplex, videlicèt una quæ cùm materie eſt, altera ſine materie, ſeu merè nervea.

Nempè mox apparatus melancholicus cerebri producitur ab aliquâ ſingulari materiâ alicubi hærente, quæ ſecundariò ſeu ſympathicè afficit cerebrum, ideoquè generat melancholiam ſympathicam, ab aliquâ materie oriundam, quæ ideò vocatur melancholia *cùm materie*: mox verò idem apparatus melancholicus cerebri creatur duntaxat ab aliquâ particulari ejus arefactione, primariò ſubortâ per effectum cauſæ ſimplicitèr moralis, ideoquè tunc generatur melancholia idiopathica, quam nulla materies produxit & quæ meritò appellanda eſt melancholia *ſine materie*, ſeu melancholia merè nervea.

Porrò melancholia ſympathica ſeu *cùm materie* agnoſcitur in melancholiâ hypocondriacâ, ſicut & in hyſtericâ quæ pendet ab humoribus in utero retentis & alteratis: melancholia verò idiopathica ſeu *ſine materie* reperitur in *erotomiâ*, *noſtalgiâ*, aliiſque deliramentis melancholicis, quæ producta fuerunt ab aliquâ ſolummodò affectione mentis pertinaciori; *erotomia* nimirùm præ nimio amore, *noſtalgia* propter maximum deſiderium redeundi in patriam: aliæque benè plures delirationes, natæ v. g. ob quamdam jacturam, ob mœrorem, ob zelotypiam, &c. &c., quæ quamvis non perindè diſtinguantur per denominationes ſingulares, evidentiſſimè tamen diſcrepant, ratione diverſitatis objecti circà quod conſtantèr deliratur. Horum ſiquidèm melancholicorum alii avari, alii triſtes, alii læti, &c. prout veſana eorum affectio verſata fuit circà divitias, mœrorem, lætum quemdam eventum, &c.

Jam tranſituri ád expoſitionem cauſarum remotarum melancholiæ utriuſque, nequaquàm immorabimur in aſſignatione earum quæ reſpiciunt melancholiam merè nerveam ſeu ſine

materie. Cauſæ illæ habentur in omnigenis animi motibus, ſtudiis, averſationibus acerrimis & plus æquò diuturnis ac furentibus, ſicùt nemo neſcit; ideoquè eorum omnium fuſior commemoratio planè ſupervacanea eſt.

Quamvis perquàm reconditus ſit modus agendi variarum mentis commotionum in producendâ melancholiâ ſine materie ſeu merè nerveâ, nemo dubitare poteſt de tali earum efficacitate, ſicùt plus quàm ſatis probatur ex lugendâ ſorte hominum ſic affectorum. Videtur tantummodò quòd ubi cerebrum vividiùs conſtantiuſquè percellitur ab aliquâ ideâ, illud indè labefactetur in ipſo loco qui famulatur perceptioni hujus ideæ; & quòd idcircò ea pars cerebri ita mobilis evadat ut ferè conſtantèr eamdem ideam repræſentet in poſterum, etiamſi nulla occaſio adfuerit ab ejus objecto. Quâ ratione accidit ut homo ſic affectus conſtantèr deliret circà eamdem illam ideam, proindequè circà illud idem objectum: dùm tamen integer quoad cæteras perceptiones, optimè ratiocinatur de aliis quibuſcumque rebus ipſi cognitis.

Sed, proh dolor! ſi diutiùs protrahantur variæ illæ melancholiæ idiopathicæ, alitèr dictæ *ſine materie* vel & nerveæ, eæ tandem aptæ evadunt generare materiem melancholicam, atque ita addere melancholiam ſympathicam melancholiæ idiopathicæ jam anteà exiſtenti. Hanc ſuccedaneam procreationem dilucidare conabimur, mox exponendo cauſas utriuſque melancholiæ, ac primò quidèm hyſtericæ.

Exemplo ſit quædam puella junior vel & mulier jam paulò vetuſta, quæ utraque fruatur maximâ ſenſibilitate. Si illæ capiantur amore ad quem incendendum ac fovendum concurrerint circumſtantiæ, & qui infelix ac infauſtus evadat: nonnè obſervatur ſæpenumerò abhìnc ſcaturire deſipientiam eroticam,

qææ hanc tantùm ob cauſam nata eſt quia mens vehementiùs movetur ab ideâ infauſti amoris vel & zelotypiæ, & quæ proindè merè nervea eſt, cùm exiſtat independenter ab omni materie? Videlicèt à ſimplici alteratione phantaſiæ vehementiùs perculſæ & conſtantiùs permotæ ab eodem objecto.

Sed ſi illa deſipientia erotica, merè nervea & ſine materiee aliquandiù duraverit in eodem gradu vehementiæ, nonnè illa valebit ſucceſſu temporis invehere alterationem humorum uterinorum? Quatenùs nempè mens amore flagranti perculſa percellit naturalitèr uterum & mutat phyſicum ejus *regimen;* ita ut abhìnc quoque mutetur conſtitutio phyſica uteri & humorum ejus, atque ideò admoveantur novi ſtimuli, quibus magìs ac magìs excitentur ideæ quæ jam anteà mentem acriùs permovebant.

Conſequentèr, mediante alteratione materierum uterinarum earumque actione ſuprà ſenſum hujus organi, melancholia erotica ſine materie quæ jam priùs exiſtebat, maritatur cùm melancholiâ hyſtericâ quæ cùm materie eſt: ideoque tunc temporis datur melancholia mixta, & quidèm pertinacior quàm ſimplex, quoniam ſcaturit ex fonte duplici.

His adde quòd nimia & conſtantior mentis contentio circà idem objectum capax ſit etiam pervertere actionem organicam viſcerum abdominalium, atque ita inducere aliam cauſam materialem melancholiæ, hypocondriacæ dictæ, de quâ mox dicemus; adeò ut ſi miſera mulier jam erotica, fortè effugiat phyſicam alterationem humorum uterinorum, ea vix devitare valeat hypocondriaſim, imò & quandoquè deſipiat triplici de causâ prædictâ; nerveâ nempè, uterinâ & hypocondriacâ.

At quamvis hyſteris cùm materie reipsâ quandoquè oriatur ab hyſteride merè nerveâ, quam priùs creaverat quidam affectus

eroticus mentis, agnoſcere oportet hyſteridem cùm materie naſci multò frequentiùs à causâ phyſicâ, exiſtente in utero. Itaque beneficio muliebris verecundiæ & honeſtatis morum, raræ ſunt occaſiones amorum veſanorum. Sed quotiès accidit ut puellæ alacriores & robuſtæ, quæ malè menſtruatæ ſunt atquè ideò in amorem fortiùs quandoquè invitantur, incidant in hyſteridem à materie oriundam! Quotiès etiam ipſæ mulieres conjugatæ, poſt puerperia malè repurgata plectuntur ſimili ægritudine, imò & in quemdam furorem uterinum incidunt! At ingratior eſt hæc commemoratio ut in eâ diutiùs immoremur.

Quod ſuprà diximus de melancholiâ ſine materie apud mulieres, illud paritèr intelligendum de melancholiâ ſine materie ſeu merè nerveâ & idiopathicâ virorum. Viri non ſolùm nati ad ferenda naturæ procreatricis onera, ſed & ad munia pacis & belli, frequentiores adhùc reperiunt occaſiones in quibus mens eorum ægrotare cogatur. Quot ideò ſunt qui corripiuntur deſipientiâ vel eroticâ, vel noſtalgicâ, vel & delirant propter everſionem fortunæ aut ſummam honoris! Nonnè & ii æquè ac mulieres, imò & potentiùs dejiciuntur ex deſipientiâ merè nerveâ in deſipientiam hypocondriacam, ſeu in melancholiam dictam *cùm materie*, & cùm utrâque ſimùl ſæpè conflictantur? *Regimen* enim organorum hypocondriacorum apud illos perindè ac in mulieribus mutatur ob acriorem mentis affectionem melancholicam, perindequè in iis cauſa materialis melancholiæ naſcitur ex ipsâ melancholiâ merè nerveâ, ditiùs perſeverante. Nunc videndum quænam ſit ea materialis cauſa melancholiæ.

Materialis hæc cauſa agnoſcitur à Medicis in illâ parte ſanguinis quam Veteres vocabant bilem atram. Nihil aliud eſt præter ipſam partem flavam ſanguinis, cognitam nomine bilis, ſed minùs aduſtam, ut ita loquar, nimìs ſiccam & nimìs

onuſtam

onuſtam principio terreo-oleoſo craſſiore, ſicque adeptam qualitates humoris melancholici dicti, ſeu humoris atri vel atræ bilis.

Talem porrò mutationem accipit bilis 1°. per efficaciam omnium rerum quæ valent diſſipare humidiores illius partes, remanentibus craſſiſſimis & acerrimis, ſicùt ipſe Princeps Medicorum dicit, lib. de aëre, locis & aquis, ſect. III. Foëſ. pag. 70 in fine; 2°. mediantibus rebus quæ producunt materiem quamdam craſſam, facilè adjungendam humori bilioſo, aut impediunt naturalem expulſionem ſimilis materiei jam exiſtentis.

Hos effectus producunt 1°. motus animi vehementes & conſtantiores. 2°. Pervigilia protracta. 3°. Immodica venus. 4°. Lucubrationes. 5°. Motus corporis validiores nimìs aſſidui, præſertìm capti in aëre calido, ſicco & aquilonari. 6°. Abuſus liquorum ſpirituoſorum, ut & medicaminum calidorum, evacuantium, aſtringentium. 7°. Cibi terreſtres, oleoſi, vetuſtiores, ſale & fumo indurati. 8°. Febres bilioſæ perperàm curatæ, abeuntes ſine diluentibus & bonâ criſi. 9°. Omnes evacuationes ſuppreſſæ, præſertìm hæmorrhoïdales. 10°. Metaſtaſes variæ.

Ubi atrabilioſa diatheſis inducta ſic fuit in ſanguinem, ſolent moveri variæ affectiones melancholicæ, quas placuit Veteribus appellari hypocondriacas, eo quòd viſcera hypocondriaca eſſent officina præcipua in cujus gremio hæc materies colligeretur & dùceretur in actum.

Quinimò, ex aph. 14, 20, 21 & 22, ſect. 3, affectiones melancholicæ ſolent regnare potiſſimùm æſtate, autumno & vere. Æſtate nimirùm & autumno, quia illæ tunc ut plurimùm incipiunt: vere autem, quia tunc plerumquè judicantur. Quæ ita fiunt quoad autumnum, eo quòd hæc tempeſtas naturali ſiccitate ſuâ valeat acuere acrimoniam bilis atræ jam formatæ, præſertìm

ſi tempus illud caruerit pluviis & fuerit aquilonium, prætereaquè præceſſerit æſtas ſicca & borealis quæ jam per ſe capax eſt effectûs ejuſdem. Quoad ver autem, quia tunc vi naturæ incipiunt moveri humores ſicciores ab autumno relicti, nec emendati per ſufficientem hyemis humiditatem. Indequè accidit ut melancholici morbi præcipuè appareant tempore verno, quandò præceſſit hyems ſicca & aquilonaris, & ut hâc in tempeſtate non rarò judicentur.

Dato ſemèl apparatu atrabiliari in organis hypocondriacis, non mirum exindè notabiliores edi ſtrages quæ obſervantur in ægrotantibus. Tunc enim exquiſitiſſima ſenſibilitas organorum hujus regionis obnoxia fit titillationibus ſingularibus, inſolitis & tenaciſſimis; ideoquè tunc temporis excutiuntur varia ſymptomata nervea, ſympathicè incitata & mirabilitèr ſingularia, quæ ipſa mutabilia ſunt ſecundùm ipſam mutabilitatem ipſiuſmet ſenſificationis eorumdem viſcerum. Adeò ut nulla ſit functio quæ his de cauſis non poſſit perturbari, imò nec ulla propemodùm fibra quæ etiam ſuo modo, ut ita dixerim, non obtemperet regimini hypocondriorum. Varia ſiquidèm organa cæteri corporis ſympathicè accipiunt modificationem ſingularem, variantem omni momento temporis, prout nempè numeroſi & potentes plexus nervei abdominales diverſimodè plectuntur ab atrâ bile ſimùl & ab alimentariis rebus quæ in eorum vicinitate coquuntur & mutantur. Nec aliâ de causâ mox calor major fit aut minor in corpore toto vel in aliquâ tantùm parte: mox dolor aut ſimplex crampus alicubi naſcitur, intenditur, remittitur aut exſtinguitur: mox turbatur fames, ſitis, appetitus, digeſtio, aliquave excretio aut acumen variorum ſenſuum: mox deniquè ſyderatur aliqua pars corporis.

Inter tot & tantas ſenſationum viciſſitudines ſic tandem labe-

factatur geneſis humorum, tantoperequè perturbatur nervorum tenor & variarum excretionum ordo, ut indè ſuboriantur varia ſigna externa quibus deſignetur abdita diatheſis atrabilioſa. Hæc ſunt macies notabilis quam comitatur ſingularis livor faciei, animus triſtis, moroſus, mox iracundus aut benignus, moxquè ineptâ lætitiâ perfuſus, ſed in omnibus affectibus ſuſceptis valdè pertinax : adeò ut tandem animus ſensìm maneat uni eidemque rei affixus, non ſine quodam timore, frequenti pervigilio, ſomniiſque mirabilibus.

Merentur hìc referri ea quæ ſcripſit Aretæus, lib. I. de cauſ. & ſign. morb. diutur. cap. 5. » Viri ſanè & furore & melancholiâ » corripiuntur, *inquit* : rariùs autem quàm viri, ſed deteriùs » mulieres furiis agitantur. Ætas quæ propè ſtatum eſt, & ipſe » ſtatus huic morbo ſubjiciuntur ; æſtatis tempus & autumni » hunc morbum procreant, ver autem judicat. Inter notas evi- » dentiores hæ ſunt, quòd videlicet quieti aut triſtes, abjecti, » torpenteſque ſunt abſquè ratione, multâque de cauſâ melan- » cholia initium ſumit : prætereà in iram facilè incidunt, malè » ſunt animati, vigilant, ex ſomnis tumultuosè excitantur : in- » genti quoque pavore trepidant, quùm morbus incrementum » ſuſcipit : quandò & inſomnia vera ſunt, terribilia atque evi- » dentia. Quotquot enim à naturali ſtatu valdè aliena ſunt, ea » non protinùs huic malo inſunt, ſed per quietem ſeſe offe- » runt : quùm in aliquid impetu rapti ſunt, poſteà eos facilè » pœnitet : mutabiles ſunt, turpes, de minimis quibuſque » ſolliciti, avari, ſed non ita multò poſt ſimplices, prodigi, » multa largientes : non virtute animi, ſed morbi varietate. » Quòd ſi malum exaſperatur, homines oderunt, ab iiſque » fugiunt, de inanibus conqueruntur : vitæ maledicentes mortem » expetunt. Atque iſtorum multis ſenſus ac mens uſquè eo

» ſtupore fatuitateque capiuntur, ut omnium ignari, ſuîquemet
» immemores, in morem beſtiarum vitam degant. Corporis
» quoque habitus in pejus labitur: colore fœdo & ex atro viri-
» dique commixto tinguntur, niſi inferiùs bilis deſcendat atque
» exeat, ſed quoquoversùm per corpus cùm ſanguine diffun-
» datur. Multi cibi capaces, nihilominùs tamen extenuati ſunt,
» quoniàm ſomnus in eis neque potu, neque cibo membra
» confirmat, ſed vigilia ad exterius movet ac diſſipat: proindè
» & alvus arida adeſt, nihil dejiciens. Nonnunquàm verò dejicit
» ſicca, rotunda, atro quodam bilioſoque circumfuſa. Urina
» pauca redditur, acris, bilioſa. Multùm flatuoſi ſpiritûs in
» præcordiis eſt: ructus putidi feruntur, graveolentes, perindè
» ac ſi ex maris lacunâ exhalarent. Nonnunquàm & humidum
» quoddam acre cùm bile rejiciunt. Arteriarum motus ferè
» parvi ſunt, pigri, invalidi, crebri, frigori ſimiles. Fama eſt
» ex his quempiam inſanabilitèr ſe habentem, quùm puellam
» deperiret, medicis nihil proficientibus, ab amore fuiſſe ſa-
» natum. Ego verò ſuſpicor, eum ab initio in puellam exar-
» ſiſſe, indè triſtem & languenti animo, quòd eâ non potiretur,
» evaſiſſe, ſuiſque popularibus melancholicum viſum eſſe. Hic
» verò nec amorem in ſe noverat: at ubi puellæ amatæ ſe
» conjunxit, mœſtitia receſſit, ira & animi langor diſcuſſus eſt,
» gaudium triſtitiam delevit, & mens ab amore medico prorsùm
» ſanata eſt.

Graphica ſanè hæc Aretæi deſcriptio, eaque perindè ſapit eruditum Medicum, ac virum in dicendo vehementem & ornatum. Nè credas tamen omninò ſimilia eſſe melancholicorum omnium lineamenta. Alii plus deſipiunt, alii minùs. Alii in hâc re delirant, in alterâ alii. Sed totiès licet judicare præſentem eſſe bilem atram, quotiès plura pateſiunt accidentia ex prædictis vel

ſaltem aliqua : quinimò jam incœptam eſſe tragœdiam melancholicam, ſi quædam prædictorum tenacitèr exiſtant.

His doctus & eruditus Hippocrates, ita indicat priora ſigna melancholiæ, aph. 23 ſect. 6 : *metus & triſtitia, ſi diù perſeverent, melancholiæ iſtud indicium eſt.* Tùm aph. 39 ſect. 7 : *ſi ingua derepentè infirma ſiat, aut aliqua corporis pars reſolvatur, id atram bilem indicat.*

At non ſolùm habentur ſigna probabilia bilis atræ, verùm etiam patet certa diagnoſis melancholiæ actu præſentis, quandò jam adeſt delirium illud *particulare & affirmativum* ſine febre, in quo ipſa conſiſtit melancholia & cujus ſignum eſt verè pathognomonicum. Sed non ſub plurimis formis mortales coloratus ſpectatur chamæleon, quàm melancholia confirmata Ex. gr. hic æger dæmonomaniacus eſt, ſeſe oſtendens tanquàm dæmone obſeſſum ; ille prædicat ſe afflatum numine ; alius vitreum ſe reputat, buthyroſum cereumve alius ; ſeſe Regem aliu aſſerit aut parentem Divûm, alter ſe dicit cuniculum, leporem, perdicem ; omneſque miſeri illi ſe gerunt prout requirit varietas objecti in quo delirant, quærentes nempè commoda relativa, incommoda verò fugientes quantùm poſſunt. Sed quoad cætera, quod mirum, æquè argutè ratiocinantur ac facere ſolebant in ſanitate perfectâ ; undè non vanum reſolvitur indicium particularis duntaxat perturbationis cerebri.

Quod attinet ad prognoſim delirii melancholici, certum eſt hunc affectum valdè chronicum eſſe & difficilis curationis, eumque prætereà capacem mutationis peſſimæ.

Quandoquè tamen tollitur ab hæmorrhoïdibus ſpontè ſupervenientibus, ſicùt docetur aph. 11 ſect. 6 : neque rarò cedit arti, dùm recens & opportunè tractatur.

Sed irritis omnibus mediis, vel & ſi ea præpoſterè uſurpentur,

ſanguis tam intimè tingitur humore atro ut fiat intolerabilis cerebro & indè adventent paraplegiæ, convulſiones, aut mania, aut cæcitas. Similia fieri per ſpeciem decubitûs intendebat obſervator Cous, dicens aph. 56 ſect. 6, *morborum melancholicorum ad hæc periculoſi decubitus, aut paraplegiam, aut convulſionem, aut maniam, aut cæcitatem denuntiant.*

Si fortè melancholiâ inclinante in maniam, ægrotantes fiant pervigiles & errabundi, tunc ea melancholia dicitur errabunda, eaque ut plurimùm quamdam febrem comitem habet. At verò melancholia vocari ſolet attonita, quandò imminente hebetudine ægrotantes evadunt immobiles, ſtupidi, ergà omnia indifferentes.

Ubi deniquè bilis atra turgens deponitur in variis viſceribus, eo quòd apta facta fuerit illis præcipuè feriendis & moleſtandis, hìnc oriuntur varii morbi mirabiles ſæpequè lethaliſſimi; putà febres putridæ, gangræna celerrima, tùm alii: præſertimquè dyſenteriæ citò lethales. Conferantur aph. 22, 23 & 24 ſect. 4, tùm 43 & 48 ſect. 6, utpotè qui omnes pertineant ad prognoſim bilis atræ ut & morborum cùm illâ compoſitorum.

§. II.

N o s t a l g i a.

QUAMVIS noſtalgiæ ætiologia optimè cognoſcatur ex ſuprà dictis de melancholiâ, haud abs re erit de illâ quædam protuliſſe in particulari, quoniam non conſideratur ut plurimùm niſi leviſſimè & dubitantèr.

Noſtalgia, gallicè *maladie du pays*, vocatur peculiaris ſpecies delirii melancholici, verſantis circà reditum in patriam, ſæpiuſquè exiſtentis *ſine materie*, niſi fortè diutiùs regnaverit.

Naſcitur id malum præſertìm apud juvenes delicatiores au ſenſibiliores, dùm diſtantes ſunt à laribus paternis. Sed ab illo quoque afficiuntur viri ipſimet, debilitati mœrore, morbo vel infortuniis in regione longinquâ.

Noſcuntur miſeri noſtalgici ex frequentibus eorum pervigiliis, ſed præſertìm ex perenni meditatione circà patriam, quam plurimi fatentur, non ſine ridiculis quandoquè encomiis quibus jactantèr extollunt amœnitates aut bona patrui ſoli.

Sed quamvis hic morbus incipiens ſpectari poſſit tanquàm aliqua triſtitia ſimplex, tandem accidit ut indè turbetur digeſtio, deleatur appetitus, proſternantur vires, pulſuſque fiat demùm irregularis & maraſmus ſensìm adventet. Imò quod mirum, hæc fiunt pluribus, pudentibus heu! fateri malum toleratum, quod aliquandò tamen incogitantes revelant: effuſione ſcilicèt lacrymarum perquàm amararum, ſi fortè coràm illis proferatur nomen regionis deſideratæ.

Quoad prognoſim, etiamſi hic affectus non ſit valdè periculoſus, facillimequè ſanabilis per reditum in patriam, imò & ſæpiſſimè per ſpem ſolam redeundi: ille tamen non eſt deridendus præ ſingularitate ſuâ, nec negligendus velut apparens futilitas.

Niſi enim noſtalgia citò perſanetur, vel celere in patriam reditu vel ſimplici ſpe mox redeundi, ea poteſt degenerare in maniam, vel & tantam inducere nervorum perturbationem ut accendatur febris lethifera.

Mirabile eſt quantâ cùm alacritate ſurgant è lecto noſtalgici propemodùm exanimes, quandò ipſis licet proficiſci. Hi apparentèr moribundi aggrediuntur audactèr itinera ſæpè longiſſima & operoſiſſima, illaque pedibus ſuis felicitèr emetiuntur & abſolvunt, brevi interìm tempore ſanitatem perfectam recuperantes.

§. III.

Mania.

Mania dicitur delirium audax, univerſale vel ferè univerſale, furioſum, raró timidum, cui febris nequaquàm eſſentialis.

Hoc in delirio, melancholiæ perquàm affini, agnoſcitur maxima ſiccitas & tenſio fibrarum cerebri, eaque univerſalis, unà cùm ingenti agitatione liquidi cerebroſi. Quinimò illud exiſtit cùm materie vel ſine materie, ſicùt mox de melancholiâ dictum eſt.

Maniæ ſiquidèm ortum præbet quilibet effrænatus animi motus, v. g. amoris, zelotypiæ, aut metûs ruinæ bonorum vel honoris; quo in caſu ſanè mania exiſtit ſine materie, ſaltem aliquandiù. Sed fatendum eſt quòd prædictus effectus pathematum animi furibundorum ſit multò celerior, quandò illa accidunt homini conſtitutionis atrabilioſæ, & quòd mania tunc habeat materiem quamdam adjunctam. Imò notatur maniam aliquotiès venire ab ipsâmet actuali melancholiâ quæ ad gradum ſummum evecta eſt.

Conſequenter inter cauſas remotas maniæ locanda ſunt omnia illa quæ diſponunt ad melancholiam. Tales ſunt res omnes tam phyſicæ quàm morales, quibus diſſipantur aquea principia ſanguinis & humorum, dùm reliqua figuntur atque denſantur, ſicùt mox dicebamus ubi de melancholiâ. Quapropter ii faciliùs fiunt maniaci, quibus calor accenditur ab atrâ bile & habitus corporis vergit ad ariditatem; eâdemque ratione mania ſolet imprimìs oriri æſtate & autumno, ex aph. 21 & 22 ſect. 3, quamvis tamen quandoquè etiam oriatur vere necnon & æſtate, ex aph. 20 & 21 ſect. ejuſdem.

Symptomata

Symptomata maniæ plurima ſolent eſſe præter delirium audax & univerſale vel ferè univerſale in quo morbus ille conſiſtit. Scilicet urinæ ſunt ut plurimùm perpaucæ & ſubrubræ, oculi rutilantes, robur immenſum, pervigilium fermè perpetuum, ſomnus perturbatiſſimus ſi fortè obrepat, tùm incredibilis tolerantia ſamis, ſitis, caloris & frigoris. Præterea datur ſingularis congeries actionum abſurdarum in variis maniacis, pro diversâ origine morbi. Duo exempla hìc ſubnectemus deprompta ex Aretæo, lib. ſcilicet 1 de morb. diuturn. cap. 6: » Quibus, » *inquit*, furor voluptati eſt, rident, ludunt, ſaltant, diù noc- » tuque, iraſcuntur palàm, non nunquàm coronati incedunt, » ac ſi ex aliquo certamine victores redeant. Quibus obviam fiunt » non ſunt infeſti. Ita ſe habet hujuſmodi furoris ſpecies. Alii » verò ab irâ furentes, non nunquàm ſibi veſtes proſcinderunt » & ſervos interfecerunt, & ſibi manus attulerunt, & obvios » quoſque malè habuerunt. Species utique infinitæ ſunt.

Diagnoſis maniæ ex ſe facilis eſt. Diſtinguitur autem à melancholiâ, quatenùs in iſtâ delirium eſt duntaxat particulare, timidum, affirmativum, & non ita continuum: dùm audax in maniâ, illudque continuum & univerſale, aut ferè univerſale. A phrenitide, in eo quòd phrenitis ſit delirium ferox, latè extenſum & ſtipatum febre continuâ eſſentiali: dùm in maniâ delirium quidèm datur audax perindequè extenſum, ſed omninò ſine febre, niſi alio quovis caſu inciderit.

Quoad prognoſim, fas eſt dicere maniam raro mortalem eſſe, ſed curatu difficillimam; imò illam eſſe pertinaciorem à causâ morali quàm à phyſicâ, eo nempè quòd in priori non ſolùm exiſtat cauſa moralis, ſed & cauſa phyſica poſthâc adjungatur. Si tamen mania tantummodò per intervalla ſævierit, remaneatque aliqua docilitas in ægro, ea poteſt faciliùs curari.

Quandoquè verò ceſſare videtur : » Sed, *ut optimè notat*
» *Aretæus*, *loco ſuprà citato*, intermiſſio non ſincera eſt, quandò
» per ſe furor deſinit, quùm non congruentèr aut medelâ,
» aut temporis anni clementiâ curatur. Nonnullos namque qui
» penitùs ſoluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error
» in victu, aut ira caſu aliquo proritata denuò ad furorem
» revocavit.

Quamvis tamen mania ſit curationis adeò difficilis, obſervatur illam, vel deſperatam, levari aliquotiès ſupervenientibus varicibus aut hæmorrhoïdibus, ex aph. 21 ſect. 6; tùm accidente dyſenteriâ aut hydrope, ex aph. 5 ſect. 7, quod ita fit propter rationes ſuperiùs relatas pag. 148, ubi de hydrope. Aſt contrarius foret eventus quoad dyſenteriam, ſi ea longiùs protraheretur, ſicùt monetur ergà lienoſos, aph. 41 ſect. 6. Tunc enim dyſenteria non eſt critica, ſed procedit à peſſimâ diſſolutione ſanguinis atrabilioſi. Videantur quæ proſtant, pag. 104 faſcicul. 1, circà dyſenteriam criticam quam Græci paſsìm *aimateran* vocaverunt. Aliquandò etiam levamen quoddam proceſſit ex maximâ emotione mentis, v. g. ex lapſu in flumine, &c.

Prætereà ſciendum 1°. quòd mania inveterata non raró deſinat in ſtupiditatem. *Quùm jam inclinatus eſt morbus*, inquit Aretæus, *ſtupidi, quieti, mœſtique fiunt. In notitiam enim morbi venientes, ſuâ calamitate miſeriâque triſtantur.* 2°. Maniacos raró corripi aliis morbis, imò eos priùs correptos diutiùs ſervari, ne phtyſi quidèm pulmonari exceptâ.

Non abs re erit hìc per tranſennam commemoraſſe aliam ſpeciem furoris cujuſdam fanatici, de quo Medicus Cappadox ſuprà laudatus. Nam illa dementia multùm quadrare videtur cùm veſaniâ præſtigiatorum convulſionariorum qui olim ſpectabantur apud Pariſios, in Eccleſiâ Sancti Medartii. Neque etiam

illa ſcena malè convenit cùm vaticiniâ catalepſi Pythoniſſarum necnon cùm ſomnambuliſmo mimico magnetiſatorum, haud ita pridèm celebratiſſimorum in Galliâ, deindequè in aliis variis mundi partibus. Adeò verum eſt, quòd nihil ſit ſub ſole novum, & quòd præſertìm nullus unquàm fuerit error, quìn plures habuerit patronos.

Ita nempè Aretæus, ubi de maniâ : » Alia furoris ſpecies repe-
» ritur, quâ laborantes propria membra dilacerant piâ cogitatione
» Diis ſuis tanquàm id poſtulantibus gratificantes. Id furoris
» genus à perſuaſione quâdam duntaxat proficiſcitur. In cæteris
» hi temperantes modeſtique-ſunt. Excitantur autem à tibiæ
» cantu, aliove animi oblectamento, aut temulentiâ, aut præ-
» ſentium hortàtu. Deorum afflatu hic furor provenit, qui quùm
» remittitur, hilares ſunt & curis vacui, tanquàm Diis initiati.
» Præterea decolores & macie affecti ſunt, diuquè ex vulnerum
» doloribus infirmum eorum corpus eſt.

ARTICULUS TERTIUS.

Morbi convulsivi.

Convulsio eſt conſtans & involuntaria contractio alicujus muſculi vel multorum ſimùl. Motus verò convulſivi dicuntur adeſſe, quandò una pars vel multiplex alternatìm contrahitur & relaxatur abſque nutu voluntatis.

Cauſa formalis convulſionum videtur eſſe impulſus involuntarius liquidi nervoſi in muſculos. Sed quis auſus erit dicere quomodò fiat ille ?

Convulſiones remotiùs producuntur ab aliquo vitio topico cerebri, vel ab aliquâ irritatione peculiari aliarum partium variarum. In primo caſu illæ dicuntur idiopathicæ, ſym-

pathicæ in altero. Vel & dici poteſt eas fieri *à repletione aut ab inanitione* ſicùt ſingultus, ex aph. 39 ſect. 6. A repletione ſcilicet, quandò quædam materies irritans adhæret parti convellendæ: ab inanitione verò, ubi pars convulſa caret omni irritamento topico, eaque duntaxat convellitur ſympathicè. Conferantur quæ dicta ſunt ſuperiùs ubi de ſingultu, pag. 10.

Quidquid ſit, convulſiones ſæpè naſcuntur poſt jacturas ſanguinis, ex aph. 3 ſect. 5; à frigore, ex aph. 17 ſect. ejuſdem; tùm ab onaniſmo, gravididate, aliiſque infinitis occaſionibus. Sed in his convulſio ſemper procedit vel à cerebro immediatè affecto, vel ab aliquâ aliâ parte irritatâ.

In genere, infantes magìs ſunt obnoxii convulſionibus quàm natu majores, ex prænot. 35 ſect. 3; iique præcipuè tentantur dùm accedunt ad dentitionem, ex aph. 25 ſect. ejuſd.; tùm quandò variolæ mox mox erupturæ ſunt, ſicùt notavit ſyndenhamus, monendo præterea variolas boni moris tunc ut plurimùm erumpere.

Diſtinguntur convulſiones univerſales & particulares, paritèrquè motus convulſivi. Particulares nempè quandò accidunt aliquibus duntaxat partibus, exceptis aliquatenùs muſculis reſpiratoriis & corde, quæ perrarò convelluntur. Univerſales verò eæ ſunt quæ ſpectant truncum, ſæpequè ſimùl artus comprehendunt.

Convulſiones univerſales ſolent revocari ad tres ſequentes ſpecies. Prima dicitur *Emproſtotonos*, altera *Opiſtotonos*, tertia *Tetanos*. In primâ truncus antrorsùm flectitur: in alterâ retrorsùm: in tertiâ manet ille omninò rectus & convulſus. His addi liceret quarta ſpecies quæ nullo peculiari nomine inſignitur, in quâ ſcilicet truncus flectitur ad latus unum aut ad alterum.

Inter particulares convulſiones, ea quæ fit in oculis vocatur

Strabiſmus; *Spaſmus cynicus* vel *Riſus ſardonicus*, ſi fiat in uno duntaxat muſculo zygomatico vel in duobus ſimul; in muſculis maſſeteribus & crotaphytis, *Triſmus*, gallicè *Tic*; in muſculis colli Obſtipitas; *Priapiſmus* in pene. Quibus addi poteſt Singultus, quippequi peculiaris ſit convulſio diaphragmatis; tùm illa quorumdam muſculorum convulſio ſingularis & dolens quæ Crampus dicitur, gallicè *crampe*, quam veteres Medici appellabant Spaſmum flatulentum, eo quòd putarent illam procedere à flatibus.

Attendendo ad definitionem allatam, facile eſt dignoſcere convulſionem præſentem ut & motus convulſivos. Sic verò judicabis nùm convulſio ſit idiopathica, numvè ſympathica. Idiopathica nimirùm, ſi acciderit cerebro vulnerato, vel febri malignæ, aut alicui diſpoſitioni cerebri connatæ, vel acquiſitæ & permanenti. Sympathica verò, ſi ſupervenerit quibuſdam affectibus viſcerum, membranarum, muſculorum, tendinum.

Prognoſis generalitèr ominoſa, tùm reſpectu cauſarum, tùm ratione ſymptomatum. Aſt periculoſiores adhùc convulſiones pro majori gradu earum, majori nobilitate partis convulſæ, variiſque aliis circumſtantiis.

V. g. ex aph. 68 ſect. 4, *in febribus ſpiratio offenſans malo eſt, convulſionem enim ſignificat*. Mala etiam convulſio poſt multum ſanguinem effuſum & immodicos menſes, ex aph. 3 & 56 ſect. 5 tùm ſi febri acciderit, ex aph. 66 & 67 ſect. 4. Deniquè ex aph. 26 ſect. 2. *Convulſioni febrem ſupervenire melius eſt, quàm convulſionem febri*. Quin etiàm obſervatur aliquandò ſanari convulſionem accidentalem ſuperveniente febre, ex aph. 57 ſect. 4; quod præſertìm de quartanâ febre docetur aph. 70 ſect. 5. De his variis complicationibus convulſionum cùm febre videantur prognoſtica febrium continuarum & intermittentium, ex Hippocrate, pag. 280 & 315 faſcicul. 1, ubi de illis febribus.

Mala etiam convulſio poſt vigilias, ex aph. 18 ſect. 7; ab immodicâ purgatione, ex aph. 4 ſect. 5; imò lethalis dicitur aph. 25 ſect. 7, ſi acciderit ab ipsâmet aſſumptione pharmaci purgantis.

Lethalis etiam à vulnere, ex aph. 2 ſect. 5 & 13 ſect. 7; ab ileo, ex aph. 10 ſect. 7; ab ebrietate, & ſub quâ conditione, aph. 5 ſect. 5; poſt evaneſcentes tumores vulnerum, aph. 65 ſect. 5, circà quos videantur quæ habentur pag. 178 & 179 faſcicul. 1. Demùm, ex aph. 49 ſect. 4, convulſio indicat mortem eſſe in propinquo, ſi in febre continuâ appareat in ſuperciliis & oculis, ægro jam debili exiſtente.

De tetano dicitur aph. 6 ſect. 5, ægros ab eo jugulari intrà quatuor dies & hoc verum. Sed non ita verum videtur eos ſalvari, ſi ægroti effugerint quatuor dies. Aliquandò fuit obſervatum affectos tetano periiſſe poſt diem ſeptimum.

His præmiſſis de convulſione in genere, ſupereſt indicare morbos formatos qui eſſentialitèr ſtipantur motibus convulſivis aut convulſione ipsâ. Hi ſunt *Scelotyrbe*, gallicè *danſe de St. Vit* aut *de St. Guy*, Catalepſis & Epilepſia, de quibus nunc agendum per partes.

§. I^us.

EPILEPSIA.

EPILEPSIA dicitur adeſſe, quotiès homo ſubitò proſternitur, amiſſis ſenſibus externis interniſque, cùm concuſſu violento, involuntario muſculorum omnium motu, vel aliquorum reciproquo, alternâ cùm requie & novo paroxiſmo; Boerrh. §. 1071.

Vel breviùs vocatur epilepſia, abolitio ſubitanea ſenſuum

internorum & externorum, cùm convulſionibus aut ſaltem motibus convulſivis, recurrens per varia intervalla.

Cauſa epilepſiæ eſt abditum quoddam vitium topicum cerebri aut menyngum ejus, à quo producitur infarctus tranſitorius medullæ cerebroſæ, hincquè influxus extraordinarius liquidi nervei in muſculos. Quod vitium quandoquè hæreditarium eſt & connatum, quandoquè acquiſitum, ſæpè etiam tantummodò ſympathicum.

Hujus vitii idea tam abſtruſa eſt ut morbus ab eo pendens vocatus fuerit ſacer, eo nempè quòd putaretur inductus & curabilis ab agentibus ſupernaturalibus. Sed quodcumque ſit vitium illud & quantumcumquè reconditus ejus modus agendi, ſcitur venire poſſe à cauſis hærentibus ipſimet cerebro vel aliis partibus.

Quoad cerebrum nempè, illud vitium naſcitur 1°. à quâdam ejus labe hæreditariâ. 2°. A forti compreſſione ejuſdem viſceris. 3°. Ab ejuſdem ſimplici modificatione, natâ per aſpectum epileptici hominis aut alterius rei horridæ. 4°. Ab excreſcentiis oſſeis cranii interni aut menyngum. 5°. A vulneribus, contuſionibus, ſuppurationibus, eroſionibus cerebri aut menyngum. 6°. A variis corporibus huc delatis & hærentibus, aut ab humoribus ibidem extravaſatis & corruptis.

Quoad cauſas quæ cæteris partibus hærent, eæ ſunt 1°. ſingulares irritationes aſſiduæ aut periodicæ viſcerum exquiſito ſenſu donatorum, putà ſtomachi, inteſtinorum, uteri, hepatis, lienis. 2°. Peculiares irritationes muſculorum, tendinum, aponeuroſium, membranarum. 3°. Dolores magni & periodici. 4°. Retentæ excretiones menſtruæ, hæmorrhoïdales, puerperales, ichoroſæ, purulentæ. 5°. Demùm, affectiones melancholicæ & hyſtericæ quæ cùm materie exiſtunt.

Omnibus prædictis cauſis activitatem impertiri valent ingentes affectus animi, putà terror, metus, meditationes acriores, maxima exercitatio vel acuties imaginationis; tùm plethora, magni corporei motus, calor, ebrietas, venus immodica & præcocior, manuſtuprum, magni dolores accidentales, tùm vulnera variarum partium, capacium maximo ſenſu proprio vel tantùm pathologico. Quatenùs nempè illa omnia & ſingula poſſunt mutare, & commovere cerebrum, atque ita ex illo obtinere effectus peculiares, quos nullatenùs produxiſſet abſque tali incitamento.

Sub hoc reſpectu cauſarum epilepſiam determinantium, concipitur, quarè hic morbus poſſit moveri atque determinari 1°. ab imbribus aſſiduis, ex aph. 16 ſect. 3, utpotè qui faveant plethoræ pituitoſæ, perquàm infenſæ cerebro, potiſſimùm ſi ea ſimùl fuerit atrabilioſa? 2°. Ab iis tempeſtatibus quæ præſertìm valent movére plethoram actualem, qualia ſunt ver & æſtas, ex aph. 20 & 21 ſect. 3? 3°. Ab autumno, ex aph. 22 ſect. ejuſdem, quatenùs ille intendit acrimoniam atræ bilis.

Facilè etiam reſolvitur ex prædictis conſiderationibus 1°. quarè epilepſia ſæpiùs aggrediatur viros quàm feminas, ut notat Celſus? 2°. Quarè epileptici valdè proni ſint in melancholiam & viciſſim? 3°. Quàm meritò juvenes deſignentur aphor. 29 ſect. 3, tanquàm admodùm diſpoſiti ad affectiones comitiales? 4°. Quarè infantes dentientes ſint quoque tam obnoxii convulſionibus? 5° Demùm quænam epilepſia idiopathica ſit, quænam ſympathica?

Symptomata formidabilis hujus mali ſatìs cognita ſunt eaque nimìs horrenda quàm ut longo ſermone liceat illa exponere. Humaniſſimus Aretæus videtur fuiſſe in hâc cogitatione dùm ſequentia ſcribebat de epilepſiâ, lib. 1 de cauſ. & ſign. morb.

diuturn.

diuturn. cap. 4; minùs ſanè ad depingendum illud malum deteſtabile, quàm ad movendam miſericordiam lectorum ſuorum ergà patientes.

» Triſte mediusfidiùs, *inquit*, ipſius invaſionis ſpectaculum: » turpis & ejus deſinentia, cùm ſtercore & lotio & ſpontinâ » ventris ſolutione..... *Paulò poſt addit.* At ſi diù permanet *hic* » *morbus*, neque per intermiſſiones citrà noxam degunt tor- » pentes, abjecti animo, mœſti, aſpectum hominum conſue- » tudinemque vitantes. Neque ætate procedente mitiores fiunt: » vigilant: per quietem multis formidoloſis imaginibus ter- » rentur: cibum ſumere faſtidiunt, ſumptum malè conficiunt: » decolores, facieque plumbeâ ſunt: ob ingenii ſensûſque » tarditatem ægrè diſcunt: auditus hebet. Aures tinniunt, capiti » bombi veluti quidam inſonant. Lingua in ſermone perplexa » eſt ac titubat, aut ex vi morbi, aut ob vulnera, quæ tem- » pore exacerbationis accepit. Tunc enim ob convulſionis » nervorum motum lingua in ore variis modis conturbat ac » dejicit, ut prorsùs deniquè infatuentur.

Quoad typum ſeu formam paroxiſmorum ſequentia notantur quæ ſufficiunt ad diagnoſim. 1°. Imminente paroxiſmo quædam aura frigida perſentitur, velut aſcendens ab aliquâ diſſitâ parte ad cerebrum; quæ aura videtur indicare apparatum epilepticum fortè inchoari in illis cerebri fibris quæ inſerviunt motui ac ſenſui illius partis. 2°. Jam adoriente inſultu, plerumquè patientes projiciuntur ejulantes. 3°. Quidam peculiares affectus ſolent præcedere aut ſubſequi paroxiſmos, qualis eſt dolor in capite vel & quædam hebetudo. 4°. Plerumquè ſpuma extrà os projicitur & accumulatur, eaque ſæpiùs ſanguinolenta. 5°. Deniquè paroxiſmi ſunt longiores in epilepſiâ idiopathicâ quàm in ſympathicâ.

Præterea tamen obſervatur aliquas epilepſias paſsìm reperiri leviſſimas quæ prætervidérentur, ſi tantummodò fieret attentio ad prædictos paroxiſmorum characteres; hi enim ſæpè deſunt. Sed putato aliquid epileptici ſubeſſe, quotiès adveniunt quædam convulſiones vel & leviſſimi motus convulſivi in quâcumque corporis parte, ſi modò ſimùl apparuerit aliquantula deperditio ſensûs, vel levis duntaxat inſultus quaſi leipothymicus.

Prognoſis epilepſiæ omninò deſolatoria eſt. Nam malum illud non ſolùm laborioſum eſt ac plenum periculi, ſed ita calamitoſum ut quamdam patientibus imprimat ſpeciem fœditatis & opprobrii. Ut aït Aretæus loco ſuprà citato, *ſi ſe mutuò quæcumque patiuntur cernerent* ægroti, *non ultrà vitam ducere tolerarent.*

Nullus itaque morbus magìs funeſtus, magiſquè difficilis curatu. Quinimò compertum habetur minimè ſanari poſſe epilepſiam hæreditariam, idiopathicam raro admodùm, aliquotiès tantùm ſympathicam.

Neque minùs notum eſt, quòd ab illo morbo provecto ſoleant procedere hebetudo vel ſtultitia, vel paralyſis, vel denique apoplexia & mors repentina: & quòd ſenes qui fiunt epileptici, brevì poſthìnc intereant.

Si verò eadem ægritudo locum habuerit antè pubertatem, ea ſolvi poteſt pubertate adeptâ. *Epilepſiæ infantum, unà cùm pubertate quandoquè mutationes habent*, inquit Hippocrates, lib. 6 de morb. vulg., qui & aph. 7 ſect. 5 ſic aït, *comitiales quibus antè pubertatem contingunt, mutationem recipiunt; at quibus quinto & vigeſimo anno fiunt, ii magnâ ex parte commoriuntur.* Imò ex aph. 45 ſect. 2, *ex comitialibus morbis, juvenes mutatione potiſſimùm ætatis, & tempeſtatum, & regionum, & victuum, liberationem accipiunt.*

Aretæus, Celſus & alii confirmârunt prædictas obſervationes, eorumque eventuum nonnulla ratio dari poteſt. Concipitur itaque quòd prædicta media valeant inducere in corpore mutationem proficuam, quandò epilepſia procedit tantùm à texturâ teneriori & mobiliori partium cerebroſarum; ſed ea potiùs proficiunt ubi epilepſia ſympathica eſt, oriunda ſcilicet à peculiaribus irritationibus aliquorum viſcerum, qualis eſt v.g. cibarius ductus aut uterus. Sed attendenti facilè etiam apparet epilepſiam hæreditariam minimè unquàm ſublatûm iri ab iiſdem mediis, ſicùt nec illam quæ accidit juvenibus jam firmatis; quodlibet enim cerebri vitium topicum quod hæreditarium eſt, augetur continuò & adoleſcit cùm cerebro, nedùm valeat deleri, ſicùt nec deletur claudicatio hæreditaria; & cùm duritas partium jam data juvenibus excludat poſſibilitatem epilepſiæ ſympathicæ, ſequitur epilepſiam tunc accidentem non fieri niſi à vitio cerebroſo ac indelebili.

His meditatis intelligitur heu! quid ſit ſentiendum de formulis putatis ſpecificis, quæ hinc indè celebrantur. Nihilominùs decet humanum Medicum non avertere ægrotantes deſperatos ab eorum medicamentorum uſu, dummodò illa non fuerint periculoſa. Scelerata foret barbaries miſeris illis ſpem adimere, vel omninò vacuam.

Quoad imperium febris quartanæ ſuprà epilepſiam, videantur quæ mox dicta ſunt, pag. 349.

§. II.

Catalepsis.

Catalepsis vocatur abolitio ſenſuum internorum & externorum, ſuperſtite pulſu obſcuro obſcurâque reſpiratione, cùm

permanentiâ convulſivâ ſitûs quem æger habebat antè inſultum: ita tamen ut membra ductilia ſint, & retineant quamcumque inflexionem, inductam pro adſtantium voluntate.

Tres diſtinguntur ejus gradus ſeu ſpecies. Nempè *Catalepſis* propriè dicta, *Ecſtaſis* & *Catoche.*

Catalepſis propriè dicta ea eſt quam ſuprà definivimus. Ecſtaſis verò eſt quidèm affectus analogus, in quo ſcilicèt ægrotans paritèr orbatur omni ſenſu, ejuſque membra paritèr retinent ſitum quem habebant initio inſultûs; ſed in hoc differt, quòd inflexiones artuum impreſſæ ab adſtantibus non remaneant in ecſtaſi, dùm eæ conſervantur in catalepſi propriè dictâ. Catoche demùm vel catochus alia ſpecies eſt catalepſis, in quâ datur generalis rigiditas artuum & thoracis, unà cùm aliquot leviſſimis veſtigiis ſenſuum, ſed nulla artuum flexilitas. Undè cathocus non ſolùm differt à catalepſi propriè dictâ & ab ècſtaſi; ſed & diſcrepat à tetano, quatenùs nempè in cathoco pectus immobile eſt, dùm vehemens datur agitatio pectoris magnaque difficultas ſpirandi in tetano. Adde quòd catochus ſit de genere morborum chronicorum, tetanus è contrà acutiſſimus. Galenus primam relicuit obſervationem de catocho in commentariis Prorrheticorum Hippocratis.

Quæcumque fuerit catalepſis, ea dicitur perfecta aut imperfecta, generalis aut particularis, idiopathica aut ſympathica. Perfecta nempè quandò ſymptomata omnia adſunt qualia in definitione: imperfecta, ſi ſuperſit notabile quoddam veſtigium ſensûs, vel & aliqua varietas reſpectu ſtatûs artuum. Generalis aut particularis, prout occupatur totum corpus vel ſolummodò pars aliqua. Idiopathica, ſi à vitio cerebri: ſympathica ſi proceſſerit ab aliâ parte primitùs laceſſitâ. Prætereà notatur eas affectiones ſic invicem aliquandò componi ut artus unus catalepticus ſit, dùm alter catochomenus.

Cauſa catalepſis videtur eſſe quidam infarctus tranſitorius cerebri, ſeu ſympathicus, ſeu idiopathicus, qui per intervalla revertit, & multò levior eſt quàm in apoplexiâ. Ab eo enim permittitur ſpirituum influxus in muſculos: dùm iſte denegatur ab apoplexiâ, ſaltem in medietate corporis.

Infarctus catalepticus quandoquè producitur ab aliquâ materie metaſtaticâ aut melancholicâ, tùm propter retentam quamdam evacuationem ſolitam. Sed ſæpiùs naſcitur occaſione vermium: præſertimquè fit ab hyſteride, cujus eſt accidentale ſymptoma.

Symptomata cujuſlibet catalepſis cognoſcuntur ex ipſiſmet definitionibus, eaque ſufficiunt ad diagnoſim variarum ſpecierum. Nec aliundè operoſum diſtinguere catalepſim eſſentialem à ſymptomaticâ, aut illam diſcriminare ab apoplexiâ & epilepſiâ.

Quod pertinet ad prognoſim, patet quamlibet catalepſim valdè periculoſam eſſe, ſi proceſſerit ab infarctu idiopathico cerebri; ſicque præſertìm cenſendum de cathoco. Aliquandò tamen curatur catalepſis idiopathica; ſed ſæpiùs abit in mortem, tùm in apoplexiam, epilepſiamve aut dementiam.

Obſervatur etiam apoplecticos ut & epilepticos inſultus aliquandò incipere à catalepſi, imò quandoquè ſimùl adeſſe variis in partibus ſymptomata apoplectica, epileptica, cataleptica & catochomena. Undè revelatur aperta eorum morborum affinitas, quæ igitur attentè conſiderari debet reſpectu curationis.

§. III.

Scelotyrbe.

Scelotyrbe eſt morbus convulſivus haud infrequens, qui fuit inſignitus diverſis nominibus propter ſingulares mirabilitates ejus & apparentes diſcrepantias.

Apud Caſtellum in Lexicone, dicitur *ſcelotyrbe* vel *ſceletyrbe*, ubi huic ſcriptor tradit ſequentem ejus deſcriptionem, utendo propriis verbis Galeni. » Sceletyrbe, *inquit*, eſt vox quaſi » crurum turbam ac reſolutionem ſignificans, quâ erectus homo » ambulare nequit, ſed latus quandoquè dextrum in ſiniſtrum » circumfert, interdùm quoque pedem non attollit, ſed at- » trahit, velut ii qui magnos clivos aſcendunt. Latinè etiam » dicitur *crurum enervatio.*

Apud Syndenhamum, in ſynopſi quam ſcripſerat in favorem filii ſui, idem morbus ſic pingitur ſub nomine choreæ Sancti Viti, gallicè *danſe de St. Vit* aut *de St. Guy.* » Chorea Sancti » Viti convulſionis ſpecies quædam eſt, quæ pueros, puel- » laſvè à decimo ætatis anno ad pubertatem invadit; prodit ſe » claudicatione, vel inſtabilitate alterutrius cruris, quod æger » poſt ſe trahit fatuorum more; manum ejuſdem lateris, vel » pectori, vel alii alicui parti applicitam, nequit continere » in eodem ſitu horæ momento, ſed in alium ſitum & locum » convulſione diſtorquebitur, quidquid æger contranitatur. » Antequàm poculum poſſit ad os adducere, mille geſticu- » lationes, circulatorum ad inſtar exhibebit: non enim rectâ » lineâ ori admovet, ſed deductâ à ſpaſmo manu, huc illuc » aliquandiù verſat, donec tandem fortè labris fortunâ propiùs » apponens liquorem derepentè in os injicit, deditâ tanquàm

» operâ, ut ſpectatoribus riſum moveret ». Ita ille, qui & in ſchedulâ monitoriâ de novæ febris ingreſſu fatetur, ſe vidiſſe & ſanaviſſe quinque ad minimum ægros talitèr laborantes.

Conferendo deſcriptiones ſuprà relatas cùm obſervationibus meis domeſticis, & variorum ſcriptorum, videtur ſingulari hâc affectione convulſivâ ſemper præberi ſpeciem quamdam tremoris & geſticulationis membrorum variorum, mox pauciorum mox numeroſiorum; cui præterea adjungitur magna nervorum debilitatio, vel ſaltem teneritudo & mobilitas peculiaris. Quinimò non dubitaverim ſimilem hanc modificationem nervorum aliquandò induci per imitationem involuntariam quorumdam individuorum, ſic affectorum & dilectorum; nec aliundè proceſſiſſe ſingulares quandoquè ſcenas convulſivas, ac veluti epidemicas, quæ paſsìm obſervatæ fuerunt inter pueros ejuſdem familiæ, tùm apud juniores puellas ſimùl conviventes in aliquo monaſterio.

Cauſæ ſcelotyrbes ſunt 1°. conſtitutio nimìs delicata nervorum, qualis præcipuè reperitur apud pueros & puellas, & quæ in actum deducitur per ſaburram verminoſam aut quamdam aliam cacochyliam, vel per effectum imaginationis debilioris & vehementiùs conturbatæ. 2°. Eviratio nervorum à manuſtupro aut venere nimiâ. 3°. Nervorum exſiccatio & diſpoſitio ſingularis quaſi electrico-convulſiva, quam induxit abuſus vini, cafeti, hydrargiri, lucubrationum, tùm intuſſuſceptio metallorum vaporiſatorum, vel & frequens frigefactio artuum: venando frigidis in paludibus.

Sicùt jam ex prædictis intelligitur, ſymptomata ſcelotyrbes diverſa ſunt pro diverſitate partium tentatarum, imò & pro varietate cauſarum; quæ multiplex varietas fecit ut hic morbus ſortitus fuerit nomina varia. Ex. gr. dicitur ſcelotyrbe feſtinans

ſeu *feſtinia*, quandò æger cogitur currere; inſtabilis, ſi adſit inſtabilitas corporis totius, vel ſi duntaxat detur aliqua motitatio involuntaria & continua cujuſdam partis; verminoſa, ſi à vermibus; metallica, ſi à metallis; chorea *de St. Vit* aut *de St. Guy*, quandò ægrotans videtur aliquam veluti choream inſtituere, propter ſingularem quamdam claudicationem, titubationem, aut inſtabilitatem ſuam.

Singulares illi affectus rari quidèm ſunt, ſed non ita pauci ut non liceat hìc obitèr exponere plura exempla eorum.

1°. Viſæ fuerunt à multis annis in hâc Provinciâ plures puellæ juniores ejuſdem familiæ, quæ promiſcuè laboraverunt aliquâ ſpecie choreæ Sancti Viti, ſeu ſcelotyrbes intermittentis. Hic affectus primò excitatus fuerat à terrore ſimùl & à cacochyliâ verminoſâ in unâ ex iis puellis, ſed aliæ deìn correptæ fuerunt efficaciâ imitationis, adjutâ per conſtitutionem teneram nervorum, vel à puerili deſiderio alliciendi blanditias maternas. Nota eſt hiſtoria puellarum ſimilitèr convulſionariarum, quas magnus Boerrhaavius curavit concitato terrore cauteriſationis per applicationem candentium ferramentorum, induſtriè exhibitorum ſuprà carbones ardentes, & gravitèr propoſitorum ad deſolatoriam hanc ſcelotyrbem exterminandam.

2°. Vivit adhuc vir quidam eruditus & ingenioſus, qui laborat verâ ſcelotyrbe ob pravam diſpoſitionem nervorum ſuorum, ſiccatorum & debilitatorum à labore improbo. Ille non ambulat niſi mediante fulcimine duplici, ſingulis paſſibus attollendo tremula crura & tibias, quaſi haberet ſcadendos clivos valdè arduos.

3°. Jam dudùm obiit in hâc urbe vir quidam, olìm addictus deaurandis metallis qui laborabat ſcelotyrbe feſtinante. Hic quippe miſer, præ diſpoſitione convulſivâ nervorum, quam induxerat

induxerat fumus hydrargiri vaporiſati, currere cogebatur rectâ viâ quotiès volebat incedere; nec poterat percurrere ſpatium pauliſpèr longum, niſi interrumperet curſum ſuum parvis pluribus ſtadiaſmis, totidemquè morulis admiſſis inter illos ſingulos: imò nec valebat deflectere à dextris aut à ſiniſtris inter currendum, niſi poſtquàm adhæſiſſet alicui muro vel repagulo, cujus ope fieret ipſi poteſtas convertendi corpus ſuum in aliam cursûs directionem.

4°. Nobilis quidam, pluſquàm ſexagenarius, aſſiduus olim ſcrutator paludum venaticarum, laborabat ſcelotyrbe inſtabili ſimùl & feſtinante; qui ſcilicet habebat omnes artus tremebundos, etiam ſtando, & ſemper tremulus currere cogebatur; ſed qui dùm ità curreret, erat continuò capax ſiſtere mediâ in plateâ, atque à lineâ rectâ deflectere pro nutu ſuo.

5°. Vidi & duas ſcelotyrbes linguales. Unam in ſemellâ quadragenariâ, innuptâ & gaudente nervis valdè mobilibus, quæ tali fruebatur linguæ volubilitate ut nihil mobilius percipi liceret. Alteram in quodam Religioſo colendiſſimo, conſtitutionis valdè ſiccæ & delicatæ, qui ſummam mobilitatem nervorum, & præſertìm linguæ motoriorum accepit, ut opinor, ab iteratiſſimis impreſſionibus modulationum muſicarum quibus indulſit à pueritiâ. Ille non niſi magno labore valet recitare quemdam ſermonem, eumque ſemèl incœptum cogitur pronunciare quaſi currente loquelâ, imò nec ferè potis eſt conticeſcere in mediâ illâ recitatione.

Quoad prognoſim ſingularis affectûs prædicti, facilè reſolvitur ex conſideratione cauſarum ejus, quarè ille ſatis facilè aliquandò curetur apud juniores, ſi proceſſerit à cacochyliâ verminoſâ & conſtitutione delicatiori, aut ab imitatione; cur verò non admittat curationem niſi difficillimam, ſæpiuſquè nullam,

quandò pendet ab effectu metallorum vaporiſatorum, aut hydrargiroſis repetitæ, aut graviſſimæ hyſteridis.

Electriſatio ſæpè triumphavit apud juvenes tentatos illo affectu, teſtibus præſertìm Dominis Cavallo, Vilkinſon & de Haën, ut refert Dominus Mauduys, D. M. P. celeberrimus.

ARTICULUS QUARTUS.

Affectus soporosi.

Ut vox ipſa ſonat, ii affectus ſoporoſi audiunt qui ſtipantur ſopore inſuperabili, majore vel minori, conſtante, nullatenùs referendo ad ſomnum proprium ſtatui ſano.

Hic ſopor morboſus nihil aliud eſt præter hanc conditionem hominis, in quâ ſenſus omnes omneſque voluntarii motus omninò ſilent & videntur quaſi deperditi, quìn tamen lædatur reſpiratio, ſicùt nec actio cordis & arteriarum.

Ille ſtatìm videretur ſat ſimilis ſomno vero, ſaltem quoad aſpectum hominis utroque modo ſopiti; ſed morboſus ſopor multùm differt propter difficultatem aut impoſſibilitatem expergefactionis ipſi adjunctam. Proindè hic ſtatus non ſolùm contrarius eſt vigiliæ ſicùt ipſemet ſomnus verus, ſed & longè ſuperat diſpoſitionem ſomniferam hominis ſani. Conſequenter quærenda eſt cauſa ſoporis morboſi circà cauſam veri ſomni & vigiliæ.

Quantùm fas eſt ratiocinari de ſomno & vigiliâ, videtur hunc eſſe ſtatum eorum; quòd nempè tempore vigiliæ adſit peculiaris tenſio ſimùl & congrua diſpoſitio electrica fibrarum cerebri, unà cùm regulari quodam motu ſpirituum & humorum: & quòd indè pendeat diſpoſitio illa cujus ope homo fit capax percipere ſenſationes varias, ideas imaginari, judicia

facere, aliiſque fungi muneribus quæ propria ſunt homini vigilanti; quod verò prædictus ſtatus mutetur in contrarium, occaſione laboris operoſi, inediæ, vigiliæ longioris, aut accidentalis alicujus compreſſionis vel infarctûs cerebri: & quòd ideò ſuperveniat alter ille ſtatus qui ſomnus dicitur, in quo ſenſorium commune ineptum fiat exequendis muneribus hominis vigilantis, eâque de causâ ſileant functiones omnes, vitalibus exceptis.

Porrò ſequentia phœnomena emergunt ex iis diſpoſitionibus. Nempè quoad vigiliam, ea in ſtatu ſano non ſolùm inſervit menti exequenti operationes ſuas, verùm etiam fovet omnes alias functiones vitales & vegetativas, in quantùm ſcilicet ſenſus & motus organorum abhìnc in actum ducuntur. Sed in ſtatu ejus morboſo, quandò nimirùm organa cerebroſa nimioperè ſunt tenſa, mobiliora, ſicciora, nimìs electrica, vel & potentiùs excitata ab aliquo ſtimulo inſueto, ſequentia accidunt. Primò ſcilicet, cùm functiones vitales & vegetativæ tunc admodùm intendantur, neceſſarium fit humores nimìs agitari & mutari, acriores fieri & diſſipari, proindequè ſolida exareſcere rigeſcerequè, & ſimùl inſolitè ſtimulari: adeò ut magìs ac magìs removeatur diſpoſitio ad dormiendum, imò & illa tandem deleatur penitùs. Secundò, cùm organa famulantia functionibus mentis multùm quoque perturbentur occaſione pervigilii diuturnioris, neceſsè quoque fit functiones animales tunc exerceri modo erroneo; ideoquè non mirum quòd delirationes magìs efferæ ſæpiſſimè creentur ab ipſomet pervigilio valdè protracto.

Quod pertinet ad ſomnum, ille etiam præſtat peculiares utilitates in ſtatu ſano, & peculiares noxas in ſtatu morboſo. Cùm nempè in homine ſano & dormiente abſolvatur perfectior animaliſatio aſſumptorum cibariorum, tum diſtributio humorum

generalior & aptior : & cùm idcircò congruentèr irrorentur & reficiantur partes arefactæ ac exhauſtæ per vigiliam prægreſſam, tunc redit integritas ſensûs & irritabilitatis, hiſque de cauſis expergiſcit homo, quia jàm renovata eſt ejus aptitudo ad agendum; quæ duratura erit uſquequò vigilia hæc nova potuerit invehere novam neceſſitatem dormiendi. Adeò ut ſomnus ſpontè invitet vigiliam & vigilia ſomnum, quandiù homo benè valet & ſanus eſt.

In caſu verò ſomni morboſi ſeu nimii (qualis fit quandò cerebroſa organa ſunt nimìs laxa, compreſſa aut humecta), nedùm renaſcatur diſpoſitio ad vigilandum, ea è contrario ſic tandem deletur ut ſomnus fiat inſuperabilis ac profundiſſimus, in quo ſileant functiones omnes animales voluntariæ, aliæque cæteræ demùm langueſcant ac deſinant. Hoc obſervare eſt in morbis ſoporoſis, de quibus nunc agendum, quos hìc revocamus ad Carum & Apoplexiam de quibus mox : deindè pauca dicturi per tranſennam de Somnambuliſmo.

§. I^us.

CARUS.

CARUS dicitur ſomnus ille altiſſimus & ægrè excitabilis qui fit cùm deperditione partiali ſensûs & motûs, ſine detrimento reſpirationis, ſed ſæpiùs cùm febre.

Hic affectus quandoquè eſſentialis eſt, quandoquè ſymptomaticus. Symptomaticus nimirùm ſi pendeat à cauſis externis : eſſentialis verò, ſi ab internis.

Cauſæ internæ ſunt copia vel rarefactio ſanguinis, ſpiſſitudo ejus pituitoſa quæ ſæpè ſimùl atrabiliaris : vel & ejuſdem contaminatio per adventum medicaminis opiatici fortioris, aut cujuſdam materiei metaſtaticæ.

Cauſæ externæ ſunt ictus ſuprà caput, parotides, aliaque omnia quæ impediunt liberum progreſſum cruoris per vaſa externa capitis, atque ideò valent obruere vaſa ejus interna; qualia ſunt eryſipelata graviora faciei, tùm variola aut rubeola copioſa ſuprà vultum.

Quibus addantur ea quæ producunt reſtagnationem ſanguinis versùs cerebrum, qualis eſt ingens tumor abdominis, maxima obeſitas, hyſteris effera, tùm imprimìs generalis illa conſtrictio partium externarum à frigore vividiori, cujus occaſione notum eſt enaſci neceſſitatem inſuperabilem dormiendi apud itineratores: qui ideò obdormiſcunt vel inviti, & dormiendo moriuntur.

Cognoſcitur carus 1°. per ſomnum à quo ægrotantes vix quidèm queunt penitùs excitari. 2°. Quòd æger excitatus per acriores vellicationes, vix retrahat membrum, nec interrogatis reſpondeat, & rursùs delabatur in ſomnum, oculis ejus manentibus clauſis aut ſemi-apertis.

Diagnoſis cari facilè eruitur ex dictis, nec operoſa eſt diagnoſis cauſarum. Dignoſcitur à lethargo ſeu veterno, quatenùs in caro nullum delirium adeſt, quod è contrà inſeparabile à lethargo. Ab apoplexiâ autem (cujus verùm diminutivum eſt), in eo quòd carotici non ſtertant, niſi jam evaſerint apoplectici.

Prognoſis hujus morbi generatìm mala eſt, quoniam ille in apoplexiam facilè deſinit. Sed ea adhùc pejor, ubi carus proceſſit ab aliquâ causâ graviſſimâ ſeu internâ ſeu externâ: ut & ſi pertimeſcenda ſit aliqua extravaſatio. His enim de cauſis carus certò abit in apoplexiam lethaliſſimam.

§. II.

APOPLEXIA.

Apud Boërrhaavium apoplexia dicitur adeſſe quandò actio quinque ſenſuum externorum ſicùt & internorum, omneſque motus voluntarii repentè abolentur, ſuperſtite pulſu plerumquè forti, & reſpiratione difficili, magnâ, ſtertente, unà cùm imagine profundi perpetuique ſomni.

Quatuor ſunt apoplexiæ ſpecies quoad intenſitatem. Prima leviſſima, ſecunda levis, tertia fortis, quarta fortiſſima.

Apoplexia leviſſima illa eſt in quâ datur aliquantula tantùm imminutio ſensûs & motûs cùm magno ſopore, ex quo æger excitatus per acriores vellicationes valet adhùc aperire oculos, minimè tamen movere ſe nec reſpondere interrogatis, rurſumquè delabitur in ſomnum, ſicùt diximus id fieri in caro.

Apoplexia levis, quandò deſunt ſenſus & motus, ſuperſtite pulſu, reſpiratione & deglutitiône, ſimulquè datur quædam tantummodò paraplexia, non verò paralyſis univerſalis.

Fortis eſt ſi non ſolùm adſit abolitio integra ſenſuum & motuum voluntariorum, ſed & ſimùl appareat generalis laxitas paralytica, cùm abolitione reſpirationis aut maximo ejus ſtertore laboreque, paritèr abolitâ deglutitione necnon actione organicâ viſcerum: ſed remanente pulſu qui ſæpiùs maximus ac frequens eſt, niſi cauſa frigida produxerit illam apoplexiam.

Fortiſſima demùm apoplexia illa eſt in quâ nervi omnes reſolvuntur, etiam vitales, adeò ut paralyſis generaliſſima tunc adſit, ideoquè ſuperveniat mors citiſſima.

Diviſio hæc apoplexiæ omninò neceſſaria eſt, ut opinor, ad intelligendum quid de facto ſit apoplexia fortis aut levis ſe-

eundèm mentem Hippocratis, qui hoc diſcrimine uſus eſt ad ſtabiliendam prognoſim hujus morbi. Nè tamen ibi decipiamur dùm credimus magìs accedere ad mentem hujus obſervatoris, audiamus Aretæum. Hic Medicus, non ita diſſitus ab illo, & cujus idem eſt ſermo nativus, potiùs conſuli debet de ſenſu ſermonis Hippocratici, quàm alius quilibet: aut ego fallor.

Ita autem Aretæus, lib. 1. de cauſ. & ſign. morb. diuturn. cap. 7. » Apoplexia, paraplegia, pareſis, paralyſis, omnia » genere eadem ſunt; aut enim motionis, aut tactûs, aut » utriuſque defectus eſt: interdùm & mentis, interdùm & reli- » quorum ſenſuum. Sed apoplexia totius quidèm corporis & » ſensûs & mentis & motionis reſolutio eſt. Proindè apople- » xiam fortem ſolvere nulla facultas poteſt: debilem verò tollere » non facile eſt. Paraplegia eſt tactûs motûſque remiſſio, ſed » in membro uno, utputà manu crurevè: paralyſis autem, » motûs tantùm ferè eſt actioniſque defectio. Quòd ſi non » nunquàm ſolus tactus deficiat (raró autem id advenit), potiùs » *anaiſteſia*, *id eſt ſensûs abolitio* quàm *pareſis*, *id eſt defectio* » nominatur. At ſi Hippocrates apoplecton, *id eſt attonitum* » crus ſecundùm rectum dicat, illud tanquàm mortuum ſimile, » inutile & inſanabile vult ſignificare. Quod enim in toto cor- » pore eſt vehemens apoplexia, illud in crure paraplegiam » vocat.

Quòd ſi irrito prædicto textu Aretæi, aliquis adhùc dubitaverit illam fuiſſe opinionem Medici Coi, attendat eum ipſummet plerumque uti voce *apoplexia* ut & *apoplecton* ad deſignandam reſolutionem vel paralyſim partis alicujus. Hoc præſertìm videre eſt aph. 56, ſect. 6, & 39, ſect. 7, ut alia benè multa loca omittamus. Videatur etiam œconomia Foëſii ad vocem *apoplexia*; ibi fit mentio quòd Cælius Aurelianus teſtetur

lib. 3 acutor, cap. 5, veteribus Hippocrati, Diocli, Praxagoræ atque aliis, apoplexiam paralyſim dictam fuiſſe, & apoplecticos toto corpore paralyſi vitiatos, paraplecticos verò particulis.

Conſequentèr, ſi Medici voluerint uti obſervationibus Hippocratis & veterum aliorum circà morbos apoplecticos, neceſſe eſt ut apoplexiam & paralyſim concipiant & appellent eodem modo, ac ii illas concipiebant & appellabant. Porrò hæc eſt vera ſignificatio vocum *apoplexia*, *paraplegia* & *paralyſis*.

Nempè 1°. apoplexia ſignificat graviſſimam affectionem ſenſuum internorum & externorum necnon motuum voluntariorum, ſuperſtite reſpiratione & pulſu.

Quæ affectio in hoc poteſt eſſe major vel minor, quòd mox producat paralyſim ſeu reſolutionem totius corporis, mox verò medietatis ejuſdem; & quòd illa ſimùl quandoquè inducat majorem aut minorem reſolutionem viſcerum ipſorummet. Ex quibus effectibus rursùm accipitur quomodò concipienda ſit latitudo ſeu intenſitas apoplexiæ, proindequè quandonàm apoplexia dicenda ſit fortis aut levis.

2°. Paraplexia ſeu paraplegia eſt quoque gravis affectio ſensûs & motûs, ſuperſtite reſpiratione & pulſu; ſed affectio ſeu apoplexia illa datur tantùm in medietate corporis, minimè autem in toto corpore. Quinimò obſervandum mentem ſanam quandoquè ſupermanere in paraplegiâ, aut illam ſaltem ſensìm emergere ſalvam; plures enim paraplectici conſervant ferè omnem intelligentiam ſuam, aut illam partìm ſaltem recuperant quandò evadunt. Proindè non mirum ſi paraplectici faciliùs liberentur, cùm ii minùs apoplectici ſint, ſi fas ſit ita loqui, gratiâ claritatis: dùm ii nequaquàm liberari queunt, qui apoplectici ſunt de integro corpore.

3°. Deniquè paralyſis nihil deſignat niſi meram privationem

ſensûs

ſensûs & actionis in unâ parte corporis vel in pluribus; ſed *anaiſteſia* dicitur quandò ſolus tactus ſeu ſenſus deficit.

Quod nunc pertinet ad cauſas apoplexiæ, eæ ſunt id omne quod capax eſt impedire totalem aut partialem influxum liquidi nervei in organa ſenſuum omnium ſimùl & motuum voluntariorum, ſic tamen ut ſuperſit actio cordis & reſpiratio. Proindè apoplexia levis aut fortis producitur quandò omnes nervi corporis impediuntur magìs vel minùs, aut aliqua duntaxat eorum pars: eo nempè quòd cerebrum totum compreſſum aut infarctum ſit, vel ſolummodò aliqua ejus portio.

Quæ impedimenta apoplectica contingunt quìn ſemper ſufflaminetur ſufficiens influxus liquidi cerebroſi in muſculos cordis & reſpirationis, utpotè qui non indigeant niſi pauciſſimo momento liquidi illius ad agendum aliquandiù, eo quòd fruantur irritabilitate incredibilitèr majori quàm aliæ quælibet partes. Verumtamen ſi eadem organa penitùs orbarentur liquido nerveo, jam adeſſet apoplexia fortiſſima, quæ foret lethalis ipſo inſtanti.

Obſolevit anilis opinio Williſiana de nervis cerebelloſis, ſecundùm quam putabatur eos privatìm famulari functionibus vitalibus, dùm nervi cerebroſi ſervirent functionibus voluntariis. Nervi vitales non potiùs ſoboleſcunt à cerebello quàm à cerebro, ſicùt optimè probavit D. Lezurier, D. M. P., in theſi propugnatâ Pariſiis anno 1760, & cui titulus eſt, *an motus vitales à nervis cerebelli?*

Cerebellum equidèm forsàn minùs obnoxium eſt infarctui aut compreſſioni quàm cerebrum propriè dictum, quoniam illud eſt ſolidior pars cerebri, quæ præthereà munitur ſepimento robuſto duræ menyngis, & quæ accipit vaſa ſanguifera minora & pauciora quàm cerebrum propriè dictum; ſed quamvis cere-

bellum aliquandò maneret intactum eâ de causâ, tuncquè ideò per ſe ſolum foveret reliquum vitæ: viciſsìm nervi oriundi à cerebro quandoquè etiam ſoli ſuſtinerent vitam labaſcentem, quandò nempè nervi cerebelloſi facti forent inertes, intactis manentibus cerebroſis.

Infarctus autem cerebri vel compreſſio ejus naſcitur occaſione ſanguinis aut humorum pituitoſorum metaſtaticorumvè, ibi hærentium, ſtagnantium aut extravaſatorum. Ideoquè inter cauſas materiales apoplexiæ annumerantur 1°. ſanguis copioſior & dives, ſpiſſiorve aut rarefactus: quâcumque de causâ cerebrum obruatur ab ipſo, vel patiatur aliquam ejuſdem extravaſationem. 2°. Sanguis pituitoſus & lentus, tùm atrabiliaris. 3°. Varius humor metaſtaticus cerebro hærens. Inter cauſas verò remotas, victus lautus, tùm comeſſationes & ebrietas. Inſolatio. Ipſe riſus implacabilis, variaque pathemata animi vivida & nimìs effera. Obeſitas. Prava conformatio cerebri. Ictus validi ſuprà caput. Suppreſſio variarum evacuationum ſolitarum, tùm etiàm receſſus ſpontanei aut repercuſſio incauta variarum efflorescentiarum cutanearum. Conſtitutio tempeſtatum nimìs humida & frigida, præſertìm quandò concurrit cùm laxâ & pituitoſâ conſtitutione corporum. Conſtitutio atrabilioſa anni aut tempeſtatum, incidens cùm ſimili corporum conſtitutione. Deniquè ætas media & ſenilis, quandò ipſis adjungitur aliquod vitium ex prædictis.

Omnibus illis cauſis conſideratis, facilè intelligitur quarè ſenes generatìm obnoxii ſint apoplexiæ, ex aph. 31 ſect. 3? Maximequè ætates quæ ſunt ab anno quadrageſimo ad ſexageſimum, ex aph. 57 ſect. 6? Quarè etiam apoplexiæ præſertìm fiant hyeme & per aſſiduos imbres, ex aph. 23 & 16 ſect. 3? Tùm ſub hyemem, ſi æſtas fuerit ſicca & aquilonia, autumnus verò

pluvius & auſtrinus, ſicùt jam poſt Hippocratem notavimus pag. 34 & 35 faſciculi I[mi]? Quarè demùm, *inter anni tempora hyems hanc ægritudinem gignat præcipuè, ſecundò ver, tertiò autumnus, æſtas omnium minimè*, ſicùt monet Aretæus, lib. 1 de cauſ. & ſign. morb. diuturn., cap. 7?

Symptomata apoplexiæ ſatis noſcuntur ex ipsâ definitione. Deſignatur itaque hic morbus immobilitate corporis, ſenſu ſopito, defectu perceptionis vellicationum, diſtortione buccæ, quaſi os diſcederet ex ſede ſuâ; paralyſi majore vel minori in toto corpore ſi apoplexia vehemens: vel particulari tantùm, ſi apoplexia levis; quæ & in ſiniſtris eſt ſi pars dextra primò doluerit: in dextris verò, ſi ſiniſtra. Adde quòd facies ſæpè rubeat, & quòd prædictis omnibus ſignis haud rarò quoquè adjungatur ſtertor, tùm deglutitionis impoſſibilitas aut ſaltem difficultas magna.

Horum ſymptomatum character peculiaris hic eſt, quòd ſcilicet illa derepentè invadant ut plurimùm. Verumtamen apoplexia non nunquàm habet initia prælonga, ut putà gravitatem corporis, motum difficilem, torporem, vertigines, ſenſum frigoris aut formicationis; aliàs caloris exceſſum, tùm notabilem debilitatem unius lateris. Quandoquè etiam præcedunt inſoliti inſultus incubonis, ſomni fiunt breviores, cogitationeſque vehementiores: atquè ideò ſæpè videtur hominem fieri apoplecticum eâ ipsâ die quàm lætiùs tranſegit.

Ubi verò ex prædictis ſignis jam non licet dubitare de exiſtentiâ apoplexiæ vehementis aut levis, ſic judicabitur eam eſſe ſanguineam, aut pituitoſam vel atrabiliarem.

Nempè ſi facies ſit rubra & tumida, pulſus fortis, conſtitutio ſanguinolenta, tùm calida tempeſtas, indicatur apoplexia ſanguinea. Pituitoſa verò ſi pulſus debilis, facies pallida, ætas

provectior, conſtitutio debilis, laxa, obeſa; adde quòd apoplexia pituitoſa aut pituitoſo-atrabiliaris ingruat potiùs in tempore pluvio & auſtrino, quàm in ſicco & boreali. Quòd ſi morbus traxerit originem ſuam ab aliquâ metaſtaſi, id ediſcitur ex narratione prægreſſorum.

Deniquè diſtinguenda apoplexia eſt ab aliis morbis aliquantiſpèr affinibus. Porrò diſcriminatur ab epilepſiâ, eo quòd in hâc adſint convulſiones aut ſaltem motus convulſivi; à catalepſi, ratione permanentiæ ſitûs membrorum quæ ipſi propria eſt; ab hyſtericâ paſſione, in eo quòd etiamſi tunc videatur abolitus ſenſus & motus, ſemper interdùm appareant quædam veſtigia ſpaſmodica, imò & ſæpiùs veræ convulſiones, tùm quædam ſuſpiria & non nullæ jactationes membrorum; à vinolentiâ demùm diſtinguitur, ratione compotationis prægreſſæ & ructuum crapulentorum, cùm quibus nulla concurrit oris diſtortio.

Quod attinet ad prognoſim apoplexiæ, ea generatìm ominoſiſſima eſt. Sed adhùc ominoſior prout cauſa ejus fortior eſt & gradus morbi major, tùm prout major diſpoſitio ægrotantis ad hunc affectum ſuſcipiendum. Apoplexia ſiquidèm leviſſima ſanatur ſæpiſſimè; ſed ex aph. 42 ſect. 2 valida nunquàm tollitur, leviſque difficultèr. A fortiori inſanabilis eſt apoplexia fortiſſima, cùm illicò deſinat in mortem.

Quamvis verò ſæpè tollatur apoplexia leviſſima, docet obſervatio abhìnc remanere triſte indicium recidivæ, quæ ut plurimùm pejor eſt priore inſultu. Quoad levem, ea necat aut fugatur intrà ſeptem dies. Sed quandò obtinetur bona ejus terminatio, id fit plerumquè remanente hemiplegiâ graviore vel leviori, nec non aliquâ hebetudine mentis, cujus ratione patientes ſolent evadere lacrymoſi & inſulsè joculares. Nihilo-

minùs eam vidimus aliquandò fugatam fuiſſe abſque paralyſi ſuperſtite, ſicùt & abſquè ullâ pravâ affectione morali; ſed hic habetur tantummodò exitus felix, quandò apoplexia illa levis pendet à ſimplici plethorâ aut à ſanguine per inſolationem rarefacto: prætereaquè adhibita fuerunt auxilia promptiſſima & congrua.

Aliquandò quoque apoplexia levis ſolvitur à febre validâ protinùs invadente, ſicùt legitur aph. 51 ſect. 6. Sed hic abeundi modus præſertìm proprius eſt apoplexiæ temulentæ, cujus mentio fit aph. 5 ſect. 5. In quocumque autem caſu nihil prodeſt febris parva & quæ gliſcit inſenſibilitèr, utpotè quæ incapax ſit liberare cerebrum, prætereaquè debeat potiùs ſpectari tanquàm indicium alterationis materiei cerebro hærentis aut ibi extravaſatæ. Undè exceptis raris caſibus ſuprà memoratis, obſervatur eos apoplecticos feliciùs evadere qui omninò febre carent.

Ex opinione Medicorum quorumdam paſsìm fertur apoplexiam ideò tantùm curari quòd ipſi ſuperveniat hemiplegia, id eſt paralyſis unius lateris corporis, per modum criſeos; ſed hæc ſententia fluxit ex erroneo apoplexiæ conſpectu. Nedùm enim hemiplegia ſit ſequela critica apoplexiæ, illa nihil eſt niſi apoplexia minor, comparatè ad apoplexiam quæ totum corpus occupavit & illud reddidit paralyticum. Si quis igitur qui reſolutus erat ex corpore toto evadat paraplecticus, id non ita fit quia contigit criſis morbi ſuprà latus paralyticum: ſed quia liberatur una medietas cerebri, dùm altera remanet affecta, proindequè unum tantummodò latus corporis remanet paralyticum. Bonum equidèm eſt hemiplegiam formari in apoplexiâ quæ minas intendebat corpori univerſo; ſed ex dictis intelligitur hanc hemiplegiam non formari quia materies apoplectica deponitur critico motu ſuprà latus corporis paraplecticum: ſed

quia ex apoplexiâ generali ſupereſt duntaxat apoplexia particularis, nempè ſola prioris medietas. Nonnè etiam plures videntur apoplectici qui ab ipsâ morbi invaſione ſunt paraplectici? Poſſetnè dici tunc factam eſſe quamdam criſim apoplexiæ? nèquaquàm certè. Exindè ſolummodò agnoſcitur ægrotantes leviùs affectos eſſe, quàm ſi ex toto corpore forent apoplectici.

Quoad paralyſes particulares quæ contingunt abſque affectione ullâ ſenſuum internorum & externorum, quæ proindè ſupponunt quòd ſolummodò affecta ſit illa portio nervea quæ proſpicit partes paralyticas, talis eſt earum prognoſis. Eæ videlicet ſunt magìs vel minùs periculoſæ aut ſanabiles, prout pars affecta magìs nobilis eſt vel minùs, tùm prout cauſa earum gravior eſt aut levior. V. g. paralyſis veſicæ urinariæ multò periculoſior eſt quàm paralyſis manûs vel pedis. Prætereaquè illa gravior eſt aut levior prout pendet à ſimplici retentione lotii in veſicâ urinariâ, aut à luxatione ſpinæ dorſi: tùm prout illa urinæ retentio fuit diuturnior, aut datur gravior vertebrarum dimotio, ideoquè fortior affectio & compreſſio medullæ ſpinalis.

§. III.

Somnambulismus.

Somnambulismus ſeu noctambulatio eſt peculiaris ſpecies ſomni, in quâ patientes reputant ſeſe vigilantes eſſe, & inſcii exequuntur varia munia ſua perindè ac ſi vigilarent.

Singularis hic ſtatus valdè quidèm affinis eſt ſomniis, in quantùm nempè ſomnambulones fruuntur imaginatione ſuâ ſicùt ſomniantes, perindequè privantur ſenſationibus externis. Sed hæc eſt diſſimilitudo inter eos, quòd exercitium imaginationis non ſolum ſit multò vividius apud ſomnambulones, verùm etiam

fortior ſenſuum privatio. Undè, ratione hujus majoris inſenſibilitatis, ſomnambulones difficiliùs excitantur à ſomno quàm ſomniantes, proindequè & difficiliùs quàm dormientes. Quia verò ſomnambulones pollent actuali imaginatione vividiſſimâ, imò ſæpè vividiori quàm vigilantes ipſimet, hinc fit ut ſomnambuli non solùm valeant exercere motus omnes corporeos æquè ac ſi vigilarent: ſed & ſæpiùs eos exerceant multò ingenioſiùs & ſagaciùs. Quapropter mirabile eſt quòd apud eos nulla unquàm remaneat peractarum memoria rerum, ſicùt plerumquè datur ſomniantibus.

Videretur apud ſomnambulones manere omninò vigilem illam cerebri partem quæ famulatur imaginationi: dùm cætera cerebri inſtrumenta ſopita ſunt altiùs quàm ſolent eſſe in ſomno tranquillo & in ipsâmet ſomniatione.

Dictu admodùm dfficile eſt quâ de causâ ponatur apparatus ſomnambuliſmi in cerebro, & quarè in eodem individuo mox apparatus ille fiat, mox non, abſque magnâ mutatione circumſtantiarum ſenſibilium. Sed quid magìs abditum quàm mechaniſmus variarum functionum cerebri?

Tria tamen mihi apparent circà cauſam ſomnambuliſmi. 1°. Nempè eum affectum, veluti congenitum apud plures, forſan tunc deberi nimiæ teneritudini organorum cerebroſorum aliorumvè; ſomnambuliſmus enim ſæpè deletur vi ætatis, omnia indurantis vivente in corpore, ideoquè pedetentìm minuentis ipſummet ſomnum habitualem. 2°. Apparet ſomnambuliſmum aliquandò quoque procedere à causâ ſympathicâ, cùm ille pluriès determinetur à vermibus, ab ebrietate, à cœnâ pleniori, dyſpeptâ, acribus conditâ, necnon à depravatâ digeſtione: tùm à decubitu ſupino inter dormiendum, præſertìm ſi caput nulli pulvinari tunc inſiderit. 3°. Demùm videtur non rarò accerſiri

ſomnambuliſmum mediante conſtitutione hyſtericâ ut & melancholicâ. Viſi ſunt enim ſomnambulones cataleptici, ut & melancholici.

Quoad prognoſim, etiamſi non valdè formidandus ſit ſomnambuliſmus in corpore juvenili, tamen ille non eſt omninò negligendus. Nonnullam enim habet affinitatem cùm apoplexiâ & epilepſiâ, ſaltem reſpectu organorum affectorum, tùm ergà ſenſuum privationem, & oblivionem paroxiſmorum. At in ſenioribus periculoſior eſt, quia in iis requiritur cauſa multò potentior; periculoſuſque apud omnes, eo quòd ſæpiſſimè indè infortunia exoriantur, occaſione ſcilicet periculorum quibus ſeſe exponunt noctambulones; quibus periculis plerumquè ii ſuccumberent, ſi tunc ſpontè expergiſcerent, aut ſi à ſomno imprudentèr excitarentur à ſpectatoribus.

Nè expectetis multa de ſomnambuliſmo qui dicitur Magneticus. Fabuloſa hæc doctrina jam habet patronos nimìs abditos, quàm ut refutari mereatur. Iis duntaxat dolendum qui decepti ſunt, & contemnendi deceptores.

CAPUT XXV.

CAPUT XXV.

De Pubertate et Catameniis.

Quando pubertas erumpit & perficitur tempore fixo à naturâ, id ſignum eſt debitè abſolvi optatam evolutionem corporis per congruam nutritionem ejus: exindequè multa obtinentur emolumenta. Abhìnc enim non ſolùm exſurgit ſpes firmioris ſanitatis pro reliquo vitæ, ſed & ab ipsâmet epochâ pubertatis ſolent fugari morbi pueriles. Quod nempè fit propter inſigne robur quod tunc additur organis & propter utilem humorum mutationem exindè natam: tùm eò quòd tunc acquiratur major proportio inter varias partes corporis, ſicùt requiritur ad bonam earum harmoniam proindequè ad perfectionem functionum corporis & animi.

Verùm ſi quidpiam notabile receſſerit ab ordine prædicto, magnum periculum eſt nè aliqui morbi pueriles perſeverent ultrà hunc terminum vitæ: quo in caſu ii conſeneſcere conſueſcunt, ſicùt docetur aph. 28 ſect. 3.

Hìc nequaquàm ſuſcipiemus perquirendas ſingulas pubertatis aberrationes, quoniam eæ potiùs curioſæ ſunt quàm utiles. Sufficiat Pathologo dixiſſe pubertatem ſæpiſſimè fieri epocham variorum malorum, prout nempè illa acceleratur aut retardatur. Hujus retardationis cauſæ ſunt 1°. generatio ex effetâ geniturâ. 2°. Parcimonia & paupertas victûs. 3°. Tolerantia morborum chronicorum naturæ frigidæ. 4°. Nimia rigiditas aut ſegnities corporis & aëris, necnon hebetudo ipſiuſmet mentis. Cauſæ verò acceleratæ pubertatis ſunt 1°. generatio undequaquè robuſta &

potens. 2°. Nutrimentum eupeptum, debitâ copiâ aſſumptum in aëre puro, potiſſimùm inter congrua corporis exercitamenta. 3°. Major ductilitas fibroſæ compagis, incidens cùm ſufficienti irritabilitate muſculari. 4°. Frequentia morborum febrilium. 5°. Deniquè præcocior exſtimulatio phyſica aut moralis organorum ſpermaticorum.

Cùm autem certiſſimum habeatur ſignum pubertatis in eruptione catameniorum in puellis, facilè reſolvitur ex dictis quòd prima eorum eruptio mox retardetur aut acceleretur ſicùt ipſa pubertas, & quòd proindè varia phœnomena abhìnc ſoboleſcant prout catamenia debito tempore erumpunt aut non, tùm prout illa procedunt quandò ſemèl erumpere cœperunt.

Quandò ſcilicet tardior fit eruptio catameniorum, ſtatìm adducuntur plurima incommoda capitis, pectoris & ſtomachi, tandemquè invehitur illa cachexiæ ſpecies quæ vocatur chloroſis, gallicè *pâles couleurs*. Qui ſtatus præſertìm ſtipatur inſigni pallore vultûs, ſummâ ſegnitie corporis & animi, febriculâ quâdam lentâ quæ alba dicitur, tùm variis depravationibus appetitûs: quæ mala nunquàm ſanantur, niſi per ſupervenientiam catameniorum ſeu menſium.

Quandò è contrà menſium eruptio fit juxtà ordinarias leges evolutionis corporeæ, ea ſic ſe habere ſolet apud ipſas femellas quæ feliciùs hùc perveniunt. Cùm his in temporibus fiat ſingularis plethora generalis, & cùm præſertìm contingat peculiaris plethora uterina quam mammæ ſotoriantes prænuntiant, ex hinc naſcuntur benè plures ſtimulationes inſolitæ, quibus non ſolùm corpus vario modo afficitur, ſed & ipſemet animus. Tunc itaque puellæ fiunt triſtes & penſitabundæ, ſimùl experiendo ſingularem tarditatem & gravitatem corporis, unà cùm inauditis huc uſquè doloribus lumborum, inguinum & mam-

marum. Quæ varia incommoda manent quouſquè illa tandem ſolvantur per effluxum ſanguinis collecti in utero, qui non raro prænuntiatur à levi quodam motu febrili, non ſine aliquot indiciis pulsûs critici uterini. Sed irritis aliquot ſignis prædicti apparatûs quandoquè non erumpunt menſes, ſive quia non datur congrua ſanguificatio, ſive quia obſtat peculiaris rigiditas vaſorum uterinorum, aut aliqua pudendorum concretio naturalis vel accidentalis. In primo caſu exoriuntur varia ſigna plethoræ cachecticæ ſeu chloroſis, de quibus ſuprà. In altero impendent multifaria hyſteridis phœnomena, ut & diverſa mala quæ creari poſſunt à variis viſceribus ſympathicè affectis ob vellicationes uterinas. In tertio demùm, ſanguis menſtruus, vel omninò exire non poteſt, vel ſaltèm difficultèr admodùm, prout nempè nulla aut arctiſſima tantùm via patet quâ exire queat.

Tandem verò abſolutâ illâ evacuatione ſanguinis plethoram uterinam anteà facientis, ordinarium eſt illam deindè revertere ſtatis temporibus (iiſque ferè menſtruis undè nomen menſium): eaque ſtadia ſub initiis ſuis eò magis irregularia ſunt, quò debiliores puellæ, & quò minùs perfecta eſt earum evolutio. Sed firmato corpore per ſucceſſum temporis, reverſio hæc fixa evadit & manet, non ſolùm quoad epocham reditûs, ſed & quoad copiam & durationem evacuationis, nec non levia ipſamet incommoda quæ ſolent præcedere aut concomitari quandiù datur idem gradus ſanitatis. Quæ omnia ſic conſtantèr procedunt, ſi nihil obſtiterit, quouſquè impendat ætas effeta quæ tandem faciat ceſſare menſes.

At quantumvìs hic effluxus ordinarius ſit in ætate florente, nonnullas tamen ille patitur exceptiones. Aliæ ſiquidèm femellæ nuſquàm menſtruantur, ſaltem ſenſibilitèr: aliæ non niſi per

intervalla longiſſima : aliæ nunquàm niſi quandò gravidæ ſunt : aliæ citiùs fiunt effetæ dùm aliæ tardiùs : aliæ demùm tempore ſenectutis ſuæ experiuntur veram redintegrationem fluxûs menſtrui, eamque magìs vel minùs perfectam & durabilem.

Quidquid ſit de varietatibus illis, ſicùt naturæ muliebri conſona eſt menſium regularitas apud mulieres juvenes ut & ceſſatio eorum apud effetas : ita & ſanitati valdè adverſum eſt fieri menſes copioſiores aut parciores, ut & eos ſupprimi præter caſum graviditatis. Ideoque, *menſibus copioſioribus profluentibus, morbi contingunt, & non profluentibus ab utero morbi eveniunt*, ſicùt legitur aph. 57 ſect. 5.

Porrò menſes ſæpiſſimè retardantur & ſupprimuntur per accidens, iique etiam ſæpenumerò adaugentur propter cauſas diverſas. Cauſæ hujus augmenti ſunt 1°. laxitas nimia vaſorum exhalantium uteri. 2°. Vita deſes & capax nimiam plethoram gignere. 3°. Nimiæ vellicationes uteri. 4°. Duriores motus corporis apud delicatas & plethoricas. 5°. Abuſus rerum acrium, quocumque titulo aſſumptarum. Cauſæ verò ſuppreſſionis aut retardationis ſunt 1°. cachexia ſicca, quæ provecta eſt ad gradum tertium : ſed ſæpiùs cachexia humida. 2°. Strictura accidentalis vaſorum exhalantium uteri, quam ipſæmet mulierculæ optimè nôrunt ſuperaccidere poſſe ob cauſas benè multas, ſeu morales ſeu phyſicas.

Non faceremus finem ſi enumeraremus ſingula phœnomena morboſa quæ procedunt à menſibus perturbatis aut ſuppreſſis. Liceat igitur hìc tantùm brevitèr exponere frequentiora & graviora eorum ; quandoquidèm ex iis cognitis facilè deducetur cognitio cæterorum. Incipiemus ab iis quæ pertinent ad varias menſium ſuppreſſiones & aberrationes : poſteà quædam dicturi de nimietatibus & degenerationibus eorum.

Nempè ſuppreſſio accidentalis menſium apud juvenes, ut & eorum varia retardatio in mulieribus jam paulò vetuſtis, ſæpè compenſatur copioſiori eorum effluxu; ſed ſæpiùs videre eſt varia incommoda abhìnc ſoboleſcere, prout variæ partes magìs diſpoſitæ ſunt ad patiendum occaſione ſanguinis retenti. Talia ſunt aſthma, ſyncope, chloroſis, icterus, hydrops, hyſteris, epilepſia, catalepſis, apoplexia, ut & privatæ quædam paralyſes, &c.; vel & aliquandò menſes ſibi aperiunt viam valdè alienam, puta per oculos, frontem, mammas, os, nares, aures, pulmones, umbilicum, tùm per ulcera fiſtulaſve, nec non & per ſudores; quæ ſupplementa menſium ſtatìm quidèm juvant pauliſpèr, ſed ſemper in malum quoddam grave degenerant, niſi menſes tandem reſtituantur.

Sat ſæpè etiam feminæ quibus ſanguis per menſtrua non reſpondet copiæ requiſitæ aut nullus ejicitur, eum exſpuunt aut evomunt ſtatis temporibus, quouſquè menſes redintegrentur. *Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus ſolutio contingit*, inquit Hippocrates aph. 31 ſect. 5; imò ex eodem, aph. 32, *mulieri menſtruis deficientibus ſanguis ex naribus profluens, bono eſt.*

Aliàs ex menſtruis imminentibus, aut ægrè & tumultuosè profluentibus accedit convulſio & animi defectio, qui eventus mali meritò declarantur aph. 56 ſect. 5.

Aliquandò etiam ſanguis menſtruus retentus fugit ad mammas, ubi colligitur & facit peculiarem ſtationem ſeu hæmoſtaſiam, quìn tamen quicquam exindè effluat aut ibidem lacteſcat; ſed eo ſanguine ibi peculiaritèr mutato, ſic quoque mutatur ſenſus nerveus mammarum & uteri, ut abhìnc ſuboriatur peculiaris furor hyſtericus, qualis nimirùm aliquandò contingit apud feminas magìs alacres dùm pigrantur earum menſtrua, tùm apud

puerperas quarum purgamenta malè ſe habent. Prout mihi licuit obſervare, mihi videtur hunc eſſe ſenſum aphoriſmi 39 ſect. 5, de quo extant commenta tam varia tamque incerta, & qui hic eſt: *quibus mulieribus ad mammas ſanguis colligitur, furorem indicat.* Id eſt, ſi unquàm ſanguis uterinus convertatur ad mammas, ibique faciat quamdam ſtationem metaſtaticam, hinc indicatur metum eſſe nè ſuccedat furor ſeu quædam deliratio ſatìs effera, ſed naturæ omninò hyſtericæ. Neque, ut opinor, hyſtericus furor exindè natus adeò rarus eſt ac crediderunt quidam Medici. Si ad eum non attenderunt, id evenit ex eo quòd ii perperàm fuerint occupati, vel de verâ maniâ, vel de ſanguige in mammis inflammato, vel de lacte coacto in grumos, vel de morbo pilari nuncupato, de quibus certè non cogitabat bonus Hippocrates. Agitur duntaxat de ſanguine uterino metaſtaticè tranſlato in mammas, ibique peculiaritèr ſic mutato, ut ideò forſan valeat proritari furor hyſtericus, mediante nimirùm actione ſpecificâ ſanguinis illius ſuprà mammas, ſpecificè abhìnc ſenſificatas & ſpecificè permoventes conſenſum naturalem qui ſedet inter illas partes. Non enim iidem effectus ſemper obtinentur ab illo conſenſu, ſed ii toto cœlo varii ſunt, pro variis circumſtantiis & ſenſificationibus reſpectivis quibuſlibet. Mox itaque ſanguis uterinus producit aliquandò furorem, ſi ille convertatur ad mammas, juxtà aphoriſmum ſuprà laudatum; mox verò ille ubera replet lacte, ſicùt vulgò fit in puerperis; mox etiam mulier quæ nec prægnans eſt nec puerpera, lac tamen habet in mammis, eam ob cauſam quia menſes ipſi defecerunt, ideoquè ſanguis menſtruus appulit ad mammas, ſicùt docetur aphor. 38 ſect. 5; mox demùm ex momentaneâ accumulatione ſanguinis in mammis obtinetur artificioſa menſium nimiorum cohibitio, quam incomparabilis

idem obſervator ſuadet, dicens aph. 50 ſect. ejuſdem: *mulieri ſi voles menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone.*

Prædictis annotatis circà ſuppreſſiones & aberrationes ſanguinis menſtrui, non omittendus eſt improviſus menſium ſuperventus qui accidit in decurſu morborum muliebrium, ſicùt nec ſilenda menſium ceſſatio apud effetas. Quoad primum, convenit obſervare menſes ex improviſo ſupervenientes capaces eſſe maximi boni aut damni, ſecundùm circumſtantias in quibus id advenit. 1°. Nempè menſes ſatìs regulares aliquandò quidèm benè feruntur à gravidis, quatenùs ii procedunt ex vaſis vaginæ & utilitèr ſolvunt plethoram hujus loci. Sed ſi ii intempeſtivè fluxerint, præſertimquè ex utero, tunc valdè periculoſi. *Si mulieri utero gerenti purgationes multæ eant, fœtus ut benè valeat fieri non poteſt*, ex aph. 60 ſect. 5. Itemquè mali ſunt in lactantibus, quatenùs revellunt à mammis. 2°. Intempeſtivi menſes in febribus omninò mali ſunt quandiù datur earum cruditas; præſertimquè ſic cenſendum ergà febres eruptivas. Hinc enim indicatur maxima perturbatio regiminis uteri, quæ & ipſa valet inferre maximam noxam aliis viſceribus; vel ſignificatur peſſima diſſolutio partis rubræ cruoris, inducta per vim febris ipſius aut deleterii cujuſdam interpoſiti. Nihilominùs verò menſes intempeſtivi, aut ſaltem præcociores, boni ſunt & critici in acutis, quandò nempè ſuperveniunt poſt ſigna conſtantia pepaſmi. Hoc præcipuè obſervatur in variolis bellè erumpentibus, ut & in febribus quarum occaſio præcipua conſiſtit in ſuppreſſione menſtruorum. Quoad integram ceſſationem hujus effluxûs quæ naturalitèr accidit mulieribus effetis (mox citiùs, mox tardiùs), ea quidèm aliquandò fit abſque magno incommodo præcedente, aut ea ad ſummum ſuccedit variis menſium irre-

gularitatibus levis momenti : quinimò illa non raro toleratur omninò impunè apud mulieres quæ gaudent conſtitutione optimâ, & quæ tunc ad ſummum fiunt pauló obeſiores. Sed talis ceſſatio fit è contrà ſæpiſſimè gravis admodùm in mulieribus delicatioribus, quæ gaudent ſummâ ſenſibilitate & irritabilitate; eaque imprimìs periculoſa fit quandò latet quædam diſpoſitio ſcirrhoſa in utero vel mammis. Quotiès enim abhìnc manifeſtantur cancri valdè maligni, qui huc uſque occulti remanſerant!

Quod pertinet ad menſes immoderatos & coloris degeneris, notum habetur priores præſertìm accidere apud mulieres naturalitèr donatas debiliori utero, aut debilitatas effectu ammenagogorum medicaminum, partûs laborioſi aut abortûs repetiti, &c.; nec latet quòd abhìnc ſæpiſſimè accerſatur phtyſis, cachexia, hydrops, ſterilitas & habitualis fluor albus. Quoad poſteriores verò, menſes ſcilicet vix rubros & fluorem album, talia effluvia uterina fiunt eo quòd detur penuria ſanguinis rubri, vel ſaltem ſumma laxitas vaſorum uteri exhalantium; ita ut nihil niſi ſanguis tenuior & valdè pallidus quaſi furtìm emigret, vel detur tantum fluor albus dictus, ſeu effluxus humoris ſeroſo-lymphatici, quandoquè flaveſcentis & variâ conſiſtentiâ donati; qui effluxus pallidi coloris aliquandò tantùm periodicus eſt, ſed ſæpenumerò habitualis : imò & perpetuus inter varias periodos menſium, qui tunc ſemper fiunt multò pauciores, imò & non nunquàm omninò tandem deficiunt.

Talis quidèm fluor albus ſæpè accerſitur occaſione menſium copioſiorum aut acceleratorum, ſicùt & occaſione fluxûs hæmorrhoïdalis ſuppreſſi aut turbati. Sed frequentior cauſa ejus habetur in vitâ deſide & delicatiori urbanarum mulierum; in abuſu pinguium, lacticiniorum & potulentorum tepidorum;
tùm

tùm imprimìs in libidine, necnon in extractione violentâ ſecundinarum.

Mulieres fluore albo tentatæ affici ſolent quâdam gravitate in lumbis cùm dolore obtuſo, faſtidio ciborum, cardialgiis, pravis digeſtionibus, tandemquè magnâ debilitate corporis.

Satìs facilè curantur ſi modò fluor ille ſit recens, blandus, minimè copioſus, nec continuus; difficillimè verò ſi inveteratus, acer, perennis; ab illoque ſæpè pullulaſcunt prolapſus vaginæ, abortus, ſterilitas, ulcus uteri, cachexia, obſtructiones, tandemquè macies & febris lenta.

CAPUT XXVI.

De Conceptione, Graviditate, Abortu et Partu.

ARTICULUS PRIMUS.

Conceptio.

Quamvis mulieres omnes generandæ proli deſtinentur à naturâ, plurimis tamen accidit ſterilitas. Hujus cauſæ ſunt 1°. nimia laxitas uteri, qualis ſæpè fit à fluore albo. 2°. Nimia ejuſdem organi ſiccitas & ſtrictura, ut ſæpenumerò accidit apud mulieres malè & ægriùs menſtruatas, aut naturalitèr donatas generali compage ſtrictiori fibrarum. 3°. Aliæ quædam circumſtantiæ accidentales à quibus tollitur diſpoſitio uteri ad conceptionem; qualia ſunt abſceſſus uterinus prægreſſus, vulnus inflictum tempore partûs aut alitèr, diſtortio oris uteri, obeſitas nimia, ætas junior aut provectior, partus operoſus, &c.

De ſignis fecunditatis & ſterilitatis mulierum, ita Hippocrates lib. 2 prædictorum, ſect. 2 Foëſ. pag. 86: « At mulieres quænam » magìs aut minùs uterum geſtare ſint idoneæ, hunc in modum » æſtimare licet, imprimìs quidèm in formas intuendo. Parvæ » namque grandioribus ad conceptum præſtant, tenues craſſis, » candidæ rubris, nigræ liventibus. Præſtant item quibus venæ » exſtant, iis quibus minimè apparent. Quinetiam grandiori » natu exuberans carnis moles, malo eſt: mammæ autem turgidæ & magnæ probantur. Atque iſta quidèm viſui ſunt ex» poſita. At ſciſcitari oportet nùm menſtrua ſingulis menſibus

» appareant, & nùm ſatìs idoneâ copiâ & an boni ſint coloris, » æquali copiâ in ſingulis temporibus, & ratis menſium diebus » effluant, quod quidèm optimum eſt. Locus verò conceptui » idoneus, quem ſanè uterum nominamus, ſanus eſſe, & ſiccus, » & mollis debet, ac neque contractus, neque proclivis, neque » ore diſtorto, aut compreſſo, aut diducto. Etenim quicquid » horum contigerit conceptum fieri impedit.

» Mulieres igitur quæ concipere nequeunt, & pallidæ vi- » dentur, abſque febre, neque aliquâ causâ in viſceribus » exiſtente, iis caput dolet, & menſes malè ac ſincerè pro- » deunt, aut certè pauci, neque ex longo intervallo ſic affectis » apparent, & uteri purgatione indigent. At quæ benè coloratæ » ſunt, tùm benè carnoſæ & pingues, & venas latentes habent, » & doloris expertes ſunt, hiſque menſtrua aut nullo modo » prodeunt, aut pauca & ſincera fluunt: in hujuſmodi naturis » difficillimè conceptus procuratur. Quòd ſi liberè apparentibus » menſtruis, inculpato ſit corpore mulier, neque concipiat, » locus in quo uterus continetur in causâ exiſtimandus eſt, quo- » minùs fœtus tollatur. Aut enim contractus eſt, aut diductus. » Reliqua enim quæ huc contingere ſolent, cùm dolore & » decoloratione, ac colliquatione ſiunt.

Prædictarum aſſertionum aliquam veluti ſummam tradit idem ſcriptor in aphoriſmis ſectionis quintæ. Nempè aph. 62 aït: *quæ frigidos & denſos habent uteros, non concipiunt, neque quæ præhumidos habent, ſiquidèm in ipſis genitura exſtinguitur: & quæ plùs æquo ſiccos & immodicè calidos habent, alimenti namque inopiâ ſemen corrumpitur. At quæ ex utriſque moderatam nactæ ſunt temperiem, eæ fecunditate valent.* Tùm aph. 43: *quæ præter naturam tenues abortiunt, utero non gerunt priuſquàm craſſeſcant.* Id eſt, ſi ſemèl mulier abortierit ob nimiam gracilitatem ſuam, ea denuò

non imprægnatur niſi priùs pinguefacta fuerit, adeoquè uterus incraſſatus & corroboratus. Quæ ſententia firmatur & iis quæ proſtant lib. de nat. muliebri, ſect. 5, Foëſ. pag. 132, lin. 21 & ſeq.; nempè, *ſi ea quæ in utero habet fetum menſtruum aut bimeſtrem perdit & perferre nequit, graciliſque præter naturam evadit, huic uteri oſculum purgare oportet. Neque enim priùs fetum perferre poterit, quàm ipſius uteri craſſi & validi redditi fuerint.* Et illicò ſubjungit, *quòd ſi præter naturam craſſior evaſerit, utero non concipit. Omentum enim præpingue ſuperincumbens, uteros comprimit, neque genituram ſuſcipere ſinit.* Quæ ultima obſervatio repetita & ampliata legitur aph. 45 ſect. 5, his verbis: *quæ præter naturam craſſæ non concipiunt, iis omentum os uteri comprimit, neque priuſquàm extenuentur, prægnantes efficiuntur.* Quapropter idem ſcriptor, lib. de aëre, locis & aquis, pag. 75, hinc quoque trahit rationem cur Scytharum mulieres opulentæ, adeoquè otioſæ & pingues, ſæpè infecundæ eſſent: dùm earumdem famulæ magìs exercitatæ, nec ita pingues, optimè concipiebant.

Si quis ibi quæſierit utrùm quidam morbi, fortiùs adhærentes humanæ conſtitutioni, ut & quædam variæ formæ peculiares valeant tranſire à parentibus ad prolem mediante generatione? Licet reſpondere affirmativè, ſaltem quoad formas quas ipſa nativitas dederat parentibus, tùm quoad epilepſiam, podagram, luem veneream, ſcorbutum, &c.: ſive ii morbi jam fuerint recepti à parentibus, ſivè acquiſiti poſt nativitatem. At non ita cenſendum de multis rebus accidentalibus, qualis v. g. foret membri alicujus mutilatio accidentalis. Sed ſi parentes naturalitèr fuiſſent mutilati, aut claudicantes, aut balbi, aut ſex digitis inſtructi, &c.: ſanè quidèm metus foret nè hæc vitia tranſirent in prolem; quod paritèr dicendum de peculiari mentis indole, aut de quodam pathemate ejus effero quod ſæpiùs permotum & excitatum fuiſſet inter conjugatos.

Hippocrates jam fuit in illâ opinione ergà tranſmigrationem morborum & formarum viâ generationis, cùm ipſe tradat, lib. de aëre, locis & aquis, ſect. III Foëſ. pag. 72, macrocephalos olim natos fuiſſe conſtanter à macrocephalis, quia priùs parentes fiebant conſtantèr macrocephali per quamdam deligationem capitis. « Hoc inſtitutum primum, *inquit*, hu-
» juſmodi naturæ dedit initium. Succeſſu verò temporis, in
» naturam abiit, ut proindè inſtituto nihil opus eſſet. Semen
» enim genitale ex omnibus corporis partibus provenit, ex
» ſanis quidèm ſanum, & ex morboſis, morboſum Si igitur
» ex calvis calvi gignuntur, ex cæſiis cæſii, & ex diſtortis, ut
» plurimùm diſtorti, eademque in cæteris formis valet ratio
» quid prohibet cur non etiam ex macrocephalo macrocephalus
» gignatur? Etſi nunc quoque proindè ut antea non naſcantur,
» obſoleſcente per hominum incuriam inſtituto. *Ita ille.*

De cætero tamen forma externa corporum, proindequè & interna, cæteræque facultates abhìnc dependentes, faciliùs aut difficiliùs tranſmittitur in proles pro diverſitate plagarum orbis; cujus maxima poteſtas venit ex eo quòd partus humanus contingat omni tempore anni: dùm ille omninò fixus eſt apud feras ut & aves ſylveſtres. Quâ ratione videtur has omnes & ſingulas beſtias planè ſimiles eſſe inter ſe, dùm variegantur cuncta animantia domeſtica facta. Sic paſſeres canarienſes, qui alieno ſub cœlo procreantur in cuſtodiis, veſtiuntur pennis perquàm verſicoloribus: dùm ii blandè lutei ſeu citrei ſunt omnes, quandò in regione ſuâ nativâ liberè nidulantur ſecundùm ſpontaneos ac determinatos aculeos naturæ.

Jam notaverat Hippocrates, loc. cit., homines in Europâ inter ſe diſſimiles eſſe tùm magnitudine, tùm formâ, propter magnas & crebras anni mutationes; ibidemquè ingenioſiſſimè

advertit variam his de cauſis fieri generationem æſtate vel hyeme, tempore pluvioſo vel ſicco, &c.; abhìnc enim facile reſolvere eſt quàm diverſus gradus acrimoniæ humoribus exindè accedat, quæ ut opinor ipſa eſt potentior cauſa difformitatum humanarum: & quæ unâ cùm inclementiis cœli valet perturbare æquabilem corporis evolutionem, adeoque invertere proportionem & ſymmetriam organorum, aliaque omnia quæ abhìnc procedunt quoad functiones vitales, vegetativas & animales.

Neque idcircò videbitur mirabile, quòd Europæi magìs inter ſe formâ & indole varii ſint quàm Aſiatici: & quòd per ipſas ferè ſingulas Europæorum urbes maximè quoque differentes ſint hominum magnitudines & formæ, propter ipſam varietatem reſpectivam quæ quandoquè maxima eſt inter varias civitates, vel omninò vicinas. Neque mirabilius ibi etiam ſervari aut mutari morbos, ubi formæ corporeæ ſervantur aut mutantur.

Quinimò prædictis obſervationibus addere licet, quòd eadem quoque dari poſſit ratio de moribus ac de conſtitutionibus & morbis corporum. Quapropter profundus Hippocrates non aliam videbat cauſam cur v. g. Europæi plus animi haberent quàm Aſiatici, niſi quia apud iſtos anni tempora non tantoperè varia forent, ſed ſemper ſimilia inter ſe. Nam ut ipſe aït, æquabilitas rerum, uno eodemque modo conſtantèr ſe habentium, ingenerat ſocordiam: varietas verò corpus & animum ad laborem excitat, atque ideò facultates eorum bonas & pravas quaſi exarat & fructificare facit.

Quod pertinet ad ſuperfœtationem, de quâ tam acritèr quandoquè diſputatur, dicimus illam impoſſibilem eſſe, niſi quandò mulier inſtructa eſt duplici utero, ſicùt plurimæ paſsìm obſervatæ fuerunt. Cùm uterus imprægnatus claudatur & omninò repleatur à ſecundinis fetûs concepti, quomodò mulier ſuper-

fœtare valeret? At quandò fetus duplex gignitur aut triplex, id fit uno eodemque congreſſu; tuncque totidem ſunt involucra diſtincta, in quibus ſingulis ſingulus embrio vivit & creſcit prout ipſi permittitur; ſi duo ſimùl concluderentur, hinc fieret monſtroſa eorum agglutinatio, tùm mutilatio varia & ſingularis.

Nihil in favorem ſuperfœtationis probatur ex partubus illis raris, quibus excluduntur duo fetus magnitudinis diverſæ, quaſi unus junior foret, vetuſtior alter. His in caſibus factum fuit duntaxat ut evolutio unius major fuerit, quàm evolutio alterius.

Neque veriùs diceretur indubium ſuperfœtationis exemplum haberi in illâ muliere Hiſpanâ, cujus mentio fit in opere cui titulus, *Nouveau Voyage autour du Monde*, *par M. le Gentil*, *&c. Paris*, *chez François Flahaut*, *1725*, *in-12.*; quæ mulier, ut ibi narratur, primò pepererat fetum novimeſtrem album, & quæ ſex hebdomadibus poſthìnc elapſis enixa erat alterum fœtum planè Æthyopem. Ea ſanè mulier fruebatur duplici utero, quorum unus impletus fuerat ab illius marito Hiſpano, alter verè ab uno ex ſervis ejus Æthyopibus, cùm quo ipſa puerpera fatebatur ſeſe rem habuiſſe, poſtquàm certa fuerat ſe concepiſſe ex operibus mariti ſui. Si hiſtoria hæc omninò vera ſit, magìs demirarer fetum ſecundò partum, omninò nigrum fuiſſe, non verò coloratum ſicùt competit ibridis, gallicè dictis *Mulâtres*.

Fabuloſa & popularis opinio de nævis ſuperiùs propugnata fuit, pag. 159.

ARTICULUS

ARTICULUS SECUNDUS.

GRAVIDITAS.

SIGNA graviditatis incipientis tam incerta ſunt ut ea difficillimè diſtinguatur à ſuppreſſione menſium; idque diſcrimen præſertìm difficile eſt, quandò prægnans malignè intendit celare ſtatum ſuum.

Attamen fas eſt admodùm ſuſpicari graviditatem, ſi mulier cui menſes ſuppreſſi ſunt careat febre, ſed laboraverit variis averſationibus, aut inſolitis illis appetentiis quæ *pica* & *malacia* græcis dicuntur: hiſque in circumſtantiis ſæpè afficiatur vomitu bilioſo, contingente horis matutinis. *Si mulieri purgationes non prodeant*, inquit Cous ſenex aph. 61 ſect. 5, *neque horrore*, *neque febre ſuccedente*, *ciborumque faſtidia ei accidant*, *gravidam eſſe exiſtimato.* Sed quamvis ſigna illa plerumquè ſufficiant apud honeſtas mulieres, fatendum eſt ea non ſatìs eſſe ut certò pronuncietur de ſtatu meretriculæ; ſimilia namque phœnomena locum habent occaſione ſimplicis ſuppreſſionis menſtruorum. Quapropter ea ſpectanda ſunt tanquàm ſigna omninò æquivoca, ſicùt & quædam alia illicò exponenda; ideoquè cunctatione opus eſt, oportetque ſeſe prudentèr gerere, & nihil moliri niſi nænias ut vitentur facinora meretricularum, quouſquè tandem graviditas clarior ſit luce ipsâ meridianâ, ideoquè liceat illam aſſeverare firmiſſimè. Sed antequàm dicatur in quibus conſiſtat illa certitudo, exponenda reſtant alia ſigna æquivoca graviditatis.

Primò quidèm Hippocrates docebat, aph. 51 ſect. 5, os uteri clauſum eſſe in gravidis, imò tradebat aph. 54 ſect. ejuſdem, quomodò dignoſceretur illud clauſum eſſe. Itaque ibi aït: *quæ utero gerunt*, *iis uteri os connivet.* Tùm poſteà ſubjungit: *quibus*

os uteri durum eſt, iis connivere os uteri neceſſe eſt. Sed id ſignum non eſt adhùc certum, quoniam talis duritas inferri poteſt à tumore ſcirrhoſo hujus partis.

At multò magis adhùc incertum ſignum illud graviditatis quod habetur aph. 40 ſect. ejuſdem, his verbis : *ſi vis noſſe nùm mulier conceperit, ei dormituræ aquam mulſam propinato, & ſi ventris tormina eam corripuerint, concepit; ſin minùs, non concepit.* Talis ſiquidèm aſſertio æquè labilis eſt, ac aphor. 41 in quo legitur : *mulier prægnans, ſi marem geſtat, coloratior eſt, ſi feminam minùs colorata.* Contrarium enim quotidiè obſervatur, ideoquè nulla ipſi fides adhiberi debet, ſicùt nec aphor. 47 in quo legitur : *mares fetus uteri dextrâ parte, feminæ magìs ſiniſtrâ geſtantur;* hæc enim adhæſio pendet duntaxat ab eo ſitu quem prægnans tenebat dùm fetus ejus ad uterum conferbuit.

Quid igitur ſentiendum ſit de ſignis illis facilè patet attendenti. Sed quantumvìs ea appareant indigna Hippocratis, illis ignoſcere convenit in favorem ſæculi minùs anatomici. Adde quòd ille obſervator forſan crediderit, vulgi gratiâ quandoquè tolerandos eſſe vulgi ſermones circà quæſtionem aliundè abſtruſiſſimam, curioſiſſimam & valdè tritam apud ipſos plebeïos. Præתereà, nedùm inglorium ſit reperiri aliquem errorem inter veritates innumeras in operibus tanti Medici, id multâ laude dignum eſt, præ magnâ numeri differentiâ. Quot ſunt è contrà ſcriptores apud quos quæritur quid laudandum, & apud quos nihil invenitur aut tantummodò pauxillum quid ?

Quodnam ergò ſignum eſt, inquietis, quo mediante tollatur quæcumque dubitatio circà graviditatem ? Reſpondemus illam certò duntaxat renunciari & dignoſci ex perceptis motibus fetûs paulò ultrà medium tempus graviditatis, ſicùt & ex tumore

duro & ovali qui ſuprà os pubis perſentitur. Sed cavendum eſt eos motus eumque tumorem non ita facilè quandoquè obſervari poſſe ; nam præterquàm quòd meretriculæ non rarò conentur motus illos ceſare tuſſi conſultâ, obſervare etiam oportet, quòd ſæpè non poſſint percipi motus fetûs propter ſummam obeſitatem matris aut propter quemdam hydropem, necnon & eò quòd ille omninò debilis & parvus ſit, vel & planè abſconditus in imâ pelvi. Ultimum caſum non ità pridèm obſervavi, notatum circumſtantiis ſatìs ſingularibus, ejuſque relatio haud incongrua forſan ibi videbitur.

Ineunte ſcilicet anno proximè præterito (1787), mulier quædam honeſta hujus urbis jam gravida erat à menſibus quinque ; ea jàm perceperat motus fetûs ſui quos ipſe ego jam quoque tactu perceperam : abdomenque ejuſdem congruè prominebat. His in circumſtantiis correpta fuit atrociſſimis motibus ſpaſmodicis, cùm iutegrâ deperditione ſenſuum internorum & externorum, maximâ ſuffocatione, maximoque periculo nè ingrueret ipſamet apoplexia. Fugato hoc inſultu beneficio duarum librarum ſanguinis è venâ miſſi, partitis doſibus intrà unam circitèr horam, ea mulier redintegrata fuit. Sed vidi, non ſine demiratione, quòd tumor uteri & abdominis abhìnc omninò evaſiſſet uſque ad medium ferè menſem nonum geſtationis ; & quòd ipſamet mulier, jam erudita per plures graviditates, nè ullum quidèm leviſſimum motum fetûs ſui uſquedùm percepiſſet, neque ullum quidpiam notabile incommodum. Verùm paulò antè medium menſem nonum geſtationis, recuperatus eſt fetus ille & iterùm exortus tumor hypogaſtrii ; tandemquè ſupervenit partus feliciſſimus. At infantulus hic, orbatus medietate palati & inſtructus digittis graciliſſimis, abundè oſtendebat quanta fuiſſet ejus debilitas & penuria nutrimenti

tempore ſuæ diſparitionis; obiitque poſt ſeptem circitèr menſes vitæ omninò invalidæ & valetudinariæ.

His propoſitis de recognitione fetûs in utero matris, nunc incumbunt exponenda ſigna quorum ope judicari poſſit, nùm ille benè valeat & ſanus ſit nec nè? nùm etiam graviditas habitura ſit bonum exitum aut pravum?

Plura ſanitatem fetûs indicant. 1°. Bona conſtitutio bonuſque habitus prægnantis, unà cùm debitâ formâ ſoliditateque & tumefactione abdominis illius. 2°. Duritas mammarum abſquè quòd lac ex iis profluat, juxtà illa quæ ſanciuntur aph. 52 & 53 ſect. 5; primo nempè legitur: *mulieri uterum gerenti, ſi lac copioſum è mammis effluat, fetum imbecillum eſſe indicat. Quòd ſi ſolidæ mammæ fuerint, valentiorem fetum ſignificant.* In altero verò: *quæ abortum facturæ ſunt, iis mammæ extenuantur. Quòd ſi denuò duræ evadant, dolor erit vel in mammis, vel in coxis, vel in oculis, vel in genubus, neque mulier abortit.* Bonus enim ſtatus mammarum ſignificat uterum quoque benè ſe habere & viciſsìm, ſicùt probat experientia; hujuſque phœnomeni ratio habetur in conſenſu mutuo qui ſedet inter mammas & uterum; adeò ut turbato regimine unius neceſſe ſit turbari regimen alterius, ſicquè unum poſſit, ut ita dixerim, conſpici tanquàm foret thermometrum alterius.

Quoad ſigna ominoſa reſpectu fetûs & prægnantis, ſufficiat ſequentia protuliſſe, quatenùs ſunt clariora & tutiora.

1°. Nempè conjicere licet fetum eſſe imbecillum, imò & forſan abortum epidemicum futurum eſſe, quandò conjunctæ ſunt omnes circumſtantiæ relatæ aph. 12 ſect. 3 ergà conſtitutionem hyemis & ſubſequentis veris circà quod prægnanti pariendum eſt; cujus phœnomeni explicatio proſtat pag. 32 & 33 faſciculi primi.

2°. Idem verendum malum, ſi mammæ ex improviſo graci-

leſcant & copioſum lac profluat ex illis, juxtà aph. 52 & 53 ſect. 5, de quibus jam paulò ſuprà: tùm ex aph. 36 ejuſdem ſectionis, in quo præcisè ſtatuitur mulierem abortire ſi mammæ ipſi derepentè gracileſcant. Sed non ita fidendum aph. 37, in quo legitur: *mulieri utero gemellos gerenti, ſi altera mamma gracilis evadat, alterum abortit: & ſi quidèm dextra mamma gracileſcat, marem, ſi verò ſiniſtra, feminam.* Iſte decentèr relegandus cùm aphoriſmis 40 & 41, de quibus paulò ſuprà, pag. 394: retinendo duntaxat ſignum generale quod naturalitèr exiſtit in detumeſcentiâ mammarum gravidæ mulieris.

3°. Sicùt ſuprà notavimus, pag. 387, attenuationem mulierum obeſſe conceptioni, ita & illa nocet mulieri gravidæ & pullo ejus ſi acciderit poſt conceptum, ſeu vi febris alicujus, ſeu propter quamdam cauſam reconditam. Hæc ita notantur aph. 55 ſect. 5: *quæ utero gerentes febribus corripiuntur, & valdè attenuantur citrà manifeſtam cauſam, eæ difficultèr & cùm periculo pariunt, aut abortum facientes periclitantur.* Cùm enim jam obſervetur generalitèr, ex aph. 28 ſect. 2, majorem extenuationem periculoſam eſſe in febricitantibus: à fortiori verenda illa eſt in prægnantibus quæ viribus indigent duplici de ratione; eamdemque ob cauſam valdè anceps eſt mulierem gravidam emaciari à latente quodam affectu. Nam matre abhìnc exhauſtâ unà cùm fetu ſuo, periculum eſt nè difficultèr pariat & cùm periculo, vel & nè periculoſiùs adhùc abortiat.

4°. Si mulieri utero gerenti multæ fiant purgationes uterinæ, impoſſibile eſt ut fetus benè valeat, ſicùt docetur aph. 60 ſect. 5. Ratio eſt in promptu. Hìnc ſubtrahitur nutrimentum fetui: hìnc diruitur domus ejus. Sed non ita cenſendum de ſanguineis effluviis quandoquè periodicis, quæ contingunt apud aliquas prægnantes; ea enim ex vaginâ promanant & ideò quidèm ſine noxâ, imò cùm levamine.

5°. Maximum quoque periculum, ſi mulieri prægnanti fiat ingens deperditio ſanguinis, ut facilè intelligitur. Ideoquè ipſamet venæ-ſectio præpoſtera aut copioſa, qualis ſolebat antiquitùs celebrari, parit abortum. *Mulier utero gerens venâ ſectâ abortit, idquè potiſſimùm ſi fetus grandior fuerit*, inquit Hippocrates aph. 30 ſect. 5. Cùm itaquè fetus grandior indigeat copioſiori nutrimento, majus periculum eſt tunc ipſi quidpiam detrahere. Undè obitèr patet quàm ridicula ſit vulgaris conſuetudo ſecari venam gravidarum mulierum in quinto menſe geſtationis apud optimè valentes.

6°. Item periculoſum ſi mulieri gravidæ ſupervenerit diarrhæa aut teneſmus, ex aph. 33 & 49 ſect. 5. Siquidèm irritatio vicina valet peculiaritèr ſenſificare uterum & perturbare illius regimen : præterquàm quòd vires ſimùl periculoſiſſimè indè exhauriantur.

7°. Non ſolùm pertimeſcendus eſt abortus, ſed & imminet interitus prægnantis, ſi ea corripiatur morbo quodam acuto ſicùt facilè intelligitur. Ex aph. 29 ſectionis 5, *mulierem utero gerentem morbo quopiam acuto corripi*, *lethale* : notandumquè eſt quòd abortus tunc ſoleat fieri in ipſo procinctu interitûs matris. Item ex aph. 42 ſect. ejuſdem, *mulieri prægnanti eryſipelas in utero ſi fiat*, *lethale :* nimirùm ob gangrænam facilè accidentem, ex quâ ſanè ſequitur neceſſarius abortus, iſque fetui æquè funeſtus ac matri. Nunc videre eſt quomodò fiat abortus, quænam ſint ejus cauſæ, ſymptomata & prognoſis.

ARTICULUS TERTIUS.

Abortus.

PRæmatura excluſio fetûs ex utero matris generalitèr vocatur abortus. Præſertìm tamen ii fetus dicuntur abortivi qui ex utero expelluntur infrà ſeptem menſes geſtationis abſolutos, ut diſtinguantur ab iis qui ab hoc termino excluduntur, ſeu octavo menſe geſtationis, ſeu paulò antè abſolutum menſem nonum. Ratio differentiæ conſiſtit in eo quòd fetus minimè vitales ſint antè abſolutum menſem ſeptimum, dùm ab eo elapſo reputantur vitales, ideoquè capaces effectuum civilium.

Cauſæ abortûs hauriuntur à triplici fonte. 1°. A fetu ipſo. 2°. A rebus externis. 3°. A peculiari prægnantis ſtatu, ſeu phyſico ſeu morali.

Quoad fetum, ipſe ſit cauſa abortûs ſi fuerit debilior aut mortuus, ſi grandior quia multiplex, ſi nimioperè moveatur.

Habetur verò cauſa ejuſdem ratione rerum externarum, 1°. à lapſu prægnantis, præcipuè ſi fiat ſuprà genua, ſicùt facilè ipſi accidit. 2°. Ab ictu recepto ſuprà abdomen. 3°. A validis corporis conaminibus & ſuccuſſibus, præſertìm captis per initia geſtationis & ſub ejus finem, eoque imprimìs tempore quo menſes fluere ſolebant. 4°. Ab acribus aſſumptis. 5°. Demùm à conſtitutione hyemis auſtrinâ, pluviâ & tranquillâ, cui ſuccedit ver ſiccum & aquilonare, propter rationes ſuprà relatas pag. 396, tùm pag. 32 & 33 faſcicul. primi.

Cauſæ demùm abortûs quæ ab ipsâmet prægnante dependent, ſunt 1°. majores earum evacuationes quælibet, ſanguineæque imprimìs. 2°. Pravus ſtatus uteri, ſive ſtrictior ſit aut laxior, ſive ſiccior aut humidior. 3°. Macilentia accidentalis aut habi-

tualis, ut & magna obeſitas. 4°. Hæreditaria diſpoſitio ad abortiendum, ut & ea quæ acquiritur à prægreſſis abortibus. 5°. Maxima conſtipatio alvi, teneſmus, diarrhæa. 6°. Acuti morbi febriles quicumque. 7°. Demùm omnes maximæ commotiones animi, qualia ſunt imprimìs ira & terror, necnon ſummum gaudium nimiaque voluptas.

Quapropter abortui potiſſimùm obnoxiæ ſunt mulieres hyſtericæ, malè menſtruatæ, otioſæ, obeſæ, graciliores, opiparam vitam ducentes, nephriticæ, delicatiores, iraſcibiles, pavoribus obſequioſiores, venere abutentes, calidis & acribus indulgentes, tùm eæ quæ potentèr afficiuntur catharro tuſſiculoſo vel & ferino, necnon eæ demùm quæ habent uterum debilitatum à præcociori imprægnatione poſt partum aut poſt molam rejectam, tùm à fluore albo & prægreſſo abortu; quæ ultimæ præſertìm facillimè abortiunt, ſi modò concurrerit alia quædam cauſa ex ſuprà dictis. Quibus variis caſibus penſitatis, iterùm patet ratio aphoriſmorum relatorum articulo præcedenti, ex quibus jam deduximus ſigna abortûs imminentis.

Signa autem abortûs proximè futuri ſunt triſtis ſenſatio in lumbis, dolor gravativus in parte interiori femorum, detumeſcentia abdominis, levis & momentaneus horror qui contingit cùm ſignis prædictis, ceſſatio motuum fetûs, eruptio aquarum variè ſanguinolentarum per vaginam.

Abortus adhùc certior, ſi accidat colicus dolor unà cùm ſignis ſuprà dictis. Certiſſimus, quandò jam dolor aggreditur oſſa pubis & ſacrum, tunc potiſſimùm ſuperveniente hæmorrhagiâ uterinâ: jamjam verò futurus eſt, ſi his in circumſtantiis mulier derepentè deſideret alvum deponere.

Quoad prognoſim, dicimus abortum generalitèr eſſe periculoſiorem quàm partus maturus; ſæpequè, ſi frequens fuerit, ab

ab illo procedere prolapſum uteri, alium abortum leviſſimâ de causâ inducendum, præcipuè in eâdem epochâ graviditatis; ab hincquè aliquotiès ſubſequi molam, ſterilitatem, fluores albos, menſtrua immoderata, cachexiam, ulcera uteri vel ejus excreſcentias polypoſas aut carcinomatoſas, tùm hyſterides tenaces, nec non quandoquè incontinentiam urinarum.

At periculum adhùc majus datur in ipſo abortûs opere, ſi graviditas magìs progreſſa; ſi mulier ſit primipara, eaque præſertìm hyſterica, aut valdè mobilis, aut extenuata; ſi fetus mortuus aut malè collocatus; deniquè ſi ex abortu mulier convellatur, nam illa tunc rariſſimè evadit.

Quod pertinet ad excluſionem ſecundinarum & ad lochia, de quibus mox dicetur articulo ſequenti, notandum eſt molem earum non ſolùm eſſe reſpectivè majorem quàm in partu maturo, ſed & eas ſæpiùs quoque in utero retineri; ſive ex eo quòd abortus acciderit abſente obſtetrice, ideoquè os uteri jam inveniatur nimìs reſtrictum quandò tandem avulſio ſecundinarum tentatur, ſicùt plerumquè accidit apud meretriculas: ſive ex eo quòd minima uteri dehiſcentia locum habuerit, v. g. ad exitum embryonis bimeſtris aut trimeſtris: ſive demùm quia immaturæ illæ ſecundinæ ut plurimùm fortiùs adhæreſcunt & hâc ratione quidpiam adhùc addunt prædictis obſtaculis.

Sed præterea notari meretur variam obtineri excluſionem ſecundinarum ita retentarum, prout placenta tunc paulìſpèr deglutinata eſt aut è contrà de integro adhæret. In primo nempè caſu placenta ſolet ſpontè delabi per vim naturæ intrà dies octo, quandoquè & paulò tardiùs: idque fit non ſine aliquot præviis torminibus nec non aliquâ hæmorrhagiâ, quæ ſæpiùs plurimùm diſcriminoſa foret, niſi ſubita inſtitueretur extractio placentæ. In alterâ verò hypotheſi, placenta non nihil

vegetat per aliquod tempus, per quod nulla apparent ſigna ullius expulſionis, adeò ut videretur nihil rejiciendum ſupereſſe. Quoniàm verò impreſſiones utero illatæ à placentâ retentâ & peregrinâ factâ valent tandem cohibere tranſmiſſionem ſuccorum ab utero manantium, dùm ſimùl placenta ipſamet evadit demùm inepta ad eos ſuccos intuſſuſcipiendos: hìnc illa inſolita paraſitaque vegetatio ceſſare cogitur, ideoquè neceſſaria fit liberatio uteri quæ duplici modo accidit. Mox nempè inductis hâc ratione variis contractionibus torminoſis uteri, incipit partìm deglutinari placenta, indequè ſequitur profluxus ſanguineus magìs vel minùs velox, quo jubetur placentæ extractio magìs vel minùs urgens: mox verò defectu ſufficientium uteri contractionum, placenta ipſi agglutinata extenuatur ſensìm, eaque pedetentìm diſſoluta expellitur ſub formâ cujuſdam tabi ichoroſi & valdè fetentis; quâ contingente annihilatione placentæ, uterus ſimili paſſu coarctatur & recuperat magnitudinem ſibi ipſi propriam dùm vacuus eſt.

ARTICULUS QUARTUS.

Partus.

PARTUS dicitur excluſio fetûs quæ accidit circùm circà nonum geſtationis menſem.

Aliquandò tamen partus legitimus non parùm maturiùs ſupervenit, videlicèt poſt menſem ſeptimum, abſquè quòd ulla violentia præceſſerit. Hoc ita fit nimirùm, quandò uterus vel & fetus ipſemet tunc temporis ſenſificatur eodem modo ac ſolet generalitèr ſenſificari poſt novem menſes elapſos, idquè plerumquè circà ordinariam menſtruorum epocham. Qui partus maturior habendus eſt vitalis, ſive ſeptimeſtris fuerit ſive

octimeſtris : & in hoc recedimus ab opinione Hippocratis ergà partum octimeſtrem. Putamus id poſſe fieri abſque irreverentiâ, quoniàm hic Medicus non loquitur de lethalitate partûs octimeſtris tanquàm obſervator, ſed tantummodò juxtà vulgatas opiniones philoſophicas temporis ſui : ideoquè hic error non eſt vitio illius, ſed vitio ſæculi in quo ſcribebat.

Si quis impræſentiarùm quæſierit quid ſit ſentiendum de longiori termino partûs legitimi, circà quem tàm acritèr quandoquè diſputatum fuit : quamvis noſtrum non ſit tantas componere lites, hæc eſt opinio noſtra. Nempè nobis videri 1°. quòd abſquè fraude ullâ, ſed tantùm per errorem computi, accipi facilè poſſit partus novimeſtris pro decimeſtri. 2°. Quòd nihil repugnet partum aliquotiès prorogari ultrà novem menſes, quoniàm fetus per accidens poteſt tardiùs acquirere hunc gradum maturitatis, in quo ille ex utero cogatur emigrare velùt matura poma ex arbore decidunt. De cætero civilis legitimitas partûs tardioris minimè videtur decernenda ſecundùm incertas opiniones Phyſicorum : ſed tantummodò ſecundùm ea quæ coràm judice probantur ergà honeſtatem morum parientis ; quæ honeſtas cùm ſemper ſupponenda ſit, non denegari debet niſi juſſu probationum luce meridianâ clariorum.

Sed ut redeamus ad inſtitutum noſtrum, dicimus hunc partum fauſtum eſſe, ſeu ut aïunt naturalem, gallicè *accouchement naturel*, qui ſpontè accidit circà epocham noni menſis, paulò ultrà vel infrà, & in quo res procedunt ſequenti modo ; in quo nempè uterus videatur pedetentìm aperiri beneficio membranarum amnii, ſenſìm deglutinatarum per ipſaſmet contractiones uterinas & nondùm recluſarum : quæ ſingulo cònatu protrudantur versùs vaginam, atque ita gerant vices cujuſdam velutì cunei mollioris, donec his membranis tandem diſruptis effluant aquæ:

in amnio contentæ & deindè fetus prono capite expellatur quâ datâ portâ. Verùm requiritur ad perfectionem hujus expulſionis ut hæc non fiat unico tantùm impetu, ſed mediante triplici operâ diſtinctâ cùm intermediis dolorum induciis. Primâ operâ caput fetûs ſcandit anguſtias oſſium pelvis: alterâ ſcapulæ: tertiâ, lumbi ſimùl & reliquum fetûs corpuſculum; ibique interìm agnoſcenda eſt fetûs converſio mechanica & congruentiſſima, cujus auxilio major diameter molis tranſituræ omninò convenit cùm majori diametro viæ tranſmittentis. Quæ naturalis operatio tam facilè fit aliquandò in mulieribus benè conformatis & conſtitutis, ut eæ vix ullum laborem gravem experiantur in pariendo, eæque potiùs videantur inveniſſe infantulum in lecto ſuo quàm eum peperiſſe. Undè nulla niſi bona prognoſis impendet ex partu qui prædicto modo procedit.

Dicitur verò fieri partum difficilem & operoſum, gallicè *accouchement laborieux*, quotiès fetus excluditur multò citiùs & cùm aliquo impetu, vel è contrà multò tardiùs & operoſiùs; quod utrumque malum accidit vitio matris aut vitio fetûs, ſicùt mox exponetur.

Nempè difficilis partus fit vitio matris, ſi illa debilior & extenuata fuerit aut ſi acutâ febre ſtipetur, ex aph. 55 ſect. 5; ſi corripiatur quodam acuto morbo vel & eryſipelate uteri, juxtà aph. 29 & 42 ſect. ejuſdem; demùm ſi illa fuerit malè conformata. Datur verò difficilis partus vitio fetûs ipſiuſmet, quotiès ſitus ejus talis eſt aut forma ut ſibimet ipſi exitum occludat, tùm quotiès mortuus eſt.

Quod ſpectat ad diagnoſim, ſatìs facilè quidèm eſt diſtinxiſſe vitia quæ pendent à matre ipsâ; ſed paulò magìs implicata ſunt illa quæ pertinent ad fetum aut ejus dependentias. Ea tamen omnia attendenti innoteſcunt variis ſignis quæ hæc ſunt; 1°. citior

effuſio aquarum amnii. 2°. Magna uteri hæmorrhagia. 3°. Exitus pedis aut manûs infantuli ex utero, vel & prolapſus funiculi umbilicalis. 4°. Quælibet pars fetûs, præter ejus cervicem, oblata orificio uteri. 5°. Deniquè præſentia ſignorum quibus indicatur fetum mortuum eſſe, qualia ſunt 1°. immobilitas fetûs obvii, tùm integra quies in fune umbilicali, etiam propè fetûs corpuſculum; 2°. conſtans & diſtincta querela matris de ſenſu ponderis in infimâ parte abdominis & pelvis; 3°. fetor excretorum per pudenda; 4°. ſeparatio epidermidis infantuli, tùm flacciditas cutis ejus unà cùm laxâ mollitie & mobilitate ejus artuum. 5°. Deniquè parturientis ſyncope, teneſmus, horripilatio, halitus graveolens, color lividus, debilitas ſumma pulsûs: tùm longitudo temporis elapſi poſt effuſionem aquarum, quæ concurrit cùm pleriſque ſignis prædictis vel cùm omnibus & ſingulis.

Si nunc conſideraverimus ſigna partûs operoſi mox expoſita, facilè erit concipere prognoſim ejus eò magìs ominoſam haberi quoad matrem & fetum, quò magìs expreſſa, cumulata & tenacia fuerint illa ſigna: exindequè dabitur intelligere quomodò & quandò mulieri difficultèr parienti ſternutatio ſuccedens bona ſit, ex aph. 34 ſect. 5.

Prædictis in genere delibatis de quolibet partu inſtante, jam illa reſtant exponenda quæ partui ſuccedunt: nempè expulſio ſecundinarum, fluxus lochiorum, febris puerperalis ſimplex, febris lactea, febris puerperalis putrida, tùm febris alia puerperarum miliaris dicta: de quibus ſingulis nunc acturi ſumus diſtinctis totidem paragraphis; ultimo deindè paragrapho pauca etiam dicturi de lactatione.

§. I^us.

Secundinarum exclusio.

Jam abſoluto felici partu in muliere benè conſtitutâ, ſi ille maturus fuerit, nec ullâ arte acceleratus aut perturbatus, ferè ſponté prolabuntur ſecundinæ ex utero, eæquè proximè ſequuntur fetum. Cùm enim interna ſuperficies uteri tunc per ſe contracti & ſensìm anguſtati non ampliùs conveniat ſuperficiei ſecundinarum ipſi agglutinatarum (quæ eædem remanent quatenùs ſunt inertes & aïrritabiles), neceſſariò ſolvitur mutua partium illarum agglutinatio : ideoquè ſecundinæ omninò decidunt ſimùl & membrana caduca dicta ; vel & ſi, ob defectum congruæ contractionis uteri aut fetûs excluſionem paulò citiùs factam, ſecundinæ adhùc pauliſpèr adhæreant, eæ evelluntur per leviſſimum ſuccuſſum umbilicalis funis ; qui ſuccuſſus tentandus eſt quo tempore contingit dolor quidam uteri expulſivus, per ſe multùm efficax ad perficiendam incœptam deglutinationem ſecundinarum. Sed quantumvìs felix habeatur hæc altera ſecundinarum excluſio, & quamvis placenta tunc ut plurimùm educatur labore leviſſimo, notandum tamen eſt non ſemper tunc obtineri integerrimum prolapſum membranæ deciduæ dictæ, exindequè aliquas ærumnas parienti exſpectandas eſſe : ſicùt mox dicetur ubi de febre puerperali ſimplici.

At verò lapſus ſecundinarum adhùc magìs operoſus & diſcriminoſus eſt in caſu partûs imprudentèr excitati aut perturbati ab aliquo accidente, vel & propter ſolam ſanguinis miſſionem quæ paſsìm fieri ſolet abſquè ullâ neceſſitate in procinctu partûs. Cùm enim his in circumſtantiis uterus non potuerit ſufficientèr anguſtari, hinc ſæpè fit ut ſecundinæ ſatìs

adhùc tenacitèr adhæreant utero poſtquàm fetus excluſus eſt, & ut illæ majorem artem expoſcant, non ſine majori periculo reliquiarum membranæ deciduæ. Quinimò ſi major aliqua violentia tunc temporis inferatur utero vel ſecundinis, metus eſt nè remaneant quædam fragmenta placentæ utero adhærentia, ex quibus maxima damna non rarò procedere mox patebit; vel & quamvis ſecundinæ ſat integræ evellerentur mediante arte paulò operoſiori, ſemper verendum eſt nè plurima damna ſuperveniant ob ſimplicem irritationem utero illatam à manu obſtetriciâ. Organum enim illud ſummè memor eſt & vindex irritationum inflictarum, ſi fas ſit ita loqui: quatenùs nempè regimen illius omnium forſan potentius & latius exiſtit, illudquè ut plurimùm non pacatur niſi quàm difficultèr.

A fortiori hæc accidentia impendent ex difficili parientis liberatione in caſu abortûs; omnia enim tunc ſunt crudiora, fortiorque datur adhæſio ſecundinarum, haud ſecùs ac in arborum foliis aut fructibus immaturis. Quapropter aliquotiès accidit ut integræ ſecundinæ abortûs remaneant utero adhærentes, ſicùt jam ſuprà monuimus ubi de prognoſi abortûs, pag. 401.

Ex dictis patet variam eſſe prognoſim excluſionis ſecundinarum; eam nempè omninò fauſtam eſſe ſi illæ congruentèr & facilè prolabantur: magìs verò vel minùs periculoſam, ſi difficultèr & imperfectè. Equidèm præter pericula mox indicata, ut & varias hæmorrhagias ab eâdem causâ ſæpenumerò procedentes, abhìnc pertimeſcenda venit febris puerperalis ſimplex aut putrida, aut miliaris, tùm deniquè lochiorum ſuppreſſio necnon inflammatio uteri; quibus ſuccedere poſſunt molæ, hyſterides, ſterilitas, aut varia ad abortum propenſio: vel ad minimum multifariæ menſtruorum perturbationes & variegationes, tùm varii fluores albi.

§. II.

Effluxus lochiorum.

Quamvis chorion pedetentìm deglutinetur antè excluſionem fetûs & placentæ, nihil exindè prodit niſi lympha quæ plorat ex vaſculis roriferis uterinis quæ huic membranæ inoculabantur; ſed ſimùl ac ſolutus eſt nexus placentæ cùm utero, fit ex vaginâ copioſus ſanguinis effluxus, qui vocatur nomine lochiorum vel purgamentorum puerperalium.

Si partus benè proceſſerit in muliere optimè conſtitutâ, hic ſanguineus effluxus incipit & progreditur abſquè dolore; ille magìs vel minùs copioſus eſt pro variâ mulieris conſtitutione: illeque magìs vel minùs durat; nempè per octo duntaxat dies aut minùs, vel per dies quindecim aut trigenta; ſed ut plurimùm minùs durabilis eſt apud lactantes.

Quicumque autem fuerit ille fluxus, notatur eum abeundo ſensìm palleſcere, uſquedùm deſinat in humiditatem roriſluam tandemquè evaneſcat penitùs; ita nimirùm procedentibus rebus, prout uterus recuperat molem ſuam & prout ejuſdem vaſa hoc pacto anguſtata redeunt ad hanc diametrum quæ competit utero vacuo, haud ſecùs ac in caſu ceſſantis fluxûs menſtrui; adeò ut tamen ille idem fluxus aliquandò patiatur non nullas ruboris & palloris alternationes: & ut unicuique mulieri ſuus ſit modus lochiorum, non ſolùm quoad copiam & celeritatem, ſed quoad durationem ultimumque veſtigium coloris rubri.

Variis autem de cauſis fluxus lochiorum fit valdè copioſus & plurimùm torminoſus, vel è contrà pigratur aut intempeſtivè deficit. Primò quidèm ſi ineuntibus lochiis uterus fuerit iners & atonus, ideoquè non valeat contrahere ſeſe & occludere

viam.

viam ſanguini fugienti : neceſſariò accidit hæmorrhagia citiſſima & periculoſiſſima. Cùm enim nihil tunc obſtet huic ſanguinis effuſioni, brevì uterus repletur ſanguine, & interìm pergit abdita hæc hæmorrhagia uſquè ad mortem, quæ citiſſimè accedit ſub larvâ ſomni aut leipothymiæ, niſi ſubitò liberetur uterus. Aliæ verò puerperæ experiuntur magna tormina uterina, interimquè tentantur lochiis nimiis & inæqualitèr fluentibus; quandò nimirùm uterus earum inæquali tono donatur, ideoquè inæqualitèr & per intervalla contrahitur ad expulſionem purgamentorum, quasì totiès pariendum foret. Aliæ demùm patiuntur varias lochiorum perturbationes & nimietates propter accidentalem quamcumque exagitationem ſanguinis, vel propter retenta in uterò fragmenta placentæ, chorii aut membranæ deciduæ; quibus non ſolùm impeditur æquabilis coarctatio uteri: ſed & fovetur localis irritatio quâ mediante ſanguis pergit hùc allici & derivari.

Pigratur è contrà fluxus lochiorum ſi uterus laboret notabili ſpaſmo, vel & ſi vividiùs contrahatur ratione alicujus pathematis animi, aut ſuſcepti frigoris, aut cujuſdam irritationis utero illatæ, ſeu inter pariendum, ſeu ad educendas ſecundinas; quinimò ſæpè accidit ut ab iiſdem cauſis tandem acceſſatur ſuppreſſio lochiorum partialis aut totalis, tranſitoria aut conſtans, exindequè peſſima ſymptomata: qualia ſunt 1°. dolor in hypogaſtrio qui prorogatur ad inguina, lumbos & crura. 2°. Febris illicò excitata & quæ ſtipatur ardore magno, duritie pulsûs, ſpirandi difficultate, rubore faciei, variiſque anxietatibus febrilibus: quas inter ſæpè percipitur horror valdè irregularis; quibus omnibus prætereà ſolet ſuperaccidere tumor ingens abdominis, niſi fortè diarrhœa adſit.

Diagnoſis variorum caſuum prædictorum operoſa non eſt

attendenti ; ſed quod pertinet ad prognoſim, ea in non nullis eorum ominoſiſſima eſt. Primò quidèm prognoſis valdè ominoſa eſt in caſu nimii lochiorum fluxûs qui debetur atoniæ uteri, quoniàm (ut jam ſuprà innuimus) abhìnc mors citiſſima facilè advenit. Neque illa indifferens eſt, quandò idem fluxus aliâ de causâ major eſt, vel admodùm torminoſus & inæqualis, præcipuè ſi hæc accidentia pendeant à cauſis tenacibus & peſſimè complicatis. Nam præter quàm quòd puerperæ abhìnc valeant plurimùm exhauriri & quòd uterus in iis valdè quoquè debilitari poſſit: periculum eſt nè perturbetur ſeparatio lactis, & nè ſuperaccidat varia lochiorum ſuppreſſio, cui ſæpè ſuccedit febris puerperalis tàm ſimplex quàm putrida de quibus mox: tùm imprimìs uteri inflammatio, quæ etiam periculoſiſſima.

Hæc quidèm inflammatio varias alias cauſas agnoſcit, qualis eſt 1°. generalis diſpoſitio plethorica & inflammatoria; 2°. peculiaris conſtitutio uteri; 3°. immodicæ exercitationes; 4°. venus nimia; 5°. uſus emmenagogorum & mochlicorum; 6°. irritationes locales uteri in partu vel abortu, aut creatæ ab injectionibus acribus: ſed frequentior ejus cauſa habetur in ſubitâ ſuppreſſione menſium & lochiorum, ut & in dilaceratione uteri & hærentiâ placentæ poſt partum.

Quâcumque verò de causâ exiſtat, hæc ſunt ſymptomata ejus: 1°. tenſio, renitentia & magnus dolor in regione hypogaſtricâ, unà cùm multo calore qui vel tactu hypogaſtrii & ipſius vaginæ facilè percipi poteſt; 2°. non raró dyſuria vel teneſmus vel cardialgia; 3°. deniquè febris continua vividiſſima, ſæpè lypiria & omnigenis anxietatibus febrilibus ſtipata, ſecundùm gravitatem inflammationis & prout illa participat de naturâ eryſipelatosâ aut phlegmonodeâ.

Quoad prognoſim, dicendum in genere quòd hæc inflam-

matio periculoſiſſima ſit, præſertìm quandò totalis eſt & pejoribus ſymptomatibus ſtipata, v. g. cardialgiis frequentibus, vigiliis, delirio, febre lypiriâ; nam in his circumſtantiis plures mulieres pereunt quàm ſalvantur. De cætero varia eſt prognoſis prout varia imminet terminatio datæ inflammationis. Nempè 1°. ſpes eſt reſolutionis ſi varia ſymptomata miteſcant circà ſeptimam diem, dummodò hæc mitificatio perſeveret diebus ſequentibus. 2°. Arguitur gangræna ſi detur ceſſatio doloris, caloris & tenſionis antè ſextum vel ſeptimum diem, cùm cardialgiis crebris & pulſu debili. 3°. Oſtenditur ſuppuratio à ceſſatione ſymptomatum quæ contingit die ſeptimo vel octavo, ſi illa ſymptomata circà decimum diem recrudeſcant. 4°. Deniquè, ſi inflammatio extendatur ad uſque diem decimumquartum aut quintum abſque ſignis reſolutionis aut ſuppurationis, ſed manente tumore renitente, induratio exſpectanda eſt, ſeu verus uteri ſcirrhus.

§. III.

Febris puerperalis simplex.

Febris puerperalis ſimplex illa eſt febris major vel minor quæ tertiâ die poſt partum ſuboritur apud quaſdam puerperas; eas ſcilicet quæ minùs perfectè fuerunt liberatæ à ſecundinis: nullatenùs verò apud illas in quibus perfectiſſimus fuit lapſus ſecundinarum.

Febris hæc ſuum exordium ſumit non ſine horrore levi quem illicò ſubſequitur peculiaris & momentanea ſuppreſſio lochiorum, tùm variæ anxietates febriles vulgares. Ea perſeverat per aliquot duntaxat dies, brevì admittit pepaſmum,

deindequè inſenſibilitèr deſinit : prout nempè ſuccedit & variè copioſus eſt effluxus materierum ſubflavarum, puriformium & olidarum ex vaginâ. Quâ ratione fit ut lochia, quæ brevì reſtituuntur & jam tùm parciora exiſtunt, magìs vel minùs pallescant evadente illâ febre ; ita ut demùm nihil niſi quædam ſanies ſubflava & olida tunc excernatur ; quæ ſemper eſt eò fetidior, copioſior & durabilior, quò magìs operoſus fuit partus, præſertimquè minùs perfectus lapſus ſecundinarum.

Vulgò traditur, ſed perperàm ut opinor, febrem ſic accidentem tertio die puerperii, productam eſſe à refluxu pabuli lactei ex utero reſtricto in mammas : hìnc deductâ tantùm ratione quòd mammæ ſoleant lacte repleri circà illam eamdem epocham. Rebus verò attentiùs penſitatis, veroſimilius habebitur, nè dixerim veriſſimum, illam nihil eſſe niſi febrem quaſi vulnerariam, quæ non aliundè procedit quàm ab adventante ſuppuratione reliquiarum membranæ caducæ, gallicè dictæ *la caduque* : & quæ naturalitèr excitatur ad averruncandas reliquias illas quibus uterus oneratus remanſerat, quìn tamen uterus ullo modo ulceretur. Exindequè patet ratio cur prædicta febris in quibuſdam puerperis nulla ſit aut parciſſima : in aliis verò longa & gravis : imò & capax relinquere ulcuſcula in utero.

Si febris puerperalis ſimplex aliâ de cauſâ fieret, quomodò conciperetur illam nullatenùs accidere mulieribus perfectiſſimè enixis & liberatis, etiamſi non lactaverint prolem ſuam & aliquid patiantur in motu lactis ? Dùm illa è contrariò ſemper aggreditur puerperas, etiam lactantes optimequè purgatas à coloſtro, nec ullam experientes alterationem refluxi lactis : ſi modò illæ fuerint ægriùs & imperfectiùs liberatæ à ſecundinis

partûs ſui. Miror hunc errorem obſtetricum & vulgi tandiù manſiſſe in opinione plurium Medicorum. Sed doleo magìs quòd indè tyrones decipiantur ideoquè hæſitabundi maneant, quandò judicandum eſt nùm adſit ſimplex illa puerperalis febricula, nùm verò detur febris lactea aut febris puerperalis putrida, quas præcisè dignóſcere tantì refert, cùm immenſi diſcriminis ſit illas confundere.

Verùm ſi conſiderentur rationes ſuprà expoſitæ circà cauſam & naturam febris puerperalis ſimplicis, haud operoſa erit ejus diagnoſis. Certò itaque febris illa dignoſcetur ex eo quòd ſemper accidat tertio die puerperii, more febrium vulnerariarum: quòd illa ſemper inducat momentaneam lochiorum ſuppreſſionem: quòd perindè afficiat puerperas lactantes ac non lactantes, ſi modò operoſa & imperfecta fuerit prolapſio ſecundinarum: & quòd illa febris per paucos tantùm dies ſoleat ut plurimùm regnare ſine periculo, ſed lochiis abhìnc duntaxat palleſcentibus, referentibus odorem magìs vel minùs fetidum & quaſi cadaveroſum.

Febris lactea ut & febris puerperalis putrida maximè differt à præcedenti. 1°. nempè febris puerperalis putrida incipit vario tempore puerperii, eaque incipiendo ſæpiùs non ſtipatur horrore ullo, ſed iis potiùs ſignis quæ competunt febri putridæ graviori: ochiis mox deindè manentibus iiſdem, mox imminutis & fetentibus, mox ſuppreſſis. 2°. Febris lactea non ſolùm incipere poteſt tertio die puerperii, ſed & ea longè tardiùs occupat mulieres lactantes æquè ac ablactantes, & naſcitur abſquè ullâ ſuſpenſione lochiorum: eaque non raró longa eſt & periculoſiſſima, nedùm brevis & plerumquè benigna ſicùt proprium eſt febri puerperali ſimplici. Sed eæ differentiæ adhùc

clariùs apparebunt ubi mox agetur de febre lacteâ & de puerperali putridâ.

Quod pertinet ad prognoſim febris puerperalis ſimplicis, docuit obſervatio eam plerumquè nullatenùs pertimeſcendam eſſe, imò & eam brevi tempore ut plurimùm terminari. Alitèr tamen fit quandò partus fuit valdè operoſus & magna irritatio uteri; præſertimquè gravis eſt illa febris, ſi remanſerint quædam craſſiuſcula fruſtula ipſius placentæ quibus foveri valeat gravior & longior ſuppuratio. His enim in caſibus periculum eſt nè ſuboriatur febris miliaris dicta aut ipſamet febris putrida puerperalis: ſi nempè aliundè adfuerint circumſtantiæ aptæ ad accerſendum putrorem, ſicùt facilè contingit apud puerperas, potiſſimùm quandò malè tractantur.

§. IV.

Febris lactea.

Febris lactea dicta illa eſt quæ citiùs tardiuſvè poſt partum oritur, quotiès lac in mammis ſuffocatur & alteratur, exindequè in ſanguinem refluit.

Febris hæc puerperas quidèm non lactantes præ aliis occupat, ſed & non raro quoque aggreditur ipſaſmet mulieres lactantes necnon & ablactantes; nimirùm prout in iſtis perindè contingit quidam refluxus lactis alterati in ſanguinem: ſive id fiat defectu ſuctionis ſufficientis, ſive propter aliquam ſuctionis ceſſationem, aut occaſione cujuſdam pathematis animi vividioris.

Sicùt aliæ multæ, ea febris quandoquè inſenſibili paſſu adventat. Sed aliquotiès aggreſſio ejus notatur levi & vago quodam horrore, pro variâ celeritate refluxûs lactis, variâ ejuſdem humoris alteratione, & variâ ſenſibilitate individui. At præ-

ſertìm notabile eſt exordium illud, prout quædam pars corripitur aliquo decubitu materiei lacteæ refluentis.

Quoad typum ſeu modum procedendi, eadem febris ſæpè ſæpiùs affectat genium febris quotidianæ, ſeu potiùs vera eſt febris continua quæ quotidianam præbet remiſſionem magìs vel minùs ſenſibilem, pro majore vel minori ſuâ intenſitate. De cætero, ea in caſibus ordinariis terminatur ut plurimùm ſpatio paucorum dierum, contingente ſcilicet aliquo ſudore critico ſimùl & quâdam evacuatione lacteâ per alvum aut urinas, necnon & per mammas ipſas & uterum. Sed attendere oportet ad ea quæ propria ſunt effluviis vaginæ, ſi fortè febris puerperalis ſimplex componatur cùm lacteâ; tunc enim illa effluvia referunt odorem cadaveroſum, dùm ſola effluvia lactea nunquàm eumdem odorem obtinent.

At quamvis lactea febris ſoleat procedere ſicùt mox dictum eſt, quandoquè tamen illa alitèr ſeſe gerit, ideoquè variam formam obtinet variamque durationem. Mox nempè abit in febrem catharralem occaſione frigoris concurrentis; mox determinat febrem puerperalem putridam, ſi magna nempè adfuerit ſaburra inteſtinalis aut alia quædam cauſa perindè capax eam febrem accerſere; mox deniquè producit ſymptomata peripneumonica, pleuritica, &c.: prout nimirùm datur aliquis decubitus lacteo-inflammatorius in variis partibus.

Prætereà febris lactea donatur aliis characteribus quorum ope diſtinguitur à febre puerperali ſimplici, cùm quâ tam ſæpè confunditur. 1°. Nempè febris lactea accidit omni tempore poſt partum, imò & omni tempore lactationis ipſius, necnon in ipsâmet ablactatione: dùm febris puerperalis ſimplex advenit tantummodò tertiâ die puerperii. 2°. Febris lactea quæ accidit in puerperio, non eſſentialitèr ſtipatur imminutione & ſuſ-

penſione momentaneâ lochiorum, ſicùt febris puerperalis ſimplex.
3°. Deniquè febris lactea ſemper adducit quamdam criſim per ſudores ſimùl & per urinas, ſæpequè per alvum & mammas, quandoquè & abſceſſus circà inguina : dùm febris puerperalis ſimplex tantummodò præbet occaſionem cuidam eſſentiali effluxui purulento, ſanioſo & ſpecificè fetenti qui fit per vaginam; qui ſanè effluxus odoris cadaveroſi minimè obſervatur in febre lacteâ, quandò hæc ſupervenit dùm uterus jam purgatus eſt à reliquiis membranæ deciduæ: v. g. longiſſimè à partu aut in caſu ablactationis.

Quod pertinet ad prognoſim, febris lactea ut plurimùm non eſt valdè longa nec ominoſa. Sed alitèr cenſendum quandò illa fovetur ab aliquo decubitu lacteo, aut ſi ex illâ impendat febris puerperalis putrida vel tantùm miliaris. His adde quòd à febre lacteâ malè depuratâ quandoquè ſupermaneat cachexia valdè ſingularis, tenax & ærumnoſa, ad quam perſanandam altera graviditas ſæpè fuit optima medicina.

§. V.

Febris puerperalis putrida.

Febris puerperalis putrida dicitur febris illa continua, valdè præceps & lethalis puerperarum, quæ ſtipatur ſingulari apparatu ſymptomatum putridorum ſimùl & puerperalium.

Ea febris ſæpè quidèm invadit puerperas ditiores, tenellas & venuſtiores, aut ſedentarias & lautè viventes; ſed ſæpiùs aggreditur eas quibus res eſt anguſta domi, & quæ manent in loco arcto & ſqualido, ubi continuò exponuntur intuſſuſceptioni miaſmatum putridorum. Quapropter febris illa præſertìm graſſatur in noſocomiis aliiſque locis clauſis, in quibus plures

ſimùl

ſimùl puerperæ continentur: ibique verè contagioſa eſt & peſtilens ergà illas.

Ab eâdem verò febre è contrariò ferè immunes ſunt puerperæ ruſticæ aliæque robuſtæ & temperantes, quæ fuerunt aſſiduò exercitatæ per omne tempus geſtationis ſuæ, quæ paucis utentes blanditiis brevì exeunt è lecto ſuo poſt partum, quæ indulgent congruo victui & aërem purum ac liberum reſpirant.

Puerperalis itaque febris putrida reperit cauſas ſuas in iis omnibus quæ valent creare magnum proventum ſaburræ bilioſæ primarum viarum eamque putridam reddere, tùm introducere miaſmata putrida in ſanguinem, & ita ſenſificare viſcera abdominis ut ibi fiant ſtaſes putridæ ac gangrænoſæ. Talia autem habentur in variis diſpoſitionibus puerperarum ſuperiùs deſignatarum, & ea quidèm dantur in rebus quæ pertinent ad ipſum tempus geſtationis, ut & ad circumſtantias & ſequelas partûs & puerperii.

Quapropter numero cauſarum putridæ febris puerperalis veniunt 1°. intemperantia, vita deſes & conſtipatio quæ locum habuerunt per geſtationem. 2°. Impuritas aëris reſpirandi, qualis præcipuè datur apud pauperes, tùm præſertìm in noſocomiis & aliis locis clauſis in quibus plures ſimùl puerperæ manent, vel in quibus ſaltem jacent alii multi ægrotantes gravitèr vulnerati, aut quibus maximi abſceſſus aperti fuerunt. 3°. Nimius labor uteri in pariendo, vel inconſideratæ vexationes obſtetriciæ ad placentam maturiùs evellendam; his enim fit maxima deperditio virium, facillimè ducens ad majorem quietem & ſqualorem puerperæ, proindequè valdè capax favere intuſſuſceptioni pravorum miaſmatum obviorum; quæ quidèm infectio jam tunc admodùm facilis eſt, propter actualem laxitatem vaſorum

uteri, ſimùl & propter ſqualidum ejuſdem ſtatum nec non tepidam lecti caliditatem.

Prædictis cauſis addatur refluxus coloſtri aut lactis valdè alterati in ſanguinem; nimius calor ægrotantis, inductus à tegumentis nimiis majorive foco, aut ab æſtu tempeſtatis; tùm denique calidi potus, ut & cibi qui naturâ aut quantitate ſuâ favent putrori accerſendo.

Quæ variæ cauſæ cùm valeant citiùs tardiuſvè duci in actum pro diverſis puerperæ diſpoſitionibus, ut & pro diverſitate adjunctorum: hìnc fit ut febris puerperalis putrida, haud secùs ac lactea, oriri poſſit ſingulis puerperii horis & diebus, nullam affectando epocham determinatam; quâ de causâ obſervatur illam febrem mox incipere paucis horis à partu, mox verò pluribus diebus abhìnc elapſis: dùm è contrà febris puerperalis ſimplex conſtantèr naſcitur die tertio puerperii, eo quòd ita determinatum ſit initium cujuſlibet ſuppurationis vulnerariæ.

Quia verò hæc obſervatio fuit ut plurimùm prætervisa & neglecta, ſaltem quandiù puerperæ committebantur ſolis obſtetricibus: hìnc factum eſt ut natura febris puerperalis putridæ non fuerit apprimè cognita ab omnibus. Sed quod pejus, exindè etiam evenit ut febris puerperalis ſimplex ſæpè ſæpiùs accepta fuerit pro febre puerperali putridâ, & viciſſim; quas inter tamen maxima diſſimilitudo intercedit quoad curationem. Ea omnia clariùs apparebunt exponendo ſymptomata nec non effectus febris puerperalis putridæ, & deindè inſtituendo diagnoſim ejuſdem.

Nempè febris puerperalis putrida incipit aliquotiès ab horròre, paucis à partu diebus, tuncquè videtur exoriri à febre puerperali ſimplici ſicùt mox explicabimus: quoniàm hæc facillimè abit in putridam quandò datur prava puerperæ diſpoſitio,

aliundequè nimius calor victûs, lecti aut cubiculi ſavet putrori accerſendo.

Aliàs verò, & quidèm ſæpiùs, febris puerperalis incipit abſque ullo prævio horrore, ſicùt competit febribus malignè putridis, pulſuſque non valdè mutatus apparet nec acceleratus ſub initiis. Sed febris deindè gradatìm intenditur, ſimùl apparentibus ſudoribus putridis tùm nauſeis & vomitu porraceo: vel & diarrhæâ quæ ſpargit fetorem incredibilem.

Quandoquè etiam, loco diarrhææ, adeſt atrox duntaxat teneſmus tùm frequens deſiderium mingendi, unà cùm tumore & dolore abdominis, præſertìm circà regionem iliacam: ſævientibus ſimùl doloribus capitis, dorſi & pectoris, non ſine tuſſi & difficultate reſpirandi. Quæ omnia ſtipantur vultu ut plurimùm valdè mutato & effero, quandoquè & rubro, unà cùm urinis mox lateritiis, mox è contrà pallidis & non nihil opacis. Interìm lingua, quæ ſtatim alba apparet, pedetentìm evadit ſicca, dura nigraque, cùm vomitu frequenti aſſumptorum: exceptis acidis & hauſtibus frigidis.

His ita procedentibus, tandem pulſus fit acceleratiſſimus, parvus, debilis; dùm ſimul percipiuntur maximæ anxietates circà præcordia, frequentia ſuſpiria emittuntur & ſubrepit ingens debilitas corporis & animi. At eodem tempore ſæpiùs lochia eadem perſtant vel è contrà multùm imminuuntur & fetent, imò & quandoquè ſupprimuntur: mammis ſimùl flacceſcentibus ut plurimùm & evaneſcente lacte.

Si hoc in ſtatu mulieres perperàm tractentur, eæ non rarò experiuntur varia exanthemata ſymptomatica, ſeu alba ſeu rubra, quæ primitùs efflorefcunt ſuprà collum & mammas, deindequè cæterum corpus ſucceſſivè occupant: quouſquè puerpera viribus planè exhauriatur. Tandem contingunt inopinatæ alvi & uri-

narum dejectiones cùm fetore maximo ; fiunt ſudores colliquativi , tùm ſingultus, convulſiones aliaque ſigna lethalia, quibus mors ſuccedit undecimo die febris ut plurimùm, ſed aliquotiès maturiùs.

Diſſectio cadaverum reſerat multam ſaniem purulentam in abdomine , omentum diſſolutum , gangrænoſa inteſtina eaque ſuperficiariè onuſta humore glutinoſo , tùm quoque gangrænoſum ſæpè uterum. Quæ phœnomena oſtendunt prægreſſam inflammationem ſpuriam valdè putridam , ideoquè deſtitutam doloribus inflammatoriis ordinariis : productam ſcilicet à materiebus exquiſitè putridis quibus inteſtina ſcatent, ſicùt evidentèr patet ex intolerabili fetore alvinarum excretionum.

Deciperetur qui putaret quòd prædicta inflammatio eſſet cauſa febris putridæ puerperalis. Ea è contrariò ſpectanda eſt tanquàm effectus febris hujus valdè putridæ, quæ tales nimirùm ſtaſes gangrænoſas creavit in ſyſtemate abdominali, eò quòd illud immediatè expoſitum ſit auræ putridiſſimæ rerum ibi corruptarum & nidulantium.

Incaſsùm regereretur prædicta organa tàm facilè tunc inflammari, non quia innatant materiebus ſummè putridis, ſed quia continuæ preſſioni expoſita fuerunt ultimis geſtationis temporibus. Si hoc ita foret, quidni viſcera illa potiùs inflammarentur per ipſammet geſtationem, quàm poſt partum? nam reipsâ debuiſſent magìs pati à preſſione, quo tempore illa major extitiſſet: nullatenùs verò poſt partum, quoniàm viſcera tunc liberantur à compreſſione.

Quod pertinet ad diagnoſim febris puerperalis putridæ de quâ nunc agendum, nemo non valebit illam eruere ex conſideratione circumſtantiarum in quibus illa febris oritur, ſimùl

& ex cumulatione malignorum ejus ſymptomatum, in quibus hìc repetendis nos pœniteret temporis impenſi.

Sufficiat tradidiſſe modum diſtinguendi febrem puerperalem putridam à febre puerperali ſimplici aut à lacteâ, cùm quibus illa tam ſæpè complicatur & confunditur. Hæc diagnoſis omninò neceſſaria eſt ad avertendas allucinationes periculoſiſſimas, ſimùl & ad præcavendam intolerabilem varietatem opinionum quandò agitur de inſtituendâ diagnoſi aut therapeiâ morborum puerperalium febrilium. Hæc enim pars Medicinæ tot & tam periculoſis præjudicationibus obnubilata fuit ab obſtetricibus vulgaribus, ut Medici magìs experti huc uſque non valuerint eos errores penitùs expungere.

Videamus igitur quonam pacto judicari liceat 1°. febrem puerperalem ſimplicem prægreſſam fuiſſe febri putridæ, & viciſsìm. 2°. Solam adeſſe febrem puerperalem putridam aut ſolam puerperalem ſimplicem. 3°. Denique puerperalem febrem putridam ſuperveniſſe febri lacteæ.

1°. Nempè certum eſt præiviſſe febrem puerperalem ſimplicem, ipſique ſubindè ſuperveniſſe puerperalem putridam, quandò puerpera tertio præcisè die poſt partum incœpit febricitare cùm horrore notabili & momentaneâ lochiorum ſuſpenſione, aliiſque ſequelis propriis puerperali febri ſimplici: & deindè ſuperaddita fuerunt ſymptomata putridæ febris; quæ degeneratio puerperalis febris ſimplicis in putridam ſæpè contingit, quandò puerpera humoribus bilioſis valdè repleta eſt, aliundequè adjuncta favent accerſendo putrori. È contrà verò febris puerperalis putrida primitùs extitit & ipſi ſuperaddita fuit febris puerperalis ſimplex, quandò ſymptomata ſupervenerunt ſequenti modo. Si nempè febris incœperit paulò poſt partum cùm pravis aliquot ſignis, ſicùt ſæpè fit apud mulieres malè conſtitutas, ut & imprimìs apud eas quæ operosè pepererunt:

& huic febri ſuperaddita fuerint ſigna quibus indicatur initium febris puerperalis ſimplicis, tertio præciſè die puerperii; qualia ſunt notabilis horror unà cùm momentaneâ lochiorum ſuſpenſione, quibus ſucceſſerunt effluvia uterina propria huic ſtatui.

2°. Conſtat ſolam adeſſe febrem puerperalem putridam ubi febris advenit paucis horis à partu & abhinc ſtipata fuit ſymptomatibus putridis magìs vel minùs intenſis, abſque ullâ apparentiâ ſymptomatum propriorum febri puerperali ſimplici: tùm quotiès febris ſtipata ſignis putridis, tantummodò incœpit longè poſt tertium diem puerperii, dùm nulla prorsùs aderat febris puerperalis ſimplex, ſicùt reipsâ fit in mulieribus quæ perfectiùs liberatæ fuerunt à ſecundinis partûs ſui; ſimiliter ſola datur puerperalis ſimplex, quandò febricitatio incœpit tertio die puerperii cùm aliis ſignis huic febri propriis, nullaque ſymptomata putrida ipſi abhinc ſuperaddita fuerunt.

3°. Denique dignoſcitur febrem puerperalem putridam ſuperveniiſſe febri lacteæ, ſi hæc febris priùs advenerit puerperæ lactanti aut non lactanti propter cauſas ſuo loco enumeratas, & deindè ſupervenerint ſymptomata putrida.

Hactenùs conſideratis ſymptomatibus febris puerperalis putridæ ut & ejus effectibus ſuprà deſignatis, facilè reſolvetur prognoſim illius morbi ominoſiſſimam eſſe. Quinimò notare oportet periculum adhùc majus ab illâ febre impedere, ſi tunc regnaverit conſtitutio popularis putrida; nam eo in caſu febris ea præſertìm epidemica fit ac velutì peſtilens inter puerperas quæ continentur in noſocomiis aut aliis in locis clauſis & pravo aëre plenis. Ibi enim brevi tempore adveniunt ſigna putrefactionis ſummæ quæ perpaucis quandoquè diebus enecat & quæ nullis ferè puerperis ibi præſentibus parcit.

Generalitèr tamen loquendo, febris puerperalis putrida quæ ad ſummum gradum non evecta eſt, admittit ſanationem ſatìs facilem, dummodò in primis ejus exordiis attendatur ad evacuationes putridæ ſaburræ primarum viarum : aliundè etiam cavendo à victu calido & putrido, tùm à ſtagnatione purgamentorum puerperalium in utero, nec non ab aëre clauſo, calido & impuro : interìm adhibitis antiſepticis congruentibus, acidiſque imprimìs.

§. VI.

Febris miliaris puerperarum.

Præter ſymptomatica exanthemata tàm rubra quàm alba quæ aliquandò ſuperveniunt graviori febri putridæ puerperali de quâ ſuperiùs actum eſt pag. 419, alia exanthemata alba & miliaria obſervantur quæ aliquotiès quoque accidunt in febre lacteâ, ut & in puerperali ſimplici. Quapropter occaſione eorum exanthematum merè ſymptomaticorum, plures Medici reputârunt quamdam agnoſcendam eſſe aliam febrem puerperalem quæ eſſentialitèr foret eruptiva, eamque ideò appellandam eſſe nomine febris miliaris puerperarum.

Medici veteres jam quidèm obſervaverant efflorefcentias formæ miliaris aliquandò accidere in curſu febrium; ipſeque Hippocrates, lib. 1 de morb. vulg., non ſemèl fecit mentionem ſimilium exanthematum ſymptomaticorum, contingentium in febribus epidemicis ordinariis. Sed credere licet quòd ſimilia exanthemata valdè rara olìm fuerint apud puerperas, quarum tractatio, ut opinor, non erat adeò calida antiquitùs ac illa fuit in poſterùm : ſicùt nec adeò referta elegantiis affectatis,

Divites enim mulieres tunc non adeò ſegnes erant neque ipſæ ruſticæ pauperes : quæ ſudoribus coactis ſemper tentant abigere omnia mala ſua.

Nihil ergò mirum nullam traditam fuiſſe deſcriptionem exactam febris miliaris, niſi labente ſæculo XVII, quo ſcilicet tempore primitùs illa fuit ſcientèr obſervata Lipſiæ apud puerperas, deindequè in Germaniâ & aliis regionibus diverſis. Neque ideò ſtupendum eſt quòd ipſe Sydenhamus, in ſchedulâ monitoriâ de novæ febris ingreſſu, fateatur ſe miliarem febrem primâ vice obſervaſſe anno 1685, menſe februario : dùm à Sydenhamo ad nos febris illa depicta fuit ab innumeris ſcriptoribus, ſed heu ! cùm ingenti farragine diverſarum hypotheſium.

Quidquid verò ſit, & quantùm ipſe ego judicare potui, lubentèr crediderim illa miliaria exanthemata quæcumque nullatenùs ſpectanda eſſe tanquàm morbum aliquem puerperalem formatum, ſicùt nec in aliis ægrotationibus quibuſvis. Illa potiùs haberi debent tanquàm aliquod pravum ſymptoma febris cujuſdam, inductum à præpoſtero uſu rerum calidiorum aliorumque irritamentorum febris, quorum actione eliciuntur ſudores coacti, ſicùt jam monebamus pag. 321 faſcic. primi.

Nonnè itaque obſervatur eas tantummodò puerperas febricitantes milio affici quæ utuntur victu, domicilio, tegumentis & medicamentis calefacientibus, juxtà conſilia periculoſa obſtetricum indoctarum ? quod nempe ita fit potiſſimùm, quandò puerperæ delicatiores ſunt & habent cutem rariorem eæque præcipuè pariunt tempore æſtivo : ut & quandò nimiâ curâ muniuntur adversùs frigus hibernum.

At ſperare fas eſt ex hodiernâ praxi puerperas in poſterùm rariſſimè oppugnatum iri ab hoc affectu miliari, ſi exceperimus aliquot duntaxat delicatulas quæ in puerperio quandoquè experiuntur

riuntur

riuntur nonnullas papulas miliares, merè ſeroſas aut levitèr duntaxat rubellas, ſed nullâ febre ſtipatas nullumque proindè periculum portendentes : quæ nimirùm contingunt propter ſummam teneritudinem cutis & aceſcentes ſudores. Quapropter dicimus effloreſcentias miliares puerperarum febricitantium ſæpiùs eſſe merum ſymptoma pravæ medelæ.

Cùm hæc ita ſint, prognoſis milii puerperarum nullatenùs funeſta eſt, niſi illud exacerbetur à medicatione præpoſterâ febris puerperalis ſimplicis aut lacteæ, quibus illud ſuperadditum fuit, ſicùt quandoquè advenit ubi febres illæ evadunt putridæ: niſi etiam millium illud acciderit ipſimet puerperali febri putridæ, quam tunc deſignat eſſe in ſummo gradu, ſicùt ſuprà notavimus loquendo de hâc febre.

Conſequenter ſi quædam puerpera exſtinguatur in febre miliari, credendum eſt illam non periiſſe niſi propter maximum gradum febris putridæ, cujus ſignum pravum habetur in eruptione miliari : quæ febris ſæpiùs accerſitur tempore febris puerperalis ſimplicis aut lacteæ per victum calefacientem ut & per calorem lecti & cubiculi.

Conſequenter etiam illucet ratio cur febris miliaris puerperarum nunquàm epidemica ſit ſed tantummodò ſporadica, niſi quandò major fortè numerus puerperarum ſimùl incidit in prædictos errores victûs aut medelæ.

§. VII.

Lactatio.

Præter phœnomena quæ apparent in puerperis ratione lochiorum ut & delapſionis ſecundinarum & reliquiarum mem-

branæ caducæ dictæ, aliud non magìs inſigne accidit in earum mammis. Eæ ſcilicet, (quæ jam priùs turgidæ factæ fuerant per geſtationem), magìs ac magìs replentur tertio die puerperii vel paululùm tardiùs, ideoquè ſæpè dolent admodùm; ſed provida natura his utitur doloribus ut invitentur puerperæ ad lactandos pullos ſuos, eâque de causâ non ſolùm ipſæ puerperæ ſaniores fiant, ſed perfectior ſanitas & evolutio infantuli nupèr nati.

Præbendo itaque mammas pullo ſuo, mulier purgatur coloſtro quod æquè utile eſt lactenti infantulo ac infenſum foret matri ſi retineretur, deindequè lac repetitis ſuctionibus elicitur prout illud accedit ad mammas; adeò ut dùm infantulus ſic accipit lac optimè accommodatum naturæ ſuæ, mater ejus ſimùl devitet mala oriunda ex refluxu lactis, tunc ſæpenumerò alterati & hâc ratione admodùm nocivi.

Præthereà quandiù mulieres altrices hoc modo conſumunt ſuperfluum quotidianum, ex quo ſervato menſes proveniiſſent, tandiù carent menſtruis & de novo non imprægnantur. Quibus fit ut tempus congruum concedatur utero reſtaurando, ſicque mulier non ita debilitetur à graviditatibus anguſtiori intermiſſione diſparatis ab invicem, ſed ea evadat capax novæ geſtationis, ſolidioris & felicioris. Fatendum tamen aliquot obſervari mulieres quibus menſtrua brevì redeant irritâ lactatione; ſed notum eſt eas hoc ipſo minùs bonas eſſe nutrices, ſæpiuſquè matres minùs robuſtas: cùm illud phœnomenon pendeat à certâ quâdam laxitate ſyſtematis uterini.

Quemadmodùm autem ſua ſunt infortunia puerperis non lactantibus, ita & ſua ſunt lactantibus ipſiſmet, ſed ea multò leviora. Nempè mulieri lactanti quandoquè accidit ut ipſi acerrimè doleant papillæ mammariæ propter inſolitas titillationes

ſuctionis, & ut eæ inflammentur magìs vel minùs, imò & deìn ulceroſæ quandoquè decidant. Aliàs verò lac ſpiſſius aut copioſius accumulatur in mammis, ubi concentratur à calore & ita procreat tumorem magìs ac magìs dolentem, cui tandem adnaſcitur vera inflammatio valdè dolens; quod malum ſæpè quidèm accidit propter frigus incautè ſuſceptum ſuprà mammas, ſed ſæpiùs propter nimiam ciborum copiam aut eorum qualitatem nimìs eupeptam : ſicùt & propter incompletam ſuctionem, qualis fit quandò infantulus debilior eſt aut ſaltem impar conſumere totum lac quod colligitur in mammis ſuaptè naturâ fecundioribus.

Inflammatio illa mammarum vulgò appellatur morbus pilaris, vernaculè *le poil;* quæ denominatio adhùc ſervatur, quamvis venerit ex eo quòd Ariſtoteles puerilitèr olim ſcripſerit hunc morbum oriri à pilo deglutito & delato ad mammam. Sed illa à Medicis græcis congruentiùs vocabatur *trhomboſis* vel *tyroſis* : ita nimirùm ſignificando grumefactionem lactis, aut ejus caſeationem, ſi verbo venia ſit.

Decipi mihi videntur ii qui ſpectant prædictam inflammationem mammarum lactantium, quaſi foret illa collectio ſanguinis ad mammas, ex quâ furorem indicari monetur aph. 39 ſect. 5. Poterit equidèm advenire aliquandò febris ab inflammatâ mammâ mulieris lactantis : imò forſan non nullum quandoquè delirium febrile; ſed iſta deliratio, quæ ſanè rariſſima eſt, nequaquàm accipi debet pro furore qui memoratur aphoriſmo ſuprà notato. Furor de quo ibidem agitur merè hyſtericus eſt, nequaquàm verò febrilis. Ille accidit in quibuſdam duntaxat femellis apud quas ſanguis menſtruus ſuppreſſus defertur metaſtaticè ad mammas, abſque quòd ille ibidem ullo modo lacteſcat aut inflammetur : ſed quia ille ibi collectus & mutatus acquiſivit quali

tatem ſingularem, quâ mediante ita ſenſificantur nervi mammarii unà cùm utero, ut exindè ſubnaſcatur furor omninò ſpaſmodicus & ſæviens per intervalla diverſa, quandiù perſtat illa metaſtaſis.

Dùm hæc ſcribo, convaleſcit in hâc urbe juvenis quædam puella maximo ſenſu prædita, cui haud ita pridèm ſupervenerat ſimile malum propter ſuppreſſionem repentinam menſium actu fluentium, inductam à vehementi affectione mentis ergà matrem tunc periculosè ægrotantem. Ea nempè brevi poſthâc correpta fuit diſtenſione maximâ & dolentiſſimâ mammarum, per modum puerperæ lacte pleniſſimæ, ipſique ſuperacciderunt deliramenta furioſa: unà cùm convulſionibus admodùm efferis, hìnc indè intermittentibus ſicùt & ipſa deliratio. Quæ tragœdia tandem ceſſavit auxilio trium venæ ſectionum in pede, ſimùl & mediante flacciditate mammarum ſensìm ſubſequente, ut & novâ paulò poſt accidente eruptione menſtruorum. Videantur quæ jam ſuperiùs dicta fuerunt in hunc ſenſum de eodem aphoriſmo, pag. 381.

Sed ut redeamus ad peculiarem inflammationem mammarum lactantium, hæc eſt ejus forma, ejus genium. Nempè mamma ſic affecta tumet, dolet, calet rubetque, & tumorem exhibet inæqualem; quo adaucto ſæpè accidit horror, tùm febris ephemera vivida quæ ſævit per viginti quatuor aut triginta horas. Quæ febris aliquandò terminatur ſudore multo vel effuſione lactis per papillam: ſed quæ aliquotiès non ita facilè abſolvit reſolutionem præſentis decubitûs; ſæpè enim illa evadit diuturnior & advocat ſuppurationem, ut plurimùm contingentem in pluribus ſimùl focis qui illicò aperiendi ſunt.

Suppuratio hæc non eſt per ſe periculoſa ſed maximè dolens & capax perturbare lactationem. Nihilominùs tamen oportet obſervare quòd indè habeatur occaſio novæ inflammationis

ſimilis in mammâ ſemèl affectâ, ſeu in alio puerperio, ſeu in eâdem lactatione: quinimò mulieres quaſdam eodem quandoquè malo tentari ſingulis menſibus ejuſdem lactationis.

Aſt longè graviora ſunt incommoda puerperarum quæ ubera ſua immiſericorditèr recuſant proli ſuæ nupèr natæ. Lac illud tanto cùm labore fabricatum ac perfectum in mammis, optimequè accommodatum vario ſtatui & conſtitutioni infantis, jam fit inutile ac ſuperfluum, quinimò ſummè periculoſum matri. Illud namque cogitur refluere ad ſanguinem indequè eliminari, non ſine labore perquàm diſcriminoſo.

Omiſsâ ſiquidèm febre lacteâ majore vel minori quæ, ut ſuprà diximus, accidit pro gradu alterationis quam lac ſuſcepit ſtagnando in mammis: omiſſis paritèr periculis quæ propendent ex grumoſo lacte, indurato & reſtitante in receptaculis lacteis: quàm terribiles ſtrages exindè imminent! Quotiès evenit heu! ut lac vagabundum in ſanguine, ibi alteretur magìs ac magìs, ibidemquè evadat aptum adducendis malis formidandiſſimis? Quatenùs ſcilicet illud ſæpenumerò acquirit acrimoniam quamdam ſpecificam, capacem ſtimulare varias corporis partes nobiles, eaſque ita ſenſificare ut corripiantur decubitu lacteo quaſi per raptum: ideoquè mors quandoquè repentina obrepat, vel ſaltem diverſa ægritudo tædioſiſſima & periculoſiſſima? Nonnè enim puerperæ aliquandò oppetunt mortem repentinam, eo quòd lac prædicto modo mutatum illicò ferierit organa vitalia? vel & illæ ad minimum conflictantur cùm aliis ægritudinibus pro varietate viſceris in quo lac decubuit? nempè apoplexiis, deliriis, convulſionibus, peripneumoniis, pleuritidibus, ſuffocationibus, &c.: præter varios decubitu externos quibus adeò ſæpè tentantur glandulæ inguinales.

Non omnes profectò puerperæ ita affliguntur ab contemptam lactationem. Naturalitèr ſua quoque debebatur ſalus puerperis quæ pullo ſuo privantur per ejus obitum in ipſo limine nativitatis.

Sed quot mala inevitabilia ſunt infantulis recèns natis, quandò ii inhumanitèr coguntur veſci lacte mercenario! Hoc enim pabulum alienum ſæpiùs ipſis incongruum eſt ratione ſuæ conſtitutionis aut ætatis aut quantitatis. Ideòquè illud ſæpiſſimè præbet alimoniam acerrimam, potiùs deſtruentem quàm nutrientem, vel nimìs aquoſam, vel variis miaſmatibus morboſis imprægnatam: vel deniquè indomitam ergà organa digeſtionis & ſanguificationis. Quotiès accidit ut miſerrimi illi homonciones, ita commiſſi matribus factitiis, intereant paucis à nativitate diebus, vel & ii variè debilitati, inquinati aut obſtructi, per totam vitam ſuam luant pœnas, materno facinore meritas.

Quapropter ubi datur nimia incertitudo vel difficultas in reperiendis aut ſeligendis nutricibus mercenariis, nonnè ſapientius foret, exemplo plurium populorum, nutricari tenellos infantulos, utendo lacte ovillo aut caprili vel & ipſomet lacte vaccino congruenrèr diluto? Quæ varia poſſunt adminiſtrari vel mediante ſuctione immediatâ mammarum, vel beneficio ſpongiæ aliarumve machinularum, inventarum ad imitandam ſuctionem mammariam; his alimoniis ſensìm ſine ſenſu deindè addendo decoctum cruſtæ panis triticei ad ſpiſſitudinem jurulentam: ut & varias feculas amylaceas, extenſas in ſero lactis vel in decocto cornu cervi nupèr deraſi, aut in leviori diſſolutione aqueâ ictyocollæ cùm pauco ſale & ſaccharo; alia id genus aut magìs nutritia pedetentìm adhibendo, prout requiritur ab ætate & conſtitutione infantuli nutriendi. Plura ſimilis

nutricatûs exempla proſtant in hâc Provinciâ, eorumque numero notari poteſt filius primogenitus cujuſdam civis notabilis Biſuntinenſis, quem alienis uberibus committere noluerat ejus mater, accidentalitèr facta incapax tentatam lactationem prorogare; ille optimè lactatus fuit ſugendo mammas unius capræ quæ brevi tempore fuit aſſuefacta huic operi, & quæ ſponte ſuâ mammas præbebat infantulo in cunis ſuis jacenti.

CAPUT XXVII.

Historia hominis morboſi (1).

Nequaquam ibi aggredimur hiſtoriam generalem pathologico-ſemeïoticam quæ omnes quoſcumque humanos morbos deſignet. Hanc duntaxat ſuſcipimus quæ hìc quàm breviſſimè repetat & probet res hùc uſque dictas, & quæ exponat generalem ordinem ſub quo morbi naturalitèr oriuntur, ſibi ſuccedunt & ſpontè terminantur; in quantùm nempè ipſi inevitabilitèr pendent & oriuntur, vel non, ab ipsâ variâ conſtitutione individuâ hominum variâ ætate donatorum, tùm ab diversâ conſtitutione cœli & variâ vivendi ratione; eaque omnia ibi tantummodò aſpicienda proponimus ſecundùm immortalia præcepta quæ habentur lib. de aëre, aquis & locis Hippocratis, & quæ explicatiùs adhùc proſtant in ſectione tertiâ aphoriſmorum tanti obſervatoris. Hic enim eſt vir qui primus conjunxit artem curandi & præcavendi morbos cùm arte cognoſcendi quinam morbi futuri forent variis in circumſtantiis vitæ humanæ.

Tempeſtatum anni mutationes, inquit ille, aph. 1 ſect. 3, *potiſſimùm morbos pariunt, & in ipſis anni tempeſtatibus magnæ mutationes aut frigoris, aut caloris, aliaque pro ratione ad hunc modum.*

(1) Jam propugnata fuit die 21ª. julii 1785. Videatur quid de illâ dictum fuerit, *Journal de Médecine militaire*, tom. 5, pag. 268.

Nulli profectò morbi, vel fermè nulli, in plagis illis quæ perfectâ fruuntur tempeſtatum & cœli æqualitate, & quæ conſequentèr gaudent alimoniis conſtantèr bonis nec magno labore quæſitis. Nonnè id datur obſervare apud plures Aſiaticos populos, qui non incidunt in morbos niſi propter peculiares errores diætæ latiùs ſumptæ? vel & quandò, rariſſimis de cauſis, annonæ ibi deficiunt aut malignè comprimuntur? Adeò ut, præter eos caſus accidentales, ſoleant felices ii populi non interire niſi morte naturali, omnium placidiſſimâ, quæ ſine prævio morbo contingit.

Sed longè alitèr ſe res habet in regionibus temperatis, qualis erat Coacorum Inſula & qualis eſt præſertìm Sequana noſtra ut & Gallia reliqua. Ibi enim tanta datur viciſſitudo tempeſtatum, annorumque & ipſorummet dierum, nec non & in alimoniis variis, ut homines continuò exponantur innumeris variis impreſſionibus cœli, innumeriſque annonarum mutationibus. Porrò morbos infinitos exindè potiſſimùm oriri, quis negabit?

Si certus aliquis ſervaretur ordo inter ſucceſſivarum tempeſtatum qualitates & anomalias, non ſolùm morbi inevitabiles multò rariores forent & mitiores; ſed & ii quotannis redirent æquè regularitèr ac aves noſtræ tranſitoriæ, iique morbi tunc faciliùs curarentur; nam, ut legitur aph. 8 ſect. 3, *in temporibus benè & ordine conſtitutis, cùm tempeſtiva tempeſtivè reddantur, morbi conſtantes & judicatu faciles fiunt. In malè verò conſtitutis, inconſtantes quidèm, & judicatu difficiles.*

Sed è contrà, propter frequentes viciſſitudines tempeſtatum ut & propter multiplices influxus meteororum variorum, obſervatur continuò graſſari irregulares morbos aliquot, ſeu ſporadici duntaxat fuerint ſeu populares. Quod mirum non

videbitur, ſi attenderimus ad mutationes multiplices quas patiuntur corpora noſtra, occaſione mutationum quæ contingunt vel in unâ quandoquè die, reſpectu caloris gradûs ut & reſpectu flatûs ventorum aliarumque cœli viciſſitudinum.

Ut incipiamus à conſideratione ventorum, juvabit aſſignare qualitates ventorum auſtralium & borealium, ſub quâ duplici duntaxat contemplatione celebrantur ab Hippocrate, qui ita loquitur aphor. 5 ſect. 3 : *Auſtri auditionis hebetudinem, viſionis caliginem, capitis gravitatem inducunt, corpus torpidum & languidum reddunt. Cùm ſic invaluerit tempeſtas, iſta in morbis patiuntur. Sin aquilonia fuerit, tuſſes, faucium aſperitates, alvi duræ, urinæ difficultates, horrores, laterum & pectoris dolores fiunt. Cùm ſic invaluèrit, talia exſpectato.* Undè patet quantùm homines jam affici poſſint eâ ſimplici de causâ, prout illi magìs vel minùs inclinant versùs aliquem morbum.

Neque latet ratio cur morbi ipſimet, quicumque fuerint, patiantur peculiares varietates, quandò per eorum decurſum corpora experiuntur tam varias meteororum impreſſiones. Ideò etiam, ut docetur aph. 4 ſect. 3, *per anni tempeſtates, quandò eodem die, modò calor, modò frigus fit, autumnales morbos exſpectato*; quia nempè corpora afficiuntur ab irregularitate illâ dierum, ficùt illa afficiuntur ab autumno qui eſt tempeſtas omnium magìs irregularis quoad temperaturam. Ex quâ etiam autumni irregularitate reſolvitur, quarè *per autumnum morbi acutiſſimi, & exitioſiſſimi magnâ ex parte contingant; ver autem ſaluberrimum ſit, & minimè exitiale*, ex aph. 9 ejuſdem ſectionis? tùm quarè *autumnus tabidis malus*, ex aph. 10?

Paritèr, ſi aliqua tempeſtas mutuetur naturam alterius tempeſtatis, paritèr & morbi tunc contingentes participabunt hanc naturam mutuatam. Ex. grat., *cùm æſtas veri ſimilis*

fuerit, in febribus copioſos ſudores exſpecta, ut monetur aph. 6 ſect. 3; nam tunc corpora mutuantur calidam humiditatem propriam verno tempori, atque proindè diſpoſitionem majorem ad ſudores.

Itaquè mirum eſt quantùm viventia corpora benè vel malè afficiantur per efficaciam variarum tempeſtatum, pro variâ conſtitutione ſuâ. Ideò, quemadmodùm ex aph. 2 ſect. 3, *naturæ hæ quidèm ad æſtatem, aliæ ad hyemem, benè vel malè ſe habent;* ita & ex aph. 3, *morbi quoque alii ad alias anni tempeſtates benè vel malè habent: & ætates quædam ad anni tempeſtates, & regiones, & victûs rationes.* Sic, ex. gr., conſtitutio hominum pituitoſa de facto ingraveſcit hyeme, dùm ab æſtate refrenatur: ſic quoque intermittentes febres pejores ſunt tempore autumnali, quàm verno: ſic ſenes meliùs valent per æſtatem, pejùs verò per hyemem: ſic homines laxâ conſtitutione donati meliùs ſeſe habent in regione excelſiori & magìs boreali, quàm in regione auſtrali & depreſsâ: ſic demùm in victu ipſo gymnaſticiſque in rebus, ſua congruentia eſt unicuique contrarietati.

Porrò exindè eluceſcit veritas obſervationum, in aph. 18 ſect. 3 relatarum reſpectu temporis anni quo homines meliùs vel pejùs valent, pro variâ ſuâ ætate. *Per anni tempora autem*, inquit ibi Hippocrates, *vere quidèm & primâ æſtate pueri, & qui ætate his proximi ſunt, optimè degunt, & maximè valent: æſtate verò, & quadantenùs autumno ſenes; reliquâ verò parte autumni, & hyeme, qui mediâ ſunt ætate.*

Attamen ſæpè ſæpiùs hunc ordinem mutari obſervatur, ſaltem reſpectu aliquot individuorum extrà ordinem ſuum diſpoſitorum, indequè ſæpè videtur juvenes aliquot, vel & ſenes, eo ipſo tempore ægrotare quo ii meliùs valere debuiſſent

reſpectu ætatis ſuæ ; quia ſcilicèt eorum conſtitutio priùs mutata fuit effectu aliquot rerum accidentalium, ſeu moralium ſeu phyſicarum.

Paritèr concipitur non aliundè deſumendam eſſe originem morborum ſporadicorum ſeu miſcellaneorum, quàm ex varietate conſtitutionum individuarum ; dùm morbi populares pendent ex actione rerum inevitabilium ſuprà homines ſimili conſtitutione donatos. Secùs enim, omnes homines indiſcriminatìm afficerentur ſimùl eodem morbo : unuſque morbus ſemèl natus in quodam homine, brevì fieret epidemicus ſeu popularis. Ideoquè, ut ait Hippocrates aphor. 19 ſect. 3, *morbi quidèm omnis generis in quibuſvis anni temporibus oriuntur; nonnulli tamen quibuſdam temporibus magìs fiunt, & exacerbantur.*

Eâdem ratione, quandò in tempeſtatibus ſervatur quidam character prædominans & ipſis proprius, naturæque vegetanti conſonus : qui nempè fuerit tepidus & humidus vere, calidus & ſiccus æſtate, ſubfrigidus & ſiccus autumno, frigidus demùm & humidus hyeme : ſervantur paritèr in corporibus noſtris quædam conſtitutiones, ſibi regularitèr ſuccedentes, quæ ideò regulares dicuntur. Tunc videre eſt in his tempeſtatibus ſatìs regularitèr accidere morbos ipſis magìs familiares quàm aliis, ſicùt etiam ſui ſunt morbi familiares conſtitutionibus tempeſtatum anni irregularibus.

Namque, inquit Hipp. aph. 20 ſect. 3, *vere maniæ, melancholiæ, epilepſiæ, ſanguinis profuſiones, anginæ, gravedines, raucitates, tuſſes, lepræ, impetigines, vitiligines, & puſtulæ ulceroſæ plurimæ, & tubercula, & articulorum dolores.*

Æſtate autem, ait ille, aph. 21, *horum nonnulli, ac febres continuæ, & ardentes, & tertianæ plurimæ : vomitiones etiam, &*

alvi profluvia , ophtalmiæ, aurium dolores, oris exulcerationes, genitalium putredines , & ſudamina.

Autumno verò, aph. 22 , *æſtivorum plurimi, atque etiam quartanæ febres & erraticæ , lienes , hydropes , tabes , urinæ ſtillicidia, lienteriæ & dyſenteriæ , coxendicum dolores , anginæ , aſthmata , volvuli , comitiales , furores & melancholiæ.*

Deniquè, aph. 23 , *hyeme verò pleuritides , peripneumoniæ , gravedines, raucitates, tuſſes , dolores pectorum , laterum , lumborum & capitis ; vertigines & apoplexiæ.*

Enim verò ſæpiſſimè mutatur hic ordo , noſtris præſertìm in regionibus , propter tempeſtatum frequentem irregularitatem , & indè mutatur ordo popularium morborum qui per varias anni tempeſtates præſertìm graſſantur. Ideò morbi qui tunc accidunt , nullam ſequuntur rationem tempeſtatum regularium , ſed ab ipsâ continuò aberrant. Quinimò ii morbi ferè non ſunt ſibi ipſis ſimiles , quandò prædictæ temporum anomaliæ diù multumquè receſſerunt à conſtitutione requiſitâ tempeſtatis. Hoc præſertìm obſervatum fuit per hyemem anni 1784 , ut & fluente vere 1785 , non ſolùm in hâc urbe , ſed & in totâ Galliâ noſtrâ , nec non in reliquâ Europâ. Audiamus Hippocratem de his ſpuriis conſtitutionibus loquentem, aphoriſmis 11 , 12, 13 & 14, ſect. 3 ; tùm libro de aëre, aquis & locis, pag. 70 Foëſ. , lin. 29 & ſeq. , ubi depingitur notabilis quædam irregularitas conſtitutionis æſtivæ , quæ non habetur in ſectione tertiâ aphoriſmorum & quæ meretur adjici poſt aphoriſm. 13 illius ſectionis : ſicùt jam obſervatum eſt pag. 35 faſciculi I. Nempè ,

Aph. 11. *Quòd autem ad anni tempeſtates* (irregulares) *attinet, ſiquidem hyems ſicca & aquilonia , ver autem pluvium & auſtrinum , febres acutas , & ophtalmias , & dyſenterias , æſtate fieri neceſſe eſt , maximè mulieribus , & viris naturâ humidis.*

Aphor. 12. *At ſi hyems auſtrina & pluvia, & placida fuerit, ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres quidèm quibus partus vere imminet, ex quâvis causâ abortiunt. Quæ verò pepererint, imbecillos & morboſos infantes edunt, ita ut vel ſtatìm intereant, vel invalidi & valetudinarii vivant. Cæteris autem mortalibus dyſenteriæ & ophtalmiæ aridæ, oriuntur: ſenioribus verò catharri brevì interficientes.*

Aph. 13. *Si verò æſtas ſicca & aquilonia, autumnus verò pluvius & auſtrinus fuerit, capitis dolores hyeme oriuntur, & tuſſes, & raucitates, & gravedines, nonnullis etiam & tabes.* Tùm ex citato loco libri de aëre, aquis & locis: *ſi verò æſtas pluvioſa ſit & auſtrina, & autumnus ſimilitèr, morboſam eſſe hyemem neceſſe eſt, iiſque qui pituitâ abundant & quadrageſimum annum exceſſerunt, febres ardentes contingere æquum eſt, bilioſis verò morbos laterales, & pulmonum inflammationes.*

Aph. 14. *Si verò aquilonius ſit & ſine pluviis autumnus, viris quidèm qui naturâ ſunt humidi, & mulieribus proderit: reliquis autem ophtalmiæ erunt ſiccæ, & febres acutæ, & longæ, nonnullis etiam melancholiæ.*

Quemadmodùm verò tempeſtates aberrant frequentèr à conſtitutione ſuâ ſolitâ & peculiares morbos tunc pariunt; ita & ipſi dies ipſeque annus quandoquè ſic conſtituuntur, ut per totam durationem eorum prædominetur aliqua temperatura, & indè fiat quædam quotidiana vel annua conſtitutio, ſicùt ſolemne eſt plerumquè fieri quibuſvis tempeſtatibus. Quæ conſtitutiones quotidianæ vel annuæ, perindè ac conſtitutiones tempeſtatum, valent producere morbos variæ naturæ, vel & mutationes quaſdam ſaltem inducere in actuales ipſos morbos atque in ipſam ſanitatem actualem.

Quotidianæ autem conſtitutiones, inquit Hippoc. aphor. 17

eſt. 3, *aquiloniæ quidèm corpora denſant, valentiora, expeditiora, coloratiora, & meliùs audientia reddunt, ſed alvos exſiccant, oculoſque mordent, & ſi in pectore dolor aliquis priùs extiterit, magìs dolent ægri. Auſtrinæ autem corpora exſolvunt & humectant, auditum obtundunt, caput gravant, vertigines oculis movent, corporibus difficilem motionem inducunt, & alvos humectant.*

Ex anni autem conſtitutionibus, inquit idem Medicus aph. 15, *in totum, ſiccitates aſſiduis imbribus ſunt ſalubriores, minuſquè lethales.* Nam, ut legitur aphor. 16, *per aſſiduos imbres morbi quidèm magnâ ex parte oriuntur, cùm febres longæ, tùm alvi fluxiones, putredines, epilepſiæ, apoplexiæ & anginæ. Per ſiccitates autem, tabitudines, ophtalmiæ, arthritides, urinæ ſtillicidia, & dyſenteriæ.*

Sed prætereà, ex aphor. 7, *per ſiccitates febres acutæ fiunt; & ſiquidèm annus magnâ ex parte talis extiterit, qualem conſtitutionem effecerit, tales ut plurimùm quoque morbos exſpectare oportet.*

Prædictis omnibus Hippocratis obſervationibus relatis & quemdam in ordinem redactis, quoad communem originem humanorum morborum qui pendent ex cauſis communibus; pariterquè expoſitis mutationibus variis quas morbi omnes ipſi patiuntur ab eodem fonte; jam nunc ad abſolvendam hiſtoriam pathologico-ſemeïoticam humanæ vitæ, ſicùt congruit propoſito noſtro, ſupereſt nobis indicarè morbos qui pendent ex ipſiſmet variis diſpoſitionibus variarum ætatum, & annotare quinam ſit exitus eorum plurimorum. Medico enim, ſicùt & ipſimet ægrotanti, plurimùm ſæpiùs intereſt cognoſcere utrùm aliquis morbus congruat ætati ægrotantis necne: & utrùm morbus ille in aliquâ forſan vitæ epochâ ſit ſponte abiturus, aut è contrà remanſurus. Porrò nequit illa operis ſuſcepti

pars

pars meliùs abſolvi, quàm tranſcriptione ultimorum aphoriſmorum ſect. 3 Hippocratis, ab ipſo aphoriſmo vigeſimo quarto, incluſivè.

» *Per ætates autem hæc eveniunt: parvis & recèns natis puerulis,* » *oris ulcera, vomitiones, tuſſes, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.*

» *Ad dentitionem verò progredientibus, gingivarum ſimulantes* » *prurigines, febres, convulſiones, alvi profluvia, maximè cùm* » *caninos dentes emittunt, & pueris craſſiſſimis, & iis qui alvos* » *habent adſtrictas.*

» *Adultioribus jàm, tonſillarum inflammationes, vertebræ quæ* » *ad occipitium eſt interiorem in partem impulſiones* (1), *aſthmata,* » *calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, verrucæ penſiles, ſatyriaſmi, ſtrhumæ, & alia tubercula.*

» *Adhùc autem ætate provectioribus, & ad pubertatem progreſſis,* » *ex iis multa, & etiam febres diuturnæ magìs, & ſanguinis ex* » *naribus profluvia.*

» *Plurimi autem morbi pueris judicantur, partìm quidèm intrà* » *quadraginta dies, partìm verò intrà ſeptem menſes, nonnulli* » *intrà annos ſeptem, quibuſdam etiam ad pubertatem progreſſis.* » *Qui verò pueris perſeverârint, neque circà pubertatem ſoluti* » *fuerint, aut fœminis circà menſium eruptionem, conſeneſcere conſueverunt.*

» *Juvenibus autem ſanguinis ſpuitiones, tabes, febres acutæ,* » *comitiales, aliique morbi, præcipui tamen prædicti.*

» *His verò qui hanc ætatem ſuperârunt, aſthmata, pleuritides,*

---

(1) Hæc forſan obſtipitas noſtris temporibus multò rarior. Sed quot infantes gibbi fiunt per hanc ætatem! cujus differentiæ cauſa quærenda eſt in diverſitate educationis & veſtimentorum.

» *peripneumoniæ*, *lethargi*, *phrenitides*, *febres ardentes*, *diuturna* » *alvi profluvia*, *choleræ*, *dyſenteriæ*, *lienteriæ*, *hæmorrhoïdes.*

» *At ſenibus ſpirandi difficultates*, *deſtillationes tuſſim inferentes*, » *ſtranguriæ*, *dyſuriæ*, *articulorum dolores*, *renum vitia*, *verti-* » *gines*, *apoplexiæ*, *cachexiæ*, *totius corporis pruritus*, *vigiliæ*, » *alvi*, *oculorum & narium humiditates*, *visûs hebetudines*, *glau-* » *cedines*, *auditûs gravitates.*

Qui attentè meditatus fuerit prædictas ordinationes inevitabilium cauſarum morbi morborumque abhìnc oriundorum, fatebitur vel invitus, neminem eſſe poſſe Medicum optimum neglecto Hippocrate, niſi ille ipſe unus alter Hippocrates fuerit, & medicinam aliam condiderit meliori baſi ſtabilitam; indequè intelligitur quid cenſendum ſit de Medicis illis qui opera Hippocratis contemnunt.

FINIS.

PRIVILEGE DU ROI.

LOUIS, par la grace de Dieu, Roi de France & de Navarre : A nos amés & féaux Conſeillers, les Gens tenant nos Cours de Parlement, Maîtres des requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conſeil, Prévôt de Paris, Baillis, Sénéchaux, leurs Lieutenans civils, & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra : SALUT. Notre amé le Sr. *Couché*, Imprimeur-Libraire à Beſançon, Nous a fait expoſer qu'il deſireroit faire imprimer & donner au Public un Ouvrage intitulé; *Conſiderationes pathologico-ſemeioticæ de omnibus humani corporis functionibus, ſub theſium formâ, &c. Autore & Præſide* N. F. Rougnon, *Doctore Medico*, s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de privilege pour ce néceſſaires. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter l'Expoſant, Nous lui avons permis & permettons par ces préſentes, de faire imprimer ledit ouvrage autant de fois que bon lui ſemblera, & de le vendre, faire vendre & débiter par tout notre Royaume, pendant le temps de dix années conſécutives, à compter de la date des préſentes, & encore pendant la vie dud. ſieur *Rougnon*, ſi celui-ci ſurvit à l'expiration du préſent privilege, conformément à l'article IV de l'Arrêt du Conſeil du 30 août 1777, portant réglement ſur la durée des privileges en Librairie. Faiſons défenſes à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire d'impreſſion étrangere dans aucun lieu de notre obéiſſance; comme auſſi d'imprimer ou faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire ledit ouvrage, ſous quelque prétexte que ce puiſſe être, ſans la permiſſion expreſſe & par écrit dudit Expoſant, ſes hoirs ou ayant cauſe, à peine de ſaiſie & confiſcation des exemplaires contrefaits, de ſix mille livres d'amende qui ne pourra être modérée pour la premiere fois, de pareille amende & de déchéance d'état en cas de récidive, & de tous dépens, dommages & intérêts, conformément à l'Arrêt du Conſeil du 30 août 1777 : à la charge que ces préſentes ſeront enrégiſtrées tout au long ſur le regiſtre de la communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles; que l'impreſſion dudit ouvrage ſera faite dans notre Royaume & non ailleurs, en beau papier & beaux caracteres, conformément aux réglemens de la Librairie, à peine de déchéance du préſent Privilege; qu'avant de l'expoſer en vente, le manuſcrit qui aura ſervi de copie à l'impreſſion dudit ouvrage, ſera remis dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, ès mains de notre très-cher & féal Chevalier Garde-des-Sceaux de France le Sr. DE LAMOIGNON, Commandeur de nos ordres ; qu'il en ſera enſuite remis deux exemplaires dans notre bibliotheque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle de notre très-cher & féal Chevalier Chancelier de France le ſieur DE MAUPEOU, & un dans celle dudit ſieur DE LAMOIGNON, le tout à peine de nullité des préſentes : du contenu deſquelles vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Expoſant & ſes ayant cauſe, pleinement & paiſiblement, ſans ſouffrir qu'il leur ſoit fait aucun trouble ou empêchement. Voulons que la copie des préſentes, qui ſera imprimée tout au long au commencement ou à la fin dudit ouvrage, ſoit tenue pour dûment ſignifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & féaux Conſeillers-Secrétaires, foi ſoit ajoutée comme à l'original. Commandons au premier notre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, de faire, pour l'exécution d'icelles, tous actes requis & néceſſaires, ſans demander autre permiſſion, & nonobſtant clameur de haro, charte normande & lettres à ce contraires ; Car tel eſt notre plaiſir. Donné à Verſailles le dix-huitieme jour du mois d'octobre, l'an de grace mil ſept cent quatre-vingt-ſept, & de notre regne le quatorzieme.

PAR LE ROI EN SON CONSEIL.

LEBEGUE.

Regiſtré ſur le regiſtre XXIII de la Chambre royale & ſyndicale des Libraires-Imprimeurs de Paris, No. 1139, fol. 377, *conformément aux diſpoſitions énoncées dans le préſent privilege, & à la charge de remettre à ladite Chambre les neuf exemplaires preſcrits par l'Arrêt du Conſeil du* 16 *avril* 1755. *A Paris le trente octobre* 1787. KNAPEN, Syndic.

Regiſtré ſur le Regiſtre premier de la Chambre ſyndicale des Libraires & Imprimeurs de Beſançon, No. 1139, fol. 100 *verſo &* 101 *recto & verſo*, *conformément aux diſpoſitions énoncées dans le préſent privilege*. *A Beſançon, le* 17 *janvier* 1788. METOYER, Adjoint.